Abdul-Kādir ʿĪsā

ادب یا هو

ISTINE O TESAVVUFU

Abdul-Kâdir 'Îsâ

ISTINE O TESAVVUFU

"Tesavvuf u svojoj cijelosti jeste način lijepog vladanja (morala), pa ko god prema tebi pokaže više pravilnog odnosa, on je time pokazao i viši stepen tesavvufa."

(Ebu-Bekjr el-Kitani, umro 322. h.god.)

Sa arapskog originala preveo
Ahmed b. Omer b. el-Hasan b. Mehmed Mešić iz Tuzle

Tuzla, 1998. god.

Naslov originala

عبد القادر عيسى

حقائق عن التصوف

Abdul-Kâdir 'Îsâ
HAKAIK ANITTESAVVUF

I izdanje
1964.m.god./ 1384.h.god.

Štampano u Arapskoj štampariji, Haleb, Babunnasr (Sirija)
telefon broj 23978

Abdul-Kâdir 'Îsâ
ISTINE O TESAVVUFU
Prvo izdanje, 1998.
*
Izdavač
ODBOR ISLAMSKE ZAJEDNICE TUZLA
Nakšibendijska tekija "Šejh Ahmed Nuruddin" (Katedra Mesnevije)
*
Za izdavača i distribuciju
Izet Zikjri Pajević
Kontakt telefon (075) 238-676
*
Tehnička priprema i prijelom
"Smajchy Soft" Tuzla
*
Korektor
Izet Zikjri Pajević
*
Štampa
DD "Kartonaža" Tojšići
*
Za štampariju
Abdulah Gutić
*
Tiraž: 2.000 primjeraka
*

Mišljenjem Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlansko-podrinjskog kantona broj: 10/1-21761-2/98 ova knjiga je oslobođena plaćanja poreza na promet proizvoda i usluga.
*
ISBN 9958-9621-0-1

Glavni i odgovorni urednik
IZET ZIKJRI PAJEVIĆ

Recenzenti
SEAD SELJUBAC
HUSEIN KAVAZOVIĆ
HASAN SPAHIĆ

Lektor
MELIHA TERZIĆ

Kaligrafski zapis na naslovnoj strani
"Adab jâ Hû" (Odgoji Bože)
ĆAZIM HADŽIMEJLIĆ

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

UDK 141.336

'ÎSÂ, Abdul-Kâdir

Istine o tesavvufu / Abdul-Kâdir 'Îsâ ; sa arapskog originala preveo Ahmed Mešić. - 1. izd. - Tuzla : Odbor Islamske zajednice, 1998. - 342 str. ; 24 cm

Bibliografija: str. 330-332 ; bibliografske i druge bilješke uz tekst.

ISBN 9958-9621-0-1

ISBN 9958-9621-0-1

PREDGOVOR

Bosanski muslimani se sa tesavvufom, u formi u kojoj je sa donosiocima islama u ove krajeve došao, susreću istovremeno kada uče i prve istine svoga dina. On im nije stran i praktikovanje sufijskog načina života u Bosni prisutno je tako već dugo vremena. Bez namjere da šire obrazlažemo historijat sufijske misli u bosanskih muslimana, njen razvoj, izgrađivanje, produbljivanje ili pak deformacije, želimo samo da ukažemo na činjenicu da bosanski muslimani sa tesavvufom žive onoliko dugo koliko žive i sa samim islamom u ovim krajevima.

Nakšibendije, kaderije, mevlevije i drugi sufijski tarikati i danas imaju svoje medžlise, svoje tekije, svoje šejhove i derviše u ovom dijelu islamskog svijeta. O sufizmu se, s obzirom na njegovu prisutnost, mnogo govorilo i pisalo. Možda bi bilo zanimljivo napraviti jednu opsežniju studiju o većim radovima, značajnijim djelima na temu sufizma čiji su autori muslimani iz ovih područja, bez obzira na kojem su od tri jezika na kojima su o tome pisali naši muslimani napisani - arapskom, perzijskom ili turskom.

Većina tekstova koji su se posljednjih godina pojavili ili knjiga koje su napisane ili prevedene na bosanski jezik na temu sufizma mogu se svrstati u tri kategorije:

a) tekstovi koji su pisani za širu masu na jeziku njima razumljivom a usmjereni su na jednu ličnost u sufijskoj povijesti ili pripadaju jednom sufijskom tarikatu;

b) tekstovi koji su pisani ili prevođeni "visokim stilom" pa su široj masi nerazumljivi;

c) tekstovi koji govore protiv tesavvufa i sufija.

Prijevod uistinu značajne knjige "Istine o tesavvufu" od Abdul-Kadira Isa-a, poznate ličnosti u skorijoj povijesti sirijskog naroda, učenika još poznatijeg alima u tom podneblju Muhammeda el-Hašimija, biće prijatno osvježenje čitaocima sa ovih prostora. Njen prevodilac rahmetli prof. Ahmed-ef. Mešić potrudio se da na bosanski jezik što vjernije prenese "istine o duši dini-islama" koliko god je u datom trenutku bio u stanju. Tematika koja je u knjizi obrađena danas je vrlo aktuelna a način i stil piščeva izlaganja, lahkoća i razumljivost jezičkog izraza prevodioca knjigu čine dostupnom širem krugu čitalaca.

Ukratko ćemo skrenuti pažnju na neke specifičnosti same knjige "Istine o tesavvufu" kao i na specifičnosti njenog prijevoda na bosanski jezik.

Osnovna odlika ove knjige može se izvući iz jednog odlomka u kojem autor skreće pažnju čitaocu:

"Ovom knjigom mi se trudimo da islamski tesavvuf čuvamo, čistimo od laži koje se za njega vežu, od onoga što se u njega naknadno unosi, da bismo mu vratili njegovu (originalnu) bistrinu, čistotu, svijetleće istine, kako bi ljudi mogli da se koriste njegovim duhovnim snagama i njegovim širenjem vjere u današnjem vremenu, koje okružuju materijalističke tame i mrakovi, griješenja koja se smatraju dozvoljenim, talasi nevjerstva i egzistencijalizma."

Ukupni sadržaj knjige posvećen je pomenutom zadatku. Ona je jedan smjeli pokušaj odbrane istine o tesavvufu koji mnoge polemičare na ovu temu ostavlja bez argumenata, jer je u svom osnovnom dijelu naslonjen na dva temeljna izvora islama - Kur'an i Sunnet.

*Utemeljenost sufijske prakse u Kur'anu i Sunnetu je platforma na koju je Abdul-Kadir Isa postavio svoje izlaganje o praktičnom putu koji sufije prolaze kroz: **druženje, preuzimanje obaveze, zikr, osamljivanje;** približavnju Uzvišenom Rabbu preko: **pokajanja, samoobračuna, straha i nade, iskrenosti, istinitosti, strpljivosti, čednosti, suzdržljivosti, zadovoljstva i oslanjanja na Allaha;** te da bi na isti način iznio argumentovane istine o plodovima tesavvufa kakvi su: **božanska ljubav, otkrovenja, nadahnuće i posebne odlike.***

Posebnu pažnju Abdul-Kadir Isa posvećuje nastojanju da obori težnje pojedinih neprijatelja tesavvufa da dovedu u sukob tesavvuf sa Šerijatom. On tu vodi računa o izvornosti tesavvufa eliminišući iz njega sve što je strano bilo njemu bilo Šerijatu uopće, govoreći o raznim vrstama ljudi koji su uspjeli da, bilo izvana bilo iznutra, tesavvufu imputiraju elemente koji ga kompromituju kod fakiha ili akaidologa, sa ciljem razdora unutar islama.

Autor je uložio veliki trud objašnjavajući specifičnosti sufijske terminologije koja je doprinijela određenom nerazumijevanju od strane ljudi koji ne poznaju tu terminologiju, a što je na kraju kao posljedicu imalo kategoričke osude sufizma i sufija uopće.

Kroz cijelu knjigu se osjeti težnja autora da sufizmu među muslimanima cijelog ummeta, vrati njegovo mjesto i, kako on to tvrdi, izvornost i čistotu. Sve činjenice iznesene u njoj čitaocu će pomoći će da objektivnije procijeni istinsku vrijednost tesavvufa i prema njemu se pravilnije odredi.

Već je napomenuto da postoji određena specifičnost koju je i sam prevodilac unio samim načinom svog prevođenja ovog djela. Unutar opaski u samom tekstu ili u fusnotama osjeća se njegovo saživljavanje sa materijom, a ponekad se pojavljuje i iznošenje vlastitog viđenja nekog problema, što ovoj knjizi daje posebnu draž. Čitaocu se, kada je o prijevodu riječ, može u početku činiti da ima neuobičajenih stvari, za nekoga ko se strogo drži pravila čak i neprihvatljivih, ali tek kasnije uviđa da su i ti detalji sastavni dio ukupne specifičnosti ove knjige.

Nadamo se da će "Istine o tesavvufu" naći svoje mjesto u srcima bosanskih muslimana, te da će im, uz Allahovu pomoć, poslužiti kao dodatna informacija o raznolikim putevima koji vode Rabbovoj blizini.

Neka Allah dragi nagradi autora, prevodioca i sve one koji su uložili i najmanji napor da ova knjiga ugleda svjetlo dana, Svojom posebnom nagradom, društvom pejgambera, iskrenih, šehida i dobrih u ljepotama Dženneti-Adna gdje će slušati "Selam" kao riječi Rabba Milostivog, i uživati u Njegovoj blizini. Amin!

Gornja Tuzla, 18. redžeba 1418.h.god.
19. novembra 1997.god.

Sead Seljubac

NAPOMENA PREVODIOCA

Istinu je rekao Uzvišeni Allah kada je ljudima, pa i muslimanima, u Svom Kur-anu azimuššan poručio da će u svom životu prolaziti kroz razna iskušenja, poteškoće i neprilike, kao i da će im mnogo puta biti potrebna i poželjna zaštita i utjeha kakve Više Sile, kojoj će se oni obraćati različitim molbama i molitvama.

Ovo je važilo za sva dosadašnja vremena, pa važi i za današnje vrijeme, kao što će sigurno važiti i za buduća vremena, jer Stvoritelj Uzvišeni želi da se ljudi sami osvjedoče o svom ponašanju, kako ne bi mogli poricati Kjiramen kjatibine kada budu iznosili nevaljala kao i dobra djela ljudi za vrijeme njihova života na ovom prolaznom svijetu.

Zato su ljudi stoljećima nastojali da svojim dovama sebi pribave najvišu milost Stvoritelja Boga, dželle šanuhu. To važi za sve vjerske pokrete, pa i za sljedbenike islama. Naime, u svim vjerskim učenjima, pa i u islamu, uvijek je bilo ljudi koji su smatrali da nije dovoljno obraćanja Bogu samo ono što je On kao minimum preporučio da se čini, nego su smatrali da treba da se mole i više nego što je Bog odredio. Dokazano je da je i Božiji Poslanik Muhammed, alejhisselam, obavljao dodatne pobožnosti, pa to, slijedeći njega, čine i današnji muslimani širom svijeta (sunneti uz pojedine farz-namaze).

Tako su se u okviru islama, slično pojavama u drugim vjerskim učenjima, pojavili posebno i dodatno pobožni ljudi, tzv. sufije ili derviši. Njihov pokret za dodatno iskazivanje pobožnosti nazvan je tesavvuf što bi se, uslovno, moglo prevesti kao "islamski misticizam", iako se iz ove knjige koju smo priredili i koju želimo preporučiti može vidjeti da tu zapravo nema ništa mistično, jer je sve jasno kao dan, dokazano izričitim slovom Kur-ana azimuššan, riječima i djelom Božijeg Poslanika, te postupcima i ponašanjem čestitih, učenih i pobožnih starijih generacija sufija. Iz svega se, naime, može lahko vidjeti da je cilj tog učenja i te prakse pobožnosti da čovjeka odgoje da on zaista bude čovjek, a ne hajvan, da živi pošten život dostojan čovjeka.

Naravno da su kroz ovaj pokret tokom stoljeća prolazili različiti ljudi, pa se moglo dogoditi i događalo se da su neki pojedinci iz raznih razloga pokušavali, pa i uspijevali, da i u ovaj pokret, kao uostalom i u sve druge ljudske pokrete, unesu nešto svoje što su oni ocjenjivali kao ispravno ili

korisno, bez obzira jesu li ostali autoriteti u tom pokretu o tome isto mislili. Prema tome, može se reći da je sasvim normalno da se i u tesavvufskim redovima nataložilo i ono što se ne može u cijelosti uklopiti u čisto tesavvufsko učenje. To je onda izazvalo odbojnost, neprijateljstvo kod ostalih ljudi u tom pokretu i u islamu uopće, tako da danas, kao i uvijek, među samim islamskim vjernicima imamo na jednoj strani zagovornike tesavvufa (u bilo kakvom praktičnom vidu), a na drugoj strani ogorčene kritičare tesavvufa, njegovog učenja i prakse.

Svakako da takvo stanje nije dobro, jer bi trebalo da su sljedbenici islama jedinstveni i saglasni u svemu što je u vezi sa njihovom vjerom islamom, pa i u pogledu tesavvufa. Razumljivo je da do ovoga dolazi najviše iz samog nepoznavanja ukupnog učenja islama, pa onda i tesavvufa.

Eto, da bi se pomoglo sljedbenicima islama da što bolje upoznaju tesavvuf, a time zapravo i sam islam, priređena je ova knjiga koja će ih podrobno obavijestiti o svim tim pitanjima, tj. o tome šta je tesavvuf, kako se on naučava i kako se praktikuje, i o svemu ostalom što u vezi sa ovom temom može da zanima jednog ozbiljnog čovjeka, bez obzira da li je on pristalica tesavvufa ili nije.

Knjigu je na arapskom jeziku napisao Abdul-Kâdir 'Îsâ, a mi je ocjenjujemo kao vrlo dobru za odgovor na mnoga relevantna pitanja iz ove oblasti ljudskog duhovnog kretanja. Stoga je preporučujemo svima onima koje ova oblast zanima.

17. I 1992.god.

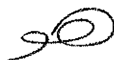
Prevodilac
Ahmed b. Omer b. el-Hasan b. Mehmed Mešić Tuzla

ISTINE O TESAVVUFU

POSVETA

Velikom učitelju (vodiču, muršidu), odgajatelju onih koji su spoznali (pravu istinu), vodiču onih koji se kreću ka istini, mom učitelju gospodinu Muhammedu el-Hašimiji, da ga Allah pomiluje, i onoj grupi islamskih vjernika koji se međusobno vole radi Allaha, a bez rodbinskih veza među sobom i ne radi neke materijalne koristi koju bi jedni od drugih imali, koji neće osjećati strah kada ga sav ostali svijet bude osjećao, niti će se žalostiti kada ostali svijet bude osjećao žalost, a to su istinski Božji prijatelji, evlije, posvećujem ovu knjigu.

Pisac
Abdul-Kâdir Muhammed 'Îsâ

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

UVOD

Zahvaljujem Ti se, o, moj Bože, što si nas uputio pravim putem, jer Ti si najbolji Gospodar i najbolji Pomagač. Salavat i selam šaljemo Tvom najvećem miljeniku, koji je poslat kao milost svim svjetovima, kao spasilac čovječnosti, kao uputitelj čovječanstva, našem gospodinu Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem, najuzvišenijem vođi, najboljem uzoru, kao i njegovom âlu (porodici) i njegovim ashabima (drugovima) koji su posve očistili svoje duše, i tako uspjeli da nađu spas, koji su savjetovali svoju braću, pa su tako bili korisni i sebi i drugima. O, moj Bože, molimo Te da nas počastiš njihovom plemenitošću, da nas uputiš njihovoj uputi, da nas priključiš njima i da nas sa njima sastaviš pod bajrakom našeg gospodina Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, jer Ti si najplemenitiji od onih od kojih se nešto traži i Ti si najbolji od onih od kojih se nečemu nada i od kojih se nešto želi.

A zatim, islam je od svoje pojave (pojave njegove zore) izložen napadima zadrtih neprijatelja, koji su stalno pokušavali da poruše njegove temelje i njegovu zgradu, i to na razne načine i različitim sredstvima. Danas smo izloženi talasima nevjerstva i idejama liberalizma koje nam se poturaju i sa Istoka i sa Zapada. To naše mlade ljude odvraća od pravog puta, kvari naše porodice, i na najcrnji i najružniji način ruši budućnost naše vjerske misli. To upozorava i opominje našu vjersku zajednicu na opasni nazadak i na zlo koje kruži svuda oko nas. Nama u ovoj opasnoj situaciji, ustalasanoj borbi ideja, ne preostaje ništa drugo nego da se prihvatimo za Allahov čvrsti konop *(Kur-an, Ali Imran 103.)*, da odbacimo naše razlike i razilaženja kod razrade pojedinih šerijatskih detalja, a da svoja srca vežemo za Uzvišenog Allaha, da od Njega molimo snagu, staloženost, dostojanstvo i plemenitost.

A kada je zadatak iskrenih islamskih propagatora da ovoj vjeri (islamu) vrate njegov duh (smisao) i da za njega otvore katance srca, onda cilj sufija u svakom vremenu i u svakom stoljeću treba da bude da vrate islamske

vjernike u sjenu Allahove bliskosti i u blagodat Njegove molitve, u sreću Njegove blizine, i to vraćanjem duhovnosti islama u islam.

Protivnici islama su uvijek radili na tome da izobliče njegovu bit i da ga ocrne i opišu kao učenje koje zagovara stagnaciju, lijenost i slične manjkavosti, a njegove sljedbenike optuživali za nazadovanje i zaostajanje, pa su zbog toga na islam osuli svoje pristrasne napade na načine koje su dobro prostudirali i učinili efikasnim, pa jedanput izazivaju kod ljudi sumnje u pogledu pravnih škola koje su kod islamskih vjernika uvažene, drugi put, opet, prigovaraju nekim prenosiocima (râvijama) hadisa između drugova Božjeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako bi porušili stubove islama, a nekada siju sumnje u vezi sa nekim pitanjima vjerovanja da bi potkopali vjerovanje sljedbenika islama.

Mi ovo vidimo u raznim stoljećima, i ono što izaziva oprez i skreće našu pažnju na sebe jeste namjerno peckanje i gadno navaljivanje na islamski tesavvuf. To se čini zbog toga što je on (tesavvuf) dragulj islama i njegov pulsirajući živi duh, njegovo djelotvorno življenje. Oni koji žele da sve to pokvare, namjeravaju da poruše njegova obilježja i da ga prikažu kao jedno nestvarno lutanje u filozofiji, kao jednu slabost, kao asketizam i povlačenje iz života, kao proizvod predrasuda i bježanje iz stvarnog života i njegove borbe. Ali, Uzvišeni Allah je objavio da će On trajno čuvati Svoju vjeru (islam) pa su sva pera njegovih neprijatelja polomljena, a njihove tvrdnje je odnio vjetar, dok je tesavvuf ostao svjetiljkom sâlikjâ, onih koji se kreću prema Uzvišenom Allahu, i obavezni put i način širenja islama i učvršćenja njegove zgrade.

Zbog svega naprijed spomenutog ja izdajem ovu knjigu o tesavvufu kao njegovu odbranu i da bih rastavio njegovo jezgro (bit) od olupine (kore, forme) i njegove istine od onoga što se uz istinu pridodalo, da bih objasnio istinu a označio i neistinu (o tesavvufu), oslanjajući se pri tome na Knjigu Uzvišenog Allaha i Sunnet Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, te na stavove četvorice velikih imama, neka je Allah, dželle šanuhu, sa njima zadovoljan, kao i njihovih sljedbenika, velikih imena, teoretičara šerijatskog prava i muhaddisâ (učenjaka islamske tradicije), te sufijskih imama i nosilaca islamske misli koji su islamu učinili uslugu na najbolji način.

Neka sve nas Uzvišeni Allah uputi da služimo islamu na način koji On voli i kojim će On biti zadovoljan. Molimo Ga za tu uputu i zaštitu, jer Njemu pripada i početak i kraj svega. Samo Uzvišeni Allah može da me uputi pravim putem, i ja se na Njega oslanjam i Njemu se obraćam.

Haleb, 24. ramadana 1381. h.god.
17. februar 1961. m.god.

Abdul-Kadir 'Isâ

ŠEHADAT

Svjedočenja, svjedočanstva, mišljenja, dokazi, potvrde, izjave najstarijih i najmlađih islamskih učenjaka o tesavvufu i njegovim ljudima[1]

Prenosim ti (o, čitaoče) na najjednostavniji i najlakši način riječi, izjave, svjedočenja o tesavvufu od nekih (ne svih) velikih učenjaka islamske vjerske zajednice (ummeta Muhammeda alejhisselama), ljudi islamske misli i propagande, od najstarijih vremena do današnjeg dana.

Smatram da tebi ova svjedočenja neće biti potrebna nakon što iz ove knjige saznaš i upoznaš bît tesavvufa i nakon što ti postane jasno da je on, zapravo, duh islama i jedan od tri sastavna dijala (islamske) vjere a to su: islam, iman i ihsan!

Ali ima ljudi koji su slijepi, pa ne mogu da vide Nur (svjetlost), i prave se da ne priznaju istine islama, pa sufije osuđuju na osnovu postupaka onih koji odstupaju i skreću (od istina). Zbog toga oni izmišljaju (u tesavvufu) nekakve novotarije preuzimajući ih od kojekakvih sufija bez provjeravanja i ispitivanja. Takvima i svim onim džahilima koji ne shvataju bit tesavvufa upućujemo ove riječi kako bi i oni spoznali učenje i djelovanje tasavvufa i potrebu da očiste i pozlate svoje duše i svoja srca, pa da uvide plodove tesavvufa i djejstvo na širenju islama u raznim krajevima i različitim zemljama.

---

1) *Posebna napomena prevodioca na kraju prijevoda: Ovo, u knjizi posljednje, poglavlje pod naslovom "Šehadat", ("Svjedočenja") najbolje bi bilo da se odštampa na početku knjige, jer mnogi čitaoci najprije čitaju početak, pa ako ih on izaziva da čitaju dalje, oni to i učine, a ako ne izaziva, čitanje im postane dosadno, pa odustaju. Ja mislim da je ovo poglavlje upravo provokativno, i da bi ono navelo mnoge da se udube u čitanje cijele knjige, pa bi efekat bio valjan. Zato predlažem eventualnom uredniku da o ovome razmisli i odluči. Prevodilac (Sva dopunska objašnjenja, opaske i komentari prevodioca, bilo da se nalaze u tekstu ili u fusnotama, pisana su kurzivom. Opaska urednika)*

1. Imam Ebu-Hanife, rahimehullahu teala

U raspravi o Šerijatu i hakikatu biće opširnog govora o velikom imamu Ebu-Hanifi Nu'manu, Allah je sa njim zadovoljan, i o tome kako je objašnjavao Šerijat i tarikat, iz čega se vidi da je on bio "prvi konjanik (trkač)" na ovom "mejdanu" (kao što je to obradio učenjak Ibni-Abidin u svojoj poznatoj hašiji - glosi).[1]

2. Imami Malikj, rahimehullahu teala

Imami Malikj, Allah je sa njim zadovoljan, rekao je: "Ko se bavi fikhom, šerijatskim pravom, a ne bude bio sufija, on je griješnik, a ko se bude pravio sufija, a ne bude poznavalac fikha, šerijatskog prava, on je nevjernik (zindik), a ko sastavi ovo oboje (fikh i tesavvuf), on je pravi vjernik (jer je upoznat sa svim istinama islama)."[2]

3. Imam Eš-Šafi'i, rahimehullahu teala

On je kazao: "Družio sam se sa sufijama, pa nisam od njih koristio više od dva harfa (dva slova) a po jednoj predaji, samo tri slova (riječi), to jest, njihova pravila: Vrijeme je sablja, ako ti nju ne presiječeš, presjeći će ona tebe; njihove riječi: Ako ti svoj nefs, svoju dušu ne zabaviš, ne okupiraš istinom, zabaviće tebe lažima tvoj nefs, tvoja strast; i njihove riječi: El-ademu ismetun - u nepostojanju je zaštita od grijeha."[3]

Imam Eš-Šafii je još rekao: "Od vaših dunjalučkih (ovosvjetskih) stvari sviđa mi se troje: 1) što nemate usiljenosti, pretvaranja, 2) druženje sa ljudima ljudski, obazrivo, i 3) što slijedite tarikat, pravac tesavvufa."[4]

4) Imami Ahmed (ibn Hanbel), radijellahu anhu

Imam Ahmed, Allah je sa njim zadovoljan, jedan od četvorice velikih imama, prije svog druženja sa sufijama, govorio je svom sinu Abdullahu,

---

1) Ebu-Hanife je jedan od četiri glavna imama - mezheb sahibije, umro u Bagdadu 150.h.god. (vidi raspravu "Između hakikata i Šerijata" u ovoj knjizi!)

2) Glosa učenjaka El-Adevije na komentar Izzije od imama Abdulbaki Zerkanije o malikijskom fikhu, sv. II, str. 195. i komentar Alije el-Karije (umro 1014.h.god.) sv. I, str. 33. Imami Malik je jedan od četvorice poznatih šerijatsko-pravnih imama. Umro je 1789.h.god. u Medini Munevveri.

3) Djelo: "Te-jidulhakikati el-alijjeti", od Sujutije, str. 15.

4) Djelo "Kješful hafa...", od El- Adžlunija (umro 1162.h.god.) sv. I, str. 341.

radijellahu anhu: "O, sine, drži se Hadisa, islamske tradicije! I čuvaj se druženja sa onim što sebe nazivaju sufijama, jer ih ima mnogo koji ne poznaju svoju vjeru!"

A kada se počeo družiti sa Ebu-Hamzom Bagdadijem, koji je bio sufija, on (Ahmed) je upoznao stanje tih ljudi, pa je onda počeo da govori svom sinu: "O, sine, druži se sa ovim ljudima, jer oni više znaju nego mi *(tako je učenjače Ahmede. Prevodilac)*, više vode računa o svom ponašanju, više su bogobojazni, više su askete i većeg su obzira (prema Rabbu i vjeri)."[1]

Učenjak Muhammed es-Sefarini, hanbelija, prenosi od Ibrahima, sina Abdullaha el-Kalanisije, da je imam Ahmed, radijellahu anhu, o sufijama rekao: "Ne znam ljude bolje od njih." Neko je rekao: "Oni čine samo, zajednički zikjr i okreću se, ljuljaju se!" Imam je odgovorio: "Pustite, ostavite vi njih da se sa Allahom vesele jedan sahat!"[2]

5) El-Muhasibi, rahimehullahu teala

Imam El-Muhasibi, Allah je sa njim zadovoljan, govoreći o svom upornom nastojanju da stigne do (duhovne) Istine (Istinitoga Boga, džellc šanuhu), uputio se ka tesavvufu i sufijama. Ovo je najbolje, najpobožnije, što je on napisao opisujući život sufija i islamsko vladanje i ponašanje:

"A zatim, nama je konačno jasno da se ova zajednica (islamski ummet) podijelila na sedamdeset i nekoliko grupa. Jedna grupa je spasonosna, a Allah zna šta je sa ostalima. Ja sam duže vremena u svom životu gledao, posmatrao, proučavajući ta razmimoilaženja u ovoj zajednici, pa sam tražio jasan dokaz i cilj koji se želi ostvariti, istraživao sam učenje i postupanje, tražio argumente u uputama učenjaka o budućem svijetu, gledao sam kako su šerijatski pravnici tumačili pojedine kur-anske riječi. Razmišljao sam o stanju islamske zajednice, proučavao njene pravne škole, ostvario ono što mi je bilo suđeno, pa sam vidio da su ta razilaženja (islamskih vjernika) jedno duboko more, u kojem će se ugušiti mnogo ljudi, a spasiti malo njih. Vidio sam da svaka grupa, sekta, tvrdi, da je spas u tom da oni budu ti koje slijede svi drugi ljudi, a da je na gubitku svako ko im protuslovi. Vidio sam da su ljudi različiti.

Jedni znaju šta je ahiret, budući život na drugom svijetu, teško ih je sresti a njihovo postojanje je prava dragocjenost; drugi su neznalice, pa

1) Imam Ahmed b. Hambel, umro 241 h.god.
2) "Gizaul elbab" - "Hrana pametnima", od Seferanije (umro 1188. h.god.), I, str. 120.

ukloniti se od njih prava je blagodat; imaju jedni koji su slični učenjacima *(prave se da sve znaju, a malo znaju - Prevodilac)*, oni su zaljubljeni u ovosvjetska dobra i podređeni su njima; jedni su nosioci nauke, pridržavaju se svoje vjere, drže se njene uzvišene nauke, a pomoću vjere ostvaruju dunjalučke ciljeve; drugi su slični pobožnjacima, trguju dobrima, kod njih nema bogatstva (duha) ni trajnosti njihovog znanja, ni pouzdanja u njihova mišljenja (stavove), slijedeći su »razumnjaci« (racionalisti) i lukavci, promućurci, bez imalo bojazni od grijeha i bez bogobojaznosti, jedni opet imaju znanja, ali ne znaju da protumače (dokažu) to svoje znanje; jedni se međusobno slažu, vole, složni su po strastima, željama, međusobno traže dunjalučka dobra (časte se međusobno) i bore se za rukovođenje (časti) na ovom svijetu; drugi su ljudski šejtani (đavoli) odvraćaju od misli o budućem svijetu, za dunjaluk se bore kao psi (otimaju se kao psi), lete (trude se) da ga što više sakupe, i žele da ga kod sebe uvećaju. Oni su na ovom svijetu živi, ali su mrtvi kada je u pitanju spoznaja (duhovne istine), jer je ona zapravo kod njih prava nepoznanica, a svako zlo je vrlo poznato.

Ja sam pokušavao da nađem sam sebe u nekoj od ovih grupa ljudi, pa sam uvidio da nisam u stanju (da se tu nađem). Zato sam odlučio da potražim savjet, uputu od upućenih. Tražio sam to od nauke, upregnuo sam svoje misli, dugo razmatrao (sve i svašta), pa sam na osnovu knjige Allaha Uzvišenoga, i Sunneta (Hadisa) Njegovog Vjerovjesnika (alejhisselam) i na osnovu konsensusa (idžmaa) islamskih učenjaka uvidio: da podržavanje strasti čovjeka čini slijepim za pravi put, odvodi u zabludu od prave istine i produžava (duhovno) sljepilo.

Počeo sam da iz svoga srca izbacujem strasti. Analizirao sam različite skupine u islamskoj vjerskoj zajednici, želeći da nađem onu koja je spasonosna, oprezno se čuvajući želja i sekti koje vode u propast, izbjegavajući brzopletost prije razjašnjenja i tražeći put spasa za svoju dušu.

Tada sam našao da je islamska vjerska zajednica saglasna, na osnovu objavljene Knjige, da je put spasa: u prihvatanju i pridržavanju bogobojaznosti prema Allahu, u izvršavanju Njegovih farzova, oprez u pogledu Njegovih halala (dozvoljenog) i harama (nedozvoljenog) i svih Njegovih pravila i ograničenja, u iskrenosti izvršavanja pokornosti prema Njemu i u oponašanju Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Zato sam dugo učio i čitao o shvatanju farzova i sunneta u djelima (knjigama) islamskih učenjaka, pa sam vidio da se oni u nečemu slažu, a u nečemu razilaze, ne slažu, ali sam zaključio da se svi slažu u tome da sve farzove i sunnete znaju oni koji dobro poznaju Allaha (i Njegovo postojanje) i da ti koji dobro poznaju Allaha rade u ime Allaha i za Njegovo zadovoljstvo, čuvaju se

njegovih harama (zabrana), slijede Njegovog Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) odabiru onaj svijet nad ovim svijetom i da su to ti koji se pridržavaju Allahovih zapovijedi i prakse Njegovih poslanika (alejhimusselam).

(Nakon ovakvog postupka) ja sam između sljedbenika islama prihvatio ovu grupu ljudi i slijedio njihova djela, postupke, učio sam njihovu nauku, pa sam vidio da ih ima vrlo malo (manje od maloga), da se njihovo znanje gubi, nestaje, kao što je rekao Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: "Islam je počeo kao garib, osamljenik, stranac pa će se i vratiti kao takav kakav je i počeo, pa blago li će biti onima koji budu bili ti garibi."[1] Oni su samo pojedinci (malobrojni), pa me je obuzela žalost zbog toga što nema više takvih (učenih) i čestitih ljudi, i bojazan da me smrt ne snađe iznenada, u ovoj fazi smetenosti zbog nesloge islamskog ummeta.

Stoga sam požurio da tražim alima, učena čovjeka, jer sam osjećao potrebu za njim i nisam se ograničavao u izboru, u pažnji pri tom trudu i nisam osjećao umor u traženju savjeta.

Milostivi (Bog, dželle šanuhu) dodijelio mi je ljude kod kojih sam našao dokaze bogobojaznosti, znakove strahopoštovanja, davanje prednosti ahiretu nad dunjalukom. Uvidio sam da su njihove upute (iršad) i njihove preporuke saglasne sa postupcima voda (imama) ispravnog vjerskog puta, da su saglasni u pogledu učenja vjere, u svojim nepogodama uzdaju se samo u Allaha Uzvišenoga, ne gube nadu u Njegovu milost (rahmet), uvijek su strpljivi (sabr) i u oskudici i u nevoljama, zadovoljni su sa Allahovom sudbinom i odredbom, zahvalni su na blagodatima, ljude navode na ljubav (ašk) prema Allahu Uzvišenome, jer znaju Njegovu Veličinu (azamet), veličinu Njegove moći (kudreta), oni znaju Njegovu knjigu Kur-an i Njegov običaj (sunnet), oni su poznavaoci Njegove vjere, oni znaju šta On voli, a šta ne voli, oni su jako oprezni u pogledu novotarija (bid'ata) i prohtjeva (strasti), nisu zadrti i zaguljeni (nego strpljivi i tolerantni), ne vole svađu i rasprave, ni licemjerstvo, čuvaju se dobro da koga ne klevetaju, da kome ne učine zulum (nepravdu) i da koga ne uznemiravaju (ezijjet), svojim strastima se suprotstavljaju, vrše obračun sa samim sobom, vladaju svojim udovima i čulima (ne gledaju što ne treba, ne slušaju ono što ne treba, rukama ne čine ono što ne treba, ne tuku se ni sa kim), u pogledu jela i pića, oblačenja, i svih drugih stanja, vrlo su oprezni i obazrivi (da ne pogriješe), klone se sumnjivih stvari, činova, radnji, razgovora itd., zadovoljavaju se sa onim što im je dovoljno za život, malo čine ono što vjerom nije ni zabranjeno ni naređeno (o čemu čovjek sam odlučuje hoće li učiniti ili neće - mubah), pažljivi su

1) Muslim u Sahihu od Ebu-Hurejre

(skromni) u onom što im je dozvoljeno, boje se polaganja računa (pred Rabbom), plaše se Sudnjeg dana i povratka Allahu, dželle šanuhu, bave se sami sobom i ne potpadaju pod tuđe uticaje (»svako ima svoje stanje koje treba da ga zabavi da ne bi vodio brigu o drugima o kojima ne treba da vodi brigu«); oni dobro poznaju odredbe o budućem svijetu (ahiretu) i strahote Sudnjeg dana (Kijameta), o obilnim nagradama (dobrima) i bolnim kaznama (zlim ljudima). Sve ovo njih podstiče da uvijek budu više tužni, ozbiljni, a ne preveseli, zapravo da budu brižni. Zato izbjegavaju ovosvjetska veselja, radosti i uživanja. Oni su o pravilnom odgoju i ponašanju dali detaljne opise (tumačenja) granica opreznosti, pa nisu skloni kršenju tih granica. Tebi je (o, čitaoče) poznato da pravilan vjerski odgoj i ponašanje i iskren oprez (u pogledu vjere) jeste more, pa se od gušenja u tom moru ne može spasiti onaj ko o svemu sumnja i ne izvršava te odredbe - granice vjere.

Iz svega ovoga meni je postalo jasno *(k'o dan - Prevodilac)* da su to dobri ljudi, njihovi savjeti su mi bili jasni, shvatio sam da oni rade za onaj svijet (ahiret), da slijede poslanike (Božije) da su oni svjetiljke za onoga ko želi da se okoristi njihovim svjetlom, i da oni upućuju (na pravi put) onoga ko od njih traži takvu uputu!

Zato sam ja postao željan njihovog mehabeta, osjećajući od njih korist za sebe, prihvatajući njihovo ponašanje (adab). Postao sam zaljubljenik (muhibb) njihove pokornosti (Rabbu), kod mene njima ništa nije ravno (oni su iznad svih i svakoga), pa nisam nikoga odabrao iznad njih. Tada mi je Allah otvorio (darovao) znanje koje mi je razjasnilo Njegove dokaze (burhan) i osvjetlilo mi Njegovu Dobrotu, pa sam počeo da se nadam (i vjerujem) da će biti spašeni oni koji Njega priznaju ili prime Njegovu vjeru, postao sam siguran da će On pomoći onome ko se drži Njegove vjere, a da će nastradati, zalutati onaj ko se bude suprotstavljao Njemu. Vidio sam i ocijenio da će doživjeti mnogobrojne, višestruke ljage i sramote na svom srcu i svojoj duši onaj ko ne bude priznavao i ko bude poricao Njegovo postojanje, vidio sam da oni koji ga shvataju i razumiju imaju jake dokaze za to. Stoga sam shvatio da je i moja dužnost da to prihvatim i primim, i da tako postupam, pa sam u sve to povjerovao u dubini svoga bića i pokorio se svemu tome u svom srcu. To sam shvatio kao uzor, temelj svoje vjere, i na tome sam zasnovao svo svoje ponašanje i djelovanje, svim svojim stanjima (hal, ahval) pretvorio sam se u to. Molio sam Allaha Uzvišenoga, Silnoga da mi omogući, da me nadahne da uvijek budem zahvalan Njemu što mi je dao taj nimet, blagodat, da sve to nađem, upoznam, doživim i primim. Molio sam Allaha, dželle šanuhu, da mi da snage da potpuno ustrajem na tome što mi je On omogućio da saznam, priznajući svoje nedostatke, svoju ograničenost

u tom pogledu, i da ja nikada neću postići stepen zahvalnosti koju treba da Mu iskazujem na svemu tome."[1,2]

6) Abdul-Kadir el-Bagdadi, rahimehullahu teala

Veliki imam, autoritet dogmatičara (mutekellimina) Abdul-Kadir el-Bagdadi (umro 429.h.god.) u svojoj knjizi: "El-ferku bejnel-firek" ("Razdvajanje među /vjerskim/ sektama") kaže: "Prvo poglavlje ove knjige je o disciplinama među pripadnicima Sunneta i džemaata (ehlussunnet vel-džemaat). Znajte, Bog vam sreću dao, da među ehlussunnetom vel-džemaatom ima osam vrsta ljudi (disciplina):

1. Jedni su oni ljudi koji su se specijalizirali u pitanjima tevhida (Božijeg jedinstva) i u pitanjima nubuvveta (vjerovjesništva), u pitanjima Allahovih obećanja i Njegovih prijetnji (ljudima), o nagradama i kaznama, o uslovima istraživanja (vjerskih problema), o imametu i vodstvu...

2. Druga grupa su ljudi imami šerijatskog prava (fikha), i jedni su racionalisti, a drugi tradicionalisti. Oni vjeruju temelje, osnove vjere u pogledu čistote Allahovih Svojstava (sifat), tj. o Allahovim vječnim svojstvima, oni se odriču slijepe sudbine i odvajanja od zajednice... i oni tvrde da će boravak džennetlija u blagostanju biti vječan (a ne privremen), a isto tako da će nevjernička kazna biti vječna. Oni tvrde da su pravi imami islamske zajednice bili Ebu-Bekjr, Omer, Osman i Alija (priznaju, dakle, hulefai rašidin). Oni su lijepo zahvalni starijim dobrim generacijama islamske vjerske zajednice i smatraju da je dužnost (vadžib) klanjati džumu-namaz za imamima koji nisu među zalutalim strankama. Oni stoje na stanovištu da šerijatske odredbe treba formirati na osnovu tekstova Kur-ana i Hadisa, te na osnovu konsenzusa ashaba, i u ovu skupinu spadaju i društvo Malikja, Šafiije, Ebu-Hanife i Ahmeda ibni Hanbela, radijellahu anhum.

---

1) Knjiga: "Er-ri'ajetu li hukikillah", str. 10., imama Ebu-Abdullaha el-Harisa el-Muhasibije (umro 243. h.god.). Ovo je pouzdana knjiga za detaljno i ispravno upoznavanje sufizma.

2) *Prevodilac izjavljuje da mu je žao što zbog želje da ne preopterećuje knjigu ne može u originalu napisati cijeli ovaj monolog El-Muhasibije, kuddise sirruhu, ili što ga ne može preko kakvog mikrofona glasno i javno pročitati, jer "inne minel-bejani le sihren", Božiji Poslanik Muhammed, sallallahu teala alejhi ve sellem, rekao je: "Riječ može da ima očaravajuću moć." (Mešarik, sv. I, str. 156.) Riječ može da opčini slušaoca ili čitaoca. Sve što je rekao Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, sve je to sama istina. Mislim da to važi i za ovaj El-Muhasibijev monolog! Ali, evo prijevod pa neka svako razmišlja o ovome što ja ovdje rekoh, vel-hamdu lillahi Rabbil alemin! Derviš Ahmed Nuruddin, nakšibendija*

3. Treća grupa jesu učenjaci Hadisa, tradicije Božijeg Poslanika, alejhissalatu vesselem, pa oni znaju koji su hadisi ispravni, a koji nisu i znaju uzroke nepriznavanja (hadisa) i priznavanja vjerodostojnosti i u tome ne slijede nikakve nastrane sekte ni novotarije.

4. Četvrta grupa jesu učenjaci književnosti i filolozi (jezičari) što se kreću pravcima imama za jezik kao što su El-Halil, Ebu-Amr b. el-Ala i Sibevejh.

5. Peti su učači Kur-ana (kurrâi) i komentatori kur-anskih tekstova (mufessiri) koji to čine saglasno sa stavovima ehlus-sunneta vel-džemaata, mimo tumačenja drugih ljudi koji u tom pogledu lutaju.

6. Šesta grupa ovih učenjaka jesu sufijske askete (zahidi) koji su vidjeli (duhovne istine), pa su se sa tim zadovoljili, koji su tražili i našli, pa uzeli pouku iz toga što su spoznali. Oni su zadovoljni s onim što im je dosuđeno (od Rabba) i sa malom količinom (malo im treba). Oni znaju da valja odgovarati i za sluh, i za vid, i za srce (misli) i u pogledu dobra i u pogledu nevaljalog, znaju da će biti obračun i za najmanju količinu (i dobra i zla). Zato su oni spremili najbolja djela za Dan povratka (Rabbu). Njihov govor, i direktni i u vidu alegorija i drugih figura, uvijek je zasnovan na stavu pristalica Hadisa, tradicije Božijeg Poslanika, alejhiselama. Oni ne rade dobra djela radi licemjerstva (dvoličnosti), a ne izostavljaju takva djela zbog (nekakvog) stida od drugih ljudi. Njihova vjera je TEVHID, vjera da je Bog Jedan, oni poriču da je Bog nečemu sličan. Njihov mezheb jeste potpuna predaja Allahu Uzvišenom, uzdanje u Njega i pokoravanje Njegovoj odredbi. Oni su zadovoljni sa nafakom koja im je dodijeljena i u tom pogledu se ne žale i ne prigovaraju. »To je Allahova dobrota, On je daje kome On hoće. On je veliki Dobročinitelj!«[1]

7. Sedmi su borci na muslimanskim granicama prema nevjernicima. Oni se bore protiv muslimanskih neprijatelja i štite te granice.

8. Osma grupa su obični ljudi koji pripadaju ehlussunnetu vel-džemaatu po većini svojih osobina, jer ne spadaju u onu masu koja je u zabludi."

7) El-Kušejri, rahimehullahu teala (umro 465.h.god.)

Imam Ebul-Kasim el-Kušejri u uvodu svoje čuvene Risale, govoreći o sufijama, kaže: "Ovu skupinu (grupu) ljudi Allah je učinio elitom svojih evlijaa (prijatelja), odabrao ih je iznad svih ostalih svojih robova, tj. robova iza svojih poslanika i vjerovjesnika, salavatullahi ve selamuhu alejhim.

1) El-Džumu'a, 4.

On je njihova srca (duše) načinio majdanima, magacinima svojih tajni (povjerio ih je njima), nad ostalim ljudima odlikovao ih odsjajem Svojih nurova (svjetlosti). Oni pomažu ljudima, prilazeći im u svim situacijama (stanjima) sa istinom koja ih čisti od ljudskih prljavština i uzdiže do mjesta osvjedočenja o onome što zrači iz istina Božijeg Jedinstva. On ih je uputio i usmjerio da ustraju u pravilima pobožnosti, i omogućio im da se osvjedoče (o) pravednosti Njegovih Božanskih presuda, odredbi. Zato su oni ustrajni u izvršavanju dužnosti koje su im postavljene (od Allaha, dželle šanuhu) i uvjereni su u istinitost ovih promjena i kretanja koja su im od Njega Slavnog data i omogućena, Oni se vraćaju Allahu Uzvišenome sa iskrenim iskazivanjem svoga siromaštva (prema Njemu), opisuju sebe kao zdrobljena bića, a ne oslanjaju se, ne uzdaju se u djela koja su učinili, ili u stanja koja su ugodno doživjeli, jer znaju da On Uzvišeni čini što On hoće, i od Svojih robova odabire koga On hoće; niko ne može Njemu suditi, stvorenja nad Njim nemaju nikakvo pravo, Njegove nagrade su početak Njegove Dobrote, a Njegove kazne su pravedene presude, Njegove zapovijedi su precizne sudbine."

8) El-Gazali, rahimehullahu teala (umro 505. h.god.)

Ovo je Autoritet islama koji u svojoj knjizi "El-munkizu mineddalali" ("Spasilac od zabluda"), govoreći o sufijama i njihovom kretanju i tarikatu koji ih zaista vodi u Allahovu blizinu, kaže:

"Ja znam pouzdano da su sufije ti koji se upućuju putem Allaha Uzvišenoga i da je njihovo kretanje najispravnije kretanje, a njihov tarikat naispravniji put, a njihovo vladanje najčistije..." Zatim on kaže, kao odgovor i odbranu sufija od svih koji ih osuđuju i napadaju: "Ukratko, šta ti kritičari imaju da kažu u pogledu njihovog (sufijskog) stava o čistoći, što je prvi uvjet njihovog tarikata: to je čišćenje srca od svega ostalog osim Allaha, ali potpuno čišćenje. Ključ za to jeste da srce tokom cijele islamske molitve (namaza) bude u cijelosti zauzeto sjećanjem (mišlju) o Allahu i spominjanjem Njegovog imena. Kraj takvog stanja je nestajanje u odnosu na Allaha i to posvemašnje samouništenje (fena)."

9) Imam Fahruddin er-Razi, rahimehullahu teala (umro 606. h.god. u Heratu)

Veliki učenjak i komentator Kur-ana, čuveni imam Fahruddin er-Razi u svom djelu: "Vjerovanja muslimaskih sekti i mnogobožaca" o stanjima sufija u poglavlju osmom kaže:

"Znaj da najviše onih koji su pisali sažete knjige o islamskim sektama ne spominju sufije a to je greška jer je to dobar pravac pošto je definitivan stav sufija to što oni kažu da je njihov tarikat (put, pravac), ustvari, čišćenje i oslobađanje od ovosvjetskih veza i okova."[1]

Imam Fahruddin er-Razi je u istom djelu također kazao: "Sufije su ljudi zauzeti razmišljanjem i oslobađanjem duša od tjelesnih veza, trudom da njihovo srce nikada ne bude prazno od sjećanja na Allaha Uzvišenoga i da se to odražava u svim njihovim postupcima i djelima, stalnim nastojanjem da se vladaju po savršenom odgoju, koji je rezultat njihove vezanosti za Allaha Uzvišenoga, pa su zato oni najbolja ljudska skupina."

10) Izuddin ibni Abdisselam, rahimehullahu teala[2]

Sultan ulema Izuddin b. Abdiselam kaže:

---

1) Recenzent knjige: "Vjerovanje islamskih sekti" Ali Sami en-Nešar kaže: "U posljednjim danima, kada je dostigao vrhunac svog naučnog rada, dogodilo mu se ono što se prije njega bilo već dogodilo Ebu-Hamidu el-Gazaliji tako da mu se smanjilo pouzdanje u ljudski razum, pa je osjetio svoju slabost i potpuno je spoznao da ne može razumom obuhvatiti postojanje samo po sebi. Stoga ga je obuzelo stanje sufizma, što ga je snalazilo za vrijeme nekih časova njegovog predavanja (vaz), pa bi zatražio pomoć.
Jednoga dana je vazio u prisustvu sultana Šihabuddina el-Gurija, a snašlo ga je to stanje, pa je zapomagao: »O, sultane svijeta, tvoje carstvo neće vječno trajati (prolazno je), a ni Razijevo stanje (drhtavica) neće vječno trajati!«
On je spjevao stihove u kojima preovlađuje sufijski stav kao u slijedećim njegovim riječima:
»Kraj nogu pameti jeste grč (u nozi)
a trud učenjaka najvećim dijelom su zablude.
Naše duše su u divljini (naših tjelesa),
i konačni učinak našeg dunjaluka jesu uznemirenje i nesreća.
Od naših rasprava koje smo vodili cijelog svog života
nismo ništa ostvarili osim što smo skupljali mnogo »rekla-kazala« (kil ve kal).«
Imam Fahruddin er-Razi imao je čvrstu vezu sa najvećim šejhom Muhjuddinom b. Arebijom, po osnovu poslanice koja mu je došla od Muhjuddina, u kojoj je on njemu (Raziju) objasnio značenje gnostičkih spoznaja darovanih (od Allaha, dželle šanuhu) i preporučio mu ih. Ta poslanica je štampana u štampariji: »Es- Selefijje« u Egiptu, pod naslovom »Risala šejha tarikata Muhjuddina ibnul Arebije upućena imamu sinu Rejskog hatiba poznatom kao Fahr er-Razi.« Prepisao ju je, objavio i uskladio Abdul-Aziz el-Mejmeni er-Radžikuti, karija islamskog fakulteta u Alikratu (Indija), 1334 h.god. u zbirci od tri risale.

2) Izuddin sin Abdusselama ima nadimak "Šejhul ulemai" i "Sultanul ulemai" tj. šejh, starješina, prvak i sultan islamskih alima, učenjaka. Rođen je 577. h.god. umro 660. h.god. Kod njega se završio imamet, jer je on dostigao stupanj mudžtehida, istraživača, uz skromnost i pobožnost, oprez i očuvanje od grijeha. Rođen je u Siriji, pa je otišao u Egipat, i tamo ostao više od dvadeset godina, baveći se naukom, propagirajući dobro, i boreći se protiv zla. Napisao je mnogo knjiga, a tesavvuf je primio od Šihabuddina es-Suhreverdija, a družio se i sa šejhom Ebul-Hasanom eš-Šazilijem i slušao njegove riječi o hakikatu.

"Sufije žive po pravilima Šerijata s kojima se ne ruše ni dunjaluk ni ahiret, ni ovaj ni onaj svijet, a drugi ljudi bave se slikama, crtežima, formom. To dokazuju kjerameti i izvanredni neobični čini, što je ogranak, dio Allahovih darova njima (tim ljudima) i da je Allah sa njima zadovoljan, jer kada bi znanje bez primjene, znanje bez djelovanja, potpuno zadovoljavalo Istinitoga Uzvišenoga On bi omogućio da i ostali ljudi čine kjeramet, nadnaravne radnje i stanja, pa makar oni i ne postupali po svom znanju, a to je daleko, daleko (od ostvarenja)."[1]

11) Imam En-Nevevi, rahimehullahu teala

Imam En-Nevevi u svom "El-Mekasidu" kaže:

"Osnovi (temelji) tesavvufskog tarikata jesu pet pravila:

1. tajna i javna bogobojaznost,
2. kretanje, ponašanje po učenju Sunneta, i riječju i djelima,
3. izbjegavanje mase (neukih ljudi) u svakom pogledu,
4. zadovoljstvo sa Allahom, Njegovim davanjem, i kada je to malo i kada je mnogo,
5. obraćanje Allahu i u dobru i u zlu."[2]

12) Imam Eš-Šatibi, rahimehullahu teala[3]

U časopisu "El-Muslim", časopisu Muhammedanske porodice, tj. muslimana, pod naslovom "Imam Eš-Šatibi, sufija starije generacije (selef)", koji je napisao sejjid Ebutteki Ahmed Halil, piše:

"Knjiga koje se pridržavaju i na koju se pozivaju i uzimaju je u obzir starije generacije u svojim mišljenjima i stavovima (nije rečeno koja je to knjiga, valjda neka Šatibina knjiga) a šejha Ishaka eš-Šatibiju smatraju svojim imamom, sadrži časna (uvažena) poglavlja (fusul) o islamskom tesavvufu u kojima je autor utvrdio da su oni (sufije) najbolji dio vjere. On nije heretik, krivovjerac, njegov stav je presudan o onome o čemu druge šute (jer su »nijemi«), njegovo mišljenje razum i srce primaju kao zdravo i ispravno, pa poslušaj imama Eš-Šatibiju šta kaže:

---

1) "Nurutahkik", od šejha Hamida Sakra, str. 96.

2) "Mekasid", imam En-Nevevi (umro 676. h.god. u Siriji), O tevhidu i pobožnosti, te o pravilima (osnovama) tesavvufa, str. 20.

3) To je Ibrahim b. Musa el-Lahmi, iz Granade, malikija, umro 790. h.god.

»Mnogi smatraju da sufije olahko primaju novotarije, izmišljaju koješta, što Šerijat ne traži, ne zahtijeva, ne smatra potrebnim, bilo da se radi o njihovim riječima ili o postupcima. A oni su daleko od toga da to vjeruju ili govore tako.

Jer, prva stvar na kojoj oni grade svoj tarikat jeste puno uvažavanje i pridržavanje Sunneta, i čuvanje od svega onoga što je u suprotnosti sa njim, tako da njihov teoretičar i čuvar (hafiz) njihovog polazišta i glavni nosilac njihove tradicije Ebul-Kasim el-Kušejri tvrdi: »Oni su uzeli ime tesavvuf da bi se izdvojili od novatora koji izmišljaju novotarije.«

On navodi da se muslimani poslije Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, nisu nazivali drukčije osim »ashab«, jer nije bilo veće časti od toga. Zatim, oni iza njih su nazvani »tabi'un«, pa se svijet izdijelio tako da je bilo razlike između pojedinih grupa ljudi. Tako su oni koji su bili posebno čvrsti u pažnji prema vjeri nazvani »zahidi« i »abidi« (pobožnjaci). Dalje on (Kušejri) kaže: »Zatim su se pojavile novotarije, pa je svaka sekta tvrdila da su ti pobožnjaci samo u njihovoj grupi. Zato su se odabranici ehlussunneta izdvojili čuvajući svoje duše (kao čobani) sa Allahom, čuvali su svoja srca od nemarnosti (gafleta) i nazvali su se sufijama. Promisli o ovome pa ćeš biti počastvovan (Allahovim nimetom), a Allah najbolje zna.«"[1]

13) Ibni-Haldun, rahimehullahu teala

Govoreći o tesavvufu Ibni-Haldun kaže:

Ovo je šerijatska nauka koja se u islamskoj zajednici pojavila kasnije. Njihovo osnovno učenje je da je njihov pravac i kod najstarijih generacija i kod najuvaženijih ashaba i tabiina i onih poslije njih, pravac, put, tarikat istine i upute, ispravnog puta. Pravilo im je posveta ibadetu (pobožnosti), posveta Allahu Uzvišenome, a okretanje od ukrasa i ljepota dunjaluka, ovog svijeta, ustezanje askezom od svega onoga što drugi "veliki" ljudi rado primaju, kao što su slasti, imovina, časti (položaji). Oni se osamljuju izdvajajući se od od svjetine da bi se posvetili ibadetu, obožavanju Allaha Uzvišenoga.

To je bila opća pojava kod ashaba i starijih generacija, pa kada se u drugom stoljeću pojavila trka za dunjalukom i svijet navalio na sabiranje dunjalučkih darova onda su se prozvali sufijama oni koji su naginjali pobožnosti (ibadetu)."[2]

---

1) Navedeni časopis za mjesec zulkade, 1373.h.god.

2) Po "Mukaddimi" Ibni-Halduna, a to je Abdurrahman sin šejha Ebu-Bekjra Muhammeda ibni Haldina el-Hadremije (rođen 732. umro 808.h.god.), str. 328.

14) Tadžuddin es-Subkji, rahimehullahu teala

Šejh Tadžuddin es-Subkji u svom djelu "Muidunniam ve mubidunnikam" (Onaj koji uzvraća blagodati, i uništava mržnju) pod naslovom "Sufije" kaže:

"Poživio ih i sačuvao Allah a sastavio nas sa njima u Džennetu! Pojavilo se mnogo rasprava o njima, a nastale su zbog nepoznavanja njihove biti, jer ima mnogo onih koji se prave da su kao oni (a nisu takvi), pa Šejh Ebu-Muhammed el-Džuvejni kaže: »Nije dobro puno raspravljati o njima jer tome nema granica. Dovoljno je kazati da je njihov put ispravan budući da oni ne lete za dunjalukom, najviše vremena troše u ibadetu, pobožnosti...« - pa zatim on također raspravlja o obilježjima tesavvufa, i kaže: »Ukratko, oni su Allahovi ljudi i odabranici, elita, tako da se može nadati Božijoj milosti kada se oni spomenu, i kiše padaju povodom njihovih dova, pa neka je Allah Uzvišeni sa njima i sa nama zadovoljan.«"[1]

15) Dželaluddin es-Sujuti, rahimehullahu teala

Poznati učenjak Dželaluddin es-Sujuti (umro 911.h.god.), u svom djelu "Te-jidul hakikati el-alijjeti" - "Utvrđivanje visoke istine" (str. 57.), kaže: "Po svojoj biti tesavvuf je jako časna znanost, jer je njezin krug kretanja u okvirima Šerijata i izbjegavanja novotarija, oslobađanja od strasti i njihovih povoda, elemenata, ciljeva i želja, izbora, potpuna predaja Allahu, zadovoljstvo Njegovim odredbama, traženje Njegove ljubavi, a obezvređivanje svega drugog osim Njega... A poznato je također, da ima mnogo uljeza u tesavvuf koji su slični dervišima (sufijama) a ne spadaju među njih, pa su u tesavvuf unijeli ono što u njega ne spada, te to dovodi do nepovoljnog mišljenja o cjelokupnom tesavvufu (o svim dervišima). Zato su se učenjaci pokrenuli da ukažu na razliku između pravih i patvorenih sufija. Ja sam razmišljao o negativnostima koje šerijatski učenjaci upućuju sufijama, pa nisam našao pravog sufiju da govori bilo šta što ne valja, nego sam našao da to govore novatori i zadrti ljudi koji tvrde da su prave sufije, a nisu to."

---

1) Po djelu "Muidunniam ve mubidunnikam", od imama Tadžuddina Abdul-Vehaba es-Subkjia (umro 771.h.god.), str. 119.

16) Ibnu-Abidin, rahimehullahu teala (1198-1252.h.god.)

Jedan od posljednjih istraživača, veliki učenjak i šerijatski pravnik šejh Muhammed Emin, poznat kao Ibnu-Abidin, rahimehullahu teala, u svom djelu zvanom "Zbirka risala, poslanica Ibni-Abidina" u sedmoj risali (u nastavku) "Šifaul 'alil ve belul galil..." ("Lijek za bolesnog i piće za jako ožednjelog...") govori o oporuci za hatme i ilelakanje (izgovaranje LA ILAHE ILLELLAH), nakon što je govorio o novotarijama uvezenim u vjeru, tj. o me-temima (korotama, žalostima) i hatmama od strane osoba koje se kite nakitom iluma (učenosti) i nose ime sufija, pa navodi riječi pravih, iskrenih sufija, tako da se ne može misliti da govori u ime svih sufija, i kaže:

"Nemamo mi razgovora sa iskrenom gospodom sufijama *(sa njima nema problema - Prevodilac)* jer su oni čisti, oslobođeni od svih niskih svojstava. Imam dviju grupa, sejjid El-Džunejd je ovako upitan: »Ima ljudi (derviša) koji se prave kao ašici, zaljubljenici i ljuljaju se, okreću se (šta je s njima)?« Džunejd je odgovorio: »Pustite, ostavite vi njih neka se vesele sa Allahom Uzvišenim; tarikat je isjekao njihova pluća, i njihova srca, pa im je postao tijesan i lakat (prostora), pa za njih nema štete (grijeha) kada malo predahnu liječeći svoje halove, stanja, a da si ti (koji pitaš) okusio onoga što su oni okusili, ti bi našao opravdanja za njihove povike!« *(Bravo!)*

Slično kao i Džunejd odgovorio je učenjak Ibni-Kjemal- paša kada mu je tražena fetva o tome, pa je rekao (stihove):

U takvom ponašanju sufija, kada dobro promisliš,
nema ništa loše, niti ima štete što se oni ljuljaju.
Ti stojiš na nogama kada činiš kijam, stajanje (u namazu)
a onaj ko moli, doziva svoga Gospodara,
ima pravo da to čini stojeći na glavi (a ne na nogama)!
(Bravo, Kjemal-paša!)

Onima, koji su spoznali duhovne istine i koji svoje vrijeme troše u najljepšim djelima, dozvoljeno je sve ono što je ustanovljeno pri zikjru i semau, derviškim obredima. Oni se kreću tarikatom ka Allahu i oni se trude da sebe, svoje duše i strasti, uzdrže od nevaljalih stanja, pa oni slušaju samo ono što im dolazi od Allaha i ne žele ništa drugo nego Njega. Ako Ga spomenu oni zaplaču, ako Mu zahvale onda to učine javno, ako Ga nađu (u svojim srcima) onda uskliknu, ako Mu se približe (osjećanjima) onda se odmore, oraspolože, ako su rasijani u Njegovoj blizini oni onda hodočaste.

Kada ih savlada ekstaza oni opet uzviknu, kliknu (»Allah«) osjete slast pića sa Njegova izvora, pa jednog od njih pogodi udarac Veličine (Allaha, dželle šanuhu) pa on padne i istopi se, drugom stigne svjetlica (Allahove) dobrote, pa on postane opijen (ne pijan od alkohola) i izgubi se itd. Ovo je ono što mi je palo na um kao odgovor (na postavljeno pitanje). Allah najbolje zna šta je pravo.

Isto tako njihov sema' (zikir u halki) kao rezultat daje božanske spoznaje i istine Rabbove. To se obavlja sa najdubljim poštovanjem, lijepim, mudrim savjetovanjem i slavljenjem, hvaljenjem (salavatima) Vjerovjesnika.

Nemamo mi šta da govorimo o onima koji slijede ovakve ljude, i zajedno sa njima kušaju njihove napitke, pa nalaze užitak i »ludu« zaljubljenost u Biće Sveznajućeg Vladara. Mi treba da razgovaramo sa ovom masom griješnom, mizernom itd."[1]

17) Šejh Muhammed Abduhu, rahimehullahu teala (1266. - 1323. h.god.)

Časopis "Muslim" donio je članak pod naslovom: "Mišljenje šejha Muhammeda Abduhua o tesavvufu", što je prenio merhum šejh Ali Mahfuz u risali "El-Ibda'u".

Šejh Muhammed Abduhu je rekao:

"Nekim istraživačima historije islama, i novotarija i običaja koji su naudili ljepoti islama, učinilo se da je tesavvuf uzrok pada muslimana u neznanje (džehl) o vjeri, i to kao najvažniji uzrok udaljavanja od čistog tevhida koji je temelj spasa i okvir za ispravno vladanje. Stvar nije takva kako misle ti istraživači, pa ti zato dajemo kratko podsjećanje šta je cilj takvih tvrdnji i u kom pravcu se stvar kreće poslije toga.

Tesavvuf se pojavio u prvom stoljeću islama i imao je veliki ugled. Njegov prvi cilj bio je jačanje morala i odgajanje ljudi, podsticanje ljudi na vjerska djela i privlačenje ljudi vjeri. Stoga je to postavljeno kao savjest i definicija vjere, i postepeno upoznavanje sa njenim tajnama.

Šerijatski pravnici su počeli, zbog nekih kretnji tjelesnih organa i ponašanja, da to osuđuju, tvrdeći da je to znak nepoznavanje odredbi vjere, pa su ih osuđivali zbog skretanja i nevjerstva, a vlast je bila uz te šerijatske pravnike zbog potrebe održavanja vlasti, a i pravnicima su vlast i vladari bili potrebni. Zato su sufije bili prisiljeni da idu u ilegalnost, da djeluju tajno, pa

1) Navedeni izvor

su uveli posebne šifre i termine i nisu primali nikoga u svoje redove bez dugotrajnog ispitivanja i provjeravanja. Tako su rekli da sa njima može biti samo onaj ko je najprije bio molitelj, zatim murid, učenik, pa tek onda sâlikj (saputnik). Kao saputnik može ili da stigne do cilja ili da odustane. Zato su oni dugo vremena provjeravali tâlibe, najavljivače želje da postanu sufije, provjeravali njihove kretnje, vladanje, da bi saznali da li imaju dobre namjere, da li im je odluka iskrena, da im nije cilj samo da upoznaju tajne sufija, a kada se uvjere u iskrenost onda ih postepeno, malo-pomalo, primaju i uzimaju u svoje redove."[1]

18) Emir Šekjib Arslan

U knjizi "Sadašnjosti islamskog svijeta", pod nazivom, "Uspon islama u Africi i uzroci tome", Emir (knez) Šekjib Arslan piše:

"U 18. i 19. stoljeću pojavilo se novo buđenje i polet kod pristalica dva tarikata, kaderijskog i šazilijskog, a nastala su još dva tarikata: tidžanije i senusije.

Kaderije su najhrabriji misionari islamske vjere u Zapadnoj Africi od Senegala do Benina koji je blizu Nigera. Oni šire islam mirnim putem (ne mačem), trgovinom i edukacijom (podučavanjem). Trgovce iz Soninke i Mandegole, možeš naći razasute po gradovima Nigera i u gradovima Karta i Masina a svi su oni muridi (učenici) kaderijskog tarikata. Neki od tih murida služe kao učitelji vještine pisanja i podučavanja i otvaraju škole, ali ne samo u tekijama nego u svakom selu, i malu crnačku djecu podučavaju islamskoj vjeri i najbolje njihove kandidate šalju o trošku tekije u medrese u Tripolisu i Kajrevanu i na Kajrevanski univerzitet u Fesu i u Džamiulazhar u Egiptu. Otuda izlaze učenici sa diplomama (idžazetima), tj. kao profesori, i vraćaju se u te krajeve da se bore protiv kršćanskih misionara u Sudanu."

Emir Šekib govori o šejhu tarikata kaderija pa kaže: "Abdul-Kadir el-Gejlani bio je u Gejlanu u Perziji kao veliki mutesavvif, čistog porijekla... a ima nebrojene pristalice. Njegov tarikat je dospio i do Španije, pa kada je izgubljena i Granada centar tarikata kaderija prenesen je u Fes. Posredstvom nura (svjetla) ovog tarikata nestale su mnoge novotarije kod Berbera, pa su se oni prihvatili Sunneta i džemaata, a u 15. stoljeću ovaj tarikat je izveo na pravi put crnce Zapadne Afrike."

1) "Muslim", za I/1328. h.god., str. 24.

O senusijama Šekjib Arslan kaže: "Senusije su širile svoj tarikat u Valbakirmi (?) i Burkji, pa su išli rijekom Binevi (?), tako da su stigli u krajnji Niger, gdje ih nalazimo kako tamošnja plemena u Centralnoj Africi uvode u islam tako da su posredstvom senusija predjeli oko jezera (Čad) postali centar islama u tom području. Pristalica (murida) senusijskog tarikata ima oko četiri miliona. Njihov metod misionarskog rada jeste da oni kupuju u Sudanu male robove, pa ih odgajaju u raznim gradovima. Kada odrastu i budu dobro podučeni, onda ih oslobode i vrate ih u pokrajine Sudana gdje oni onda upućuju djecu koja su ostala u neznaboštvu. Tako svake godine stotine senusijskih misionara vrši poziv u islam po svim oblastima unutrašnje Afrike, od obala Somalije na istoku do obala Senegalije na zapadu. Moji sejjidi Muhammed Mehdi i njegov brat Muhammed Šerif krenuli su stopama svojih roditelja koji su težili cilju da očiste islam od stranih utjecaja i vrate opće vodstvo (imamet) kakvo je bilo u vrijeme halifa.

Ukratko, saradnici ovog tarikata trude se i rade na širenju islama i tome teže u Africi."

O senusijama Šekjib Arslan još kaže: "A koji dokaz o misionarima senusijama da ja izostavim kada su oni hrabri, ljubomorni; izvode ih njihove pustinjske zavije (tekije) odakle izlazi na hiljade pripremljenih (islamskih misionara) koji stalno obilaze sav neznabožački kraj i u njemu šire vahdanijjet, monoteizam, pozivajući u islam. Ovakav rad islamskih misionara u Zapadnoj i Centralnoj Africi tokom 19. stoljeća sve do danas vrlo je čudna i zadivljujuća stvar, pa to priznaju mnogi zapadnjački autori. Jedan Englez je prije dvadesetak godina o ovome rekao: »Islam pobjeđuje, postiže velike uspjehe u Centralnoj Africi gdje se neznaboštvo pred njim povlači kao što nestaje tama noći pred zoru, i gdje je kršćanska propaganda pravo brbljanje, izmišljotina."

O šazilijama on govori: "Što se tiče šazilija, oni se pripisuju Ebul-Hasanu eš-Šaziliji, a on je primio (tarikat) od Abdusselama ibni Mešiša, koji je primio od Ebu-Medjena. On je rođen u Sevilji (Španiji) 1127. zapadnjačke godine. Studirao je u Fesu, obavio je hadždž, a zatim se posvetio učenju tesavvufa u Budžaji. Slijedilo ga je mnogo ljudi... Ovo je jedan od prvih tarikata koji je uveo tesavvuf na Zapad (islamskog svijeta). Centar mu je bio Bubrit u Maroku. Od šejhova ovog tarikata jedan je i moj arapski gospodin Ed-Derkavi (umro 1823. m.god.) koji je kod svojih učenika (murida) izazvao žestok vjerski zanos, hrabrost, što se osjećalo sve do srednjeg Magreba. Derkavije su imale velikog udjela u borbi protiv francuskog osvajanja (Magreba)."

Emir Šekjib Arslan završava svoju temu o poletu islama u Africi, pa kaže: "Najveći dio ovog posljednjeg poleta vraća se (zasnovan je) tesavvufu i vjerovanju da postoje evlije."[1]

19) Šejh Rešid Rida, rahimehullahu teala

On kaže: "Sufije su se odlikovali najčvršćim osloncem na vjeru, tako da ih u tome niko nije dostigao, a to je znanstveno, moralno i istinsko usavršavanje, a kada su počeli pisati naučna djela, šejhovi ovih tarikata su napisali knjige o moralu i o samoobračunu."[2]

20) Šejh Muhammed Ragib et-Tabbah, rahimehullahu tela (rođen 1293., umro 1370.h.god. u Halebu)

Profesor historičar Muhammed Ragib et-Tabbah (Pekarić) u svom djelu: "Islamska kultura" kaže:

"Budući da se tesavvuf sastoji od čišćenja duše i usavršavanja morala (ponašanja ljudi), onda je divan, krasan taj mezheb, ta škola, taj pravac, divan je to cilj, jer je to i bio razlog slanja Vjerovjesnika, alejhimussalatu vesselem. Naime, u hadisu od Muhammeda, alejhisselam, kaže se: »Poslat sam da usavršim moral (vladanje i ponašanje ljudi).«[3]

Mi smo promišljali o životopisu sufija u prvim stoljećima islama, pa smo ustanovili da je to bio lijep život, zasnovan na moralnim principima i učenjima islama o umjerenosti, o oprostu i pobožnosti, i da je sve to zasnovano na Kjitabu (Kur-anu) i Sunnetu (Hadisu).

Sve je to izričito izjavio prvak sufija Ebul-Kasim el-Džunejd, radijellahu anhu, kao što to piše u Historiji od Ibni-Hallikjana, gdje stoji: »Ovaj naš mezheb (škola) vezan je za pravila (osnove, usul) Kjitaba, tj. Kur-ana i Sunneta (tj. Hadisa).«

I u komentaru "Ihjaa", od učenjaka Ez-Zebidija, (sv. I, str. 147.), stoji da je El-Džunejd kazao: »Svi tarikati su zatvoreni za masu, za obične ljude, osim za one koji slijede djelo Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem«, a to je još više naglašeno u »Risali« (str. 19.) gdje piše da je Džunejd rekao: »Ko ne bude čuvao Kur-an (ko ne bude hafiz), i ne bude pisao hadis, ne

1) Naprijed je naveden izvor ovih navoda.
2) Časopis "El-Menar", I godina, str. 726.
3) Ahmed, Bejheki, od Ebu-Hurejre, a Hakim kaže da je ovo ispravan hadis po uvjetima Muslima.

može biti predvodnik u ovom poslu (tesavvufu), jer je naše znanje, naš ilum, ograničen, vezan za Knjigu (Kur- an) i za Sunnet (Hadis).« El-Džunejd je još rekao: »Ova naša nauka sazdana je na Hadisu Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.«

Sirri es-Sakati je rekao: »Kroz tesavvuf sufija dobija tri značajke: svjetlost njegove spoznaje ne gasi svjetlost njegove opreznosti (spoznaja, dakle, ne gasi opreznost); ne govori skriveno ono što je suprotno Kur-anu; a kjerameti (nadnaravne moći) ne navode ga na to da omalovažava zabrane (harame) Allaha Uzvišenoga.«

A u »Šezeratuzzehebu« - »Djelićima zlata« (svezak V, str. 279.), u tumaču o Ebul-Hasanu eš-Šaziliji, kao njegove riječi, piše: »Odbaci svako značenje koje ti najprije padne na pamet, i kojem tvoje želje teže i u njemu nalaze slast i zavodovoljstvo (uobraženost), a prihvati, uzmi Kjitab (Kur-an) i Sunnet (Hadis).« Ima još mnogo ovakvih misli i riječi drugih autora, razasutih po knjigama o upoznavanju škole tesavvufa, kao od imama Kjelabasija, u »Risali« od El-Kušejrija i drugima. Ovi ljudi, pored toga što su sami bili odgojeni sa pročišćenim dušama, u opreznosti, umjerenosti i pobožnosti, u svojim stoljećima radili su ono što im je bila dužnost, a to je da upućuju ljude ka Istinitom (Allahu, dželle šanuhu), da pozivaju k Njemu, da odvraćaju ljude od jagme za dunjalukom i od sabiranja njegovih krhotina (otpadaka) na bilo koji način (dozvoljen, halal, ili nedozvoljen, haram), od predavanja strastima i slastima koje dovode do propasti u haramima (zabranjenim stvarima) i koje vode ka zanemarivanju (vjerskih) dužnosti radi kojih je čovjek i stvoren (da obožava Allaha, dželle šanuhu), a za posljedice imaju anomalije, nered, bune i meteže.

Ovi su ljudi, svojim predavanjima i iršadom (učenjem, uputom), svojom mudrošću i istinama koje su izvirale iz njihovih srca, bili čuvari morala, vodili su ljude ka izvorima i metodama tog učenja, putevima ljudskog ponašanja, pozivali su u istinsku sreću, a to je opstanak čovječanstva i čovječnosti uz sve ono što je čovjeku preporučeno, a pri tome ne zanemarujući ni udio koji čovjeku pripada i od dunjaluka *(ve la tense nasibekje mineddunja, ajet 77. sure El-Kasas. Prevodilac)*. Tako su ovi ljudi bili među onima koji su dobro činili i odazivali se riječima Allaha Uzvišenoga: »Neka (uvijek) među vama bude ljudi koji će propagirati dobro, zapovijedati da se čini dobro, a zabranjivati svako zlo - ti su spaseni!«"[1]

1) Ali Imran, 104.

Zato su prve generacije sufija bile zastave (bajraci) islamske vjerske zajednice, vođe, gospoda te zajednice, njezine jake svjetiljke (fenjeri), javno svjetlo (Nur) vjere, pa su se pripadnici islamskog ummeta (zajednice) držali ovih ljudi, i njima sličnih, kao što su muhaddisi (učenjaci hadisa), šerijatski pravnici (fakihi), i stizali do sirati mustekima, ispravnog pravca i puta, kao čvrstog i jakog metoda. Tako je u njihovim životnim stanjima vladao red, sve stvari su bile u skladu sa sviješću o prolaznosti ovog života i saglasne poretku Boga, džella šanuhu, pa su tako ostvarili veliki uspjeh i pobjedu (u životu).

A kada dobro proanaliziramo djela sufija i njihove prijevode i komentare, vidjećemo da je najveći dio njih imao na hiljade pristalica. Kad god bi se njima pridružio (intisab) neki čovjek, oni bi njega pobratimili sa ranije primljenim, pa je između ranijih i novih pridošlica omogućeno i učvršćeno osjećanje sklonosti i veze ljubavi tako da se oni ispomažu, tješe jedni druge, jedni drugima preporučuju istinoljubivost, bogati između njih imaju razumijevanja za svoje siromašne drugove, stariji su samilosni prema mlađima, i tako oni, Allahovim blagoslovom, postaju prava braća, postaju kao jedno jedinstveno tijelo, i do kraja su poslušni i odani svome šejhu; ustaju kad on ustaje, a sjedaju kad on sjeda, poštuju i izvršavaju njegove zapovijedi i žure na svaki njegov išaret, znak koji im on daje.

Najuzvišenija i najdjelotvornija djela sufije u islamskom ummetu (zajednici) čine na taj način što, kada vladari i zapovijednici moraju da vode džihad (odbrambeni rat za islam) bilo da ove ljude (sufije) podstiču, nagovaraju na to ili da ih ne podstiču, oni sami bodre svoje pristalice da se priključe džihadu koje, zbog svoje čvrste vjere i njenog potpunog izvršavanja, žure da se pridruže redovima mudžahida, pa se tako stvaraju velike skupine boraca. Mnogo puta su se sami od sebe pridruživali vojskama, boreći se i podstičući na borbu, pa je to bio uzrok velikim pobjedama i zajedničkom napretku.

Kada detaljno analiziraš historiju, naći ćeš o tome mnogo činjenica, s tim da ne smijemo zaboravljati da su slično djelovali i mnogi tradicionalisti i učenjaci praktičari.

Kada među ljudima, a naročito u njihovim redovima, izbije kakav spor u vezi sa dunjalučkim pitanjima, sufije se obraćaju svom šejhu, pa on presudi među njima po Allahovoj Objavi, a oni se vraćaju zadovoljni presudom, i ne obraćaju se redovnim sudovima zbog tog spora.

Ovo smo mi vidjeli svojim očima i čuli svojim ušima o njihovoj zaostavštini u početku ovog stoljeća. Čak neki ljudi upozoravaju svoje prijatelje da će se žaliti šejhu ako učine nepravdu (jedan drugom), pa oni onda

ustuknu (ne čine ono što bratu nije pravo) bojeći se da to ne stigne do šejha, jer svako želi da kod šejha uživa lijep glas i zasluži visoku ocjenu za svoje ponašanje."[1]

21) Ahmed eš-Šerbasi

Profesor šejh Ahmed eš-Šerbasi, poznati islamski pisac i muderris na El-Azharu, u časopisu "El-islamul idžtimaijju", pod naslovom "Moral kod sufija", nakon što je govorio o tesavvufu i dao njegove definicije, kaže: "Ja vjerujem da je pravi, potpuni tesavvuf najviši stupanj dobročinstva koji je opisao Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u hadisu Džibrila kada je rekao: "Ihsan, dobročinstvo jeste da obožavaš Allaha kao da ga vidiš, jer ako ti Njega ne vidiš, vidi On tebe." Iz ovoga možeš razumjeti da mnogo onih koji tvrde da su sufije (a, ustvari, nisu) ne mogu da se podudare, uklope u ovaj jasan i duboki zakon, pa oni onda i ne spadaju tamo, odnosno izlaze iz tog kruga.

Ustvari, bit tesavvufa je zevk, uživanje u časnom moralnom ponašanju čijim posredstvom u životu ljudi ljudsko nadvladava životinjsko.

Sufije najveću pažnju poklanjaju moralnom odgoju, zapravo, oni moralno ponašanje u svojim metodama smatraju osnovom, temeljom svih svojih postupaka i djela. Zato, ako bi ti riječ tesavvuf zamijenio riječju ahlak (moralno ponašanje) ne bi učinio nikakvu grešku prema biti tesavvufa i ne bi se ni malo ni mnogo udaljio od stvarnosti, jer je tesavvufu glavni osnov da se bori protiv strasti i da se duša, srce, čisti i održava čistim (od zlih misli i namjera), pa da se duša okiti svim ljepotama i savršenstvom, a sve to skupa je lijepo ponašanje.

Najočitiji dokaz da sufije najveću pažnju posvećuje moralu jeste to što su zasnovali futuvvet, velikodušnost i čovjekoljublje, plemstvo duha, postavili načela pronicljivosti, oštroumnosti, i uvrstili ih u osnove futuvveta (viteštva) tako da je sve to ušlo u historiju futuvveta kao posebno poglavlje pod naslovom Sufijski futuvvet.

Odatle su sufije uzele kao polazno stajalište altruizam, čovjekoljublje i proturanje drugoga preda se, stavljanje interesa drugoga nad svoje vlastite interese, tako da El-Kušejri kaže: »Bit futuvveta jeste da čovjek uvijek bude na usluzi drugome (osim sebi).«

---

1) "Islamska kultura", od velikog historičara profesora Muhammeda Ragiba et-Tabbaha (rođen 1293. u Halebu), str. 302. - 304.

Ibni-Ebi-Bekjr el-Ehvazi kaže: »Bit futuvveta jeste da nikad ne smatraš sebe glavnim, da sam sebi ne daješ prednost nad drugima.«

Njihovi osnovi, dakle, jesu: otklanjanje neprijatnosti, trošenje, dijeljenje dobrote, otklanjanje pritužbi, žalbi, skrivanje nesreća i nepovoljnosti (neširenje vijesti o tome), opraštanje neprijateljstava, težnja ka (moralnim) visinama.

Sufije za osnov svog morala uzimaju muhammedanski moral: »Blago onome koga njegove mahane zabave tako da ne vidi (i ne gleda) tuđe mahane.« Zato Ibni-Ataullah es-Sikjenderi, a on je jedan od onih koji su imali duboko razumijevanje i lijepo izražavanje, kaže: »Bolje ti je da želiš da saznaš kakve mahane se kriju u tebi, nego da želiš da saznaš tajne koje su od tebe skrivene.«

Metod ahlaka (morala) sufija jeste njihovo nastojanje da raznim sredstvima i povodima rade na poništavanju izvora želja kako bi duhovna strana ličnosti nadjačala strast. Zato Ebu-Bekjr el-Verrak, a to je jedan narodni učenjak, kaže: »Kada bi pohlepu pitali ko ti je otac, ona bi odgovorila: sumnja u ono što je kaderom dosuđeno, a kada bi pitali šta je tvoja struka (zanat) ona bi odgovorila: sticanje poniženja i sramote, a kada bi je pitali šta ti je cilj rekla bi: lišavanje (Božije milosti).«

U ovom smislu Ibni-Ataullah es-Sikjenderi je rekao: »Grane milosti ne rastu u visine osim ako se posije pohlepa.« *(Treba, dakle, pohlepu posijati u zemlju, zakopati je, pa će otuda iznići, niknuti poniznost i milost. Prevodilac)*

Imam Alija ibni Ebu-Talib je došao u Basru, pa je ušao u tamošnju džamiju i ondje našao ljude što narodu pričaju razne priče. On ih je zaustavio, a onda došao i do El-Hasana el-Basrija - a on je kod sufija prvak fitjane, viteštva, altruizma - pa mu rekao: »O mladiću, pitaću te nešto, pa ako mi odgovoriš, ostaviću te (da pričaš narodu), a ako ne odgovoriš, zaustaviću te kao što sam zaustavio tvoje drugove«, a Alija je već uočio kod njega dobro ponašanje i uzorno vladanje. Hasan reče: »Pitaj šta želiš!« - Alija upita: »Šta su milćevi (posjedi) vjere?« - Hasan odgovori: »Oprez u ponašanju (čuvanje od grijeha)«, a Alija, opet, upita: »A šta je to što kvari vjeru?« - Hasan odgovori: »Pohlepa.« - Alija reče: »Sjedi, ti si primjer za one koji govore narodu" *(takvi treba da drže propovijedi, vazove, Prevodilac).*

Ibni-Ataullaha es-Sikjenderija je jednog dana bila spopala neka pohlepa, želja, pa je on čuo glas koji mu reče: »Spas je u vjeri a pohlepu za stvorenim treba ostaviti. Pohlepan čovjek nikada nije sit (uvijek je gladan). Zar ne vidiš da su svi njegovi harfovi (slova: ti, mim i ajn) šuplji?« Pošto su sufije svoje članove naučili da budu zadovoljnii i bogati (duhom) onda su

pred njima otvorili vrata ponosa i časti (dostojanstva) pa zato vidimo da oni jako kritički, sa malo uvažavanja, diskutuju o bunama i buntovnicima, i vidiš da oni ne vode brigu o neposlušnosti neposlušnih (buntovnika), niti se zavaravaju častima, niti onima koji obnašaju kakvu čast (vlasti).

Pravilo sufija je da oni pozivaju na žrtvovanje i žrtve i na borbu (džihad) i da podstiču na odazivanje pozivu na borbu i mučeničku smrt (da postanu šehidi).

Pravilo njihovog morala je i obučavanje (privikavanje) na strpljivost (sabr), i to što veću, tako da bih ja mogao da kažem da u tome i pretjeruju (čine israf sabura). Tako je Zunnun (Misri) došao bolesnom drugu, koji je imao jake bolove pa je ječao, a Zunnun mu je rekao: »Nije iskren u ljubavi (ašk) onaj ko nije strpljiv na udarac (Božiji)«, a bolesnik je odgovorio kao dopunu ove misli: »Ne, nego nije iskren u svojoj ljubavi onaj ko od udarca ne osjeti slast (da u tome, dakle, uživa, a ne samo da bude strpljiv)...«

Njihovo je pravilo i da se odgajaju i privikavaju na stalnu pažnju prema Allahu, dželle šanuhu, tako da onaj ko to čini kroz ovu murakabu stekne stalnu vezu sa Allahom, dželle šanuhu, i Njegovu blizinu. Njihove vrline su da svoje drugove, braću, za nešto mole sa lahkoćom (nenametljivo, lijepim riječima, bez vike i deranja) i međusobno saobraćaju pokorno i poslušno kao iskreni prijatelji, a ne usiljeno, tako da u tome nema nikakvog opterećavanja sa neugodnostima. Sufija uvijek ima puno povjerenje u svog »brata« u pogledu vjere, morala i raspolaganja (vjeruju, dakle, jedan drugom), pa nema mjesta sukobljavanju jednih sa drugima. Na ovaj način oni postižu zajedničku pokornost i odvraćanje od varljivih stvari, te stoga vjeruju da ne treba gubiti nadu u oprost (Allahov, dželle šanuhu).

Njihov je moralni red i da budu čvrsti, staloženi, mirni, dostojanstveni, uravnoteženi itd., i da se ne odazivaju porivima i pozivima omalovažavanja, nisu lahkoumni (uvijek su ozbiljni)."[1]

U navodu svog djela: "Nuruttahkik" profesor Ahmed eš-Šerbasi kaže:

"Eto, ovo je sjajni, odabrani tesavvuf. Njega su (donekle) izopačile njegove pristalice, a nanijeli su mu zlo i njegovi izričiti neprijatelji, njegovu ljepotu su unakazili ti dušmani. Prolazilo je mnogo vremena, a on je ostajao nepoznat i kuđen, napadan, kritikovan, i pored sve svoje ljepote, širine, tolerancije i veličine svojih ranijih pristalica i heroja, specifičnosti i ozbiljnosti njihovih riječi i djela. Tako je tesavvuf postao kao skupocjeni biser koji su sakrili crni ovoji, pa neznalice misle da je biser crn od crnine omota, a

1) Izvor: časopis "El-islamul idžtimaijju", str. 4.

kada bi oni doprli do njega prepali bi se od njega i od onoga što ga okružuje i skriva, pa bi im oči zaslijepile od istine, sjaja i jedinstvene (velike) vrijednosti."

"Ja želim istinski tesavvuf koji sâm govori o svojoj čistoti i bistrini. Gdje su oni svjetski sinovi koji su zbunjeni, začuđeni vijestima i tajnama koje sadrži tesavvuf? Gdje su oni ljudi koji galame na horde zalutalih? Neka svi oni kažu: Tesavvuf je dio islama i jedna strana (ogranak) upute Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i da je tesavvufu učinjena (i da se i danas čini) nepravda, jer mu se pripisuje mnogo toga što njemu ne pripada a učinjeno je tako ili sa lijepim namjerama ili sa zlim ciljem. Naime, njegovi neprijatelji su sakrili mnogo njegovih dobrih strana (elemenata) i mnogo se trudili (pisali) da bi ga iskvarili, preokrenuli, pa ih predajemo Allahu neka im On sudi! Oni su žurili da tesavvuf izvrgnu ruglu, a nisu kucali na njegova vrata (da u njega uđu), i nisu kušali njegove napitke (šerbeta), nisu čitali njegove knjige... Zato časni tesavvuf, uz sve ovakve rušilačke postupke, nije nalazio one koji će mu pomoći ili učiniti da njegovim djelovanjem iz njegovih sjajnih izvora zasijaju svjetla kroz tmine, ili da one koji ga napadaju i griješe osvoje njegovi ponosni postupci. Studije i iskustvo nas uči da kada istina nema svoje pristalice, ili ako ih ima ali sa njima ne može pobijediti, ona se pokupi, smota i skriva, dok Allah Uzvišeni za kraće ili duže vrijeme ne sabere, ne skupi one koji će se sjetiti te istine i pozivati u nju, i ponijeti ljude ka njoj iz želje ili zbog bojazni (straha), tako da ta istina, nakon što je bila skupljena i skrivena, postaje uvažena i prihvaćena.

Zar nisi vidio kakvu prostranu, zadivljujuću riznicu (blagajnu) u kojoj se nalazi nebrojeno blago i lijekovi koji liječe tijelo a koji ne varaju. Tako je i u tesavvufu lijek za dušu koji je vodi, u njemu je svjetlost (NUR) srca koja se ne gasi.

Pa šta je tebi, šta je to s tobom (o, čitaoče)? Kada bi tebi neko kazao da negdje ima riznica kao što je naprijed opisano, i nacrtao ti put kojim se ide do te riznice, i opisao ti tegobe koje se moraju podnijeti na tom putu, zar ti ne bi poduzeo korake i uložio svoje snage i trud, potrošio svoje slobodno vrijeme da stigneš do te riznice u kojoj možeš naći sredstva za slavu i na ovom i na budućem svijetu?"

"Takvo je stanje i sa tesavvufom, o, moj prijatelju! To je tajni lijek *(za dušu i tijelo, jer kad je zdrava duša, onda je zdravo i tijelo - Prevodilac)*, to je sklonjena riznica, to je znanstvena tajna, to je lijek koji je potreban i tvom tijelu, i tvom razumu i tvom ponašanju, ali ti tamo ne stižeš, ne koristiš se tim sredstvima (koja postoje), pa da svoja osjećanja i svoja čula okreneš tamo u tom pravcu, da svojim fizičkim i duhovnim očima pristupiš tesavvufu, da

utrošiš malo svoje snage, svog bića, svog vremena i svoje misli, pa da nađeš ono što će ti omogućiti da stigneš do toga, da to upoznaš, da se tu zaustaviš. Jesi li ti učinio bilo šta od svega toga, jer znaš put do te blagodati?" *(Nisi, to je tvoja šteta. Prevodilac).*

Mene ne zanima hoćeš li ti (čitaoče) ili nećeš ikada biti sufija (derviš), a ne brine me mnogo ni to hoćeš li ti biti među neprijateljima tesavvufa ili njegov prijatelj, nego mi je mnogo stalo, prvenstveno do toga, da ti dobro sagledaš svoj problem, a to je da jednu sjajnu stvar ne poznaješ, iako od tebe traži i tvoja vjera (dini islam) i tvoj razum da je upoznaš. Iz ovog proizilazi da ti treba da proučiš, prostudiraš tesavvuf, da bi ga onda pojmio, shvatio i naučio (upoznao), pa onda sudio, ili u korist ili protiv tesavvufa. Ja ću ti reći i dodatna objašnjenja, da je kroz povijest tesavvufa, njegovom kretanju i njegovim pristalicama dodavano, ili su neprijatelji potvarali i podvaljivali tesavvufu (ono što nije njegovo). Zbog toga se istina krije iza neistine, pa zato tvoja vjera traži od tebe da ustaneš i da podereš zastore koji zaklanjaju istinu i da nađeš Nur Istinitoga Boga, dželle šanuhu... Pa zar ovo nije dovoljno da te navede da prostudiraš (proučiš) tesavvuf?" *(Jeste, vrlo dobro, profesore Eš-Šerbasi! Prevodilac)*

"Na kraju, ja bih mnogo volio da se među nama uspostavi bogata, praktična, znanstvena saradnja oko studiranja tesavvufa i širenja sufara (udžbenika) o njemu, za istraživanje problema i tema, pa čak i razabiranje ogavnih izmišljotina, koje su se njemu priključile, negativnosti, zabluda, ružnih podvala, pa da spoznamo šta je neistina (o tesavvufu) i da razjasnimo porijeklo, odakle je sve to došlo, pa da onda ustanovimo čvrst dokaz koji će stići do mozga ljudi, jer neistine nestaju, a istina ostaje kao gospodar kojem se svako mora pokoriti."

"O, djeco islama, tesavvuf pokriva mnogo strana i vašeg morala i vaše historije, a vi ste to tokom mnogih stoljeća upropastili, uništili, izgubili, pa sada imate takvu situaciju kakva jeste. Zato pristupite tesavvufu, u njemu vam je (duhovna) hrana i lijek *(za mnoge duhovne i tjelesne bolesti - Prevodilac)*, a Allah je taj koji upućuje na put jednakosti (ispravan put, sirati mustekim)."[1]

22) Ebul-Hasan en-Nedevi

Ebul-Hasan Ali el-Husni en-Nedevi, član Arapskog naučnog zbora (akademije) u Damasku, i član učenjačkog društva u Indiji, u raspravi o

1) Izdanje knjige: "Nuruttahkik", od šejha Hamida Ibrahima Muhammeda Sakra, str. 1.-3.

sufijama u Indiji, i o njihovom djelovanju i uticaju u društvu, u knjizi "Muslimani u Indiji" kaže:

"Ove sufije od naroda uzimaju obavezu (bejat) za tevhid (izgovaranje da je Bog jedan), za njihovu iskrenost i odanost Bogu i obavezu da slijede Sunnet (Hadis), da se kaju za grijehe, da će biti pokorni Allahu i Njegovom Poslaniku, upozoravaju na kaznu za ružna i naveljala djela i riječi, na zlo svake vrste (nemoral), za nepravdu (zulum) i ružnu narav, a podstiču ih da se okite lijepim vladanjem, a da se klone nevaljalih osobina (kao što su uobraženost, zavist, mržnja, nepravda i želja za vlašću), za čistu dušu i njeno popravljanje. Ovi ljudi podučavaju zikjr, sjećanje i spominjanje Allaha i daju savjete Njegovim robovima (ljudima), uče ih da budu zadovoljni i altruisti, čovjekoljupci, a ne čovjekomrsci. Kao dodatak, dopunu ovom bej'atu, koji postaje posebna, duboka čvrsta veza između šejha i njegovih učenika, oni (ti šejhovi) stalno savjetuju narod (vazovima) i trude se, nastoje da u njima zapale baklju ljubavi prema Allahu Uzvišenome, i čežnju (uzdaha) za Njegovo zadovoljstvo (rizaluk), i veliku želju da se ti ljudi poprave i da se (loše) stanje izmijeni nabolje..."

Zato ovaj autor govori o dosegu djelovanja moralnog ponašanja, iskrenosti, njihovom edukacijskom djelovanju i odgajanju, o njihovim druženjima u susretu sa ljudima i u životu uopće, pa navodi neke primjere koji bacaju svjetlost na ove historijske događaje, te govori o šejhu Ahmedu eš-Šehidu (mučeniku) i kaže:

"Narod ga je prihvatao bolje nego ikog drugog, a on ne bi prošao nijedan grad, a da nije molio oprost za taj grad, za to mjesto. Njemu je dalo obavezu (bej'at) mnogo naroda. On je boravio u Kalkuti dva mjeseca i može se ocijeniti da je njemu pristupilo (sa bejatom) oko hiljadu ljudi dnevno, i to bi trajalo do pola noći, pa bi bila tolika gužva da on nije mogao da se rukuje sa svakim pojedinačno, nego bi bacio sedam do osam krajeva svog turbana, pa bi ljudi uzimali to, onda iskazivali tevbu, pokajanje i obavezivali se Allahu, dželle šanuhu. Ovo je bio njegov običaj svaki dan sedamnaest ili osamnaest puta..."

A o šejhul-islamu Alauddinu kaže:

"U posljednjim godinama njegovog vremena nastupilo je opadanje prometa na tržištu zabranjenih roba kao što je alkohol, prostitucija, pokvarenost, griješenje, kocka, i sve druge vrste zla, a o ovim pojavama malo se govorilo, pa je bavljanje ovim velikim grijesima u očima ljudi ličilo na nevjerstvo. Ljudi su počeli da se stide javnog rada sa kamatama, bankarstvom i finansijama, pa su na pijacama postale rijetkost lažne glasine,

krivo mjerenje, vaganje i varanje", pa onda kaže: "Odgojno djelovanje ovih sufija, šejhova i druženje sa njima, izazivalo je kod ljudi želju da pomažu ljudima, želju da im budu na usluzi i svakako pomognu..."

Zatim profesor En-Nedevi objašnjava kako su ova predavanja (vazovi), ulazak svijeta u vjeru, i njihovo potčinjavanja Šerijatu, vodili tome da su u Kalkuti opustjele trgovine (a Kalkuta je jedan veliki grad u Indiji i engleski kolonijalni centar), pa su opustjele pijace, osiromašili hoteli, a trgovci alkoholom pravdali se što državi ne plaćaju porez, obrazlažući to padom prometa i propadanjem trgovine alkoholom."

Poslije ovoga navodi: "Sve je ovo bilo rezultat morala ovih ljudi (sufija, njihovih šejhova) i njihovog duhovnog stanja, njihovih dova, tako da je mnogo ljudi u ovoj prostranoj (velikoj) zemlji (državi) našlo pravi put, pa su se pokajali zbog grijeha, ružnih djela i strasti."

Država, organizacija ni zakoni nisu mogli da djeluju u ovom velikom socijalnom zlu i da ga za dugo vremena zaustave plemenitim moralnim načelima.

Na kraju rasprave profesor En-Nedevi, neka ga Allah čuva, kaže: "Trudom ovih sufija tu je zasađeno mnogo stabala drveća koja su bila mjesta hladovine u stotinama gradova Indije, gdje su mogli da se odmore umorni karavani i putnici, te da krenu novom snagom i životom."[1]

U svom djelu "Ljudi misli i propagande - islam" govori o sufijama i njihovim djelima na širenju islama, pa u okviru govora o čuvenom sufiji i velikom muršidu (učitelju tesavvufa) gospodin Abdulkadiru el-Džejlaniji kaže:

"Njegovim seansama (medžilisi-zikjr) prisustvovalo je oko sedamdeset hiljada ljudi, a njegovim posredstvom primilo je islam više od pedeset hiljada jevreja i kršćana, dok je više od stotinu hiljada bandita i naoružanih razbojnika pred njim izjavilo tevbu, kajanje (za učinjene zločine) i tako otvorilo vrata bejata, pa je na ta vrata ušlo mnogo ljudi, toliko da njihov broj zna samo Allah, dželle šanuhu. Tako se stanje tih ljudi popravilo, došlo u islamski red, pa je šejhova sjena njih odgajala i držala pod kontrolom, nadzirala njihovo kretanje i napredovanje, tako da su ovi učenici postali pravi duhovni ljudi, sa osjećajem odgovornosti nakon bejata, pokajanja i obnove imana (vjerovanja). Zato je šejh mnoge od njih, kod kojih je vidio nadarenost i sposobnost da odgajaju druge ljude, odabirao, pa ih slao, tako da su se oni razilazili na razne strane i tamo narod pozivali Allahu, odgajali ljude i borili se protiv mnogoboštva, novotarija, barbarstva i dvoličnosti (licemjerja), pa

1) "Muslimani u Indiji", od En-Nedevija, str. 140. - 146.

je vjerska propaganda bila vrlo raširena, aktivna. Tako je napredovala revnost u vjeri, nicale su škole dobročinstva (medrese), boračke stanice (tvrđave džihada), sastajališta »braće«, sve u raznim krajevima islamskog svijeta."

"Njegovi nasljednici i opunomoćenici (halife) i njegovi učenici, i svi oni koji su slijedili njegov poziv i čistili sebe (od nevaljalština), svi ti zastavnici propagande i imami odgajanja ljudi u slijedećim stoljećima (poslije šejha) uživali su veliki ugled i imali uspjeha u čuvanju islamskog duha, baklje imana, vjerovanja, jačine propagande i borbe, snagu savlađivanja strasti i vlasti."

"Da nije bilo njih (takvih ljudi koji su opisani u prethodnom pasusu), materijalizam koji se bio ugnijezdio u redove vlasti i civilizacije progutao bi ovaj ummet (islamsku zajednicu), ugasila bi se baklja života i ljubavi u srcima njenih pojedinaca. Ovi ljudi imaju veliku zaslugu za širenje islama u dalekim zemljama koje nikada nisu osvajale islamske vojske, niti mogle da ih potčine islamskoj vlasti. Posredstvom sufija islam se proširio u crnoj Africi, u Indoneziji, i priobalju Indijskog oceana, u Kini, u Indiji."[1]

U svom djelu "Remek djelo Ikbala", profesor Nedevi govori o svojoj posjeti pjesniku Ikbalu. Nakon što je Ikbal spomenuo tesavvuf, njegove ljude i islamsku obnovu u Indiji njihovim posredstvom, i nakon što je zahvalio šejhu Ahmedu es-Sirhindiji i šejhu Velijjullahu ed-Dehleviji (iz Delhija) i sultanu Muhjuddinu Urnek Zibu rekao je: "Ja stalno naglašavam: »Da nije bilo njih (sufija) i njihove borbe *(ne oružjem, nego propagandom - Prevodilac)* Indija, njena civilizacija i filozofija bi progutale islam.«"

23) El-Mevdudi

Veliki učenjak profesor Ebul-Eala el-Mevdudi u svom djelu "Načela islama", pod naslovom "Tesavvuf", kaže:

"Fikh (šerijatsko pravo) ima veze samo sa vanjskim, vidljivim djelovanjem čovjeka i cijeni samo jesi li ti izvršio ono što ti je naređeno kao obavezno da učiniš, ili nisi. Ako jesi, fikh ne zanima kakvo je stanje tvog srca bilo u vrijeme tog izvršavanja. Ono što se veže za srce, i vodi brigu o stanju i karakteru srca pri obavljanju tih »dužnosti«, to je tesavvuf. U namazu fikh gleda samo jesi li ti ispravno uzeo abdest ili nisi, jesi li sve sastavne dijelove namaza (rukjun) izvršio kako treba ili nisi, jesi li proučio sve što ti je bila dužnost da proučiš u namazu ili nisi. Ako si izvršio sve to, onda je tvoj namaz po fikhu sasvim ispravan i valjan.

1) Navedeno djelo, str. 248. - 250.

Tesavvuf, međutim, zanima gdje je bilo, čime se bavilo tvoje srce, duša, misli, kada si klanjao ovaj svoj namaz! Jesi li se obratio svom Rabbu, Gospodaru, ili nisi? Je li tvoje srce u tom namazu bilo ispražnjeno od svih misli o dunjaluku i njegovim problemima ili nije? Je li ovaj namaz u tebi stvorio strah, bojazan od Allaha, uz čvrstu vjeru da On sve zna i sve vidi, i je li namaz u tebi izazivao želju da tražiš samo vezu sa Allahovim Uzvišenim Bićem, ili nije? Do koje granice je ovaj namaz očistio klanjačev duh, popravio njegovo moralno vladanje, koliko ga je namaz učinio pravim, iskrenim vjernikom (mu'min) koji djeluje, radi, ponaša se po zahtjevima svoga vjerovanja? Prema tome, koliko budu zadovoljeni ovi zahtjevi, koji su glavni cilj namaza i njegovi istinski zatjevi, toliko će namaz tog čovjeka, po tesavvufu, biti potpun, a koliko ovi zahtjevi budu manjkavi toliko će i taj namaz, po tesavvufu, biti manjkav!

Takav je stav fikha i u pogledu drugih šerijatskih obreda, tj. je li čovjek obavio sve dužnosti onako kako mu je naređeno da ih obavi, ili nije? Tesavvuf, međutim, raspravlja koliko je iskrenosti bilo u srcu, kakav je nijet, namjera, koliko je iskrena pokornost (Bogu bila) kada je čovjek pristupao izvršenju ovih djela?

Razliku između fikha i tesavvufa možeš da sagledaš iz primjera koje ću ti navesti. Kada tebi dođe jedan čovjek, ti ga promatraš, gledaš sa dva stanovišta:

Prvo, je li on tjelesno zdrav, ima li sve udove (ruke, noge, oči itd.) ili ima kakve nedostatke, sljepilo, je li mu lice lijepo ili ružno, je li obučen u lijepo odijelo ili je u dronjcima?

Drugo, ti želiš da saznaš njegovo moralno ponašanje i njegove običaje, njegove uspjehe, njegov stepen obrazovanja, intelekta, i njegove ljudskosti. Prvo stanovište je stanovište fikha, a drugo je stanovište tesavvufa.

Isto je tako kada želiš da odabereš iskrenog prijatelja. Ti ćeš uzeti u obzir oba ova stanovišta, jer želiš da on bude lijep svojom vanjštinom, ali i svojim unutarnjim stanjem.

Tako i u očima islama lijepo može da bude samo potpuno ispravno ponašanje i izvršavanje svih odredbi Šerijata, ali i po vanjskim i po unutarnjim obilježjima.

Onaj čovjek čije je vanjsko ponašanje i pokornost ispravno, ali mu nedostaje i unutarnja pokornost, jeste kao lijepo tijelo koje je napustila duša (lešina, mrtvac).

A onaj u čijem ponašanju postoje sva unutrašnja savršenstva, ali mu pokornost nije ispravna po stanovištu koje se tiče vanjštine, on je kao dobar čovjek ružnog lica, slijepih očiju, hromih nogu itd.

Ovi primjeri ti olakšavaju da vidiš razliku između fikha i tesavvufa ..."

Profesor El-Mevdudi dalje raspravlja o uljezima koji se prave sufijama svojom odjećom i govorom, a protivrječe sami sebi svojim djelovanjem, svojim moralnim ponašanjem i svojim srcima, dušama i kaže da sa ovakvim uljezima nema ništa ni tesavvuf ni svaki dobar čovjek koji je ljubomorno vezan za svoju vjeru. Zatim prof. Mevdudi upozoravjući na ove uljeze, kaže:

"Ko iskreno i potpuno ne slijedi i ne praktikuje ono što je preporučio Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, i ne drži se istine i njenog puta na koji je on upućivao, taj ne zaslužuje da sam sebe nazove sufijom, jer ovakav tesavvuf nema i nikad neće imati ništa zajedničko sa islamom..."

Zatim profesor objašnjava bit, pravu istinu o tesavvufu i iskrenim, pravim sufijama, i njihova stanja koja služe kao primjeri koje naučava uzvišeni tesavvuf, pa kaže: "U stvari, tesavvuf je izraz koji označava ljubav prema Allahu i Njegovom Poslaniku, pa čak izgaranje u ljubavi prema njima i nestajanje na njihovom putu, na putu prema njima, a ono što podrazumijeva ovo izgaranje i nestajanje jeste da se musliman ne udaljava se ni za jednu dlaku od punog poštovanja i izvršavanja svega onoga što je odredio Allah i Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem.

Jer, iskreni islamski tesavvuf, nije nešto samostalno, odvojeno od Šerijata, nego je upravo tesavvuf potpuno, ispravno i iskreno izvršavanje svih odredbi Šerijata uz iskreni nijet, namjeru, uz čisto srce."[1]

24) Sabri Abidin

Profesor Sabri Abidin u časopisu "Zastava islama" pod naslovom: "Sufije i njihove veze sa vjerom", kaže:

"Lično sam se osvjedočio i vidio stanje sufija u Sudanu, Eritreji, Abesiniji i Somaliji. Sufijska vlast sejjida El-Mirganije ima puni autoritet, a naročito u pogledu sudske vlasti, jer sudije (kadije) u Eritreji ne postavlja državna vlast, nego El-Mirgani. On postavlja i hatibe i mujezine, ima svu vjersku vlast u svojstvu reisa, poglavara sufijskog tarikata.

Istina je da sufije šire islam po svijetu.[2] Navodim vam da je prije oko pedeset godina šejh El-Bekjri napisao knjigu u kojoj se citira stav misionara koji glasi:

1) "Mebadiul islam", str. 114. - 117.

2) *Štampano masnim slovima sa namjerom da se na ovu rečenicu skrene posebna pažnja čitalaca. Prevodilac.*

»Mi nismo došli ni u jedan kraj Afrike ili daleke Azije, i u one krajeve koji su najudaljeniji od svake kulture i civilizacije, a da tamo nismo našli sufije koji su nas pretekli (došli prije nas) i koji nam se nisu svetili.«

Kamo sreće da muslimani shvataju kakva se duhovna i materijalna snaga i moć krije u tesavvufu, pa da se postroje kao prava islamska vojska!

Na granicama Abesinije, Sudana, Eritreje vidio sam švedsku delegaciju za misionarstvo, a pred njima kolibe koje su postavile sufije, pa su tim švedskim misionarima pokvarili posao i ostanak u tim mjestima za četrdeset narednih godina. Stoga se nadam da ćemo se međusobno pomagati da onemogućimo sve misionarske pokrete koji nas i vjerski i politički uznemiravaju, a oni koji napadaju sufizam, ne da su skeptici, nego oni tonu u sumnjive stvari..."

"Najteža, najveća greška i nesreća muslimana jeste što oni nisu prihvatili islam u cijelosti. Što se tiče sufija, oni sami sebe tjeraju da u potpunosti prihvate islam, i da prakticiraju dodatne pobožnosti. Oni sebe obavezuju da ne prihvataju olakšice u vjeri (ruhsat) nego cjelovite odredbe, iako Allah voli da se koriste Njegove olakšice kao što voli da se izvršavaju cjelovite odredbe. A zašto to? Jer njihov (sufijski) mezheb, njihova škola jača zuhd, asketizam, na način koji je saglasan sa pozitivnom naukom, pa i više od toga, jer je zuhd došao od Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, pošto je on bio asketa u pogledu života na ovom svijetu i u odnosu na njegove slasti. Naime Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, živio je ovaj život i otišao Najuzvišenijem drugu (Allahu, dželle šanuhu) a nije pojeo vruću, ukusnu lepinu niti je jeo za obilnom sofrom.

Božiji Poslanik, alejhisselam, jeste najuzvišeniji primjer i za njegove halife, koji su ispravno postupali, i za sve muslimane koji slijede njegov pravac, a sufije su, sami to pišu u svojim knjigama, preuzeli obavezu da među njima ne bude niko ko u cijelosti ne prihvaća knjigu Kur-an i Sunnet (Hadis). Zato su oni postavili pravila, usul, red, obavezu, a to su knjige: "Er-Risaletul Kušejrijjetu", od Ebul-Kasima el-Kušejrije, "Ihjau ulumiddin", od El-Gazalije, "Hiljetulevlijai", od Ebu-Nuajma el-Isfihanije, "Pravila tesavvufa", od El-Buharije(?).[1]

Mi kažemo da oni koji raspravljaju o nekoj nauci i analiziraju je, pa je onda nječu, a nisu je svu proučili i dobro upoznali, jesu kao čovjek koji ne

1) *Sumnjivo mi je što u knjizi "Hakaik anittesavvuf" na str. 366. piše da su "Pravila tesavvufa" ("Kavaiduttesavvuf") od El-Buharije, pa sam u bibliografiji na kraju knjige provjeravao i tamo nema takvog podatka, nego se navodi djelo "Kavaiduttesavvuf", od Ahmeda Zerruka el-Fasije. Prema tome, ako je podatak autora knjige na str. 366. pogrešan onda je to njegov, a ne moj, propust, a ja navodim kako piše u knjizi. Molim da se ovo uvaži. Prevodilac*

zna i ne razumuje ništa od medicine a nijeće medicinu ili kao obućar koji nijeće, poriče tehničke nauke, geodeziju, inženjerstvo.

Kada su krstaške vojske u Egiptu stigle u Dimjat, sufije kao što je Ebul-Hasan eš-Šazili, Izuddin bin Abduselam, Ebul-Feth ibni Dekik el-'Id i drugi učenjaci bili su u časnoj borbi sa križarima."[1]

25) Muhammed Ebu-Zehre

Profesor učenjak Muhammed Ebu-Zehre u raspravi o tesavvufu u klubu "Zastava islama" kaže:

"Po vanjštini tesavvuf sadrži tri istine:

Prva je borba sa strastima, prevlast nad nefsom i prohtjevima. Sufije prihvataju riječ emirul mu'minina Omera ibnul Hattaba, radijellahu anhu, koji je rekao: »O ljudi, sprečavajte, suzbijajte te svoje nefsove od strasti, jer one su kao žene i kao udobno boravište« tj. čovjek u njima uživa, a njihove posljedice su loše.

Druga istina, sadržana u vanjskoj formi tesavvufa, jeste duhovna veza, razgovor sa svojom savješću i dušom.

Treća bit tesavvufa koju vidimo jeste da tesavvuf zahtijeva odnos onoga ko nešto slijedi sa onim koga on slijedi (korelacija dvaju pojmova), a to su učenik i šejh, što traži da jedan stoji naspram drugog, a taj drugi da bude njemu okrenut. To je duševna zaljubljenost i duševna uputa, naputak. *(Šejh upućuje učenika, a učenik poštuje šejha. Prevodilac)*

Je li islam ove forme, odnose, postavio i utvrdio kao svoje norme (red, pravila) ili nije? Mogu li se ova čvrsta pravila uzeti kao osnova za popravak (društvenih odnosa) ili su oni čista šteta (za društvo)?

Ne mogu zamisliti nekoga ko bi tvrdio da je sve to čista šteta, zijan, jer tesavvuf, kao i sve drugo što postoji, može da bude i štetan kao što može da bude i koristan, može da bude hvaljen i kuđen, napadan. Sjetimo se da je i sam namaz, islamska molitva, nekad hvaljena (od nekih ljudi), a nekad i kuđena. Uzvišeni Allah kaže: »Teško klanjačima koji u svojim namazima griješe!«[2,3]

---

1) Po časopisu "Zastava islama", deseti broj, 1375. h.god./ 1956. m.god.

2) El-Ma'un, 4.

3) *Iz ovoga se vidi da namaz nekada hvali, a nekada kudi sam Allah, kao Zakonodavac, a ne da to čine ljudi, vjernici ili nevjernici. Međutim, mislim da autor nije dovoljno objasnio, naročito ajete iz sure El-Ma'un, jer su navedeni stavovi, ajeti, diskutabilni, pa se od strane raznih komentatora Kur-ana i njegovih prevodilaca različito tumače, ali nemoguće je to sada ovdje obrazlagati i o tome detaljisati. Prevodilac*

Tako je i sa tesavvufom. Profesor Fude(?) kaže da je u posljednje vrijeme tesavvuf imao velike zasluge i da je ostavio očigledan utjecaj, tako da je iman, vjerovanje muslimana na zapadu Afrike, u njenoj centralnoj oblasti i na njenom jugu, jedan od plodova tesavvufa.

Imam Es-Senusi veliki, kada je htio da popravlja stanje muslimana, prvo se potrudio da uspostavi sufijski red, a to je bilo u prvi mah čudno i izgladalo negativno. On je sabrao muride, učenike, pa, da bi od njih napravio prave, valjane ljude, osnovao je zavije, tekije, derviške škole. Prva takva škola bila je u jednom brdu kod Mekjkje. Onda je te svoje zavije (zavija - kutak, svratište, boravište itd.) prenio u pustinju Saharu, i one su usred Sahare bile naseljene oaze, pa je radom, snagom i zanimanjem ljudi iz tih oaza nalažena i obezbjeđivana voda, obrađivano zemljište, zasađivano bilje i rastinje i ubirani plodovi. Njegovi muridi (učenici) su naučeni ratovanju i gađanju, pa su uništavali logore Italijana, više od dvadeset godina, onda kada osmanska vlast nije mogla da pomogne libijskom narodu.

Senusijska borba po ovim zavijama (tekijama) je trajala sve dok Allah nije udaljio italijansku vlast, kada je senusijski red počeo da živi novi život. Mi bismo voljeli da ovaj tarikat opet zaživi kao u početku, sufijski djelotvoran, jak! *(Amin! Prevodilac)*

Ja se ne želim upuštati u raspravu o tome da li se tesavvuf pojavio u islamu ili prije islama, ali ne mogu tvrditi da Omer ibnul Hattab nije bio mutesavvif, sufija kada je za njega Muhammed sin Abdullahov, sallallahu alejhi ve sellem, kazao: »Kad bi u mom ummetu bilo muhaddesa, oštroumnih, pronicljivih ljudi, bio bi to Omer sin el-Hattaba.[1] Omer je onaj za koga Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, vjeruje da je jedan od ashaba koji je najbliži Allahu, pa je, kada je Omer pošao da obavi hadždž, Pejgamber, alejhisselam, njemu rekao: »O, brate, nemoj nas zaboraviti u svojoj dovi (na hadždžu)!«[2]

Ne mogu ja da kažem ni za Ebu-Bekjra es-Siddika da nije bio sufija koji je podnio mnoge tegobe strpljivo suzdržavajući svoj nefs, i za kojeg je dokazano da je prenio riječi koje se pripisuju Vjerovjesniku (Muhammedu), alejhisselam, za koje je sporan rivajet, predaja o tome ko ih je rekao, koje glase: »Vratili smo se iz malog džihada (rat) u veliki džihad (a to je borba sa nefsom)!«

1) "Zaista u mom ummetu (zajednici) ima pronicljivih ljudi i govornika, a jedan od njih je..." *(a ne "kada bi bilo" kako navodi autor, jer to znači da ih nema, a sigurno ih je bilo i biće do Sudnjeg dana. Hadis, kako je navedeno u fusnoti, navodi El-Buhari, po Ebu-Hurejreu, a Muslim navodi slično autorovom navodu, dakle sa kondicionalom. Prevodilac)*

2) Ovaj hadis navodi imami Ahmed.

A Ebu-Bekjr je rekao: »Bježi od počasti (ugleda), pa će počast (ugled) ići za tobom!«

Prema tome, uvijek je bilo "nasljednika", ljudi na koje se ugledalo, i šejhova koji su imali svoje muride, učenike, sljedbenike, pa su to ljudi za koje se mi nadamo (i očekujemo) da se preko njih tesavvuf vrati (k nama) onako kako je i počeo.

Da li je danas, u ovom vremenu, nama potreban tesavvuf koji će nas popraviti i u tom pogledu dati svoje rezultate?

Ja kažem: Ako muslimani u prošlosti nisu imali potrebe za tesavvufom, nego su sufije radile tesavvuf u ime Allaha, dželle šanuhu, i za svoju dušu i za svoje muride, učenike (jer su ih voljeli u ime Allaha), mi u ovom našem vremenu imamo veliku potrebu za sufijama koji će postupati po pravom, istinskom tesavvufu. Razlog za ovo je to što su našu omladinu ophrvale raznovrsne strasti osvojivši njihove duše i njihova srca, pa su za bioskopske sale vezane njihove najjače želje i ciljevi koji ih mnogo privlače. To čini i štampa, i radio i televizija, jer se svi oni igraju i zavode (omladinu, *ali i stare - Prevodilac*), pa se svi tome potčinjavaju i predaju, a kada strasti i želje zagospodare jednom generacijom, onda nikakvi govori (hutbe) hatiba, propagatora, govornika, ni tekstovi pisaca ni propovijedi propovjednika, ni mudrosti učenjaka, *ništa ne koriste (ili koriste vrlo malo - Prevodilac)*, ne koriste nikakva sredstva uputa i savjeta. Dovoljno ti je da vidiš da se vjerska štampa (novine, časopisi) rastura manje od polovine desetine (5%) od tiraža zabavne i slične štampe.

Zato nama treba drugi put za popravljanje, a taj put se sastoji u tome da se mi okrenemo, zabavimo savladavanjem duša omladine, a to se može ostvariti putem šejhova i muršida, tako da u svakom selu, u svakoj mahali i gradskom kvartu, u svakom političkom, društvenom i znanstvenom krugu, bude ljudi koji će vršiti ulogu koju vrši sufijski šejh prema svojim učenicima (muridima).

Veza između učenika i šejha, i stupnjevi tih veza jesu ono što može da očisti i usmjeri duše učenika. Eš-Šatibi u svom djelu »El-murafekat« kaže:

»Između učitelja i učenika postoji duhovna nit, veza koja djeluje tako što se njihove misli podudaraju i učenik prima sve ono što mu od nauke daje učitelj.« Zato su nama potrebni ti ljudi koji će navesti omladinu da se odrekne ovih očaravajućih strasti i da ih upute pravim putem.

Prije nekoliko godina, ili desetak godina, ovdje je bio čovjek koji se okrenuo omladini i počeo da je popravlja kao što to čine sufije sa muridima,

i bio je polučio veliki uspjeh, i da se nije počeo baviti politikom, njegov program nikada ne bi propao *(nije kazano ko je taj čovjek - Prevodilac).*

Zato je naša dužnost da se okrenemo sufijama kao posljednjem, jedinom lijeku kojim možemo sačuvati našu omladinu od pokvarenosti i ne vjerujem da za to postoji korisniji, efikasniji lijek od ovoga što se ovdje predlaže."

Ukratko o tesavvufu u klubu "Livaul islam" ("Islamska zastava") se kaže:

"Tesavvuf je nešto što postoji, egzistira. U njemu ima dobra, ali se u njega umiješalo ponešto i loše, pa kada se očisti od lošega, i posveti pažnju duhovnim značenjima, on postaje sredstvo, način, put, za ozdravljenje islamske društvene zajednice. Islamska omladina je potpala pod razne negativne uticaje strasti, što je vodi ka okretanju (od islama) i nema drugog načina da se to otkloni i da se ona vrati pod prevlast islamskog učenja, osim da se stavi pod vlast kakvu ima šejha nad muridima. Tada će sufizam odigrati pravu ulogu i učiniti ono najvažnije u popravljanju omladine."[1]

1) Časopis "Livaul islam" br. 12., Šaban 1379. (1960.) i Nedretu livail islam - Ettesavvuf fil islam.

Prvo poglavlje

DEFINICIJA TESAVVUFA

1. DEFINICIJA
2. PORIJEKLO RIJEČI (ETIMOLOGIJA)
3. NASTANAK
4. ZNAČAJ

OPIS - DEFINICIJA TESAVVUFA

Kadija, šejhul-islam Zekerijja el-Ensâri (umro 929. h.god.), rahimehullahu teala, kaže: "Tesavvuf je nauka pomoću koje se upoznaju načini pročišćavanja ljudskih duša, popravljanja ponašanja (vladanje, ahlâk), učvršćenja čovječijeg karaktera, kako vanjskog tako i unutarnjeg, sve u cilju postizanja vječne sreće."[1]

Šejh Ahmed Zerrûk kaže:

"Tesavvuf je nauka kojoj je cilj popravljanje ljudskih srca i njihovo posvećivanje Uzvišenom Allahu i ničemu drugom osim Njemu. Fikh (šerijatsko pravo) je nauka kojoj je cilj popravljanje ljudskih djela, čuvanje društvenog poretka i pravedno upravljanje. Usûl, nauka o jedinstvu (tevhid) služi dokazivanju stavova vjerovanja pomoću dokaza i osiguranje vjerovanja (imâna) čvrstinom, kao što medicina služi čuvanju zdravlja tijela, ili kao što nauka o jeziku služi popravljanju jezika itd.[2]

Prema tome, temelj tesavvufa jeste čistoća srca od nanosa materijalizma, a njegova čvrstina ogleda se u vezi čovjeka sa Velikim Stvoriteljem. Zato, sufija je onaj čije je srce čisto u ime Allaha i čija su djela ispravna radi Allaha, pa onda Allah, zauzvrat, njemu daruje Svoju Plemenitost.

Prvak dviju skupina imam El-Džunejd, da ga Allah pomiluje, (umro 297. h.god.) rekao je (u djelu "En-nusretun-nebevijje"): "Tesavvuf je praktikovanje svakog lijepog ponašanja, i napuštanje svakog niskog, nedoličnog ponašanja (naravi)."

Drugi jedan čovjek je, opet, rekao: "Sav tesavvuf se sastoji u lijepom vladanju, pa ko se prema tebi ispravnije ljudski ponaša, taj je više pripadnik tesavvufa."[3]

Ebul-Hasan eš-Šazili, da ga Allah pomiluje, rekao je:

"Tesavvuf je odgajanje u istrajnosti duše na pobožnosti (Allahu) i vraćanje duše pravilima (odredbama) te pobožnosti."[4]

---

1) Na margini (hašiji) "Er-Risaletul Kušejrijjetu", str. 7.
2) "Pravila tesavvufa", 13. pravilo, str. 6.
3) "En-nusretun-nebevijjetu", str. 22.
4) "Nuruttahkik", Eš-Šazili (umro 656. h.god. u Egiptu), str. 93.

Ibni-Udžejbe, da ga Allah pomiluje, rekao je: "Tesavvuf je nauka pomoću koje se saznaje način kretanja prema veličini Gospodara svega postojećeg, čišćenje unutrašnjosti čovjeka od niskosti i ukrašavanje unutrašnjosti raznim odlikama... Početak tog stanja jest znanje, sredina mu je praktičan rad (po tom znanju), a kraj mu je sposobnost spoznaje kao dar (od Allaha, dželle šanuhu)."[1]

Pisac "Kješfuz-zununa" veli: "To je nauka pomoću koje se spoznaje način napredovanja savršenih ljudi po stepenima njihove sreće" - pa onda kaže (stihovi):

Nauka tesavvuf je nauka koju ne poznaje niko
osim oštroumnog, koji je poznat po istinitosti.
Tu nauku može spoznati samo onaj koji joj prisustvuje,
ko je osjeti i vidi, doživi
a kako će slijepac osjetiti svjetlost Sunca!?[2]

Eš-šejh Zerrûk je rekao u "Pravilima tesavvufa": "Tesavvuf je opisivan i tumačen sa skoro dvije hiljade definicija ali je svakoj od njih polazište iskrenost obraćanja Uzvišenom Allahu i sve su to varijante, različiti oblici i putevi za to."[3]

1) "Mi'radžut- teševvufi ila hakaikit-tesavvufi", od Ahmeda sina Udžejbeta el-Hasenija, str. 4.
2) "Kješfuz- zunun", tom I, str. 413.-414.
3) "Kavâidut-tesavvufi", od Ebul-Abbasa Ahmeda, poznatog kao Zerrûk el-Fâsi (rođen 846. h.god. u gradu Fâs, umro 899. h.god. u Tripolisu /Libija/), str. 2.

PORIJEKLO (ETIMOLOGIJA) RIJEČI TESAVVUF

Ima mnogo teorija o etimologiji (porijeklu, načinu nastanka) riječi tesavvuf. Jedni vele da je to od riječi "sufe" (runo vune), jer je sufija u odnosu na Allaha kao runo vune, zato što se on posve predaje Uzvišenom Allahu.[1]

Drugi kažu da je to od riječi "sifat" (atribut, svojstvo), jer je sufija u cjelosti okićen lijepim svojstvima, a pri njemu nema pokuđenih svojstava.[2]

Treći kažu da je to od riječi "safâun" (čistoća), tako da Ebul-Feth el-Busti pjeva:

Ljudi se prepiru o sufiji i različito misle,
pa jedni misle da je ta riječ izvedena od "suf" (vuna)
a ja ne dajem ovo ime nikome osim mladiću, čovjeku
koji je čist pa je zato nazvan sufija.[3]

Jedni opet kažu da je od riječi "soffa" (trijem, prostor pred ulazom u džamiju), jer su stanovnici sofe bili sljedbenici sufija, kao što ih je opisao Uzvišeni Allah kada je rekao: "Budi strpljiv (u druženju) sa onima koji mole svoga Gospodara..."[4] Stanovnici sofe jesu prva skupina pristalica tesavvufa, jer je njihov iskreni pobožnjački život bio najuzvišeniji primjer koji su uzdigli sljedbenici tesavvufa u narednim stoljećima islama.

A kaže se i da je ta riječ izvedena od riječi safvet (odabrano društvo, elita), kao što navodi El-Kušejri.

Još se može naći da je od riječi saff (red), jer su sufije u prvom safu po blizini svojih srca Uzvišenom Allahu i po svojim natjecanjem u svim drugim pokornostima i poslušnostima (Allahu, dželle šanuhu).

Jedni, opet, kažu: Tesavvuf je u vezi sa oblačenjem odjeće od grube vune, jer su sufije voljele oblačenje takve odjeće da bi time iskazali svoj asketizam, spremnost na život u neudobnim uslovima (kao što je neudobna gruba odjeća).[5] Kako god bilo, tesavvuf kao pojam toliko je poznat i priznat

1) Ikazul himemi fi šerhil hikemi od učenjaka Ibni-Udžejbe
2) Isti izvor
3) Isti izvor
4) El-Kjehf, 28.
5) *Ovaj je stav isti kao i stav po kome riječ tesavvuf potiče od riječi sufet (runo vune). Prevodilac*

da mu mnogo ne znači opisivanje riječju i dokazivanje porijekla samog naziva.

Tvrdnja nekih ljudi da se ova riječ nije čula u vrijeme ashaba, drugova Božijeg Poslanika, alejhisselam, niti njihovih nasljednika (tabiûn), mora se odbaciti, jer su mnogi izrazi (u islamskoj nauci) nastali poslije vremena ashaba, pa su ti izrazi ušli u trajnu upotrebu, a nisu odbačeni, kao što su: nahv (sintaksa), fikh (šerijatsko pravo), mantik (logika) itd.[1]

U svakom slučaju, mi ne pridajemo značaj izrazima i riječima, koliko pridajemo istinama i principima, i kada pozivamo u tesavvuf onda podrazumijevamo prije svega čišćenje duša, čistoću srca, usavršavanje morala i stizanje do stepena dobročinstva. I, mi to zovemo tesavvufom, a ti (o, čitaoče) ako hoćeš, zovi ga duhovna strana islama, ili strana dobročinstva, ili moralna strana, zovi ga kako god želiš, s tim da taj naziv odgovara njegovoj biti i njegovom istinskom karakteru, ali su svi učenjaci ove vjere islama ime tesavvuf i njegovu istinsku bitnost nasljeđivali od svojih predaka koji su ih u to upućivali (muršidi) od prvih dana islama do današnjih dana, pa je taj naziv među njima uobičajen.

1) Po "El-futûhâtul ilahijjetu fi šerhil mebâhisil aslijeti", od Ibni-Udžejbe, str. 91.

NASTANAK TESAVVUFA KAO NAUKE (POKRETA)

Dr. Ahmed Galveš kaže: "Mnogi se pitaju zašto se poziv u tesavvuf nije širio u početku islama i zašto se to pozivanje pojavilo tek poslije vremena ashaba i tabiûna? Odgovor na to je: U prvo vrijeme islama nije bilo potrebe za takvim pozivanjem, jer su tada (ashabi i tabiûni) bili dobro i potpuno upućeni u bogobojaznost i oprez od griješenja, i po svojim naravima oni su bili skloni za borbu sa samnim sobom (svojim prohtjevima) i naklonjeni pobožnosti. Na to je, svakako, uticala blizina Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Stoga su se oni natjecali u tom slijeđenju Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i činili su dobra djela jedni drugima. Zato nije bilo nikakve potrebe da se oni podsjećaju i upozoravaju da treba da se nauče da idu pravim putem, jer su oni praktično već bili na tom putu. Oni su u tom pogledu bili potpuno slični čistokrvnom Arapu, kome je arapski jezik maternji, tako da on sasvim instiktivno sroči i stih na arapskom jeziku a da uopće ne poznaje ništa od pravila arapskog jezika kao što su deklinacija, metrika i sl. Zato njemu nije potrebno da uči gramatiku i sintaksu ili poetiku arapskog jezika; sve je to postalo potrebnim kada su se počele javljati jezičke greške i slabosti u izražavanju, ili kada su stranci počeli da uče taj jezik, ili kada su nastale potrebe za ovim naukama kao sredstvom za ovladavanje drugim naukama, koje su u međuvremenu nastale i prenosile se u slijedeća vremena.

Ashabi i tabiûni, iako se nisu nazivali mutesavvifima, bili su sufije po svom djelovanju, a šta više želi da se postigne tesavvufom nego da čovjek živi u ime svoga Gospodara i za Njega, a ne za sebe, da se okiti zuhdom (askezom, odricanjem) i obaveznim trajnim pobožnostima, da pristupâ Allahu, dželle šanuhu, neprekidno svom svojom dušom, srcem i svim drugim vrlinama, koje su ashabi i tabiûni već dostigli svojim penjanjem u najviše duhovne stepene. Naime, oni se nisu zadovoljavali da samo priznaju načela akaida (vjerovanja) i da izvršavaju islamske farzove, nego su tom priznanju dodali posebnu slast (zevk) i savjesnost, pa su pored farzova (dužnosti) obavljali i sve nafile (dodatne pobožnosti) koje je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, proglasio pohvalnim (sunneti). Oni su se držali daleko od pokuđenih djela (mekjruhat), a pogotovo od zabranjenih djela (muharremât), tako da su njihova duhovna gledanja bila prosvijetljena i

njihova srca su bila izvori mudrosti, a sa svih strana su ih okruživale Božanske tajne. Ovakvo je bilo i stanje tabiûna, onih koji su zapamtili ashabe i živjeli zajedno sa ashabima, kao i generacija iza tabiûna (tebei tabiini), pa su ove tri generacije bile najsvjetlije generacije islamske historije, kao što je rekao Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: "Od svih generacija najbolja je (u vjerskom pogledu) moja generacija (ashabi), zatim ona koja nju slijedi (tabiûn), a onda ona koja za njom dolazi (tebeut tabiin)."[1]

Kada je proteklo više vremena i kada su islam prihvatili različiti narodi i brojne skupine, a krug nauke se proširio, razgranao i podijelio među posebnim stručnjacima za svaku granu nauke, tada je svaka grupa počela da piše o nauci i njenim finesama, i to o onoj nauci koju je ta grupa smatrala najodabranijom od svih ostalih grana nauke, pa je, nakon usavršavanja stilistike, u prvom stoljeću nastala nauka o šerijatskom pravu, apologetika (nauka o tevhidu - Jedinstvu), nauka o tradiciji (hadis), temelji vjere, tumačenje Kur-ana azimuššan, logika, terminologija hadisa, nauka o izvorima islamske nauke, nauka o nasljeđivanju i druge.

Poslije ovog perioda pojavilo se postepeno slabljenje duhovnih osjećaja, i to malo po malo, od jedne pojave do druge, pa je narod počeo da zaboravlja potrebu obraćanja Allahu, dželle šanuhu, pobožnošću, srcem, mišlju, kako su propagirali askete i pristalice zuhda (posvemašnje predaje Allahu, dželle šanuhu), pa su oni (askete i mistici) počeli također da pišu knjige o nauci tesavvufa i da dokazuju njegovu vrijednost, uzvišenost, vrlinu i prednost nad ostalim disciplinama, ograncima nauke. Nisu to oni činili zato da bi druge odvratili od toga da oni pišu u okviru svojih specijalnosti, kao što pogrešno misle neki orijentalisti, nego je to bilo zato da oni kako treba postave branu umanjivanju značaja tesavvufa, i da upotpune potrebe vjere u svim vidovima njene djelatnosti, što je nužan preduslov za ostvarenje međusobnog pomaganja u pripremanju uslova za činjenje dobročinstava i bogobojaznosti.[2]

Prvi sufijski imami (učitelji) postavili su pravila svojih tarikata (pravaca) onako kako je to u historiji islama utvrđeno prenošenjem od pouzdanih imena.

1) Muttefekun alejh - Buharija i Muslim, vidi i "Kešful hafa", I, str. 396.

2) "El-Muslim", revija Aširei-Muhammedijje, muharrem 1376 h.god., iz rasprave o tesavvufu sa historijskog stanovišta od dr. Ahmeda Galveša; On je jedan od prvih istraživača koji je istine o islamskom tesavvufu prenio na strane jezike. Njegova ekselencija je napisala knjigu na engleskom jeziku o islamskom tesavvufu koja je najveće djelo u borbi protiv iskrivljenih mišljenja o tesavvufu i pobijanju orijentalista. Isto tako, napisao je i djelo "El-džamiu anil islami" ("Sve o islamu"), u kojoj je pobio sve potvore i sumnje o Allahovoj vjeri. U njegovom djelu se vidi trag dugotrajnog služenja vjeri.

Povijest tesavvufa je vidljiva iz fetve (pravnog rješenja) imama hafiza gospodina Muhammeda Siddika el-Gammarije, neka Allah bude zadovoljan s njim, jer je on, kada je upitan o tome ko je prvi ustanovio tesavvuf i je li on ustanovljen na osnovu Nebeske Objave, odgovorio:

"Što se tiče pitanja ko je prvi utemeljio tarikate, neka znaš da je tarikat utemeljila Nebeska Objava u cjelokupnom sistemu vjere Muhammedove, jer je on (tarikat, tesavvuf), bez sumnje, stepen dobročinstva koje je jedan od tri osnovna temelja, stuba, vjere koje je, jedan po jedan, Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, učinio i proglasio vjerom, svojim riječima: »Ovo je Džebrail, alejhisselam, došao je da vas nauči vašoj vjeri«, a to su: islâm (predaja) imân (vjerovanje) i ihsân (dobročinstvo). Prema tome, islam je pokornost (Bogu, dželle šanuhu) i pobožnost *(islamski šarti - Prevodilac)*, iman je svjetlost i uvjerenje (vjerovanje), a ihsan je stepen, stajalište samoposmatranja i gledanja: »...da obožavaš Allaha kao da Ga vidiš, jer ako ti ne vidiš Njega, vidi On tebe.«"

Zatim, navedeni hafiz u svojoj Risâli (Poslanici) kaže da je vjera, kao što je rečeno u navedenom hadisu, sastavljena od tri dijela, pa ko ovaj stepen (ihsan, dobročinstvo), što je, ustvari, tarikat, pokvari, odbaci, ne čini, njegov je din manjkav, u što ne treba sumnjati, jer nema jednog rukna (dijela) od ona tri dijela. Konačan cilj kojem tarikat poziva i na što ukazuje jeste stupanj dobročinstva, nakon što bude ispravno izvršavanje šerijatskih odredbi (islamskih šartova) i vjerovanje.[1]

Ibni-Haldun je rekao: "Ova nauka, tj. tesavvuf, jeste šerijatska nauka nastala kod sljedbenika islama, a osnov joj je da je taj put, način, pravac, bio u praksi kod selefa, starijih generacija, i njihovih velikih ljudi, tj. ashâba i tâbiina, a poslije njih to je put istine i upute. Njegovo prvo pravilo jeste povlačenje u pobožnost i posvećivanje ljubavi samo Uzvišenom Allahu, a okretanje glave i misli od draži i nakita ovog (prolaznog) svijeta i prihvatanje zuhda (asketizma) prema svemu onome u čemu nalazi slast ogromna većina ljudi, kao što su tjelesna uživanja, imetak i čast, zatim izbjegavanje svjetine i osamljivanje radi ibadeta. To je bila nauka ashaba i prvih starijih generacija islamskih vjernika. Kada je u drugom stoljeću, i kasnije, pristup dunjaluku (ovosvjetskim uživanjima i zadovoljstvima) postao jako raširen i svijet počeo da se previše koristi ovosvjetskim dobrima, **onda su oni koji su odabrali pobožnost dobili posebno ime: sûfije.**"[2]

---

1) Djelo: "El-intisaru li tarîkissûfijjeti", str. 6., od muhaddisa Muhammeda Siddika el-Gammarija
2) "Mukaddima", od Ibni-Halduna, odjeljak o ilmuttesavvufu, str. 329.

Iz teksta Ibni-Halduna našu pažnju privlači stav u kojem se saopćava da su tesavvuf i sufije nastali kao posljedica sklonosti ljudi iz drugog hidžretskog stoljeća da se sami potpuno predaju ovosvjetskim poslovima i da padaju pod uticaj takvih ljudi. To je navelo one koji su bili naklonjeni pobožnostima da uzmu posebno ime po kojem će se razlikovati od mase koju je zaokupio ovosvjetski prolazni život.

Ebu-Abdillah Muhammed Siddik el-Gammari kaže: "Ono što je napisao Ibni-Haldun o historiji pojave riječi, pojma tesavvuf, potkrepljuje i ono što je spomenuo El-Kjindi, a on je živio u četvrtom stoljeću, u knjizi »Upravljači Egipta u događajima dvjestote godine«. On kaže da se u Aleksandriji pojavila grupa koja se nazivala sufijama i koja je propagirala dobra djela. El-Mes-udi u »Murudžuz-zehebu«, prenoseći od Jahja-a sina Eksemova, kaže: »Jednog dana je sjedio El-Memun (halifa) kada je njemu ušao dvorjanin sin Salihov, pa mu rekao: »O, vladaru pravovjernih, jedan čovjek stoji na vratima. Na njemu je gruba bijela odjeća. Traži da uđe da bi se s vama vidio.« Ja sam znao da je to neki sufija.« Ove dvije zgode svjedoče da je onako kako je rekao Ibni-Haldun u pogledu nastanka tesavvufa. U »Kješfuzzununu« je navedeno da je prvi koji se nazvao sufijom Ebu-Hašim es-Sufi koji je umro 150.god."[1]

Pisac"Kješfuzzununa" El-Hadži Halifa (umro 414.h. god.) u svom tekstu o tesavvufu navodi riječi imama El-Kušejrije: "Znajte da muslimani poslije Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, nisu uzimali titule nikakvih nauka osim »druženja« sa Božijim Poslanikom, alejhisselam, jer nema veće časti od te titule, tj. da je neko ashab, drug Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Zato se njima kaže: sahabe, ashab (što je množina od sahib - drug). Iza toga su se ljudi razišli u svojim mišljenjima i vladanju, pa su se pojavili različiti društveni položaji. Onim odabranicima koji su bili najistrajniji u čuvanju vjere govoreno je da su oni zahidi (askete) i abidi (pobožnjaci). Zatim su se pojavile novotarije u vjeri i nastalo je nadmetanje među strankama, pa je svaka stranka tvrdila da se u njenim redovima nalaze najveće askete i pobožnjaci. Tako su ostali izdvojeni i odličnici ehlussunneta koji su sebe smatrali vezanim za Uzvišenog Veličanstvenog Allaha, pa su oni imenom tesavvuf svoje duše i svoja srca čuvali od pravaca koji vode u zablude. To ime za ove velikane se pročulo i raširilo i to sve prije dvjestote godine od hidžre."[2]

1) Po djelu: "El-intisaru li tarikissufijjeti", od El-Gammarije
2) Navedeno djelo, str. 414.

VAŽNOST (ZNAČAJ, ULOGA) TESAVVUFA

Sve šerijatske dužnosti kojima je čovjek zadužen, u svojoj biti dijele se na dvoje: odredbe koje se odnose na vidljiva djela i odredbe koje se odnose na nevidljiva, unutarnja stanja, odnosno, drukčije rečeno, na tjelesne odredbe i dužnosti, i na dužnosti i odredbe vezane samo za čovjekovo srce. Prva skupina ima dvije vrste odredbi: zapovijedi i zabrane. Božanske zapovijedi jesu, na primjer, namaz, post, zekjat, hadždž itd. Zabranjeni su: ubistvo, prostitucija, krada, pijenje alkohola. Druga skupina se također sastoji od zapovijedi i zabrana. Zapovijedi su: vjerovanje u Allaha, u Njegove melekje (anđele), Njegove knjige (Objave), poslanike, zatim iskrenost, zadovoljstvo duše, govorenje istine, poniznost, uzdanje u Boga. Zabrane su: nevjerstvo, dvoličnost, uobraženost, samodivljenje, licemjerstvo, varanje, mržnja, zavidnost. Ovaj drugi dio, koji je vezan za srce, važniji je kod Zakonodavca (Boga, dželle šanuhu) od prvog dijela - iako su oba važni, jer je unutarnje osjećanje temelj za vanjska djela i njihov izvor; otuda nastaju vanjska djela (tjelesne i materijalne dužnosti) - jer ako nisu ispravna unutarnja osjećanja onda ni vanjska djela nemaju vrijednost. O tome je Uzvišeni rekao: "Ko bude želio susret sa svojim Gospodarom neka radi dobra djela i neka u obožavanju svoga Gospodara ne pridodaje Mu nikoga kao obožavanog druga."[1]

Zato je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, poticao ashabe, svoje drugove, da popravljaju svoja srca i objašnjavo im da je ispravnost jednog čovjeka ovisna o ispravnosti njegova srca i o njegovom zdravlju od unutarnjih bolesti koje su u njemu skrivene. Tako je on rekao: "Pazite, u tijelu (čovjeka) ima jedan komad mesa, i kad je taj komad mesa ispravan ispravno je cijelo tijelo, a kada je pokvaren taj komad pokvareno je cijelo tijelo. Pozor, to je srce."[2]

Isto tako, on ih je učio da je samo srce ono mjesto u koje kod čovjeka gleda Bog, dželle šanuhu: "Zaista Allah ne gleda vaša tijela ni vaše slike ni oblike, nego gleda vaša srca."[3]

1) El-Kjehf, 110.
2) Buharija i Muslim
3) Muslim, od Ebu-Hurejre, radijellahu anhu

Kada je ispravnost čovjeka uvjetovana ispravnošću njegovog srca koje je izvorište njegovih vanjskih djela, onda je jasno da on treba da radi na tome da svoje srce učini ispravnim, i to oslobađajući ga od pokuđenih svojstava koja nam je Allah zabranio da ih činimo, i ukrašavajući svoje srce lijepim svojstvima koja nam je Allah naredio da činimo. Tada će srce biti zdravo i ispravno i čovjek s takvim srcem će biti među uspješnim i sretnim "onog dana kada neće koristiti imetak ni sinovi, osim onoga ko dođe pred Allaha sa ispravnim srcem."[1]

Imam Dželaluddin es-Sujûti, da ga Allah pomiluje, u djelu "El-ešbahu ven-nesairu" kaže: "Što se tiče nauke o srcu i spoznaje njegovih bolesti, kao što su zavist, uobraženost, dvoličnost i slično, El-Gazali je rekao da je farzi ajn, lična i pojedinačna dužnost svakog čovjeka da to nauči."[2]

Očistiti srce i dušu jeste jedna od najvažnijih ličnih dužnosti (fard) i jedna od najstrožijih Allahovih, dželle šanuhu, naredbi, što je dokazano Kur-anom, Hadisom i riječima islamskih učenjaka.

elif) Dokazi iz Kur-ana

1. "Reci: moj Gospodar je samo zabranio nevaljala djela, kako javna (vanjska) tako i tajna (skrivena)."[3]

2."Ne približujte se nevaljalim djelima ni javnim ni skrivenim."[4]

Komentatori Kur-ana su rekli da su nevaljala djela (fevâhiš): mržnja, dvoličnost, zavist, licemjerstvo...

be) Dokazi iz Hadisa (Sunneta)

1. Svi hadisi kojima se zabranjuje mržnja, uobraženost, dvoličnost, samodopadanje, zavist, kao i hadisi kojima se preporučuje, odnosno naređuje ukrašavanje srca lijepim naravima (ahlak) i lijepim ponašanjem. To treba vidjeti u zbirkama hadisa. Tih hadisa ima mnogo, pa ih je nemoguće ovdje navesti. *(Zato čitaj prijevod Buharije od rahmetli Škapura. Prevodilac)*

2. (Posebno) hadis: "Iman (vjera) se grana na sedamdeset i nekoliko ogranaka. Najuzvišeniji ogranak je izgovaranje La illahe illellah - Nema

1) Eš-Šuarâ, 88.-89.
2) Navedeno djelo, str. 504.
3) El- Earâf, 33.
4) El-En'âm, 151.

drugog boga osim Allaha, a najniži je ukloniti s puta ono što može uznemiravati nekoga, a i stid je jedan ogranak vjerovanja."[1]

Savršenstvo vjerovanja postoji kada neko posjeduje sve ove ogranke imana i kada se okiti njima, i sve što više ima ovih ogranaka pri sebi to je i čovjekovo vjerovanje savršenije i potpunije. A ako mu nedostaje nešto od ovih ogranaka, onda mu je za toliko i vjerovanje manjkavije, i ove unutarnje bolesati srca dovoljne su da unište sva čovjekova dobra djela, pa makar ih i mnogo bilo.

džim) Riječi islamskih učenjaka

Islamski učenjaci ubrajaju bolesti srca (ne fizičke bolesti, nego bolesti u pogledu odnosa prema Bogu, dželle šanuhu, prema drugim ljudima i prema samom sebi) u velike grijehe od kojih treba učiniti posebno pokajanje (tevbe). Pisac "Dževheretuttevhida" kaže (stihovi):

Preporučuj (zapovijedaj) dobro i kloni se prenošenja
tuđih riječi i klevetanja i pokuđenih svojstava,
kao što je umišljenost, oholost, bolesna zavist,
i kao što je dvoličnost, svađalaštvo, pa se osloni na ovo.

Komentator ovog djela kod spomena pokuđenih svojstava (hasleten zemimeten) kaže: "To jest, čuvaj se i kloni se svakog svojstva koje je po Šerijatu pokuđeno, a ono što je pisac izričito spomenuo smatra se mahanama duše. Ako ta negativna svojstva postoje uz vanjska dobra djela, to je isto kao kada se lijepa odjeća obuče na nečisto tijelo. To isto važi i za samodopadljivost, a to je kada čovjek cijeni svoju pobožnost i smatra to svojim velikim djelom, ili učen čovjek svoje znanje; sve je to zabranjeno (haram), a haram je i licemjerstvo (činiti neko dobro djelo da to vide drugi ljudi). Ovome su slični: nepravda, odmetništvo od zajednice, kad neko sebe smatra velikim čovjekom, zavidnost, dvoličnost i svađalaštvo."[2]

Veliki šerijatski pravnik i učenjak Ibni-Abidin u svojoj poznatoj glosi govori: "Nauka o iskrenosti namjera, o samodopadljivosti, o zavisti, o dvoličnjaštvu, jeste lična dužnost (farzi-ajn), a to je isto i u pogledu ostalih opasnih djela koja ljudske duše mogu u sebi da nose, kao što je uobraženost, škrtost, mržnja, netrpeljivost, srdžba, neprijateljstvo, pohlepa, tvrdičluk, oholost, fantaziranje, varljivost, dodvoravanje (poltronstvo), pravljenje

1) Buharijin Sahih
2) Komentar El-Dževhere od El-Hadžurija (umro 1277. h.god.), str. 120.-122.

velikim pred Istinitim, spletkarenje, varanje, pesimizam, bolesne želje i neostvarljive ambicije i slično, što je opisano u poglavlju »El-muhlikjat« u Ihjâu. Tu je rečeno da nijedan čovjek ne treba da zanemari ova saznanja, nego treba da nauči sve što je neophodno da zna o tome. Lična je dužnost svakoga da od sebe otkloni sve ove negativne osobine, a to ne može učiniti ako ih ne poznaje, i to uzroke njihove pojave, znakove, domete i posljedice i način liječenja, jer ko ne poznaje zlo, on u njega pada."[1]

Pisac "El-hedijjetul alâijjetu" Alauddin Abidin kaže: "Jasni su citati Šerijata i idžma-a (jednoglasnost islamskih učenjaka) da je zavist zabranjena (haram), kao i potcjenjivanje islamskih vjernika i želja da njima bude loše, zatim uobraženost, samodopadanje, dvoličnost i licemjerstvo i sva druga pokuđena i loša djela koja se zbivaju u ljudskim srcima, pa i "sluh, vid i srce, za sve će to čovjek biti pitan", jer sve to spada u slobodan izbor (čovjek može svojom čvrstom voljom da se toga oslobodi)."[2]

Pisac "Merâkil felâha" kaže: "Nije dovoljna samo vanjska (vidljiva) čistota, bez unutarnje čistote koja se ostvaruje ihlâsom, iskrenošću namjere, čistoćom od tvrdoglavosti i isključivosti, mržnje i zavisti, oslobađanjem srca od svega drugoga osim Allaha, dželle šanuhu, tako da čovjek Njega (dželle šanuhu) obožava radi samog Njegovog Bića, a ne iz nekog drugog razloga, osjećajući se u odnosu na Njega kao siromah *(derviš - Prevodilac)*, a On, dželle šanuhu, iz Svoje Dobrote daje njemu (takvom Svom robu) ono što mu je potrebno za zadovoljenje njegovih potreba. Tako čovjek postaje jedan rob Jednoga Gospodara, tako da tebe (o, čovječe) ne zanima ništa drugo osim Allaha, niti tvoja duša želi šta drugo nego da Njemu služi. El-Hasan el-Basrija je rekao (stih):

Ima mnogo skrivenih želja koje je zarobila njegova strast,
a kada to postane ogoljeno, oslobođeno skrivenosti,
onda on ostane posramljen (zastiđen).
Čovjek je rob strasti, a kada
on nadvlada strasti, onda postaje kralj.

Kada čovjek tako postane iskren samo za Allaha i sa onim sa čime ga je On zadužio i sa čime će On biti zadovoljan, onda tog čovjeka okruži pažnja kud god se on okrene i kud god naumi da krene ili nešto da čini. Njega tada On, dželle šanuhu, nauči i ono što (taj čovjek) do tada nije znao. Et-Tahavi

1) Hašija (glosa) Ibni-Abidina, nazvana "Reddul muhtar aled-durril muhtar", komentar Tenvirul-ebsar, I, str. 31.
2) Navedeno djelo, str. 315.

na margini (hašiji) kaže: "Dokaz za ovo jesu riječi Uzvišenoga: »Bojte se Allaha, a Allah će vas naučiti (ono što niste znali).«"

I kao što nije lijepo da se čovjek pojavi pred ljudima u prljavom odijelu, tako isto nije pristojno da on svoje srce ostavi bolesno, sa skrivenim bolestima, jer je srce mjesto u čovjeku u koje gleda Uzvišeni Allah (stih):

> Ti liječiš svoje prolazno tijelo da bi ga učinio vječnim (da vječno živi),
> a ostavljaš svoje vječno srce (dušu) bolesnim.

Jer, bolesti srca su uzrok udaljavanja roba od Uzvišenog Allaha i od Njegovog vječnog Dženneta. Naime, Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Neće ući u Džennet onaj u čijem srcu bude jedan atom kjibra, uobraženosti."[1]

Prema ovome, spas čovjeka na budućem svijetu jeste u ispravnosti njegovog srca i u njegovom zdravlju od spomenutih bolesti. Nekada su čovjeku skrivene neke mahane njegove duše (on ne može da ih vidi), a one utiču na njegovo srce, pa iako on vjeruje da je savršen čovjek, ipak je vrlo daleko od toga da bude idealan. Šta je, onda, put i način za otkrivanje tih bolesti i kako spoznati njihov atak na čovjekovo srce? Šta je praktični način da se te bolesti izliječe i da ih se čovjek oslobodi?

Tesavvuf je put i način specifičan i jedini, koji može izliječiti bolesti srca, očistiti dušu i osloboditi je manjkavosti. Ibni-Zekvân o korisnosti tesavvufa i njegovom značenju kaže (stih):

> To je nauka o čistoći i čišćenju unutrašnjosti (čovjeka)
> od prljavštine strasti u svim područjima.

Tumačeći ovaj stih, učenjak El-Mendžuri kaže: "Tesavvuf je nauka o čišćenju unutrašnjosti čovjeka (misli, srce, duša) od prljavština strasti, tj. od mahana duše i njenih pokuđenih svojstava kao što su: tvrdoglavost, mržnja, zavist, ljubav prema pohvalama, uobraženost, licemjerstvo, srdžba, pohlepa, škrtost, veličanje bogataša (poltronstvo), potcjenjivanje siromaha, jer nauka tesavvufa pronalazi mahane (duše) i lijek za te mahane, zna njihovo kretanje. Stoga se pomoću tesavvufa ostvaruje sasijecanje želja nefsa, (duše), strasti i očišćenje od nevaljale naravi i ružnih osobina, pa se time ostvaruje oslobađanje srca od svega osim Allaha i ukrašavanje srca spominjanjem Allaha (zikjr), On je Veličanstven i Uzvišen."[2]

---

1) Muslim

2) "En-nusretun nebevijje", od Mustafe el-Medenija, na margini Šerhil-raijjeti od Fasija, str. 26.

A što se tiče ukrašavanja duše lijepim svojstvima, kao što su pokajanje, bogobojaznost, ispravnost u vladanju, iskrenost, skromnost u materijalnim zahtjevima, bojažljivost od Božije srdžbe, pouzdanje u Boga, dželle šanuhu, zadovoljstvo duše, predanost Allahu, lijep odgoj, ljubav, sjećanje i spominjanje Allaha, dželle šanuhu, samočuvanje od grijeha itd., u tom pogledu sufije imaju najveći dio nasljedstva od Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako u teoretskom smislu tako i u praktičnom provođenju.

Oni (sufije) odbacili su grijehe i mahane
i očistili su tijela i srca
spoznali su bit vjerovanja
i pošli su putem dobročinstva.[1]

Prema tome, tesavvuf je disciplina koja se stara za ovu stranu čovjekova života, tj. za odgoj njegovog srca i duše uz sve one tjelesne i materijalne pobožnosti, i on označava praktičan put koji muslima dovodi do najviših stepena vjerskog savršenstva i moralnog vladanja. Nije to, kao što neki misle, samo učenje evrâda, određenih molitvi, učešće u krugovima zikjra, spominjanja Boga, dželle šanuhu. Naime, gube iz vida da je tesavvuf preobraćanje iz jedne bitnosti koja samo mehanički nešto čini, u jednu vjerničku savršenu bitnost koja može da služi kao primjer drugima.

Iz svega ovoga je jasno kakva je uloga, značaj i bit tesavvufa i koristi od njega, pa nam postaje jasno da je to duh islama, njegova duša i srce koje pulsira, otkucava život islama, jer islam nije vjera samo vanjskih (vidljivih, tjelesnih) djela, formi i oblika, bez duše i bez životnosti u sebi.

Islamski vjernici nisu sišli u ovakve nizine, doživjeli, slabosti i pad, dok nisu izgubili duh islama i njegov dragulj, pa pri njima nije ostalo ništa drugo osim tjelesne kretnje i forme.

Zato, mi vidimo kako učeni ljudi koji i rade po svom znanju, kao ljubomorni uputitelji, savjetuju narod da uđe među sufije i da se sa njima druži, kako bi narod sastavio tijelo islama i njegov duh i da bi ljudi osjetili slast i uživali u smislu srčane čestitosti i čistoće, moralnog uzdizanja, kako bi istinski spoznali Allaha Uzvišenoga i u toj spoznaji bili čvrsti, pa da se okite ljubavlju prema Njemu, da paze na Njegove odredbe i preporuke i da Ga stalno spominju (zikjr).

Hudždžetul-islam imam El-Gazali, nakon što je proučio tarikat, prihvatio njegove istine, i lično iskusio njegove plodove kaže: "Ući među sufije

1) "El-futuhatul ilahijje", od Ibni-Udžejbe

jeste lična dužnost (fardi-ajn), jer niko nije čist od mahana, osim časnih Božijih vjerovjesnika, neka je na njih salavat i selam."[1]

A Ebul-Hasan eš-Šazili, neka je Allah sa njim zadovoljan, kaže: "Ko ne uđe u ovu našu nauku, umrijeće kao trajni griješnik, a on to i ne zna".

O ovim riječima Ibni-Alam es-Siddiki kaže: "Pravo je rekao (Šazili), jer, brate, ko posti, a ne divi se sam sebi zbog toga? Ko klanja, a ne divi se sam sebi zbog toga? Tako je i sa svim drugim pobožnostima."[2]

Budući da je kretanje ovim tarikom (putem tesavvufa) teško za nesavršene ljudske duše, čovjek je dužan da njim ide i da se njime kreće sa odlučnošću, strpljenjem i spreman da se bori sa samim sobom i svojim strastima, kako bi se spasio od udaljavanja od Allaha i od Njegove srdžbe.

El-Fudajl b. Ijad, neka je Allah sa njim zadovoljan, veli: "Kreći se i drži se puta Istinitoga Boga, puta Istine. Neka te ne odvraća od toga činjenica što je malo onih koji se kreću tim putem, a čuvaj se puta pokvarenosti i nemoj da te zavara to što je mnogo onih koji se kreću tim putem, pa će zbog toga nastradati. Kad god se neugodno budeš osjećao zbog svoje usamljenosti na tom putu, ti pogledaj svog druga ispred sebe i nastoj da se njemu pridružiš, okreni pogled od svega drugog osim od društva svojih saputnika, jer sve to drugo neće ti donijeti nikakve koristi kod Allaha, dželle šanuhu. Kada te ti drugi, koji se ne kreću putem istine, budu zvali, dok ti ideš svojim tarikom (putem), ne obaziri se na tu viku, jer ako se obazreš oni će te ščepati i odvojiti od tvog puta."[3]

1) En-nusretun nebavijjetu ala hamiši šerhil-raijjeti od Fasije, str. 26.
2) Ikazul himem šerhul hikjem od Ibni-Udžejbe, str. 7.
3) "El-minenul kjubra", od Eš-Šaranije, I, str.4.

Drugo poglavlje

PRAKTIČNI PUT U TESAVVUF

1. DRUŽENJE
2. NASLJEDNIK MUHAMMEDA, ALEJHISSELAM
3. UZIMANJE OBAVEZE
4. ZIKJR
5. OSAMLJIVANJE

DRUŽENJE (SOHBET)

A. Njegov značaj, koristi i rezultati
B. Dokazi o druženju u Kur-anu azimuššan i Hadisu
C. Riječi učenjaka i muhaddisa o važnosti druženja
D. Mišljenja arifâ, onih koji su spoznali Allaha, dželle šanuhu

A. Značaj koristi i rezultati druženja

Druženje ima veliki utucaj na čovjekovu ličnost, na njegovo vladanje i pravce kretanja, jer onaj ko se s nekim druži stiče svojstva onoga s kim se druži, duševnim djelovanjem i praktičnim slijeđenjem u životu. Čovjek je po svojoj prirodi društveno biće, pa mu je potrebno da bude sa ljudima i da među njima ima prijatelja i drugova. Ako čovjek sebi nađe to društvo među pokvarenjacima, zlim ljudima, koji su lahkoumni i nemaju lijepo vladanje, onda će se i njegovo vladanje spustiti na njihov nivo, i njegove će se osobine postepeno, da on to i ne zna i ne primjećuje, uniziti, tako da će on zaplivati dubinama njihovih voda, odnosno njihovog pada.

Ako, pak, čovjek sebi nađe društvo među vjernicima, bogobojaznima, ispravnim u vjerskom pogledu, neće dugo potrajati a on će se uspeti do vrha njihovih visina i od njih će primiti postojane osobine, vjerovanje sa spoznajom i uzvišena svojstva, i oslobodiće se mahana svoje strsti i nastranosti svoje naravi. Stoga se moral jednog čovjeka može upoznati upoznavanjem njegovih drugova, onih sa kojima se druži (stihovi):

(Zato) kada si među ljudima, druži se sa najboljim među njima,
a nemoj se družiti sa najnižim (u moralnom pogledu), jer ćeš i ti pasti nisko sa niskim,
ne raspituj se o čovjeku, nego raspituj o njegovom drugu,
jer drugovi slijede jedan drugog!

Drugovi Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, (neka je Božije zadovoljstvo uz njih) nisu postigli taj visoki položaj (da budu drugovi Božijeg Poslanika - ashabi) niti su se drukčije popeli na tu visoku stepenicu, nakon što su bili u tami džahilijeta, bezvjerstva i barbarstva, već samo druženjem sa Božijim Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, i stalnim boravkom u

njegovoj blizini. Tabiun (sljedbenici) nisu postigli tu čast da budu sljedbenici drukčije nego samo druženjem sa drugovima Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

S obzirom da je Muhammedovo, sallallahu alejhi ve sellem, poslanstvo sveopće (svim ljudima) i da će ono trajati do Sudnjeg dana, Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ima svoje nasljednike, a to su učeni ljudi koji su spoznali Uzvišenog Allaha, dželle šanuhu, pa su od svog Vjerovjesnika naslijedili znanje, moralne osobine, vjerovanje i bogobojaznost. Oni su postali njegovi zastupnici (halife) u upućivanju na pravi put i pozivanju ka Allahu Uzvišenom. Pri tome oni uzimaju glavnje od njegovog nura (svjetlosti), kako bi ljudima osvjetlili put ka Istini ili Istinitom i pravoj zrelosti. Ko bude sjedio s njima (družio se s njima i slušao ih), on će otploviti u pravcu tog svjetla (nura) koje su učenjaci uzeli kao glavnju od nura Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i "ko ih pomogne on je pomogao vjeru", ko svoj konopac priveže za njihove konopce on se povezao sa Božijim Polanikom, sallallahu alejhi ve sellem, ko zatraži vode da ugasi duhovnu žeđ od njihove upute i naputka (iršad) taj će biti napojen sa izvora Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. To su oni nasljednici koji ljudima prenose vjeru (din), služeći kao primjer u svom kretanju i ponašanju, živeći po uzoru na njega, što je jasno iz njihovih kretanja i stanja, i oni su ljudi na koje je mislio Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem kada je rekao: "Uvijek će postojati grupa ljudi koji će pomagati istinu sve dok ne nastupi Sudnji dan."[1] Njihovo djelovanje neće prestati tokom vremena niti će presušiti njihovi izvori, nego će stalno iz njih pritjecati mudrost.

Druženje sa ovim nasljednicima Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, koji upućuju na pravi put jeste oprobani lijek, a udaljavanje od njih je otrov koji ubija. Ko se sa njima druži ne može biti nesretan. Druženje sa njima je lijek koji je jako djelotvoran u popravljanju ljudskih duša, sređivanju vladanja ljudi, usađivanju vjerovanja u duše, učvršćenju tog vjerovanja, jer sve ovo ne može se postići samo čitanjem knjiga i listova. To su praktična svojstva savjesti koja se primaju samo slijeđenjem učitelja, postižu se napajanjem srca i djelovanjem na dušu.

Sa druge strane, svaki čovjek ima bolesti srca, skrivenih, unutarnjih, duhovnih bolesti koje ne može sam da spozna i otkrije, kao što su dvoličnost, licemjerstvo, sklonost prevari, zavist, egoizam, želja za popularnošću i javnim priznanjem, uobraženost, samodivljenje, škrtost.... Pa čak i to da čovjek

---

1) Hakjim od Omera sina el-Hattabova, radijellahu anhu, kao što je navedeno u "Fejdul kadîr" komentaru El-Džamiussagira od učenjaka El-Musâvije, VI, str. 396. On kaže da je ovaj hadis po uvjetima Muslima, a priznao ga je i Ez-Zehebi.

vjeruje da je on najsavršeniji čovjek među ljudima po svom vladanju, da je njegovo vjerovanje najjače, a sve to nije ništa drugo nego tzv. džehli murekjkjeb, kombinovano neznanje, kada neko misli da sve zna, a, ustvari, ništa ne zna. To je prava zabluda!

Uzvišeni kaže: "Reci (o, Muhammede): Hoćete li da vas obavijestimo o onima koji su najviše na gubitku po svojim djelima, a oni misle da čine dobra djela."[1]

I kao što čovjek ne može da vidi rugobe svog lica bez jednog čistog i ispravnog ogledala koje će mu otkriti to lice onakvo kakvo ono stvarno jeste, tako isto i vjernik treba da ima brata vjernika, iskrenog savjetnika koji govori istinu, koji je po svom stanju bolji od njega, čvršćeg morala, jačeg vjerovanja, koji će se sa njim družiti i pratiti ga, pa mu ukazati na njegove duševne mahane i otkloniti mu njegove skrivene duševne (srčane) nedostatke i bolesti, i to ili riječju ili primjerom. Zato je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Vjernik je ogledalo vjernika."[2]

Mi treba da znamo da ogledala ima više vrsta i oblika, pa su jedna čista i sliku prikazuju onakvom kakva ona jeste, druga su zahrđala, pa izobličuju ljepotu lica, a treća, opet, uveličavaju ili umanjuju sliku.

Takvo je i društvo. Neki od njih neće ti kazati kakav si uistinu, nego će te hvaliti, tako da ćeš o sebi misliti da si najsavršeniji, pa će te tako varati i kod tebe potaknuti uobraženost i samodivljenje. Drugi će te kuditi, pa ćeš ti početi očajavati i izgubićeš svaku nadu u to da se možeš popraviti. Što se tiče savršenog vjernika, on će te iskreno naputiti jer je njegovo ogledalo posve čisto zbog njegovog druženja sa potpunim uputiteljem (muršid), a taj je ovo savršenstvo naslijedio od svog ranijeg učitelja, i tako je sve spojeno i povezano sa Božijim Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem. To je ono ogledalo koje je Uzvišeni Allah označio najuzvišenijim primjerom odabrane čovječnosti, pa je Uzvišeni rekao: "U Božijem Poslaniku, za vas ima lijep uzor, za onog od vas koji se nada i uzda u Allaha i Sudnji dan i Allaha mnogo spominje (zikjr)."[3]

Zato je, o, moj brate, potrebno da razgovaramo o tom nasljedniku Muhammedovom i o tom iskrenom, poštenom učitelju, u čijem društvu nastaje povećanje vjere, bogobojaznost i lijepo vladanje. Druženje i zajedničko sjedenje (razgovor) s takvim čovjekom liječi bolesti tvoga srca, tvoje

1) El-Kjehf, 103.
2) Ebu-Davud od Ebu-Hurejre, radijellahu anhu
3) El-Ahzab, 21.

duševne mahane, pa tvoja ličnost tako prima svojstva i osobine njegove ličnosti, a to su osobine koje nam služe kao uzor, tj. osobine Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

Iz ovoga je jasno da griješi onaj koji misli da sam može liječiti bolesti svoga srca i osloboditi se bolesti svoje duše samim čitanjem (učenjem) Kur-ana azimuššan i proučavanjem hadisa Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Razlog za to je što i Knjiga (Kur-an) i Sunnet (Hadis) sadrže mnogo lijekova za različite duševne i srčane bolesti, pa uz njih dvoje (Kur-an i Hadis) treba liječnik da odredi koji je lijek za koju bolest, jer za svaku bolest ima poseban lijek koji odgovara toj bolesti. Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, liječio je srca svojih drugova (asahaba) i čistio njihove duše, i to svojom riječju i svojim stanjem (ponašanjem).

Ovdje se može navesti događaj sa uzvišenim ashabom Ubejj bin Kjabom, radijellahu anhu, koji kaže: "Bio sam u džamiji kad je došao jedan čovjek i klanjao, te učio Kur-an i ostalo u namazu tako da mi se nije svidjelo, pa sam mu to kazao. Zatim je došao drugi čovjek, klanjao i učio drukčije (tj. ispravnije) nego njegov prethodnik. Kada su oni obavili namaz, zajedno smo ušli kod Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, pa sam ja rekao: »Ovaj je učio tako da mi se nije svidjelo, te sam ga kritikovao za to. Drugi je ušao i učio drukčije od njega.« Božiji Poslanik, je naredio obojici da uče, a onda kazao da su oba učili lijepo. Meni je to na dušu palo tako kao da sam utjeran u laž, ali ne u džahilijetu (predislamskom dobu) pa kada je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, vidio da mi je neugodno, udario me je po prsima (simbolično, blago), te je mene oblio znoj i ja sam se osjećao kao da sa strahopoštovanjem gledam Allaha, dželle šanuhu."[1,2]

Prema tome, iz ovoga se vidi da ni sami ashabi nisu mogli da liječe svoje duše samim učenjem Kur-ana azimuššan nego im je bila potrebna bolnica Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. On je bio onaj što čisti duše i njihovo vladanje čini časnim, kao što ga opisuje Uzvišeni Allah svojim

1) Muslim

2) *Nad ovim hadisom svaki islamski vjernik bi se morao duboko zamisliti i doći do zaključka da mi, pored svih mevluda koje učimo i slušamo, Muhammeda, alejhisselam, malo poznajemo i nismo svjesni njegove veličine i dobrote. On je i čovjeku koji nije u namazu učio najbolje ipak rekao da je lijepo učio (fe hassenennebijju še-nehuma), a i kada je vidio da je to neugodno onome ko je to njemu prijavio, on je i njega izliječio svojom mubarekj rukom i skinuo sa njega taj duševni teret. Dakle, bio je duboko human, čovjekoljubiv, strpljiv, tolerantan, taktičan i posjedovao, uopće, sve najbolje osobine, što ja ovdje ne mogu nabrojati, nego ga treba sa suzama u srcu i u očima što više upoznavati iz njegovih riječi i postupaka. Prevodilac*

riječima: "On (Allah) je onaj koji je poslao, među nepismene, Poslanika između njih (iz njihove sredine) koji će im čitati Njegove znakove (ajeta), koji će ih čistiti i naučiti ih Knjizi i mudrosti".[1] Prema ovome, tezkjije - čišćenje je jedno, a naučavanje Kur-ana azimuššan drugo. *(Nije to, dakle, jedno te isto. Prevodilac)*

Koliko puta mi slušamo ljude koji kao da su izbezumljeni: uče Kur-an azimuššan i upoznaju mnoge islamske znanosti, a razgovaraju o šejtanskim vesvesama (naklapanjima). Oni sami ne mogu toga da se oslobode ni u molitvi (namazu) kada je obavljaju.

I kada već u modernoj medicini postoji mišljenje, pravilo, teorija, da čovjek ne može da liječi sam sebe, makar i čitao medicinske knjige, nego da je potrebno da ga liječi drugi liječnik koji će otkloniti njegove unutarnje bolesti i upoznati njene detalje, a za što je taj čovjek slijep, onda je još potrebnije da bolesti srca i duše liječi doktor koji će očistiti srce i dušu od bolesti koje su opasnije, skrivenije i delikatnije nego tjelesne bolesti.

Zato je potrebno da dušu čisti i oslobađa je od njenih bolesti samo ruka jednog muršidi kjamila, potpunog i poštenog, iskrenog učitelja, koji je ovlašten da daje te upute, koji je od Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, naslijedio znanje, bogobojaznost i pravo čišćenja duša i upućivanja u pravom smjeru.

Evo, dragi brate, mi ti sada donosimo tekstove iz Allahove Knjige (Kur-ana azimuššana), Sunneta (Hadisa) Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, riječi šerijatski učenih ljudi (muhaddisa), šerijatskih pravnika, uputitelja koji su spoznali Allaha, dželle šanuhu. Ovi tekstovi će ti dokazati nužnost druženja (sohbeta) sa onima koji pokazuju put prema Allahu, dželle šanuhu, što su oni naslijedili od Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kao i lijepe plodove i posljedice izlječenja ovim metodama:

B. Dokazi iz Knjige Uzvišenog Allaha o značaju druženja

1. Uzviše kaže: "O vjernici, bojte se Allaha i budite (družite se) sa iskrenim (ljudima)".[2] Sadikun (iskreni), jesu oni čisti između vjernika na koje je mislio Allah u Svojim riječima: "Među vjernicima ima ljudi koji su istinoljubivi i iskreni u onome na što daju obaveze Allahu."[3] *(Iz ovih ajeta se vidi da svi vjernici nisu "sadik" - iskreni, istinoljubivi. Prevodilac)*

---

1) El-Džumua, 2.
2) Et-Tevbe, 119.
3) El-Ahzab, 22.

2. Uzvišeni kaže: "Budi strpljiv sa onima koji svoga Gospodara zovu (i mole) jutrom i večerom, jer žele (i vole) Njegovo Biće! Ne okreći svoje oči od njih želeći nakit ovog prolaznog života i nemoj biti pokoran onome čije smo Mi srce ostavili u zabludi, pa se Nâs ne sjeća i ne spominje Nas (zikjr), nego slijedi svoju strast, a osobina mu je da (u svemu) pretjeruje".[1] Ovdje se govori Božijem Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, u cilju pouke i upute njegovim sljedbenicima (ummetu). *(Dakle, ne važi to samo za Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, iako se njemu govori, nego za sve iskrene njegove sljedbenike. Prevodilac)*

3. Uzvišeni veli: "Vettebi' sebîle men enâbe ilejje" ("Slijedi put /i pravac/ onog ko se Meni vratio /vraća i obraća/").[2] "Enâbe" znači "redžea" - vratio se.

4. Uzvišeni još kaže: "I (sjeti se) onog dana kada će nepravednik gristi svoje ruke govoreći: »Da sam bio te sreće pa da svoj put uzmem za Poslanikom (Kamo sreće da sam krenuo za njim). Kuku meni! Da nisam tog i tog uzimao za prijatelja (da se nisam s njim družio). On me je zaveo u zabludu da ne činim zikjr (da se ne sjećam Allaha, dželle šanuhu, i da Ga ne spominjem) nakon što mi je dolazila opomena. Šejtan je za čovjeka izdajica.«"[3]

5. Uzvišeni kaže: "Toga dana (Sudnjeg dana) prijatelji će jedan drugom biti neprijatelji, osim bogobojaznih (oni neće biti neprijatelji nego prijatelji kakvi su bili i na ovom svijetu)."[4]

6. "Zatim je zavladao nad Aršom. To je Milostivi (Rahman), pa o Njemu pitaj obavještenog (Božijeg Poslanika)."[5]

7. Uzvišeni je rekao jezikom našeg gospodina Musâa, alejhisselam, kada se on susreo sa Hidrom, alejhisselam, nakon što je Musâ, alejhisselam, bio odlučan i iskren, i nakon što je podnio dosta muke i tegobe i teškog putovanja: "Hoću li te slijediti da me svojom dobrotom naučiš dijelu one nauke kojm si ti naučen?" On mu je rekao: "Nećeš ti imati strpljenja sa mnom (nećeš moći da razumiješ ono što ću te ja učiti)."[6]

1) El-Kjehf, 28.
2) Lukman, 15.
3) El-Furkan, 27., 28., 29.
4) Ez-Zuhruf, 67.
5) El-Furkan, 59.
6) El-Kjehf, 66.-67.

C. Dokazi iz Hadisi-šerifa (časne islamske tradicije) o značenju druženja

1. Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je: "Onaj ko sjedi (ko se druži) sa dobrim čovjekom jeste kao onaj što nosi mirise. On može da te daruje mirisom, može da ti ga proda, a ako ništa drugo, osjetićeš od njega ugodan miris. Onaj ko sjedi sa lošim čovjekom jeste kao onaj što puše mijeh; on može da ti zapali odjeću ili da od njega osjetiš neugodan miris."[1]

2. Ibni-Abbas, radijellahu anhu, kaže da su pitali Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "S kim je najbolje da sjedimo (da se družimo)?" On je odgovorio: "Sa onim sa kojim, kada ga vidite, sjećate se Allaha, dželle šanuhu, sa onim čije će riječi povećati vaša dobra djela, a njegova djela će vas podsjetiti (i opomenuti) na Sudnji dan."[2]

3. Rekao je Alejhisselam: "Čovjek je one vjere koje je i njegov prijatelj, pa neka svako od vas gleda s kim će prijateljevati!"[3]

4. Omer b. el-Hattab, radijellahu anhu kaže: "Rekao je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: »Ima Božijih robova koji nisu ni vjerovjesnici ni mučenici (šehidi), a i vjerovjesnici i mučenici (šehidi) će na Sudnjem danu željeti da su na njihovom mjestu kod Allaha, dželle šanuhu.« Rekli su ashabi: »O, Božiji Poslaniče, obavijesti nas ko su oni?« On reče: »To su ljudi koji se međusobno vole u ime Allaha a nisu jedni drugima rod niti imaju kakve imovinske odnose među sobom. Tako mi Allaha, njihova lica su nur i oni su sa nurom (svjetlošću). Oni se neće bojati kada se sav svijet bude plašio, niti će tugovati kada sav svijet bude tugovao.« Tada je Božiji Poslanik, proučio ajet: »Pazite! Zaista za evlijaullah, Allahove prijatlje, nema straha niti će oni tugovati.«"[4]

5. Ebu-Zerr, radijellahu anhu, kaže: "Ja sam rekao: »O, Božiji Poslaniče! Čovjek voli neke ljude, ali nije u stanju da čini i radi kako oni čine i rade?« »O, Ebu-Zerre, ti si sa onim koga voliš.«"[5]

6. Hanzala, radijellahu anhu, kaže: "Sreo me je Ebu-Bekjr, radijellahu anhu, pa reče: »Kako si, o, Hanzala?« Ja sam mu odgovorio: »Hanzala je dvoličan, licemjeran.« Ebu-Bekjr reče: »Subhânellâh, šta ti to govoriš?« Ja

1) Buharija i Muslim
2) Ebu-Jealâ. Njegovi prenosioci (ravije) su dobri, kako je navedeno u "Medžmeuz-zevaidu", X, str. 226.
3) Ebu-Davud
4) Ebu-Davud
5) Ebu-Davud

mu rekoh: »Bili smo kod Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i on nas je podsjećo na Džennet (raj) i Vatru (pakao, Džehennem) kao da ih očima gledamo. A kada smo izašli od Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, opet smo se zabavljali sa ženama i sa djecom i svojim sredstvima za život, sve smo zaboravili (što nam je govorio Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem).« Ebu-Bekjr reče: »Tako mi Allaha, i kod nas je tako.« Onda smo ja i Ebu-Bekjr, radijellahu anhu, ušli kod Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, pa sam ja rekao: »O, Božiji Poslaniče, Hanzala je postao licemjer, munafik.« Na to je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: »A što to (kako to misliš)?« Ja sam mu odgovorio: »Mi smo bili kod tebe i ti si nas podsjećao na Džennet i Džehennem kao da ih očima gledamo, a kad smo izašli od tebe, opet smo pristupili svojim ženama i sa njima se zabavljali, zabavljali se i sa svojom djecom, te smo se brinuli za svoje životne potrebe, dakle, zaboravili smo mnogo (od onoga što si nam ti kazivao).« Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: »Tako mi Onoga u čijoj moći je moj život, kad biste vječito bili onako kako ste kod mene, i u sjećanju (zikjr), vas bi melekji dodirivali (pozdravljali) u vašim posteljama (dušecima) i na vašim putevima, ali, o, Hanzala, čas i čas (čas ovako kao kod mene, a čas kao što ti govoriš, dakle, sastaviti oboje, i ahiret i dunjaluk).« Ovo je rekao tri puta."[1] *(O ovome treba dobro promisliti i ovo stalno imati na umu. Prevodilac)*

Ovi naprijed spomenuti hadisi, a ima ih još mnogo, sa svim svojim sadržajima, objašnjavajući značaj i važnost sohbeta (druženja), njegova djelovanja na duše ljudi, govore i da je to praktični put i način za popravljanje ponašanja i odgoja.

Naročito je značajan hadis Hanzale, koji objašnjava kako se iz sijela kod Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, razlila svjetlost (nur) u srca ljudi (koji su bili prisutni), kako se u njihovim dušama upalila baklja vjerovanja, što je njihove duše diglo na stepen najčistijih melekja i očistilo njihova srca od natruha materijalizma, pa su stigla do nivoa samokontrole (murakaba) i osvjedočenja (viđenja, šuhûd).

Ovako je isto i sjedenje, druženje sa nasljednicima Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, jer i ono čisti duše, povećava vjerovanje, budi srca i podsjeća ih na Allaha, dželle šanuhu. Udaljavanje od njih donosi nemarnost (gaflet), zabavljanje srca ovosvjetskim mislima i sklonost koristima prolaznog života.

---

1) Muslim

D. Riječi (stavovi) šerijatskih pravnika (fukahâ) i učenjaka islamske tradicije (muhaddisâ) o važnosti druženja i o pravilima (finesama, âdâb) tog druženja

Ibni-Hadžer el-Hejsemi (umro 974. h.god.)

Šerijatski pravnik i učenjak hadisa šejh Ahmed Šihabuddin b. Hadžer el-Hejsemi, Mekjkjelija, u svom djelu "El-fetâvâ el-hadisijje", kaže: "Ukratko, najbolje je da onaj koji želi da ide ovim putem (sâlikj), prije nego što stigne do ovih spoznaja, bude ustrajan u izvršavanju naloga koje mu daje njegov učitelj koji vlada i naukom Šerijata i hakikata, jer je to najveći liječnik, te će on prema svojim stečenim spoznajama i božanskim mudrostima svakom tijelu i duši dati ono što bude smatrao potrebnim za njihovo liječenje i popravak njihovog duhovnog apetita."[1]

Objašnjavajući pravila druženja (âdâb) isti pisac u istom djelu, da bi probudio dušu čovjeka, kaže: "Mnoge duše (ljudi), koji nisu predodređene da nađu uputu, bježe od učitelja kada osjete i vide žestinu koju učitelj iskaže pri njihovom odgajanju, i onda tom učitelju pripisuju mahane i negativnosti kojih pri njemu nema. Zato neka bude oprezan onaj koji želi da bude upućen i neka se toga čuva, jer duša (nefs, strast) neće ništa drugo nego ono što će upropastiti njenog nosioca, pa neka se on njoj (nefsu, strasti) ne pokorava u kritici svoga šejha, makar ga vidio i u vrlo neugodnom položaju, nego neka pokušava da njegova djela protumači na dobro i da ih dovede u vezu sa Šerijatom. Ko se otvori za upute i tumačenja šejhova, a ne bavi se njihovim halovima (stanjima); njihove poslove povjeri i preda Allahu, dželle šanuhu, a brine se o sebi, trudeći se prema svojim mogućnostima, taj se može nadati ostvarenju svoga cilja i to u najkraćem vremenu.

Ko počne da prigovara i kritikuje svoje šejhove (učitelje) i da prati njihova kretanja i djela, te da o njima raspreda, to je odmah znak da on neće uspjeti i da će mu završetak biti loš. On nikada neće uspjeti, jer je rečeno: »Ko svom šejhu kaže: »Zašto«, nikada neće uspjeti.«"

Ove riječi šejha Ibni-Hadžera, neka ga Allah pomiluje, ne treba shvatiti tako da učenik mora vjerovati da je njegov šejh nepogrešiv, jer su nepogrešivi samo Božiji poslanici, sallallahu alejhim ve sellem, nego da treba da vjeruje da je njegov šejh spoznao Allaha, dželle šanuhu, i da on savjetuje Allahova stvorenja, i da poznaje ljudske osobine. Takav šejh je čuvan od griješenja, a nije nepogrešiv, jer čuvani ima zaštitu, pažnju, pa se rijetko

1) "El-fetâvâ el-hadisijje", Ahmed b. Hadžer el-Hajsemi (umro 974. h.god.), str. 55.

dogodi da ipak učini i koju grešku, ali nije ustrajan u pogreškama, pa su "to *oni koji se brzo pokaju*".

Kada se učenik prepire sa svojim učiteljem u vezi sa njegovim načinom odgajanja i pročišćavanja od negativnosti, makar to bilo i u granicama dozvoljenog, smatra se da nije u skladu sa sufijskim adabom (pravilima).

Eš-šejh Ibrahim el-Badžuri

Šejhul-islam Ibrahim el-Badžuri, šafiija, rektor El-Ezhera, umro 1222. h.god., tumačeći riječi šejha Ibrahima el-Likanija, pisca "Dževheretut-tevhida", kaže (stih):

I budi kao oni što su najbolje naravi,
saveznik blagosti i sljedbenik istine

tj. budi okićen ovim svojstvima kakvim su bili okićeni najbolji ljudi, pa dodaje: "A kada borba sa samim sobom bude posredstvom jednog šejha, koji je spoznao istinu, to donosi najviše koristi, jer je rečeno: »Stanje (hal) jednog čovjeka korisnije je za hiljade ljudi od savjetâ (vaz) hiljada ljudi jednom čovjeku«. Zato čovjek treba da slijedi jednog šejha koji poznaje Kur-an azimuššan i Hadis, tj. da ga izvaga i prouči prije nego što ga uzme za šejha, pa ako vidi da on (taj šejh) slijedi Kur-an i Hadis, da ga uzme za svog šejha, da se sa njim odgaja, pa će možda u tom druženju naći one elemente od kojih će nastati čistota njegove unutrašnjosti, a Allah daruje Svoju uputu (kome On hoće)."[1]

Ibni-Ebi-Džemre (umro 699 h.god.)

Imam hafiz muhaddis pobožnjak Ebu-Muhammed Abdullah ibnu Ebi-Džemre el-Ezdi Španjolac, kometariše hadis Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u kojem Abdullah sin Omerov, radijellahu anhu, kaže: "Došao je jedan čovjek Božijem Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, i zatražio dozvolu da ide u sveti rat (džihad). Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je pitao: »Jesu li ti živi roditelji?« On reče: »Da.« Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: »Fihima fe džâhid (Bori se za njih dvoje /oca i majku/)!«" Kad je protumačio ovaj hadis na deset načina, u desetom kaže:

"U ovom (*postupku Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem) ima* dokaz da je za ulazak na put sufijskog vladanja i borbe sa samim sobom i

1) "Šerhul-dževhereti", od El-Badžurija, str. 133.

svojim strastima sunnet (pravilo Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem) da to bude rukom onoga koji je spoznao taj put. Takav će čovjek naučiti i uputiti na najbolji pravac i postupak, i na ono što je za tog učenika najsigurnije s obzirom na njegovo stanje. Jer, ovaj ashab, kada je htio da se dobrovoljno javi za borbu, nije sam odlučivao, nego je tražio izun, dozvolu, savjet od Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, jer je taj ashab znao da Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, to zna bolje od njega. Ovo se zbilo kada je bio u pitanju »mali džihad«, borba na bojnom polju, pa možemo misliti kako je onda sa »najvećim džihadom«, borbom sa samim sobom?!"

Ibni-Kajjim el-Dževzijje (umro 751. h.god.)

Hafiz Ebu-Abdillah Muhammed, poznat kao Ibni-Kajjim, kaže: "Kada jedan čovjek hoće da slijedi jednog čovjeka (da mu bude murid, učenik) neka gleda da li je taj (koga on hoće da slijedi) čovjek od zikjra ili je gâfil, nemarnik, i da li njemu sudi njegova strast ili Objava (Kur-an)? Ako mu je sudija njegova strast i ako je nemaran (u zikjru) onda je njegova stvar propala... pa kaže: "Čovjek treba da gleda svog šejha i njegove vođe koje on slijedi. Ako vidi da su i oni bili kao i on (da im sudi njihova strast i da se ne bave zikjrom) neka se udalji od njega, a ako vidi da je zikjrullah (iskreno spominjanje Boga) nadvladalo njegove strasti i da on slijedi Sunnet Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i da je umjeren i staložen, čvrst u svojim stavovima, neka se prihvati i drži za njegove uzengije!"[1]

Abdul-Vahid ibnu Ašir

Malikjijski pravnik Abdul-Vâhid ibni Ašir, u svojoj pjesmi pod naslovom "El-muršidu meajenu" koja govori o islamskom vjerovanju i šerijatskom pravu (fikh), obrazlažući nužnost druženja sa šejhom učiteljem i o dobrim rezultatima koji nastaju iz tog druženja, kaže:

On (učenik) druži se i slijedi šejha koji poznaje pravce spoznaje;
on (šejh) njega (učenika) na tom putu čuva od opasnosti;
kada ga (šejha) vidi (učenik), šejh ga (svojom pojavom) podsjeća
(da treba *misliti*) na Allaha
i roba (čovjeka - učenika) vodi njegovom Gospodaru;
on svoju strast poziva na obračun (odgovornost) za svaki dah
i na vagi vaga cijelo svoje sjećanje
ono što je dužnost (farz) čuva kao glavnicu;

1) Djelo "El-vabilus-sajjihu minel-kjelimetit-tajjibi", str. 53.

a iza obaveznih pobožnosti dodaje nafile, neobavezna dobra djela kao zaradu za glavnicu (farzove)
sa najsvjetlijom svojom sviješću mnogo čini zikjr (spominjanje Allaha)
i u svemu tome traži i koristi se sa pomoći svoga Gospodara
bori se sa svojom strašću u ime Gospodara svjetova (Rabbul - alemin)
i kiti se mekamima (položajima) koji vode ka jasnoj istini (jekin);
tako on postaje arif, onaj koji je spoznao Istinu i Istinitoga;
slobodan (od drugih misli i preokupacija) jer je njegovo srce ostalo slobodno od svega drugog osim Allaha;
zbog svega toga, njega je zavolio Bog i odabrao ga
za Svoju veličanstvenu svetost i pribrao ga.

Muhammed b. Jusuf, poznat kao El-Kjafi, komentarišući ove stihove u svojoj knjizi "En-nurul-mubinu alel-muršidil-meajeni", kaže: "Druženje šejha sa svojim učenikom (muridom) ostvaruje rezultat u tome što se učenik sjeća Allaha, dželle šanuhu, i što je to druženje jak povod učeniku da spominje svoga Gospodara kad god vidi šejha, iz strahopoštovanja koje mu je Allah dao da osjeća. Ovo potvrđuje navod Hakjema od Enesa, radijellahu anhu: "Najbolji su između vas oni povodom kojih bude spomenut Allah, dželle šanuhu, kada njih neko vidi."

Isto tako, plod druženja šejha sa učenikom jeste i to da šejh dovodi Gospodaru Bogu Njegovog roba (učenika) time što mu ukazuje na mahane njegove duše i što ga savjetuje da bježi Allahu, dželle šanuhu, od svega drugog osim Allaha, pa on onda ne gleda ni za sebe ni za nekoga drugoga nikakvu ni korist ni štetu, ne oslanja se ni na koje stvorenje ni u odbacivanju ni u povlačenju, nego sve promjene i preobraćanja u pogledu svog kretanja, mirovanja itd. vidi (i čini) samo u ime Allaha Uzvišenoga. To je značenje vusûla, stizanja do Allaha.

Prema tome, korist koju šejh ostvaruje sa svojim učenikom jeste ukazivanje učeniku na mahane koje ga odbijaju i udaljuju od Allaha Uzvišenoga, jer mu ih on konkretno predočava, i ukazuje mu na lijekove za te mahane. Ovo ne može biti potpuno ostvareno ako učenik nije iskren i ako on svoje promjene u potpunosti ne povjerava svome šejhu. Učenik treba da prisili sam sebe da od šejha ne skriva nijednu svoju misao, jer, ako on to učini, makar imalo, neće imati nikakve koristi od svog šejha.

Et-Tajjibi, pisac glose na El-Kješšaf

On kaže: "Nijedan učenjak (alim), pa makar zašao duboko u more znanja i nauke i makar bio jedinstveni učenjak svoga vremena, nikako ne

treba da se zadovolji sa onim što je naučio, nego je potrebno (dužnost mu je) da se druži sa ljudima tarikata (sufijskog reda) da bi ga oni doveli do ispravnog puta (sirati mustekim), tako da i on postane jedan od onih koji će naučiti istinu u njihovom druženju, jer su njihove duše čiste, te da se i on oslobodi prljavština i ljudskih niskosti, da sve to odstrani od sebe i da savlada onu svoju stranu koja ga navodi na zlo. Tako će postati spreman, sposoban i dostojan da primi u svoje srce otkrovenja Uzvišene Nauke (Božanske nauke, ilmi ledun), da za sebe uzme svjetla od svjetlosti vjerovjesničke svjetiljke. Sve to nije nimalo lahko ostvariti bez vodstva jednog savršenog šejha (kasnije će biti govora o tome ko to može da bude) koji poznaje načine liječenja ljudskih duša i strasti i put njihovog čišćenja od duhovne nečistoće, i koji poznaje mudrost postupanja sa ljudima, kako u pogledu obrazovanja tako i u pogledu odgoja, tako da čovjeku ono što uči bude i drago, prijatno, ukusno *(a ne odvratno i odbojno, pa, prema tome, šejh treba da bude i dobar pedagog! - Prevodilac)*. Tako će njega, tog učenjaka, njegov šejh izvesti iz njegovih zabluda, lahkomislenosti i umišljenosti da on sve zna, i tako ga osloboditi njegovih vlastitih unutarnjih podvala (koje čini sam sebi).

Zbog svega ovoga, ljudi tarikata, sufije, jednoglasni su u tome da je za čovjeka obavezno da sebi nađe šejha, koji će od njega otkloniti svojstva koja ga sprečavaju da svojim srcem uđe u predvorje Allahove veličine i da budu ispravne njegove prisutnosti i poniznosti prema Allahu u svim njegovim pobožnostima, jer je islamsko šerijatsko pravilo da je dužnost sve ono bez čega se ne može potpuno izvršiti neka dužnost. Nema sumnje da je liječenje unutarnjih bolesti (bolesti duha) dužnost, pa je onda dužnost i naći liječnika za te bolesti, a to je šejh koji će bolesnika izvesti iz svih opasnosti. Ako čovjek ne može da nađe takvog šejha u svom mjestu ili kraju, dužan je da putuje dok ga ne nađe.[1]

E. Riječi onih sufija koji su spoznali Allaha, dželle šanuhu, o korisnosti druženja i pravilima (âdâb) tog druženja

Časni ljudi sufije su oni koji najviše žele da žive životom pobožnjaka, na osnovama onoga što su čuli i čemu žele da se pokoravaju, da dobro shvate savjete onih koji savjetuju, odnosno da prime upute uputitelja (muršida). Zato su među njima nastale i razvile se duhovne škole, u kojima se odgajalo i učilo na najbolji način i gdje su uspostavljene najčvršće duhovne veze između šejha i murida, učitelja i učenika.

1) Iz djela "Tenvirul-kulubi", od učenjaka šejha Emina el-Kjurdije, šafije, str. 44.-45.

Zato oni koji su upoznali Uzvešenog Allaha svakome onome ko želi da ide putem Istine, koji vodi do spoznaje Allaha, i da zadobije Njegovo zadovoljstvo, preporučuju sohbet, druženje. Bit tog druženja jeste čvrsto vjerovanje i prihvatanje onih muršida koji vode ka Allahu Uzvišenome i dovode do Njegove Presvete Veličanstvenosti:

Ebu-Hamid el-Gazali

Imam, Dokaz islama Ebu-Hamid el-Gazali, neka je Allah s njime zadovoljan, kaže: "Stoga, lična dužnost (fardul-ajn) jeste druženje sa sufijama, jer niko nije čist od neke mahane ili bolesti (duhovne) osim Božijih vjerovjesnika, alejhimusselam."[1]

On je, isto tako, rekao: "Također, šejh kojeg slijede učenici, i koji liječi duše svojih učenika i srca onih koji traže uputu na pravi put, ne treba da ih odmah obavezuje asketizmom i opterećuje ih posebnim metodama, dok ne upozna njihove naravi, vladanja i bolesti, nedostatke."[2]

On je dalje rekao: "U prvo vrijeme ja sam bio protivnik i kritičar dobrih ljudi (sufija) i stanja i položaja onih koji su spoznali (ono što ja tada nisam bio spoznao), pa sam se u to vrijeme družio sa svojim šejhom Jusufom el-Nessadžom koji me je stalno obrađivao za borbu sa samim sobom, tako da sam ja ostvarivao neke uspjehe u tom pogledu. Tada sam usnio Allaha Uzvišenoga i On mi je rakao: »O, Ebu-Hamide, ostavi ti te svoje preokupacije, svoja razmišljanja i druži se sa ljudima koje sam Ja na Zemlji izabrao kao objekte (mjesta) Moga pogleda, a to su oni koji su za Moju ljubav dali obadva svijeta«. Ja sam na to rekao: »Zašto si mi dao da moje osjećanje i mišljenje o njihovim vrlinama bude hladno?« On mi je odgovorio: »Da, Ja sam to učinio, a ono što tebe odvaja od njih jeste tvoje zanimanje za ljubav prema dunjaluku, ovosvjetskim dobrima! Izađi iz toga stanja dobrovoljno, prije nego što budeš izbačen kao omalovažen i ponižen! Ja sam tebe obasuo svojim nurom, svjetlošću iz blizine Moje Svetosti!« Ja sam se tada probudio vrlo radostan i došao sam svome šejhu Jusufu el-Nessadžu pa mu ispričao svoj san. On se nasmijao i rekao: »O, Ebu-Hamide, ovo su naše tablice u početku, a ako se budeš sa mnom družio, ja ću tvoje duhovno gledanje i viđenje usavršiti do sveobuhvatnosti (itd).«"[3]

On je još rekao: "U obaveze salikja, onoga ko se kreće ka Istini, spada i to da on ima uputitelja i odgajatelja, da ga on izvede na put i da od njega

1) Šerhul-Hikjem od Ibni-Udžejbe, I, str. 2.
2) El-Ihjau, III, str. 53.
3) "Šahsijjatun sufijjetun", od Taha Abdul-Baki Surura (umro 1382. h.god. u Egiptu), str.154.

otkloni loše vladanje, a da mu udahne lijepa svojstva umjesto onih nevaljalih. Odgajanje se može porediti sa radom ratara koji odgaja svoje biljke, pa kad god uz plod (biljku) vidi kamen ili korov, iščupa ga i izbaci iz vrta, navodnjava biljke nekoliko puta dok one ne narastu i budu tako odgojene da budu ljepše i bolje od drugih. Pa kada znaš da je plodonosnoj biljki potreban odgajatelj, onda svakako moraš znati i priznati da je i salikju potreban muršid (uputitelj, učitelj, voditelj), jer je Uzvišeni Allah ljudima i stvorenjima poslao svoje poslanike, alejhimusselam, da oni budu stvorenjima delîli (voditelji) i da ih upućuju ka ispravnom putu. Prije preseljenja u vječni svijet on je odredio hulefai-rašidin, ispravne zastupnike, kao svoje zamjenike, da bi oni vodili svijet ka Allahovom putu, i tako sve do Sudnjeg dana. Zato salikj nikako ne može da bude bez muršida.[1]

Rekao je i ovo: "Muridu je svakako potreban šejh i profesor koji će ga voditi ka umjerenom putu, jer je put vjere zamršen, komplikovan, a šejtanski putevi su mnogobrojni i jasni, pa ko ne bude imao šejha da ga vodi, odvesće ga šejtan na svoj put. To je neizbježno. Ko bude išao pustinjskim opasnim putevima bez čuvara (vodiča), on će dovesti sebe u opasnost i propašće. Onaj ko hoće da bude samostalan (bez šejha), on je kao samonikla biljka koja sama nikne, pa se ubrzo osuši, a i ako opstane neko vrijeme i izlista, ona ne donosi ploda. Zato, onaj ko će učenika čuvati i izvesti jeste njegov šejh, pa neka se učenik drži svoga šejha.[2]

Objašnjavajući puteve i metode pomoću kojih će čovjek spoznati nedostatke svoje duše i dokazujući nužnost druženja sa šejhom i stalne poslušnosti njemu, Gazali kaže: "Ko hoće da spozna svoje nedostatke i mahane, treba da sjedne pred šejha koji poznaje ljudske mahane, koji vidi skrivene opasnosti, pa da tog šejha prizna svojim presuditeljem u pogledu svog ponašanja i da slijedi njegove upute o borbi sa samim sobom. Ovo je pravi odnos učenika prema svom šejhu, učenika prema profesoru, pa će mu šejh pokazati mahane njegove duše i upoznati ga sa metodama i načinima njenog liječenja."

El-Emir Abdul-Kadir el-Džezâiri

Gnostik emir Abdul-Kadir el-Džezâiri u svojoj knjizi "El-Mevakif" ("Stajališta") kaže:

---

1) Rezime pisanja Hudždžetul-islama El-Gazalije o tesavvufu, str. 18. On je umro 505. h.god. u Bagdadu.

2) El-Ihjau, džild 3. str. 65.

"Sto pedeset prvo stajalište: Uzvišeni Allah je rekao, pričajući o Musau, alejhisselam, i njegovim riječima upućenim hazreti Hidru, alejhisselam: »Hoću li te slijediti da me naučiš onome zrelom znanju kojem si ti poučen?«

Znaj da se učenik neće okoristiti znanjem svoga šejha, osim kada mu se i ako mu se bude potpuno pokoravao i slijedio ga, pa se zaustavljao kod onoga što mu šejh naredi (da bi to izvršio) i onoga što mu šejh zabrani (da bi odustao od izvršenja toga što je bio naumio da izvrši), vjerujući da je to najbolje i najsavršenije i da se njih dvojica (šejh i učenik) ne smatraju neovisnim jedan od drugoga, kao što neki ljudi, vjerujući u šejhovo puno savršenostvo, misle. Oni smatraju da im je to (vjerovanje) dovoljno da ostvare svoj cilj i ono što žele, a istovremeno takvi ljudi ne slijede i ne čine ono što im taj šejh naređuje ili čine ono što im on zabranjuje.

Evo, ovaj Musa, alejhisselam, pored sve veličine svog položaja (kod Allaha, dželle šanuhu) i obimnosti svog zadatka, molio je i tražio da se sretne sa Hidrom, alejhisselam, i pitao je i tražio način za taj susret, pa je podnio tegobe putovanja kao što kaže: »Od ovog puta smo zadobili poteškoće«, pa i pored svega ovog, on nije uvažio i poslušao jednu jedinu zabranu, a to je što mu je Hidr, alejhisselam, rekao: »Nemoj da me pitaš ni za šta, dok ti ja o tome ne kažem ono što treba da saznaš!« Zato se Musa, alejhisselam, nije okoristio znanjima Hidra, alejhisselam, iako je Musa, alejhisselam, pouzdano znao da Hidr, alejhisselam, zna više od njega, jer je to tvrdio Allah, dželle šanuhu, kad je rekao na Musaove, alejhisselam, tvrdnje (»Ja ne poznajem nikoga da je učeniji od mene«) »Jest Naš rob Hidr (Hadir)«. Allah, dželle šanuhu, ovdje nije precizirao nijednu naučnu oblast, nego je rekao općenito (dakle u svim).

Musa je, dakle, bio prvi koji je spoznao da nije osposobljen da primi bilo šta od znanja Hidra, alejhisselam. Što se tiče Hidra, alejhisselam, on je to odmah znao, pa je rekao: »Ti zaista nećeš moći da se strpiš družeći se sa mnom«. Ovo je svakako dokaz Hidrove, alejhisselam, učenosti, pa neka pametan čovjek pogleda kakav je bio adab, vladanje, ponašanje ove dvojice gospodina! *(Bravo, Abdul-Kadire el-Džezairi! Prevodilac).*

Rekao je Musa, alejhisselam: »Mogu li te slijediti da me poučiš onome čemu si ti poučen dobrotom?« tj. da li dozvoljavaš da te slijedim kako bih od tebe naučio? U ovim riječima se nalazi ljepota dobrog odgoja, što daje potpuni užitak kada ih slušamo ili čitamo.

Hidr, alejhisselam, odgovara: »Ako me budeš slijedio, ne pitaj me ni o čemu, dok ti ja o tome ne dam obavijest!« On nije rako: Ne pitaj me - pa onda zaćutao, pa da Musa, alejhisselam, ostane iznenađen, nezadovoljan

(takvim odgovorom), nego je Hidr obećao Musau da će ga o svemu obavještavati, tj. davati mu do znanja kakva se mudrost krije u onome što on bude činio.

Savršenstvo šejha u znanju koje se od njega traži i koje se želi kao takvo, nije sama po sebi dovoljna ako učenik ne slijedi i ne uvažava zapovijedi koje šejh daje učeniku, ili se ne čuva zabrana (stih):

Nema koristi od Hašimovićkog porijekla
Ako se duša (nefs) veže za Bahiloviće!

Savršenstvo šejha služi kao vodstvo koje dovodi do traženog cilja, pa šejh neće davati učeniku više nego što dozvoljava njegova pripremljenost. Njegova pripremljenost sadržana je u njemu i njegovim djelima, pa je to slično slučaju kada vješt liječnik posjeti bolesnika i propiše mu lijekove, a bolesnik ih ne upotrijebi. Šta će njemu koristiti liječnikova vještina? A to što bolesnik neće da uzima lijekove jeste dokaz da Allah, dželle šanuhu, neće da taj bolesnik ozdravi, jer kad Allah, dželle šanuhu, nešto hoće, On onda da i sredstva za to. Učenik je dužan da traži savršenstvo učitelja (šejha) zato da ne bi svoje vođenje ka cilju dao u ruke kakvom neznalici koji ne zna put do cilja, pa da to bude pomaganje svoje vlastite propasti."[1]

Ibnu-Ataullah es-Sikjenderi

Ibnu-Ataullah es-Sikjenderi kaže da onaj ko želi da dobije iršad, uputu u tarikat, treba da se kod pouzdanih ljudi raspita o šejhu, je li on onaj koji se kreće putem tarikata, da li je ostavio svoje strasti, je li čvrstog kretanja u službi svoga Gospodara (Boga, dželle šanuhu)..., pa kada nađe takvoga, da ga onda sluša u onom što on zapovijeda, a da se kloni onoga što on odbacuje i zabranjuje.[2]

1) El-Mevakif, džild I, str. 305. Emir Abdul-Kadir el-Džezairi, koji se borio protiv francuskih odmetnika i postavio čvrst bedem protiv francuske kolonizacije, sedamnaest godina se boreći s takvom hrabrošću koja se ne da opisati. On je, međutim, nepoznat po svom tesavvufu, iako spada među njegove odabranike, a njegovo djelo El-Mevakif poznato je po tome. On ima i osrednji Divan (zbirku pjesama) u kojem je najduža kasida čiji se svaki stih završava harfom Ra (Er-raijjetu). Naslov joj je: "Moj učitelj Sufija".
(Autor djela Hakaik anit-tesavvf naveo je u svojoj fusnosti odlomak iz te kaside koji mi nećemo prevoditi radi skraćivanja. Prevodilac Mešić)
Emir je rođen 1222./1807. god. u selu Kitane u Alžiru. Umro je 1300./1883.god. i ukopan je u Damasku u blizini Velikog šejha Muhjuddina b. Arebija pod istim krovom. Allahova milost njima obojici!

2) Miftahul-felah, str. 30.

On dalje govori: "Nije tvoj šejh onaj koga ti slušaš (kada govori), nego je tvoj šejh onaj od koga ti primaš (ono što on kaže). Nije tvoj šejh onaj čije kazivanje je upućeno tebi, nego je tvoj pravi šejh onaj čiji išareti (aluzije, ukazivanja) dopiru do tebe. Nije ti šejh onaj ko ti otvori vrata, nego je šejh onaj ko digne zastor između tebe i sebe. Nije šejh onaj ko ti upravi svoju riječ, nego ti je šejh onaj čiji hal (stanje, situacija) uzdiže tvoj duh. Šejh ti je onaj ko te izvadi iz zatvora tvoje strasti i uvede kod Gospodara. Šejh ti je onaj ko stalno čisti i čini sjajnim ogledalo tvoga srca sve dok se ono ne okiti svjetlostima tvoga Gospodara. On te bodri da ideš, žuriš Allahu, vodi te dok ne stigneš Njemu, i on je neprestano s tobom sve dok te ne dovede pred Njega.On te uvede u svjetlost Božije prisutnosti i rekne: »Eto tebe i Rabba tvoga«."[1]

On je, također, rekao: "Ne druži se sa onim čije te stanje neće uzdići, niti će te njegova riječ upućivati ka Allahu."[2]

Eš-šejh Abdul-Kadir el-Džejlani

Pisac "Ajnijje", moj gospodin Abdul-Kadir el-Džejlani, neka Allah posveti njegov grob, pjeva:

Ako te sudbina i ono što je njom određeno
budu vodili i pomagali da stigneš do
istinskog šejha, koji je savršen i vješt,
onda poskoči da ga zadovoljiš,
i slijedi ono što on želi, a ostavi sve ono
oko čega si se trudio prije toga. Nemoj
prigovarati njegovim zapovijedima koje
ne poznaješ (njihov cilj), jer suprotstavljanje
izaziva spor i svađu. Dovoljna
ti je pouka u priči o plemenitom Hidru,
o tome kako je on ubio dječaka,
a Kjelimullah (Musa, alejhisselam) je prigovarao.
Kada je zasjala zora i donijela iz mraka
noći (skrivenosti) njegovu tajnu, i kada
je on izvukao oštri mač koji siječe mrak,

1) "Letaiful-minen" str. 167.
2) "Ikazul-himemi", komentar Hakjema Ibni-Atâullâha es-Sikjenderija (umro 709. h.god.), od Ahmeda b. Udžejbe, sv. I str. 74.

Kjelimullah je njemu uputio izvinjenje,
pa je tako i sa znanjem (neuke) svjetine.
U tome su čudesa.[1]

Eš-Ša'rani

Veliki učenjak šejh Abdul-Vehhab Eš-Ša'rani u svojoj knjizi "El-'uhudul-muhammedijje" kaže:

"Preko Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, od nas je uzeta obaveza (mi smo se obavezali preko njega) da pazimo na dva rekjata poslije svakog abdesta, pod uslovom da u tom klanjanju ne razgovaramo sami sa sobom (da ne mislimo) ni o kakvoj ovosvjetskoj stvari ili o nečem drugom što nam nije propisano u namazu.

Ko hoće da izvrši ovu obavezu treba da ima šejha sa kojim će ići ovim pravcem sve dok se od njega ne udalje sve one misli koje ga odvraćaju od razgovora sa Allahom (od namaza)." Zatim on nastavlja i kaže:

"Zato, o brate, putuj posredstvom šejha koji će te savjetovati i omogućiti da misliš samo o Allahu Uzvišenom sve dok ti ne napustiš razgovor sam sa sobom u namazu, a to su tvoja razmišljanja: ja ću ići tamo i tamo, ja ću raditi to i to, ja ću reći to i to, i slično tome, jer je neizbježno da ti razgovaraš sam sa sobom u namazu i teško da će ijedan tvoj namaz biti čist od toga, i namaz koji je farz (obavezni) i onaj koji je nafila (neobavezni) namaz. Dobro znaj (da je ovo ovako)! I čuvaj se namjere da ovo ostvariš bez šejha, kao što pokušava jedna grupa polemičara koji su neznalice, jer to nikada nećeš ostvariti sam."[2]

On dalje govori: "Ja sam pokušao da se borim za sebe (za svoje uzdizanje) bez šejha, pa sam pristupio čitanju raznih knjiga, kao što je »Risala« od El-Kušejrije, »Avariful-mearif« i »El-Kut« od Ebu-Taliba el-Mekjkjije, »Ihja« od El-Gazalije i slično tome. Radio sam kao onaj ko uđe u jednu klisuru, klanac, pa ne zna hoće li izaći iz nje ili neće, pa ako nađe izlaz iz nje izaći će, a ako ne nađe vratiće se umoran! Ovo je primjer koji govori o onome ko nema šejha. Korist od šejha jeste skraćivanje puta učeniku, a ko krene bez šejha zalutaće i provešće cijeli svoj život, a neće

1) "Futuhul-gajb", od El-Džejlanije, iz kaside koja se zove "En-nevadirul-ajnijje fil-bevadiril-gajbijje", od 534 stiha, str. 201. El-Džejlani je umro 561. h.god. u Bagdadu.

2) "Levakihul-envaril-kudsijje fi bejanil-uhudil-muhammedijje", od onoga koji je spoznao Allaha, Abdul-Vehhaba eš-Ša'ranije, sv. I, str. 51. On je umro 973. h.god. u Egiptu, neka ga Allah pomiluje!

ostvariti cilja. Uloga šejha jeste uloga delîla (vodiča) za hodočasnike, hadžije prema Mekjkji u tamnoj noći..."

Zatim, on dalje kaže: "Šejh je obavezno i nužno potreban koliko god bilo znanje učenika, makar on znao napamet hiljade knjiga, jer je on u ovom slučaju kao liječnik koji teoretski zna sve knjige iz medicine, ali praktično ne zna kako koji lijek djeluje na koju bolest, pa kada ga čovjek čuje kako govori o medicini, rekao bi: ovo je veliki liječnik, a kada čuje kako se on raspituje o bolesti i o načinu njenog otklanjanja, onda vidi da on ne zna."[1]

Ebu-Ali es-Sekafi

Ebu-Ali es-Sekafi je rekao: "Kada bi čovjek sakupio sva znanja svijeta i družio se sa pristalicama svih skupina ljudi (dakle, sa velikim iskustvom), neće stići na položaj posebnih ljudi (sufija), osim askezom (vježbom) koju će mu zadavati šejh - odgajatelj i savjetnik.

Ko ne uzme svoj odgoj od onoga ko mu naređuje i zabranjuje i ko će mu pokazati mahane njegovih djela i postupaka i lahkomislenosti njegove duše, nije dozvoljeno slijediti njegovo mišljenje i stavove u vjerskim postupcima (muamelat)."[2]

Ebu-Medjen

Ebu-Medjen kaže: "Ko svoj adab, pravila ponašanja, ne uzme od odgajatelja, on će iskvariti one koji budu njega slijedili."[3]

Ali el-Havvas

Moj učitelj Ali el-Havvas, neka je Allah sa njim zadovoljan, kaže (stih):

Nemoj ići putem koji ne poznaješ
bez delila, vodiča, pa da zalutaš u provalijama toga puta."[4]

Naime, delil i muršid (vođa i učitelj) dovodi sâlikja (učenika) do obale spasa i udaljuje ga od klizavih mjesta i opasnosti puta jer je on već prošao tegobe ovakvog putovanja. I on je bio vođen rukom delila koji je poznavao tajne ovakvih putovanja, upoznao je nepoznanice puta i njegova skrovišta i sigurna mjesta, stalno pratio svog vodiča i učitelja dok ga on nije doveo do

1) "Et-tesavvuful-islamijju i Imam Eš-Ša'rani", od Taha Abdul-Baki Surura, str. 34.
2) En-nusretun-nebevijje, str. 13.
3) Isti izvor
4) Iz djela "El-Minen", od Ša'ranije, sv. I, str. 51.

željenog cilja, a onda mu dao izun (dozvolu), da vodi i uči druge. Na ovo ukazuju i stihovi Ibnul-Bennaa:

Ljudi su putnici prema Veličanstvenosti
Istinitoga (Boga, dželle šanuhu) i tamo odlaze;
Pa im je potreban vodič koji "vidi", putovanje i razgovor;
vodič koji je prošao taj put i vratio se da bi obavijestio narod
o onome što je našao i iskoristio na tom putu.

Šejh Muhammed el-Hašimi

Naš veliki šejh, odgajatelj onih koji su spoznali duhovne istine, voditelj ka Allahu, moj gospodin Muhammed el-Hašimi *(šejh pisca ovog djela, Abdul-Kadira Isa-a. Prevodilac)*, kaže: "Budi salik, učenik, o moj brate, pred jednim živim šejhom koji je spoznao Allaha, dželle šanuhu, koji je potpuno iskren, koji će te savjetovati, koji ima ispravno znanje i jasan osjećaj, koji ima uzvišenu brigu i pažnju, koji se ponaša tako da je Allah sa njim zadovoljan, koji je prešao tarikatski put uz pomoć muršida i stekao lijep odgoj kod dobrih i pravih odgajatelja, koji poznaje pravce kretanja - da bi te on čuvao i sačuvao od opasnosti tvoga puta i da bi te vodio i doveo do kontakta sa Allahom, dželle šanuhu, da te nauči kako ćeš se kloniti svega drugoga osim Allaha, da te vodi tvojim putem tako da stigneš do Allaha, da te zaustavi da tvoja duša i strast ne učine ružno djelo, da te upozna sa dobrotom koju ti je učinio Allah, pa, kada to sve spoznaš, onda ćeš ti zavoljeti Njega, a kada ti Njega zavoliš, onda ćeš se i truditi da Ga zadovoljiš, a kada ti to budeš činio, onda će On tebe uputiti Svojim putem i odabraće te za Svoju dobrotu. Uzvišeni je rekao: »Vellezîne džâhedûfinâ le nehdijennehum subulenâ (One koji se budu trudili i borili za Nas, Mi ćemo uputiti na Naše staze).«[1] Zato je druženje sa šejhom i kretanje za njim vadžib, vjerska obaveza, za što su osnov riječi Uzvišenoga: »Vettebi' sebîle men enâbe ilejje (Slijedi put onoga ko se Meni obraća)«,[2] i: »Jâ ejjuhellezîne âmenu ittekullahe ve kunu meas-sadikin (O, vjernici, bojte se Allaha i budite sa iskrenim)!«[3]

Uvjet je da taj čovjek (šejh, muršid) ima izun, dozvolu za odgajanje ljudi, izdatu od jednog potpunog savršenog (a ne lažnog) uputitelja (muršida) koji ima efikasnu sposobnost duhovnog gledanja, tako da se za njega ne kaže: Odakle mu to svojstvo? (Nego da se zna od koga je on to

1) El-Ankebut, 69.
2) Lukman, 15.
3) Et-Tevbe, 119.

dobio i ko ga je naučio). Jer i mi kažemo kao što je rekao Ibnu-Ataullah es-Sikjenderi u »Letaiful-minenu«: »Ne izaziva poteškoću da ti nađeš uputitelja njegovo nepostojanje, nego tu nemogućnost izaziva pomanjkanje tvoje iskrenosti u traženju upûtitelja. Džud sidkan, tedžid muršiden (Daruj iskrenost naći ćeš muršida). (Stih):

Nego je Allahova tajna u iskrenom traženju,
mnogo čuda se pokazalo (vidjelo) kod Njegovih drugova, ashaba.«

U »Letaiful-minenu« također se kaže: »Ti ćeš slijediti velijjullaha, Allahova prijatelja, na kojeg te bude uputio Allah i daće da ti saznaš one Njegove posebnosti koje je On njemu povjerio, pa će on od tebe sakriti dokaze svog ljudskog porijekla pokazujući ti svoje posebnosti, pa ćeš ti njega slijediti a on će te voditi prema putu ispravnosti i zrelosti, itd«. U svojim mudrim izrekama Ibnu-Ataullah je rekao: »Veličanstven je Onaj koji nikada nije dao da Njegovi prijatelji budu voditelji (delili) ni za kog osim za one koje će oni dovesti do Njega, a ko ne želi da do Njega stigne takve vodiče ne može naći.«"[1]

1) Komentar "Šatrendžul-arifin", od šejha Muhammeda el-Hašimija Tilmisanija, str. 14. Na kraju ove knjige biće više kazano o našem šejhu El-Hašimiju, neka ga Allah pomiluje.

RASPRAVA O MUHAMMEDOVOM NASLJEDNIKU

(O ŠEJHU)

Iz svega do sada izloženog jasno je da je za napredovanje po stepenima savršenstva potreban Muhammedanski nasljednik, to jest onaj ko slijedi Muhammeda, alejhisselam, (*"El-ulemau veresetul-enbijâi" - "Učenjaci su nasljednici vjerovjesnika". Prevodilac*), i potrebno je od njega primiti lekcije (dersove) lijepog ponašanja (âdâb) i vrlina, te otkrivanja skrivenih mahana i srčanih (duhovnih) bolesti.

Ali, može neko postaviti pitanje: Kako se uputiti takvom čovjeku? Kako saznati njegove duhovne sposobnosti i spoznaje, šta su i kakvi su uslovi i svojstva za takvog čovjeka?

Na to im odgovaramo:

1. Kada učenik osjeti potrebu za takvim učiteljem, kao što bolesnik osjeti potrebu za doktorom, on treba da donese čvrstu i iskrenu odluku i ispravan nijet (namjeru), i da se obrati Uzvišenom Allahu srcem koje skrušeno moli i koje je isjeckano (a ne uobraženo), da Ga doziva duboko u noći i da mu upućuje dovu na svojim sedždama i nakon svojih namaza riječima: **"O moj Bože, uputi me na onoga ko će me dovesti do Tebe, spoji me i poveži sa onim ko će mene dovesti do Tvoje milosti!"**

2. On treba da se raspita u svom mjestu, da pažljivo i budno izvidi ima li takav muršid u njegovoj sredini, ne obazirući se na tvrdnje nekih koji šire priče o tome da u današnje vrijeme nema takvih ljudi.[1]

---

1) Ibni-Udžejbe kaže: "U pogledu priznavanja i poricanja posebnosti, odabranosti (evlija), ljudi se dijele na tri skupine: Jedni su oni koji to priznaju starijim, a poriču mladim generacijama. To su najlošiji ljudi. Druga skupina su oni koji to priznaju i za ranije periode i za nova vremena, s tim što oni kažu da su ti ljudi skriveni u svom vremenu, pa takvima Allah uskrati njihov blagoslov. Treći to priznaju i za svoje savremenike kao i za prošle generacije. Oni upoznaju takve ljude, sa njima ostvaruju kontakte i preko njih dolaze do cilja, posebno ih poštuju i uvažavaju. To su oni sretnici koje Allah želi da uputi prema Sebi, da ih približi Svojoj veličini. A u »Hikjemu« stoji: »Veličanstven neka je onaj koji nije dao vodiča ka Njegovim evlijama osim preko vodiča ka Njemu i nije dao da do njih dođe, osim onaj koji želi da bude doveden Njemu!« Ovim se želi pobiti mišljenje onih koji tvrde da je nestalo šejhova koji mogu odgajati nove generacije pobožnih ljudi, jer Allahova moć (kudret) je općenita (za sve ljude i za sva vremena), Allahova vlast je vječno postojeća i Zemlja do Sudnjeg dana neće biti prazna od onih koji će izvršavati Allahov nalog."("El-Bahrul-medid fi tefsiril-Kur-anil-medžid", od Ibni-Udžejbe, sv. 1, str. 77.)

Ako učenik u svom mjestu ne nađe takvog učitelja, neka ga potraži u drugim mjestima, kao što bolesnici idu iz mjesta u mjesto da bi našli lijeka za svoje bolesti, kada ne nađu doktora specijalistu u svome mjestu ili kada specijalisti iz njegovog mjesta ne mogu da postave dijagnozu za njegovu bolest i da mu propišu lijekove. A za liječenje duša potrebni su vještiji stručnjaci nego što su liječnici za tjelesne bolesti.

Za muršida postoje uvjeti koje on mora ispunjavati da bi bio sposoban da upućuje ljude, a njih ima četiri:

1. da bude dobar poznavalac svih osobnih obaveza i dužnosti (fardi-ajn),
2. da je spoznao Allaha (koliko je to čovjeku uopće moguće),
3. da poznaje metode i načine čišćenja ljudskih duša i sredstva za njihovo preodgajanje i
4. da ima izun od svog šejha da može vršiti iršad, upućivanje drugih.

Prvi uvjet

Što se tiče prvog uvjeta (šarta), šejh treba da poznaje sve šerijatske odredbe o onome što je stroga dužnost (farz) svakom čovjeku lično, kao što su molitva, namaz, post i zekjat, te da poznaje odredbe Šerijata o međusobnim odnosima ljudi (muamelat) itd., da poznaje vjerovanje ehlussunneta vel-džemaata u pogledu monoteizma, jedinstva Božijega, da zna i općenito i konkretno šta su ljudi dužni da čine prema Allahu, dželle šanuhu, šta im je dozvoljeno, a tako isto i u pogledu Božijih poslanika, alejhimus-salatu ves-selem, kao i sve ostale odredbe vjerovanja.

Ahmed Zerruk u svojim Pravilima kaže: "Koji god šejh ne pokazuje svoju pripadnost Sunnetu njega ne treba slijediti, jer nije posve jasno dokazano njegovo pravo stanje, pa makar sam po sebi bio ispravan i makar se kod njega pokazivalo hiljade hiljada kjerameta (posebnih sposobnosti)."[1]

Drugi uvjet

Potrebno je da je muršid čvrsto uvjeren u sunnijsko vjerovanje i po svojim osjećanjima i po svojoj praksi, nakon što je sve to dobro naučio i razumio, tako da i njegovo srce i njegova duša prihvataju i svjedoče da je to njegovo vjerovanje, kao i vjerovanje da je Uzvišeni Allah Jedan po Svom Biću, Jedan po Svojim svojstvima, Jedan po Svojim postupcima, da on kroz Allahova, dželle šanuhu, Uzvišena imena spoznaje Njegovu Veličanstvenost, kako jezikom tako i osjećanjem, da on to vraća Univerzalnoj Veličanstvenosti, a da ne uključuje u tu Allahovu Veličanstvenost nikakve

1) "Kavaidut-tesavvufi" (Pravila sufizma) Ahmeda Zerruka, str. 76.

druge veličine, jer vjerovanje u više veličanstava ne dokazuje da ima više veličanstvenih bića.

Treći uvjet

Neophodno je da je taj muršid pročistio svoju dušu posredstvom jednog ranijeg odgajatelja i uputitelja i da je spoznao stepene duše, njene bolesti i stranputice, da je upoznao načine djelovanja šejtana i njegove uticaje, da zna sve stanice kroz koje mora da se prođe na tom putu i metode liječenja svih tih poteškoća, onako kako najbolje odgovara stanju svake osobe i njenim stavovima.

Četvrti uvjet

Neophodno je da je muršidu dozvoljen taj posao od strane njegovog šejha, na ovaj način i ovakvim postupkom, jer kome specijalist (jedne discipline) nije svjedok da je savladao tu nauku, on nema pravo da se bavi njome. Stoga idžazet, dozvola, jeste svjedočanstvo o osposobljenosti za upućivanje i svjedočanstvo da određeni čovjek ima potrebne osobine (za takvo zvanje). Na tome se danas temelje i stavovi škola i univerziteta, pa kao što nije dozvoljeno onome ko nema diplomu o završenoj medicini da otvara ambulante, da se bavi liječenjem bolesnika, ili kao što onaj ko nema diplomu odgovarajućeg tehničkog fakulteta ne može crtati građevinske planove, i kao što ne može predavati u školama i na fakultetima onaj ko nema svjedočanstvo o osposobljenosti za to, tako isto nema pravo, nije mu dozvoljeno, ne može tvrditi da ima sposobnost iršada, upućivanja u duhovnom pravcu, onaj kome to nije dozvoljeno od ranijih muršida, kojima je također ranije bilo dozvoljeno da to čine i koji su bili priznati kao osposobljeni za to, s tim da njihov lanac izdavanja dozvola dopire do Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

I kao što nije normalno od strane pametnog čovjeka da liječenje svojih bolesti povjeri neznalici koji ne poznaje medicinu, tako nije pametno da se čovjek u pogledu svog vođenja i odgajanja povjerava onome ko nije za to posebno osposobljen. Ko god je ranije učio neku nauku, on zna vrijednosti idžazeta, svjedočanstva, diplome koje su izdavali raniji profesori i zna vrijednosti i značaj susreta sa njima, tako da su onoga ko nije učio nauku od takvih učenjaka nazivali "sahafija" (samouk, "učenjak iz knjiga"), jer je on svoje znanje crpio samo iz knjiga i samo čitanjem. Alejhisselam je rekao: "Ova nauka je vjera, pa pazite od koga ćete uzimati vašu vjeru", tj. nauku, znanje o vjeri.[1]

1) Muslim u svom Sahihu

Jedan je gnostik, poznavalac duhovnih istina, rekao: "Duhovna znanja se duboko utiskuju pa oni koji ga uzimaju neka dobro gledaju od koga će ga uzeti, a oni koji ga daju neka dobro gledaju kome će ga dati i povjeriti."

Dalje, neka znaš da ima više stvari koje se mogu zapaziti kao znakovi muršida. To su:

a) Kada sjedneš sa takvim čovjekom osjetiš dah njegovog imana, vjere, i njegovu duhovnu opijenost. On ne govori ništa drugo osim o Allahu, govori samo o dobru, kazuje samo savjet i uputu. Tebi pripada korist od toga što sa njim sjediš i kada ga slušaš dok govori. Koristi ti i kada je blizu tebe i kada je daleko od tebe. Koristi ti i njegov pogled kao i njegova riječ.

b) I kod njegovih drugova i "braće" (dakle, kod ljudi sa kojima se on češće i više druži i na koje utiče), ti zapažaš postupke i vladanje u skladu sa vjerom, iskrenost, bogobojaznost i poniznost, i, kada se ti družiš sa takvim ljudima, osjećaš najviše stupnjeve ljubavi, iskrenosti, altruizma i iskrenog bratstva. Ovako i vješt liječnik prepoznaje svoje djelovanje i rezultate svoga truda, kada vidi bolesnike kako su ozdravili njegovim posredstvom i kako iz njegove ambulante izlaze sa puno snage i potpuno oporavljeni.

Treba znati da mnoštvo učenika i murida, ili njihov mali broj, nisu jedino mjerilo, nego je važno kakav je njihov kvalitet i njihova pobožnost, kako su očišćeni od mahana i nedostataka (bolesti) i koliko su ispravni u Šerijatu Uzvišenog Allaha.

c) Jedan od tih znakova je i to da njegovi učenici i muridi predstavljaju razne društvene slojeve, jer su i drugovi Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, bili iz raznih i različitih slojeva ondašnjeg društva.

Ostvarenje svih ovih uvjeta dovodi učenika dotle da on prihvati ruku ovakvog muršida, učitelja, da stalno nastoji da bude s njim u društvu, da se s njim preodgaja, da radi onako kako ga on savjetuje i upućuje na putu ostvarenja sreće na oba svijeta.

PREUZIMANJE OBAVEZE

Iz onoga što je ranije rečeno, jasno je da onaj koji želi da ostvari savršenstvo u duhovnom pogledu treba da se pridruži muršidu kojem će se obavezati na saradnju i poslušnost da bi ga on uputio na put istine i da bi mu osvijetlio tamne strane njegove duše i njegovih strasti, tako da on obožava Allaha i da robuje Allahu, dželle šanuhu, na osnovu svog srčanog osvjedočenja, kao upute i istine.

Zato će on prisegnuti muršidu i obavezati mu se da će ići s njime na putu svog oslobađanja od mahana i svog ukrašavanja lijepim osobinama, svog istinskog oslanjanja na stub dobročinstva (ihsan) i svog kretanja naprijed po preporučenim stepenima (mekamima).

Preuzimanje obaveze ustanovljeno je Kur-anom azimuššan, Sunnetom (Hadisom) i životom drugova Božijeg Poslanika.

U Kur-anu Uzvišeni Allah kaže (u prijevodu): "Oni koji su ti se zakleli na vjernost, zakleli su se, doista, na vjernost samom Allahu. Allahova Moć (ruka) je iznad njihovih ruku (snaga)! Onaj ko prekrši zakletvu čini to na svoju štetu (protiv samog sebe), a ko izvrši ono na što se prisegao (obavezao) Allahu, On će mu dati veliku nagradu."[1]

S obzirom da je davanje obaveze (bej'at) ustvari njeno davanje Allahu, Allah strogo upozorava da se ona ne prekrši, pa Uzvišeni veli: "Ispunjavajte obaveze koje ste učinili Allahu, kada to već učinite (kada se zakunete Allahovim imenom) i ne kršite zakletve nakon što ste ih čvrsto dali, i kada za to Allaha, dželle šanuhu, uzmete kao jamca!"[2]

On je, dželle šanuhu, još rekao: "Izvršavajte obavezu, jer će se za preuzetu obavezu biti pitan i odgovoran."[3]

Od Sunneta (Hadisa) navodi se slijedeće: Budući da se uzimanje obaveze i prisezanje (bej'at) vrši po čistom sunnetu, to ima posebna procedura koja se sastoji od podučavanja (talkin) ili se vrši samo sa određenom skupinom vjernika, ili je to prisega samo muškaraca, zatim podučavanje skupine (džemaata) i pojedinaca, prisega žena i nedoraslih lica.

1) El-Feth, 10.
2) En-Nahl, 91.
3) El-Isra, 34.

O prisezi muškaraca: Buharija u svom Sahihu navodi od Ubâde b. Sâmita da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "»Prisegnite mi se da Allahu nećete pripisivati nikakvog druga, da nećete krasti, da nećete činiti blud, da nećete ubijati svoju djecu, da nećete činiti potvore jedni na druge, da nećete griješiti u onome što je dobro i uobičajeno kao dobro! Ko od vas sve to izvrši (preuzetu obavezu), njega će nagraditi Allah, a ko nešto pogriješi na ovom svijetu, pa za to bude kažnjen na ovom svijetu, to mu je onda iskup; a ko nešto pogriješi pa Allah sakrije tu njegovu grešku, njegov slučaj pripada Allahu; ako bude htio oprostiće mu, a ako bude htio kazniće ga.« Mi smo se prisegli Muhammedu, alejhisselam, na sve ovo." *(Ja Rabbi, Ti nam oprosti naše pogreške, male i velike! Amin! Prevodilac).*

Podučavanje džemaata, vjerske zajednice: Šeddad b. Evs, neka je Allah njime zadovoljan, kaže:"Bili smo kod Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, pa on reče: »Ima li među vama stranaca?« Mi odgovorismo: »Ne, o Božiji Poslaniče«, a on naredi da zatvorimo vrata, pa onda reče: »Podignite vaše ruke i recite: Nema Boga osim Allaha« Mi smo digli ruke i rekli: »LA ILAHE ILLALLAH« a on je, neka je na njega Allahov blagoslov i naš selam, iza toga rekao: »Hvala Allahu! O moj Bože, Ti si meni objavio i poslao me s ovom riječi (La ilahe illallah), naredio si mi da je izgovaram i obećao si mi za to Džennet, a Ti ne poričeš svoja obećanja« Zatim je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: »Pazite, budite veseli, jer vam je Allah oprostio (vaše grijehe)!«"[1]

Što se tiče pojedinačnog podučavanja: "Alija je pitao Božijeg Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekavši mu: »O, Božiji Poslaniče! Nauči me, pokaži mi, najbliži put do Allaha i učini ga lagahnim Njegovim robovima (ljudima) i neka je to kod Allaha najodabraniji način!« Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, mu je rekao: »Budi ustrajan u sjećanju i spominjanju Allaha, i u tajnosti i javno.« Alija je odgovorio: »Svi ljudi se sjećaju i spominju Allaha, pa daj mi odaberi nešto posebno!« Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je onda rekao: »Najodabranije od svega onoga što sam ja rekao i što su rekli vjerovjesnici prije mene jeste La ilahe illallah, i da su nebesa i zemlja ne jednom tasu (vage), a La ilahe illallah na drugome, ove riječi bi pretegle (na svoju stranu, bile bi teže od nebesa i Zemlje). I neće biti Sudnji dan (neće se dogoditi) dok na Zemlji ima neko ko izgovara La ilahe illallah.« Zatim Alija upita: »Pa kako da spominjem Allaha?« Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, reče : »Zatvori svoje oči i čuj od mene

1) Taberani i Bezzar

tri puta: La ilahe illallah, pa ih onda ti izgovori tri puta da ja čujem.« Iza toga to je učinio podignutim glasom (glasno)."[1]

Pojedinačno podučavanje je i slijedeće: Taberanija u svom "El-Evsetu" zatim Ebu-Nuajm i Hakjim i Bejhekija i Ibnul-Asakir navode od Beširа sina El-Hasasije, neka je Allah njime zadovoljan, kako je on rekao: "Došao sam Božijem Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, da mu dam prisegu, pa sam mu rekao: »Na što sve treba da ti se obavežem, o, Božiji Poslaniče?« Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, pružio je svoju ruku i rekao: »Da svjedočiš da nema drugog boga osim Allaha Jedinoga koji nema suparnika, da je Muhammed Njegov rob i Njegov Poslanik, i da klanjaš pet dnevnih namaza kada im je njihovo vrijeme, i da daješ propisani zekjat, milostinju, i da postiš Ramazan, i da posjetiš Bejtullah (Kabu) i da se boriš na Božijem putu.« Ja sam rekao: »Mogu sve to da obavim osim dvoga koje ne mogu. Ne mogu da dajem zekjat, jer, tako mi Allaha, ja imam samo dvoje devčadi, oni su mlijeko moje čeljadi (kojim ih hranim) i na kojima ih nosim. A što se tiče borbe na Božijem putu, ja sam strašljiv čovjek, a kažu da ko pobjegne sa bojnog polja zaslužuje Allahovu srdžbu, pa se bojim, ako izbije borba, da ja ne pobjegnem, pa da se Allah na me naljuti.« Na ovo je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, povukao svoju ruku i rekao: »O, Beširе! Nema sadake (zekjata), nema džihada? Pa s čime onda misliš da uđeš u Džennet?« Ja sam mu rekao: »Pruži mi svoju ruku da ti dam prisegu.« On je pružio svoju ruku i ja sam mu dao prisegu na sve."[2]

Prenosi se od Džerrira, neka je Allah sa njim zadovoljan, da je rekao: "Ja sam rekao: »O, Božiji Poslaniče! Kaži mi uvjete (za dobrog vjernika) jer ti to najbolje znaš!« On mi je rekao: »Obavezujem te da obožavaš samo Allaha i robuješ samo Allahu Jedinome, a da mu ne dodaješ nikakva suparnika u tome. Da obavljaš namaz (molitvu), da dijeliš zekjat, da savjetuješ (nasihat) drugog vjernika i da se oslobodiš mnogoboštva!«"[3]

Od istog Džerira je preneseno da je on govorio: "Ja sam dao prisegu Božijem Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, da ću slušati i pokoravati se, te da ću savjetovati (pomagati) svakog islamskog vjernika, a on (Božiji Poslanik) kad god bi štogod prodao ili kada bi štogod kupio, rekao bi: »Ono što smo mi dobili od tebe draže nam je (milije nam je) od onoga što smo ti dali, pa izaberi!«"[4]

1) Taberani i Bezzar, uz lijep sened (bi isnadin hasen)
2) Po djelu "Hajatus-sahabe" (Život drugova Božijeg Poslanika), I, str. 220.
3) Ahmed i Nesai u djelu "Hajatus-sahabe", I, str. 221.
4) Davud i Nesai, u djelu "Hajâtus-sahâbe"

Ukbe sin Abdov, radijellahu anhu, kaže: "Ja sam se obavezao Božijem Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, za sedam obaveza: Pet na poslušnost a dvije na ljubav."[1]

Enes, radijellahu anhu, kaže: "Prisegao sam se Božijem Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, ovom svojom rukom na poslušnost i pokornost u svemu što budem mogao."[2]

Prisega žena: Selma kći Kajsova, radijallahu anha, koja je bila tetka Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i sa njim je klanjala prema dvjema kiblama, a bila je iz plemena Adijevića Nedžarovića, kaže: "Došla sam Božijem Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, i dala mu prisegu među ženama kršćankama, pa nakon što nam je postavio uvjet (šart) da Allahu ne pripisujemo druga, da ne krademo i ne činimo blud, da ne ubijamo svoju djecu, da ne potvaramo jedne druge međusobno, ni u pristutnosti ni u odsutnosti, i da mu ne otkazujemo poslušnost u dobrim, i kao takvim uobičajenim poslovima, on nam je rekao: »I nemojte svojim muževima činiti prevare, obmane i sl.« Mi smo mu dale obavezu (na sve to), pa smo onda otišle. Ja sam onda rekla jednoj od tih žena: »Vrati se i pitaj Božijeg Poslanika šta je to »obmanjivanje« naših muževa?« Ona je to učinila, a on je odgovorio: »Da uzmeš njegov imetak (novac, blago), pa da se onda (pomoću toga) voliš sa drugim!«[3] *(Jesti mužev hljeb, a voljeti se s drugim. Prevodilac).*"

Umejja, kći Refike, kaže: "Ja sam bila među ženama koje su dale prisegu Božijem Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, pa su one rekle: »O Božiji Poslaniče, obavezujemo ti se da nećemo Allahu pripisivati druga, da nećemo ubijati svoju djecu, da se nećemo međusobno potvarati, ni u prisutnosti ni u odsutnosti, da ti ne ćemo otkazati poslušnost u dobrim poslovima.« Na to je Božiji Poslasnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: »Koliko budete mogle i koliko možete podnijeti!« Žene su rekle: »Allah i Njegov Poslanik su milostiviji prema nama od nas samih. Hodi da ti se obavežemo, o, Božiji Poslaniče!« On reče: »Ja se ne rukujem sa (tuđim) ženama (!). Moja riječ stotini žena ista je kao moja riječ jednoj ženi!«"[4]

Ista žena kaže da je bila kod Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da mu prisegne na islam, pa joj je on nabrojao sve kao naprijed i

1) Begavi, Ebu-Nuajm i Ibni-Asakir, u djelu "Hajâtus-sahâbe"
2) Isti izvor
3) Ahmed i Taberani, u istom izvoru
4) Tirmizi, u djelu "Hajâtus-sahâbe"

dodao: "I da ne naričeš, i da ne pokazuje svoje ženske draži i ljepote, kako je to činjeno prije islama!"[1]

Izeta, kći Halilova, došla je Božijem Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, i obavezala mu se i on je nju obavezao na to da neće činiti blud, da neće krasti i da neće ubijati svoj plod, pa to ili saopćavati ili skrivati, pa je tada rekla: "Znam šta je javno uništavanje ploda (zakopavanje žive djece), ali ne znam šta je skriveno uništavanje ploda, a nisam o tome pitala Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, niti mi je on to objašnjavo. Ja u sebi mislim da je kvarenje (trovanje) ploda, djeteta, pa tako mi Allaha, ja nikada neću kvariti svoje dijete!"[2]

Što se tiče prisege onih koji još nisu stigli do punoljetnosti, Taberani prenosi od Muhammeda, sina Alije sina El-Husejnova (radijallahu anhum) da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, uzeo prisegu od Hasana i Husejna i Abdullaha sina Abbasova sina Džaferova, neka je Allah zadovoljan sa svima njima, kada su oni bili dječaci, kojima još ni brada nije bila izrasla i koji nisu bili postali punoljetni, ali nije uzimao prisegu od mlađih od njih.[3]

Taberani, međutim, navodi da su Abdullah sin Zubejrov i Abdullah sin Džaferov (radijellahu anhum) dali prisegu Božijem Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, kada su imali po sedam (7) godina. Kada ih je vidio Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, (da su i oni kao djeca došli da mu se obavežu) on se osmjehnuo i pružio im ruku te preuzeo njihove prisege.[4]

Rezime: Vidi se da su drugovi Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, davali mu prisegu u raznim prilikama. Tako:

Prisezali su se na islam, prisezali su se na ono što treba da čine po učenju islama, prisezali su se na iseljavanje, na pomoć i zajedničku borbu, prisezali su se na smrt i poslušnost i pokornost.

Što se tiče prisege ashaba, drugova Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, na ruke njegovih zastupnika, halifa, navodi se slijedeće:

Ibni-Šahin navodi o ashabima po svom ocu Ibrahimu sinu Muntešírovu, a on od svog oca, a i on, opet, od svog oca, da su oni kazivali: "Prisega je data Božijem Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, kada mu je Allah objavio:

1) Nesai i Tirmizi, u djelu "Hajâtus-sahâbe"

2) Taberani u "El-Evsetu" i u "El-Kebiru" i "Hajatus-sahabeti", sv. 1, str. 235.

3) El-Hejsemi, u djelu "Hajâtus-sahâbe"

4) Isti izvor

»Innellezine jubaji'uneke innema jubaji'unellah (Oni koji ti daju prisegu, daju je, ustvari, Allahu)!«[1] Time su se ljudi obavezali Istinitome Bogu na poslušnost i pokornost. Ebu-Bekjr, radijellahu anhu, prisegu je primao riječima: »Prisežite mi se dotle dokle sam ja pokoran Allahu!«, a prisega Omeru, radijellahu anhu, i poslije njega, davana je onako kako je davana Božijem Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem."[2]

Enes, radijellahu anhu, kazuje da je došao u Medinu kada je umro Ebu-Bekjr, radijellahu anhu, a halifa postao Omer, radijellahu anhu, i da je rekao Omeru: "Daj ruku da ti se zakunem za ono za što si se ti obavezao svom drugu prije tebe (Ebu-Bekjru), tj. na poslušnost i pokornost koliko god budem mogao."[3]

"Selim ebu Amir, radijellahu anhu, kazuje da je Osmanu, radijellahu anhu, došla delegacija plemena Hamre (Crveni) pa su tražili da mu daju prisegu. On im je izložio da ne treba da Allahu pridružuju drugog božanstva, da obavljaju dnevne molitve (namaze), da dijele zekat, da poste ramazan i da zanemare vatropokloničke praznike. Kada su oni rekli: »Da (pristajemo)«, on je primo njihove prisege (rukovao se sa njima)."[4]

Slijedeća pokoljenja sufijskih muršida slijedila su metod i način uzimanja prisege (bej'at) od Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i to u svim stoljećima (poslije njega). Profesor Nedevi u svom djelu "Ridžalul-fikri vedda'veti fil-islam" kaže: "Šejh Abdul-Kadir Gejlani je otvorio vrata bej'ata i pokajanja, i to oba krila tih vrata, da bi ulazili svi islamski vjernici sa svih strana islamskog svijeta, da bi obnavljali svoju obavezu i ugovor sa Allahom, dželle šanuhu, da bi se obavezivali da neće činiti mnogoboštvo, da neće nevjerovati, da se neće vladati pokvarenjački, da neće izmišljati novotarije (u vjeri), da neće činiti zulum (nepravdu), da neće smatrati da je dozvoljeno ono što je Allah proglasio zabranjenim, da neće zanemarivati ono što je Allah proglasio kao strogu obavezu (farzovi), da se neće uništavati oko ovog svijeta, da neće zaboravljati budući život. Na ova vrata koja je Allah, dželle šanuhu, otvorio posredstvom šejha Abdul-Kadira Gejlanije, ušlo je toliko ljudi da njihov broj zna samo Allah, pa se tako popravilo njihovo stanje. Njihov islam je postao dobar i lijep, šejh ih je stalno odgajao i kontrolisao. On bdije nad njima i nad njihovim duhovnim napredovanjem. Tako ti

1) El-Feth, 10.
2) "Hajatus-sahabe" sv. I, str. 237.
3) Isti izvor
4) Isti izvor, po Ahmedu

njegovi duhovni učenici osjećaju odgovornost nakon što daju obavezu, izraze pokajanje (tevbe) i obnove vjerovanje."[1]

Prema tome, ovi činovi preuzimanja obaveza i davanja prisega imaju uticaj na čišćenje duša i popravljanje vladanja pojedinaca i skupina. Zato ovo ima veliki zanačaj i najobilniji udio u svemu tome.

Prenošenje izuna (dozvole za iršad)

Od vremena Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, do ovih naših dana ovakav način dozvole (izun), podučavanja (talkin) i uzimanja i davanja obaveze (bej'at) prenosi se sa generacije na generaciju, pa stiže i do nas kao provjeren, povezan i zabilježen. Sufije ovakav bej'at (preuzimanje obaveze, davanje prisege) i izun (ovlašćenje) za podučavanje (talkin) nazivaju imenom "kabda" (šaka) koju preuzima jedan od drugoga, rukujući se međusobno, pa, kao kada se spoje pozitivne i negativne strane električne energije, poveže se duhovno strujanje i sened (lanac prenošenja izuna), dolazi do spoja, pa nastane djelovanje duhovnih osjećanja, što je iskustvom dokazano.

Ovi muršidi obnovitelji, koji tokom stoljeća vežu srca ljudi jedne za druge dok ih ne dovedu do Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, nisu ništa drugo nego transformatorske stanice za električnu energiju koje se postavljaju dalje od centrala da bi preuzimale električnu energiju i predavale je svojoj okolini, ojačanu i sposobnu da svijetli. Prema tome, ove stanice ne proizvode električnu energiju, nego je, oslabljenu zbog udaljenosti od centrale, preuzimaju i ojačavaju kako bi bila valjana za upotrebu.

Tako isto i ovi muršidi (šejhovi) obnavljaju vjersku aktivnost u svom stoljeću, vraćaju Muhammedov nur, dajući mu novi sjaj i snagu, koja protokom vremena i smjenama stoljeća može da oslabi. Ovo je smisao riječi Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "El- ulemâu veresutul-enbijâi (Učenjaci /vjerski/ su nasljednici vjerovjesnika)."[2]

Praktično iskustvo je najveći dokaz o plodotvornosti preuzimanja obaveze, po svojim dobrim rezultatima i pohvalnim djelovanjem. Zato su se toga držale starije generacije islamskih vjernika (selef), a nasljeđivali su ih i nasljeđuju dobre nove generacije (halef) i po tome se vlada cijela islamska vjerska zajednica.

1) Navedeno djelo profesora Nedevija, str. 248.
2) Ebu-Davud

Z I K J R

(SJEĆANJE I SPOMINJANJE ALLAHA, DŽELLE ŠANUHU)

1. Uvod
2. Značenje riječi zikjr
3. Dokazi po Kur-anu i Sunnetu
4. Stavovi učenjaka o njemu
5. Vrste zikjra
  a) javni i tihi zikjr
  b) zikjr jezikom i srcem
  c) zikjr pojedinaca i kolektivni zikjr
  d) određeni (posebni) zikjr i općeniti zikjr
6. Riječi i oblici zikjra
7. Upozorenje na štetnost napuštanja zikjra i druženja sa onima koji su ga zanemarili
8. Kretanje u zikjru
9. Recitacije i slušanje (sema') u mesdžidu (tekiji, džamiji)
10. Koristi od zikjra i njegovi plodovi

1. Uvod

Zikjr kao svoje plodove daje mekame (stupnjeve, stepene) budnosti prema Jedinstvu Božijem, daje spoznaje i stanja (hal) prema kojima žure svi salikji koji žele da se duhovno uzdignu. Ti rezultati i plodovi se ne mogu ostvariti ni ubrati, nego samo sa drveta zikjra, i sve što je to drvo visočije i čvršće u svom korijenu to su i plodovi veći i korisniji.

Zikjr je osnov svakog stupnja duhovnog uzdizanja (mekam) i njegovo pravilo na kojem se taj mekam gradi, kao što se jedan zid može zidati na svom temelju ili kao što strop stoji na zidovima (zgrade). Tako jeste, jer dokle god se jedan rob Božiji ne probudi iz svoje nemarnosti, nije moguće

da on prođe ove stanice na putu koji će ga dovesti do spoznaje Allaha Uzvišenoga radi čega je čovjek i stvoren, jer Allah, dželle šanuhu, kaže: "Ve ma halektul-džinne vel-inse illa li ja'budun - Ja nisam stvorio ni džinne ni ljude ni za što drugo nego da Me obožavaju!"[1] Čovjek se ne može probuditi (iz svog duhovnog mrtvila) osim pomoću zikjra, jer je njegovo zanemarivanje ustvari san, spavanje srca ili njegovo umiranje.

Život sufija je kao život melekja, jer sufije praktikuju mnogo spominjanje i sjećanje na svoga Gospodara koji je Slavan i Uzvišen, jer u njihova srca ne ulazi misao o ovom svijetu niti ih ovaj svijet odvaja od njihovog Voljenoga. Sjedeći (družeći se) sa svojim Gospodarom (spominjući Ga), oni zaboravljaju sebe i odsutni su od svega drugoga osim Njega i oni su zaljubljeni u ono što nalaze (u zikjru). (Stih):

Spominjem Te, nijednog Te trena ne zaboravljam
a moj najmanji zikjr je da Te jezikom spomenem.

Sufija se sjeća i spominje svoga Gospodara u svim svojim vremenima (stanjima) i u tome nalazi smirenje svojih prsa (srca, živaca), smirenje srca i uzdizanje duha jer on u tom času uživa u svom druženju sa svojim Gospodarom. "Oni koji Mene spominju čineći zikjr, jesu oni koji sa Mnom sjede."[2]

Arif, gnostik, onaj ko je spoznao Allaha, ustrajan je u vršenju zikjra i on svoje srce okreće od ovosvjetskih problema i koristi koji su prolazni, pa njega vodi i sa njim upravlja u svim njegovim poslovima Uzvišeni Allah. To nije nikakvo čudo, jer "men sabere zafere" - ko je ustrajan i strpljiv on uspijeva, i ko stalno kuca na jedna vrata ona će mu se uskoro otvoriti.

2. Značenje riječi ZIKJR

Kur-anska časna ajeta i časni hadisi Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, upotrijebili su riječ zikjr za više značenja. Jedanput se pod tim misli na Kur-an azimuššan kao u riječima Allaha Uzvišenoga: "Innâ nahnu nezzelnez-Zikjre ve innâ lehû le hâfizûn (Zaista smo Mi objavili Zikjr /Kur-an/ i Mi smo njegovi čuvari)."[3] Drugi put se misli na molitvu petkom - džum'u: "O, vjernici, kada budete pozvani na molitvu u petak, požurite da

1) Ez-Zarijat, 56.
2) Hadisi-kudsi koji navodi Imam Ahmed u svom Musnedu
3) El-Hidžr, 9.

spomeneta Allaha[1] Na drugom mjestu sa zikjrom se misli na ilm (nauku, znanje): "Pitajte ljude zikjra, učene ljude, ako vi ne znate!"[2]

U najviše tekstova pod riječju zikjr misli se zikjrul-lisâni, spominjanje (Boga, dželle šanuhu) jezikom, riječima: subhanallah, elhamdulillah, Allahuekjber, kao i donošenje salavata (prizivanje Allahovog blagoslova) na Muhammeda, alejhisselam, a ima još takvih oblika, kao što su riječi Uzvišenoga: "Pa kada obavite namaz, spominjite Allaha STOJEĆI i SJEDEĆI i NA SVOJIM STRANAMA (LEŽEĆI)"[3], zatim riječi Uzvišenoga: "O, vjernici, kada se susretnete sa neprijateljem, budite čvrsti (hrabri) i mnogo spominjite Allaha!"[4], pa onda: "Spomeni Ime svoga Gospodara i posveti se Njemu potpuno!"[5]

Ebu-Hurejre, radijellahu anhu, prenosi da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Zaista Allah govori: »Ja sam sa svojim robom kad god on Mene spomene i kada se spominjanjem Mene pokrenu njegove usne!« (Ibni-Madže i Ibni-Hibban u svom Sahihu). Abdullah b. Bisr kaže da je jedan čovjek rekao: »O, Božiji Poslaniče, šerijatske odredbe islama za mene su mnogobrojne, pa reci mi nešto pa da se ja toga držim.« On mu reče: »Neka ti je jezik stalno vlažan spominjući Allaha!«"[6]

3. Dokazi zikjra iz Kur-ana i Sunneta

a) Iz Kur-ana:

Uzvišeni kaže: "Fezkjurûni ezkjurkjum! (Sjećajte se vi Mene i spominjite Me, pa ću se i Ja sjećati i spominjati vas)!"[7]

I On još veli: "Ellezîne jezkjurunellâhe kijâmen ve kuûden ve alâ džunubihim (I one koji Allaha spominju STOJEĆI i SJEDEĆI i LEŽEĆI /na svojim stranama/)."[8]

I dalje On Uzvišeni kaže: "Jâ ejjuhellezîne âmenû uzkjûrullâhe zikjren kjesîren ve sebbihûhu bukjreten ve esîla (O, vi koji vjerujete, sjećajte se i spominjite Allaha mnogo i slavite Ga jutrom i večerom)."[9]

1) El-Džumu'a, 9.
2) El-Enbija, 7.
3) En-Nisa, 102.
4) El-Enfal, 45.
5) El-Muzzemmil, 8.
6) Tirmizi, hadisi hasen
7) El-Bekare, 152.
8) Ali Imran, 191.
9) El-Ahzab, 41.-42.

I dalje: "Vezzâkjirînellâhe kjesîren vezzâkjirâti eaddellâhu lehum magfireten ve edžren azîmâ (Onim muškarcima i onim ženama koji se mnogo sjećaju i spominju Allaha, Allah je pripremio oprost (grijeha) i veliku nagradu)!"[1]

Zatim *(u prijevodu, radi skraćenja, originali se mogu vidjeti u Mushafu. Prevodilac)*: "Sjećaj se i mnogo spominji svoga Gospodara i veličaj Ga (tesbih) i s večeri i ujutro."[2]

"Oni koji vjeruju i čija srca se smiruju sjećanjem i spominjanjem Allaha. A pazite! Srca se smiruju sjećanjem i spominjanjem Allaha (zikjr)."[3]

Dalje: "Sjećaj se i spominji ime svoga Gospodara jutrom i večerom."[4]

"Sjećaj se i spominji ime svoga Gospodara i Njemu se posveti potpuno."[5]

"Sjećanje i spominjanje Allaha je najveća poslušnost (stvar, vrijednost)!"[6]

"Pa kada obavite molitvu (namaz), sjećajte se i spominjite Allaha stojeći i sjedeći i ležeći (na stranama)!"[7]

"Pa kada bude obavljana molitva u petak, raziđite se po zemlji i tražite Allahove blagodati i sjećajte se i spominjite Allaha mnogo ne biste li uspjeli i bili spašeni!"[8]

"A ko je veći nasilnik od onoga ko onemogućava (sprečava, zabranjuje) da se u bogomoljama (mesdžid) spominje Allahovo ime.[9]

"... u kućama koje je Allah dozvolio (i omogućio) da se podignu da se u njima spominje Njegovo ime."[10]

"... ljudi koje trgovina i kupoprodaja ne odvraća od sjećanja i spominjanja Allaha."[11]

1)El-Ahzab, 35.
2)Ali Imran, 41.
3)Er-Rad, 28.
4)Ed-Dehr, 25.
5)El-Muzzemmil, 8.
6)El-Ankkbut, 45.
7)En-Nisa, 103.
8)El-Džumua, 11.
9)El-Bekare, 114.
10)En-Nur, 36.
11)En-Nur, 37.

Dalje: "Ja ejjuhellezîne âmenû lâ tulhikum emvâlukum ve lâ evlâdukjum an zikjrillâhi (O vjernici! Neka vas vaše imovine i vaša djeca (porodica) ne odvrate od sjećanja i spominjanja Allaha)!"[1,2]

"Onim muškarcima i onim ženama koji se mnogo sjećaju i spominju Allaha, Allah je pripremio oprost (grijeha) i veliku nagradu!"[3]

Ibni-Abbas (jedan od prvih komentatora Kur-ana azimuššan) rekao je: "Misli se da spominju Allaha i jutrom i večerom, i kad god se probude iza sna (sjete se i spomenu Allaha), kad god odlaze iz svog doma i kada se u njega vraćaju, uvijek, dakle, sjećaju se i spominju Allaha."[4]

Mudžahid kaže: "Niko neće spadati u one osobe što se mnogo sjećaju i spominju Allaha, dok se ne bude sjećao i spominjao Allaha i kada je u stojećem položaju i kada sjedi i kada je zavaljen u ležaju." (Dakle, u svim prilikama i situacijama)[5]

Za sve islamske pobožnosti (ibadat) postoje uvjeti (šartovi) da bi te pobožnosti bile valjane, osim zikjra, sjećanja i spominjanja Allaha, jer je to ispravno i kada je čovjek čist i kada nije čist, u svim stanjima, i stojeći i sjedeći i tako dalje.

Zbog toga En-Nevevi kaže: "Svi učenjaci saglasni su u tome da je dozvoljeno zikjr činiti srcem i jezikom i onome ko je bez abdesta, i ko je džunub, i ženi sa pranjem (menstruacijom) i to u izgovaranju subhanallah, elhamdu lillah, Allahu ekjber, u donošenju salavata na Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u dovi i sl."[6]

Zikjr je glačalo srca, on je ključ za vrata činjenja dobra, za ugled i čast, on je put za otkrovenja srcima, sa njim se ostvaruju lijepa svojstva, a ne na drugi način.

b) Iz Sunneta

Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je: "Primjer onoga ko se sjeća svoga Gospodara i spominje Ga i onoga ko to ne čini jeste kao primjer živoga i mrtvoga."[7]

---

1) El-Munafikun, 9.
2) *Budući da je ovo izričita zapovijed, onosno zabrana, naveo sam ajet u originalu. Prevodilac*
3) El-Ahzab, 35.
4) "El-futuhaturrabbanijje alel-ezkarinnevevijje", sv. I, str. 106.-109.
5) Isti izvor
6) Isti izvor
7) Buharija

Dalje je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Allah ima melekje, anđele, koji se kreću po putevima i traže one koji se sjećaju i spominju Allaha, pa kada nađu ljude koji spominju Allaha, oni se međusobno dozivaju: »Hodite, našli smo ono što nam treba«". Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je onda rekao: "Oni onda svojim krilima zaštite sve do dunjalučkog neba (ovosvjetsko nebo), pa ih njihov Uzvišeni i Veliki Gospodar (Bog) upita, a on najbolje zna sve o njima: »Šta govore Moji robovi (ljudi)?« Oni odgovore: »Oni Tebe slave, veličaju Te, zahvaljuju Ti i priznaju Ti svu vlast i moć!« Onda On upita melekje: »A jesu li oni Mene vidjeli?« Melekji odgovore: »Ne, tako nam Tvoga velikog imena, nisu Te vidjeli?« On ih dalje pita: »A šta bi da su Me vidjeli?« Oni odgovore: »Da su Te vidjeli, oni bi Te obožavali sa još jačim žarom, još više bi Te slavili i veličali.« On, dželle šanuhu, onda pita: »A šta oni traže od Mene?« Melekji odgovore: »Oni Te mole da im daš Džennet.« »A jesu li oni vidjeli Džennet?« - On opet upita - na što oni odgovaruju: »Ne, tako nam Allaha, o, naš Gospodaru, oni ga nisu vidjeli. On dalje pita: »A šta bi bilo da su ga vidjeli?« Oni odgovore: »Da su ga vidjeli, oni bi još više čeznuli za njim, još više bi ga tražili, još više bi ga željeli. On opet upita: »Od čega traže zaštitu?« Melekji odgovaruju: »Od vatre (Džehennema, pakala).« »Jesu li oni vidjeli tu vatru?« -pita Allah. »Ne, tako nam Allaha, nisu je vidjeli« - govore melekji. On pita: »A šta bi da su je vidjeli?« Oni odgovore: »Da su je vidjeli, oni bi od nje još više bježali i još više se bojali te vatre.« On onda kaže: »Uzimam vas za svjedoke, određujem da vi svjedočite da sam tim osobama oprostio.« Onda jedan melekj rekne: »Među njima se nalazi taj i taj, on ne spada među njih, došao je samo radi neke svoje potrebe«. On, dželle šanuhu, odgovara: »Oni su svi jedno društvo, pa ko sa njima zajedno sjedi ne može biti nesretan (iako nije isti kao i oni).«"[1]

Enes, radijellahu anhu, kaže da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada prođete pokraj džennetskih perivoja, nahranite se (iskoristite to za duhovnu hranu)." Drugovi Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, rekoše: "A šta su to džennetski perivoji, o, Božiji Poslaniče?" On reče: "Krugovi (halke) zikjra."[2]

Ebu-d-Derda, radijellahu anhu, kaže da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Na Sudnjem danu jedni ljudi će biti proživljeni tako što će na njihovim licima sijati posebna svjetlost (nur), oni će biti na minberima (stepeništu) od bisera, svijet će im (bez zlobe) zavidjeti. Oni nisu

1) Buharija; od Ebu-Hurejre

2) Tirmizi; (Kaže da je hasen, dobar hadis.)

ni vjerovjesnici ni mučenici (šehidi)." Jedan arapski seljak je kleknuo na koljena i rekao: "O, Božiji Poslaniče, opiši nam ih (kaži nam ko su oni) da ih znamo!" On je rekao: "Oni su oni ljudi koji se međusobno vole, iako su iz raznih plemena i raznih gradova, sastaju se da bi se sjećali i da bi spominjali Allaha, dželle šanuhu."[1]

Ebu-Hurejre, radijellahu anhu kaže da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Požurite, trčite ka Džumdanu (brdo i dolina kod Mekjkje)! Pobjednici su muferriduni, osamljeni." Prisutni su rekli: "O Božiji Poslaniče! Ko su ti osamljenici?" On je odgovorio: "To su oni koji su slijepo odani i zaljubljeni u zikjr. Zikjr sa njih skida i otklanja njihove terete i tegobe, pa će oni na Sudnji dan doći lagahni (bez tereta)."[2] "Mustehterun" jesu oni koji su slijepo odani i zaljubljeni u zikjr i trajno ga, neprekidno praktikuju, ne vodeći brigu o tome šta će se o njima govoriti ni kako će se sa njima postupati."[3]

Ebu-d-Derda, radijellahu anhu, kaže da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Pazite, hoćete li da vas obavijestim o tome koja su najbolja vaša djela, najuzvišenija, najpribranija kod vašeg Gospodara i bolja za vas i od dijeljenja zlata i srebra i od vaše borbe sa vašim neprijateljem?" Ashabi rekoše: "Da, hoćemo!" On reče: "Zikjrullah - sjećanje i spominjanje Allaha."[4]

U hadisu Muaza b. Džebela, radijellahu anhu, navodi se: "Čovjek neće uraditi nikakav rad ni djelo pa da će ga ono više sačuvati od Allahove kazne kao što će to učiniti zikjrullah - sjećanje i spominjanje Allaha." Po jednoj predaji ashabi su rekli: "Zar ni džihad, borba na Božijem putu?" On je rekao: "Ni borba na Božijem putu, osim da čovjek udara svojom sabljom sve dok se ona ne prebije (ne prelomi)." Ovo je ponovio tri puta.[5]

---

1) Taberani, sa valjanim senedom, lancem prenosilaca

2) Ovo prenosi Tirmizija, a njegov osnov je u Muslimovom Sahihu. Tako piše u djelu: "Et-tergibu vet-terhibu", sv. III. str. 59.

3) *Prevodilac ne zna da li su ovo riječi koje objašnjavaju riječ mustehterun tekst hadisa ili su dodate od autora Hakaika, jer je on možda želio da pobliže objasni navedenu riječ, pošto je ona, izgleda, i Arapima malo poznata i nedovoljno ograničena po svojim značenjima. Naime, u fusnoti je bilješka o izvoru ovog hadisa prije ovog teksta, što bi moglo značiti da ga nema u Tirmizije i Muslima, jer da se on tamo nalazi, fusnota bi bila napisana na kraju teksta hadisa, kakav je slučaj kod svih drugih hadisa. Prevodilac*

4) Muslim *(U tekstu hadisa navedena je riječ verik - a to je srebro. Prevodilac)*

5) *Prevodilac želi da napomene da su uporedbe u ovom i prethodnom hadisu upotrijebljene za to da ukažu na značaj zikjra, a ne da obezvrijede ostala dobra djela, kao što su dijeljenje milostinje i dr. Ne treba, dakle, riječi shvatati u bukvalnom, doslovnom smislu, nego samo tako da im je cilj isticanje vrijednosti i značaja, u ovom slučaju, zikjra. Naime, ima još sličnih hadisa u kojima se želi istaknuti nešto drugo, pa se kaže da je to bolje nego neko dobro djelo, a Allah najbolje zna.*

Ebu-Hurejre, radijellahu anhu, prenosi hadis: "Ja sam ondje gdje Moj rob misli o Meni. Ja sam s njim kada se on Mene sjeti i kada Me spomene, pa ako Me se sjeti u svojoj duši (sam) i Ja ću se njega sjetiti, a ako Me on spomene u društvu i Ja ću njega spomenuti u još boljem društvu, ako se on Meni približi koliko jedan pedalj Ja ću se njemu približiti koliko jedan lakat (aršin), a ako se on približi za aršin Ja ću se njemu približiti za hvat (dakle znatno više), ako on Meni dođe pješice, idući, Ja ću njemu doći trčeći."[1]

Ebu-Seid el-Hudri, radijellahu anhu, navodi da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Na Dan suđenja (Sudnji dan) Allah će reći: »Razaznaće se oni koji pripadaju masi od onih koji pripadaju eliti, počasnima.« Na pitanje: »O, Božiji Poslaniče, ko su ta elita, ti počasni?« On je rekao: »To su oni koji su u bogomoljama učestvovali u zikjru.«[2]

Enes b. Malikj, radijellahu anhu, kaže da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Neće se sastati nijedna skupina ljudi sa ciljem da spominju Uzvišenoga i Velikoga Allaha i da time žele samo da zadobiju Njegovo zadovoljstvo, a da ih neće dozvati jedan glas iz neba i reći im: »Ustajte, vama je oprošteno, jer su vaši grijesi preokrenuti u dobra djela!«"[3]

Ebu-Seid el-Hudri, radijellahu anhu, prenosi da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kazao kako je Allah, dželle šanuhu, rekao: "Koga učenje Kur-ana i sjećanje i spominjanje Mene zabavi, pa ne bude od Mene tražio (ono što njemu treba, jer zaboravi na to za vrijeme zikjra), Ja ću njemu dati bolje nego što se daje svima onima koji nešto traže."[4] *(Daće mu se, dakle, ono što je bolje od svega onoga što bilo ko od ljudi traži od Boga, dželle šanuhu. Prevodilac)*

Evo, sve ovo i sve ono što je rečeno o prednostima zikjra i sastajanja u vezi s njim, o njegovom glasnom i tihom obavljanju, sve je to dokaz o njegovoj osnovanosti na odredbama Šerijata.

4. Stavovi islamskih učenjaka o značaju zikjra

Allah, dželle šanuhu, nije svojim robovima ljudima propisao kao dužnost ništa, a da tome nije odredio određene granice, zatim je ispričao,

1) Buharija i Muslim. *(Izričito i jasno! U djelu Mebarikul-ezhar šerh ala Mešarikil-envar, izd. u Istanbulu 1303. h. godine /1886. m. god., ovaj hadis je naveden kao hadisi-kudsi, što autor "Hakaika" nije označio. Prevodilac)*

2) Ahmed, Ebu-Jeala i Ibni-Hibban u svom Sahihu

3) Imam Ahmed po pouzdanim prenosiocima, prema djelu "Medžmeuz-zevaid", sv. I, str. 26.

4) Tirmizi; Daremi i Bejheki smatraju da je ovo hadisi hasen - dobar hadis

opravdao, one koji su zaduženi za tu dužnost ako se pojave uzroci odstupanja, osim zikjra. Njemu Bog nije odredio granice ni količinu na kojoj bi trebalo da se zastane, niti uvažava kakve isprike za zanemarivanje zikjra, osim za onoga ko je duševno poremećen (lud).

Naredio je da Ga se sjeća i spominje u svim prilikama, pa je Uzvišeni rekao: "Pa sjećajte se i spominjite Allaha i stojeći i sjedeći i ležeći (na stranama)."[1] Zatim: "O vjernici, sjećajte se i spominjite Allaha puno, mnogo!"[2] To znači i noću i danju, i na kopnu i na moru, i na putovanju i kad ste kod kuće, i u bogatstvu i u siromaštvu, i u zdravlju i u bolesti, i kad ste osamljeni i javno, u svim prilikama *(i neprilikama)*.

Moj gospodin Ibni-Ataullah es-Sikjenderi je kazao: "Zikjr: To je oslobađanje od nemarnosti i zaborava uz trajno sjećanje u srcu na Istinitoga Boga, džellc šanuhu. Kaže se da je zikjr ponavljanje Allahova imena srcem i jezikom ili ponavljanje jednog Njegovog svojstva od poznatih Njegovih svojstava kao Njegovih imena ili kakve odredbe od Njegovih odredbi ili čina Njegovog ili slično tome sa čime se približava Allahu Uzvišenome."[3]

Imam Ebul-Kasim el-Kušejri, radijellahu anhu, kaže: "Zikjr je *menšura* (ovlašćenje, dekret) za prijateljstvo sa Allahom (velajet), on je svjetionik za stizanje do Allahove milosti, to je potvrda čvrste volje, znak ispravnog početka i dokaz dobrog završetka, jer iza zikjra (iza njega i iznad njega) nema ništa drugo. Sva pohvalna svojstva (kod čovjeka) izviru iz njegovog zikjra i vraćaju se zikjru."*(Tako treba da bude! Prevodilac).* Ovaj autor je dalje rekao: "Zikjr je jak oslonac na putu prema Uzvišenom i Velikom, Istinitom, pa čak on je stožer - baza na ovom putu i niko ne može stići do Allaha, džclle šanuhu, drugačije, nego sa ustrajnim sjećanjem i spominjanjem Allaha (zikjr)."[4]

Ibnu-Kajjim el-Dževzijje je rekao: "Nema sumnje o tome da srce nagriza hrđa (korozija) kao što nagriza bakar i srebro i drugo. Sjaj srca se dobiva zikjrom, jer ga zikjr brusi i glača pa postane kao sjajno ogledalo. Kada čovjek zanemari zikjr, njegovo srce zahrđa, a kada se sjeti Allaha i spomene Ga, onda on uglača svoje srce. Hrđa srca nastaje na dva načina: zanemarivanjem i griješenjem. Sjaj srca se postiže sa dvije stvari: sa traženjem oprosta (istigfar) i sa zikjrom. U koga nemarnost nadvlada njegovo srce, hrđa na njegovom srcu se nagomila, jer je zahrđalost ravna nemarnosti. Kada srce

1) En-Nisa, 103.
2) El-Ahzab, 41.
3) "Miftahul-felah", od ovog pisca koji je umro 709. h. god.
4) Er-Risaletul-Kušejrijje, str. 110.

zahrda, ono nije u stanju da shvati i sazna šta se sa njim događa, pa čovjek ono što ne valja vidi kao dobro (istinu), a pravu istinu smatra neistinom. Jer, čim je njegovo srce zahrđalo, ono je zapalo u tamu, mrak, pa ne zna šta zna i šta može da pojmi. Ono ne prima istinu, ne poriče laž, pa su ovo najteže kazne (nesreće) za srce. Izvor svega ovoga je nemar i zadovoljavanje svojih strasti, jer to dvoje gasi svjetlost njegovog srca i zasljepljuje njegov vid. Uzvišeni kaže: "Nemoj slijediti onoga na čije srce smo Mi stavili nemarnost (učinili ga nemarnim), pa ne misli na Nas i ne spominje Nas, nego slijedi svoju strast i u svemu pretjeruje."[1]

Fahruddin Razi, veliki učenjak, u svom komentaru Kur-ana azimuššan tumačeći ajet "ve lillahil-esmaul-husna"[2], kaže: "Ono što uzrokuje ulazak u Džehennem jeste nemarnost prema sjećanju i spominjanju Allaha, a ono što spašava od džehennemske kazne jeste zikjrullah, sjećanje, spominjanje Allaha, dželle šanuhu. Oni koji imaju osjećaj sklonosti i osvjedočenja u svojim dušama, osjećaju da je ovo ovako, jer kada srce zanemari sjećanje i spominjanje Allaha i pristupi slastima ovog života, ono pada pred vrata pohlepe i u hladnoću odbojnosti, pa neprestano pada iz želje u želju, iz jednog zahtjeva u drugi, iz jednog mraka u drugi. A kada se čovjekovom srcu otvore vrata zikjrullaha i spoznaja Allaha, on se oslobodi vatre i nesreća, šteta i gubitaka, on spozna i osjeti spoznaju Gospodara Zemlje i nebesa."[3]

Ahmed Zerruk, rahimehullahu teala, u svojim "Pravilima" kaže: "Odabrani ljudi, inteligencija, postoje i po riječima i po djelima i kao ličnosti. Najodabraniji su oni koji su to po zikjru, jer čovjek ne može učiniti nijedno djelo, pa da ga ono više štiti od Allahove kazne, od zikjrullaha, jer je zikjrullah, sjećanje i spominjanje Allaha, sam Allah učinio kao prijatno piće i ljekoviti napitak za sve stvari. Svakome pripada ono za što je opredijeljen, pa masa treba da vodi računa o općim stvarima, a posebni ljudi treba da čuvaju ono što ima svaki od njih."[4]

5. Vrsta zikjra

a) Zikjr u sebi (šapatom) i zikjr javno

Sjećanje i spominjanje Allaha propisano je Šerijatom, i to kako u sebi (šapatom) tako i javno. Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je

1) El-Kehf, 28. Po djelu "El-vabilus-sajjibu minel-kelimetit-tajjibi", od Ibnul-Kajjima el-Dževzijje, koji je umro 751. h. god., str. 52.

2) *"Allahu pripadaju najljepša imena" (El-Araf, 179.)*

3) Tefsir Razije, str. 472.

4) Kavaidut-tesavvuf, str. 37.

preporučivao obje vrste zikjra, ali su islamski šerijatski učenjaci utvrdili da je pribraniji (bolji) javni (glasni) zikjr, ali ako nije pomiješan sa licemjerjem, željom da to vide i čuju drugi ljudi, ili ako to ne smeta jednom klanjaču (musalliji) ili onome ko uči Kur-an, ili onome ko spava. *(Vidi: vjernik ne smije ni zikjrom uznemiravati čak ni onoga ko spava! Prevodilac).* Ovaj svoj stav islamski šerijatski učenjaci dokazuju slijedećim časnim izrekama Božijeg Poslanika:

1) Ebu-Hurejre, radijellahu anhu, kaže da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Allah kaže: »Ja sam ondje gdje Moj rob (čovjek) misli o Meni i Ja sam sa njim kad se on Mene sjeti i spomene Me, pa ako Me se sjeti u duši (sam) i Ja njega spomenem sam, a ako Me spomene u društvu, i Ja njega spomenem u društvu boljem od njegova.«"[1] Spominjanje u društvu ne može biti drugačije nego glasno.

2) Zejd b. Eslem, radijellahu anhu, kaže da je pričao Ibnul-Edra, radijellahu anhu: "Ja sam jednom išao noću sa Božijim Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, pa smo prošli kraj jednog čovjeka koji je u džamiji vikao povišenim glasom. Ja sam rekao: »O, Božiji Poslaniče, možda je ovo neki dvoličnjak (viče u svom zikjru da bi ga drugi čuli i rekli kako je on pobožan).« Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: »Ne, nego on često zaziva Boga, uzdiše, zapomaže!«"[2]

3) Ibni-Abbas, radijellahu anhu, kaže: "Podizanje glasa kod zikjra kada se narod raziđe poslije obaveznog namaza (molitve) bilo je u vrijeme Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem" Ibni-Abbas još kaže: "Znao sam ja to, jer su se ljudi okretali kada bi čuli zikjr."[3]

4) Saib, radijellahu anhu, prenosi da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Došao mi je Džibril i rekao: "Naredi, kaži svojim drugovima (ashabima) da podignu glasove kod tekbira!"[4]

5) Šeddad b. Evs, radijellahu anhu kaže: "Mi smo bili kod Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kada je on rekao: »Podignite svoje ruke i kažite: La ilahe illallah - Nema drugog boga osim Allaha.« Mi smo to učinili, pa je on onda rekao: »O, moj Bože, Ti si mene poslao sa ovom riječju, naredio si (da je izgovaram) i za to si obećao Džennet. Ti ne poričeš svoje obećanje!« Zatim je rakao: »Budite veseli, Allah vam je već oprostio!«"[5]

---

1) Buhari

2) Bejheki

3) Ovaj hadis navodi Buharija u svom Sahihu, a protumačio ga je Ibni-Hadžer el-Askalani u svom El-Fethu, sv. XI, str. 259.

4) Prenosi Ahmed, Ebu-Davud i Tirmizi, a Sujuti ga oglašava vjerodostojnim u svojoj knjizi koja sadrži fetve, sv. I, str. 386.

5) El-Hakiim

O ovom pitanju ima toliko hadisa da se može reći da dostižu stepen mnogobrojnosti. Veliki učenjak Dželaluddin Sujuti sakupio je dvadeset pet ovakvih hadisa u svom djelu "Netidžetul-fikri fil-džehri fiz-zikjri", pa kaže: "Hvala Allahu i selam Njegovim odabranim robovima. Ti si pitao, neka ti Allah da svako dobro, o tome što su sufije uobičajile da se skupljaju u krugove (halke) kada vrše zikjr i o tome što oni to čine naglas u džamijama i glasno izgovaraju LA ILAHE ILLALLAH. Pitao si je li to pokuđeno ili nije? Evo ti odgovora: U svemu tome nema ničega pokuđenog, jer postoje hadisi koji kažu da je lijepo, pohvalno (mustehab) naglas obavljati zikjr, kao i hadisi koji zagovaraju da se to obavlja šapatom (u sebi). Iz ovoga se razumije da se to razlikuje u zavisnosti od situacija i od osoba koje to čine, pa evo ti opširnog objašnjenja za sve to."

Zatim je on naveo hadise koji detaljno ukazuju na ovo, pa je onda rekao: "Kada ti dobro promisliš o hadisima koje smo naveli, saznaješ iz svih njih da svakako nema pokuđenosti (kerahet) u glasnom zikjru, nego da se tu navodi i ono što takav zikjr proglašava pohvalnim (mustehab), ili izričito ili indirektno. Na to smo ukazali. Što se tiče prigovora ovoj tvrdnji na osnovu hadisa: »Hajruzzikjril-hafijju (Najbolji je skriveni zikjr, šapatom, da drugi ne čuju)«, to je isto što i neslaganje hadisa o učenju Kur-ana koji glasi: »El-musirru bil-Kur-ani kel-musirri bis-sadekati (Onaj ko skriveno /šapatom/ uči Kur-an, isti je kao i onaj što dijeli milostinju da ne zna ljevica šta daje desnica).« En-Nevevi to sastavlja i tumači da je skriveni zikjr (zikjr šapatom, u sebi) bolji ako se čovjek boji dvoličnjaštva, ili ako se time uznemirava drugi klanjač ili onaj ko spava. U drugim situacijama bolji je glasni zikjr, jer on ima više praktičnih koristi: prelazi i na slušaoce, budi srce onoga ko ga čini i sabire njegovu pažnju na razmišljanje o onome što govori (uči), na to upućuje njegov sluh, odbija i odbacuje drijemež, povećava mu vedrinu i čilost. Neki učenjaci vele da je bolje neke izreke (pobožne) izgovarati glasno, a druge šapatom, jer onome ko to čini samo šapatom može da dosadi, pa kada to izgovori glasno onda će se promijeniti nabolje njegovo raspoloženje, dok, opet, onaj ko to stalno čini glasno, može da se umori, pa mu šaptanje bude odmor. Ovo je otklanjanje prividne nesaglasnosti među hadisima. Ako ti rekneš: Allah Uzvišeni je objavio: »Vezkur-Rabbeke fi nefsike tedarru'an ve hifeten ve dunel-džehri minel-kavli (Spominji svoga Gospodara u sebi, ponizno i skriveno bez glasnih riječi)«[1], ja ti na to dajem odgovor u tri stava:

1) El-Earaf, 205.

Prvo: Ovaj ajet je mekjkjanski kao i ajet o Isrâu: »Ve lâ tedžher bi salatike ve la tuhafit bihâ (Nemoj glasno oglašavati svoju molitvu /previše glasno učeći Kur-an za vrijeme namaza/, a nemoj je ni prigušivati /nečujno šaptati/).«[1] Ovaj ajet je objavljen kada je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, učio Kur-an naglas pa su ga čuli mnogobošci, a onda grdili Kur-an i Onoga ko ga je objavio. Stoga je Allah naredio da ne uči Kur-an previše glasno, da ne bi davao povoda (mnogobošcima da vrijeđaju Kur-an i Allaha), kao što je zabranio psovanje (vrijeđanje) kipova, pa je rekao: »Ve lâ tesubbullezine jed'une min dunillahi fe jebbullahe adven bi gajri ilm (Ne vrijeđajte one koji se mole nečem drugom osim Allaha pa da onda oni vrijeđaju Allaha iz neznanja)!«[2] Ovo značenje je prestalo da važi na što je ukazao Ibni-Kesir u svom Tefsiru.

Drugo: Jedna grupa komentatora Kur-ana, među kojima su i Abdurrahman b. Zejd b. Eslem, šejh Malikov, i Ibni-Džerir, protumačili su ranije navedeni ajet tako da se odnosi na one koji zikjr čine kada se uči Kur-an, pa je to nalog takvom učaču da zikjr čini šapatom iz poštovanja prema Kur-anu azimuššan što potvrđuje i riječ Uzvišenog Allaha: »Ve iza kuriel-Kur-anu festemi'u lehu ve ensitu (Kada se uči, recituje, Kur-an, slušajte i šutite /budite mirni/)!«[3] Ja dodajem: Kada je On naredio šutnju, postoji bojazan da to ne odvede u posvemašnje zanemarivanje zikjra, pa upozorava (Bog, dželle šanuhu) da zikjr (u sebi) treba da ostane u srcu, iako je naređeno da se šuti jezikom, da se, dakle, zikjr ne zanemari. Zato je ovaj ajet i dovršen riječima: »Ve la tekjun minel-gafilin (I nemoj biti od onih koji zanemaruju)!«

Treće jeste stav sufija da se zapovijed u ajetu odnosi specijalno na Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, savršenoga i uzvišenoga, a što se tiče ostalih ljudi, koji su izloženi opasnostima neumjesnog razmišljanja i niskih misli, njima je naređeno da zikjr obavljaju glasno, jer to snažnije djeluje u otklanjanju takvih misli i razmišljanja.

Ja velim: Ovo potvrđuje hadis koji navodi El-Bezzar od Muaza sina Džebelova, radijellahu anhu, koji kaže da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: »Ko od vas bude klanjao noću neka uči naglas (neka glasno izgovara citate iz Kur-ana i dr.), jer i melekji klanjaju sa takvim čovjekom i slušaju njegovo učenje, i džinni vjernici koji se nalaze u zraku, i njegovi susjedi u njegovoj kući (stanu) klanjaju njegov namaz i slušaju njegovo učenje. Njegovim glasnim učenjem, od njegove kuće, i od susjednih kuća odbiju se neposlušni džinni i nepokorni šejtani.«

1) El-Isrâ, 110.

2) El-En'am, 108.

3) El-Earaf, 204

Ako ti kažeš (ili neko drugi) da je Uzvišeni Allah rekao: »Ud'u Rabbekum tedarruan ve hufjeten innehu la juhibbul-mu'tedin (Molite se svome Gospodaru skrušeno i šapatom, On zaista ne voli one koji pretjeruju)!«[1] Ovo »pretjerivanje« protumačeno je kao da se time misli na glasno obavljanje dove, molitve.

Ja ti dajem dva odgovora:

Prvi je da je preovladujuće mišljenje kod ovog tumačenja da se ne prelazi granica onoga što je naređeno ili da se ne izmišljaju dove (molitve) za koje nema osnova u Šerijatu. To potvrđuje navod Ibni-Madždže i Hakjima u njegovom El-Mustedreku, a što je dokazao kao vjerodostojno Ebu-Neame, radijellahu anhu, da je Abdullah b. Mugafel čuo svog sina kako govori: »O, moj Bože, daj mi bijeli dvorac pored Dženneta!«, a da je on čuo Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako kaže: »Među vjernicima će biti i onih koji pretjeruju u svojim dovama, molitvama«. Ovo je, dakle, tumačenje ashaba, drugova Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a oni su bolje znali šta se želi reći.

Drugo, i ako prihvatimo da se ne preporučuje pretjerivanje, ajet se odnosi na dovu, a ne na zikjr, jer je dova (molitva) svakako zbog svoje naravi bolja šapatom (a ne glasno), jer je to bliže nadi da će biti uslišana, budući da je Uzvišeni rekao: »Iz nâdâ Rabbehu nidaen hafijja (I kada je on /Zekerijja/ tiho zamolio svoga Gospodara).«[2] Zbog toga je, u svakom slučaju, mustehab u namazu Euzu i Bismilu učiti u sebi, jer je to dova. U tome su saglasni svi islamski učenjaci.

Ako ti opet prigovoriš i kažeš: Preneseno je kazivanje Ibni-Mesuda, radijellahu anhu, da je on vidio jednu grupu ljudi kako glasno izgovaraju LA ILAHE ILLALLAH, i da im je rekao: »Ja vidim da vi nešto novo izmišljate«, pa ih je istjerao iz džamije, ja ti odgovaram: Treba provjeriti prenosioce ove vijesti od Ibni-Mesuda, kao i to ko je ovu vijest naveo u svojoj knjizi od onih koji su se bavili hadisom (hafizi hadisa), pa i kada bi se ustanovilo da je prenos valjan, ova vijest bi bila u suprotnosti sa ranije navedenim hadisima, a u slučaju neslaganja hadisi imaju prednost nad ovakvom obavijesti. A ima i stavova koji traže da se negira i odbaci ova Ibni-Mesudova vijest. Imam Ahmed b. Hanbel u svom djelu o zuhdu kaže: »Pričao nam je Husejn sin Muhammedov da je pričao El-Mesudi od Amira b. Šekika, a on od Ebu-Vaila da je on rekao: »Ovi pričaju da je Abdullah *(b. Mesud. Prevodilac)* zabranjivao zikjr, a ja nikada nisam bio u društvu sa

1) El-Earaf, 55.
2) Meriem, 3

(valjda Alusi): "Šejh Ibrahim el-Kûrâri, rahimehullahu teala, o ovoj temi napisao je dvije vrijedne risale (brošure), pa je jednu nazvao »Prosipanje cvijeća o glasnom zikjru« a drugu »Darovanje onoga ko se kaje i uzdiše glasno se sjećajući Allaha«"[1]

Prednosti glasnog zikjra

(Ovdje se navodi stav učenjaka Et-Tahtavije u njegovoj glosi na Merakil-felah, gdje se uglavnom navode ranije citirani hadisi o pitanju zikjra, pa stoga to nećemo ponavljati, a zatim on navodi da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, naređivao onome ko je učio Kur-an u džamiji da to čini tako da njegovo učenje čuju i drugi prisutni, te da je Ibni-Omer tražio da se Kur-an uči tako da čuje i on i ostali prisutni, jer je to efikasnije, djelotvornije, uticajnije, jer to budi srca onih koji su nemarni.)

(Dalje se navodi stav u El-Besasije da se ne smije zabranjivati glasni zikjr u bogomoljama, mesdžidima, da se ne bi potpalo pod odredbe 114. ajeta sure Bekare, koji u prijevodu glasi: "Ko je veći silnik, zulumćar, od onoga ko zabranjuje da se u Allahovim džamijama spominje Njegovo ime.")

Eš-Ša'rani navodi: "I stariji i noviji učenjaci (i selef i halef) slažu se u tome da je lijepo zajednički činiti zikjr u džamijama i na drugim mjestima (pogodnim za to: tekije, kuće) i da tu nema ničega ružnog, vjerski pokuđenog, osim ako njihovo glasno učešće u zikjru neće uznemiriti (omesti) druge koji uče, klanjaju, spavaju, kako je to navedeno u šerijatsko pravnim djelima (fikh)."[2]

(Dalje se navodi stav iz fetvi Ibni-Abidina i drugih učenjaka, gdje se uglavnom ponavlja već rečeno, pa i sam autor ove knjige kaže:) "Ukratko, jer u tim djelima i fetvama ima opširno, pa pogledaj tamo!"

b) Zikjr jezikom i zikjr srcem

Imam En-Nevevi, rahimehullahu, kaže: "Zikjr može da bude srcem i jezikom. Najbolji je onaj koji se obavlja i srcem i jezikom, a ako se ograniči samo na jedan, onda je bolji onaj srcem. Zatim, ne treba napuštati zikjr jezikom iz bojazni da se ne pomisli na dvoličnost, (rijâ) nego treba sastaviti oba (i srcem i jezikom), a pri tome misliti na Allahovo, dželle šanuhu, BIĆE."

1) Ruhul-meani od Alusije, umro 1270. h. god., sv. XVI, str. 147.-148.

Eš-Šejh Ša'rani kaže da je čuo svog brata Efdaluddina kako kaže: "Činiti zikjr jezikom Šerijatom je propisano i velikim i malim (osobama)..."[1,2]

Imam en-Nevevi kaže: "Učenjaci su se složili u tome da je zikjr jezikom i srcem dozvoljen i onome ko je bez abdesta, i džunubu, i nečistoj ženi i slično, i to izgovaranjem subhanallah (tesbih), izgovaranja el-hamdulillah i donošenja tekbira, i salavata na Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kao što je takvim osobama dozvoljeno i učenje dova (molitvi)."[3]

Na srcu onoga ko je nemaran, ko zanemaruje zikjr, nalazi se pokrivalo, pa takav čovjek ne osjeća slast zikjra niti druge prednosti koje donose pobožnosti. Stoga je rečeno: "Nema nikakva dobra u zikjru srcem koje je nemarno, nezainteresovano, koje spava, koje nije usmjereno na zikjr." Ovo ne znači da zikjr koji se čini sa nemarom treba ostaviti. Mi samo želimo da onaj koji ima uzvišeni cilj bude u stalnoj borbi sa svojim nefsom i stalno drži pod nadzorom svoje srce, iz trena u tren, sve dok se ne prenese u stanje zikjra sa prisutnošću srca. To je slično strijelcu koji ne pogađa cilj od prvi put, nego ponavlja više puta dok ne nauči da pogađa cilj. Tako je i sa čovjekovim srcem; čovjek ponavlja zikjr i korepeticiju (učenje) više puta, dok se srce ne nauči i ne privikne da bude budno i prisutno sa Allahom, dželle šanuhu.

Hudždžetul-islam, El-Gazali, rahimehullahu, kaže: "Znaj da je ljudima koji imaju sposobnost duhovnog gladanja i razmišljanja otkriveno da je najbolje, najodabranije (ljudsko) djelo zikjr, sjećanje i spominjanje Boga, dželle šanuhu, ali i taj zikjr ima tri ljuske (sloja) od kojih je svaka slijedeća bliža jezgri (centru), a jezgra je iza sve tri ljuske. Vrijednost tih slojeva (ljuski) je u tome što se preko njih dolazi do jezgre.

Prva ljuska jeste zikjr samo jezikom.

Druga ljuska (sloj) jeste zikjr srcem, pri čemu srce osjeća potrebu da bude saglasno sa zikjrom (da ga prati i čini sa punom pažnjom), pa makar se ponekada otisnulo u doline svoga (kakvog drugog) razmišljanja.

Treća ljuska jeste kada se zikjr čvrsto smjesti u srce i kada zavlada srcem, pa srce, ako bi htjelo da se okrene od zikjra ka nečemu drugom, mora da se trudi oko toga, kao što se u slučaju pod stavkom drugom mora truditi da bude čvrsto i postojano u zikjru.

---

1) El-Mizan, od Šaranije

2) *El- Fudajl b. Ijad ponavlja uglavnom iste misli, pa ćemo to izostaviti. Prevodilac*

3) El-Mizan, od Šaranije

Četvrto je samo jezgro, a to je da Spominjani (Bog) čvrsto zauzme čovjekovo srce, pa da zikjr bude izbrisan, a to je ono što se traži, to je prava bit. To se sastoji u tome da se duh čovjeka ne obazire ni na zikjr ni na srce, nego da Spominjani obuzme svega čovjeka, pa kada se pri tome dogodi da on pomisli na zikjr, to je onda zastor (za njegov duh) koji ga zabavlja i odvaja. Ovo je stanje koje gnostici (arifi - oni koji su spoznali duhovne istine) opisuju kao »fena« - nestajanje (samouništenje svoga »ja«). Ovo je plod biti zikjra, njegov razultat. Početak mu je zikjr jezikom, zatim zikjr srcem uz nastojanje čovjeka, zatim zikjr srcem, normalno, bez truda, i, konačno, da Spominjani posve obuzme čovjeka kada prestaje i sam zikjr."[1]

c) **Zikjr pojedinca i zajednički zikjr u društvu (džemaatu)**

Pobožnosti (ibadeti) obavljeni zajednički (u džemâtu), a tu spada i zikjr, odabraniji su od pobožnosti obavljenih pojedinačno, jer se u džemâtu srca (pobožnih ljudi) susreću, pomažu i odazivaju jedna drugima, slabija srca ojačavaju snagom onih jačih, tamnija se osvjetljavaju, gruba dobijaju od nježnijih, ona koja manje znaju dobijaju od onih koja znaju više i tako dalje.

Enes, radijellahu anhu, prenosi da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada prođete pokraj džennetskih vrtova, nahranite se!" Ashabi su pitali: "A šta su to džennetski vrtovi?" On, sallallahu alejhi ve sellem, odgovorio im je: "To su halkai-zikjr", krugovi (halke) ljudi koji obavljaju zikjr.[2]

Ebu-Hurejre dokazuje da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "U Allaha imaju melekji koji okolo kruže i traže na zemaljskoj kugli medžlisi zikjre, tj. sijela ljudi koji spominju Božija imena i drugo. Kada naiđu na takav zbor ljudi, oni svojim krilima okruže jedni druge sve do neba, pa im Allah, dželle šanuhu, kaže: »Odakle dolazite?« Oni odgovore: »Dolazimo od Tvojih robova koji Tebe veličaju, zahvaljuju Tebi i hvale Tebe, priznaju Tvoje jedinstvo, mole i od Tebe traže zaštitu.« Bog im onda kaže: »Šta oni traže?« - a On bolje zna od njih (tj. melekja). Oni odgovaraju: »Oni traže Džennet.« Bog govori: »A jesu li oni vidjeli Džennet?« Melekji odgovore: »Ne, Gospodaru!« Bog njima opet kaže: »A kako bi tek bilo da su ga vidjeli!? Bog opet kaže: »A od čega traže zaštitu?« - a On od njih bolje zna. Oni kažu: »Od Vatre.« On opet pita: »A jesu li oni vidjeli Vatru?« Melekji odgovaraju: »Ne, Gospodaru!« Bog opet govori: »A kako bi tek bilo

1) "Kjitabul-erbein fi usuliddin", od Imama El-Gazalije, str. 52.-55.
2) Tirmizi

da su je vidjeli?« Zatim On, dželle šanuhu, kaže: »Vi budite svjedoci da sam Ja njima oprostio (grijehe) i da im dajem ono što oni traže, i da ću ih zaštiti od onoga od čega oni traže zaštitu.« Melekji tada kažu: »O, naš Gospodaru, ima među njima jedan rob griješnik, sjedi sa njima, a nije njihov.« Bog, dželle šanuhu, odgovara: »I njemu Ja opraštam, jer su oni takvi ljudi da onaj ko sa njima sjedi u društvu ne može da bude nesretnik!«[1]

Ebu-Hurejre i Ebu-Seid el-Hudri, radijellahu anhum, kažu da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Nema nijedna grupa ljudi da spominje Allaha (obavlja zikjr), a da ih melekji ne zaštite svojim krilima, da ih ne dopadne milost i da se na njih ne spusti mir i spokojstvo, a da ih Allah ne spomene među onima koji su kod Njega."[2]

Muavija prenosi da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, naišao na grupu (halku) svojih ashaba pa ih upitao: "Zbog čega vi tu sjedite?" Oni odgovore: "Sjedimo da se sjećamo i spominjemo Allaha i da Mu zahvaljujemo i da Ga hvalimo." Pejgamber im je rekao: "Došao mi je Džibril i obavijestio me da vas je Allah pohvalio kod melekja."[3]

Abdullah ibni Omer, radijellahu anhu, prenosi hadis sličan naprijed citiranom hadisu od Enesa, radijellahu anhu, pa učenjak Ibni-Alan, komentator zikjrova, o značenju ovog hadisa kaže: "To znači: kad prođeta pokraj halke zikjra, tj. ljudi koji čine zikjr, vi im se pridružite u zikjru, ili poslušajte njihov zikjr, jer su oni u džennetskim vrtovima po svojim duhovnim stanjima (osjećanjima) ili po svojim namjerama jer je Uzvišeni rekao: "Onome ko se boji stajanja pred svojim Gospodarom pripadaju dva Dženneta."[4,5]

Učenjak Ibni-Abidin u svojoj Glosi (Hašiji) uz raspravu o zikjru u džemâtu kaže: "Imam El-Gazali uporedio je zikjr pojedinca i zikjr džemâta sa ezanom pojedinca i ezanom u džemâtu," pa kaže: "Kako glasovi više mujezina u džemâtu cijepaju zrak jače nego glas mujezina pojedinca, tako i zikjr u džemâtu jače djeluje na srce pojedinog učesnika u smislu otklanjanja grubih i teških zastora (od duhovnih istina) nego što to čini zikjr pojedinca."[6]

Et-Tahtavi, opet, kaže: "Eš-Ša'rani navodi: »I stari i moderni učenjaci (islamski) slažu se u tome da je zikjrullah (spominjanje Allaha) u džemâtu (zajednički) u džamijama i na drugim mjestima mustehab tj. poželjno,

1) Muslim u svom Sahihu i El-Hakjim
2) Muslim i Tirmizi
3) Muslim i Tirmizija
4) Er-Rahman 46.
5) Po djelu "El-futuhatur-rabbanijje alel ezkjar", sv. I, str. 94.

pohvalno, da nije za osuđivanje, osim ako njihov glasni zikjr ne uznemirava spavače, ili klanjače, ili učače Kur-ana. Tako je zapisano u djelima o šerijatskom pravu (fikh).[1]

Zikjr pojedinca, opet, djeluje pojačano na čišćenje srca, na njegovo buđenje, na upućivanje vjernika da se osjeća ugodno kod svoga Gospodara, da uživa u prizivanju Njega, u Njegovoj blizini. Zato vjernik svakako treba da sjedne i da se sjeća i da spominje Allaha, osamljen sa svojim Gospodarom, ali nakon što sam sa sobom svidi račune i pregleda svoje mahane i greške, pa kada vidi svoju grešku (shvati da ju je učinio) da zamoli oprost i da se povrati i pokaje, a ako pri sebi nađe kakvu mahanu potrudi se da je otkloni i da je se oslobodi.

Ebu-Hurejre prenosi da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Sedmoricu će Allah uzeti pod svoju posebnu zaštitu onog Dana kada neće biti druge zaštite osim Allahove (Sudnji dan)", pa je spomenuo među takvima "i onog čovjeka koji se u samoći (kada je posve sam) sjeti i spomene Allaha, pa mu se onda oči orose suzama."[2]

Pravila (adab) zikjra pojedinca

Zakjir, onaj koji obavlja zikjr, treba da bude na najvišem stupnju lijepog vladanja i ponašanja. Ako sjedi, treba da se okrene prema Kibli, skrušeno i ponizno, smireno, sa poštovanjem (dakle, da ne sjedi svakako, tj. nepristojno, ako nema opravdanih razloga za to). On treba da sjedi oborene glave. Ako bi postupao drukčije, a ne ovako, to je ipak dozvoljeno, ali ako nema opravdanog razloga za to, on je ipak postupio kako nije najbolje. Mjesto treba da bude osamljeno i čisto, jer se tako najbolje iskazuje poštovanje prema Onome koga želimo da poštujemo. Zbog ovoga je pohvalno zikjr obavljati u džamijama ili drugim časnim (pristojnim) mjestima. Čak i usta čovjeka koji obavlja zikjr treba da su čista, a ako pri njemu ima kakvih problema u tom pogledu, treba da to otkloni misvakjom (četkicom i pastom za zube).

S obzirom da se ovoliko preporučuje tjelesna, matrijalna čistoća, onda je mnogo značajnije da srce bude čisto, jer u njega gleda Uzvišeni Gospodar. Zato treba srce očistiti od srčanih nečistoća kao što su mržnja, uobraženost, škrtost, dvoličnost, veze sa ovosvjetskim vrijednostima i sa drugim bićima i zanimanje za to, jer je to sijelo sa Istinitim, pa čovjek treba da je stalno u najsvetijem porinuću u tom osjećanju.

1) Hâšijetu Et-Tahtavi ala merakil felah, str. 208.

Pohvalno je zikjr činiti u svim stanjima, a pod zikjrom se misli na prisutnost srca (misao o Bogu, sjećanje na Njega), pa zakjir treba stalno da pazi na to (da vodi brigu o tome) i da razmišlja o smislu i značenju onoga što govori (tj. zikjra koji vrši).

Zato, ako zakjir traži oprost od grijeha (istigfar) treba i srcem da misli na to da od Allaha moli oprost i pomilovanje (a ne samo da jezikom govori: estagfirullah, a misli da mu lutaju po dunjaluku). Ako donosi salavat na Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, on treba i srcem da osjeća veličinu i poštovanje prema Muhammedu, alejhisselam. Ako izgovara "La ilahe illallah" on treba da iz svog bića izbaci svaku misao o čemu drugom osim o Allahu *(tj. kada izgovara "la /ma/ fi kalbi gajrullah - u mom srcu nema ništa drugo osim Allaha", da tako i osjeća svojim srcem i svojom dušom. Prevodilac).*

Ali, ni u kom slučaju ne treba napustiti zikjr jezikom i ako je srce odsutno, jer bi to značilo posvemašnje zanemarivanje Allaha *(dakle, bolje je ikako nego nikako. Prevodilac).* Ako se obavlja zikjr, pa i kako bilo, to je ipak jedan vid napredovanja (u duhovnom pogledu), pa je i spominjanje samo jezikom ipak zabavljanje jezika onim što voli Allah, a ako jezik nije zabavljen zikjrom on može da se zabavi onim što je grijeh, kao što je ogovaranje, klevetanje drugoga i sl.

Ibni-Ataullah es-Sikjenderi kaže: "Ne izostavljaj zikjr makar ti srce (duša) i ne bili zauzeti mišlju o Uzvišenom Allahu, jer je gore da posve izostaviš zikjr, nego da ga obavljaš bez prisutnosti duha, jer se može nadati da te izgovaranje »Allah« izdigne iz duhovnog mrtvila u budnost, a zikjr u budnom stanju da preraste u zikjr sa prisutnošću misli, a onda dalje da stigneš do stupnja sjećanja i razmišljenja samo o Allahu, i da ne misliš ni o čemu drugome, »ve ma zalikje alellahi bi aziz - a to Allahu nije teško (da dâ takvom Svom robu)«."[1]

Zato čovjek treba da obavlja zikjr jezikom dok se ne otvori srce i dok se zikjr ne prenese u srce, pa će on onda biti od onih koji spominju Uzvišenog Allaha sa punom duhovnom prisutnošću.

Pravila, adab, za glasni zikjr sa džemâtom (u halki)

Ovakav zikjr ima tri pravila: prethodna pravila, tekuća pravila i naknadna pravila. Svaka od ove tri vrste pravila ima svoja vanjska i unutarnja obilježja.

1) Vanjska prethodna obilježja jesu: da čovjek zakjir bude čiste odjeće, ugodna mirisa, sa abdestom, čist od harama, i u pogledu zarade i u pogledu svoje ishrane.

Unutarnja obilježja jesu: da svoje srce iskrenim pokajanjem očisti od grijeha i od svih manjkavosti srca, da odbaci svoju misao o tome da sâm ima snagu i moć, da se potrudi da održava prisutnost duha i da osjeća potrebu za Allahovom dobrotom i nadahnućima.

2) Vanjska tekuća obilježja jesu: da sjedne na kraju (ne u pročelju) ako ostala "braća" (učesnici) sjede, a ako oni stoje da on stane iza njih, dok ga ne primijeti koji od njih i dok mu ne napravi mjesto da i on uđe u krug, a ako iz nekog razloga treba da izađe iz kruga (halke) da pažljivo to učini, kako ne bi ometao one sa svoje strane, da izađe tako da ne izazove prekid njihovog zikjra, da bude sličan njima u njihovoj poniznosti, da se ni u čemu ne izdvaja između njih, da svoj glas prilagodi njihovim glasovima, kako se ne bi osjećao izdvojenim od njih, da zatvori oči (ili obori pogled), kako ne bi obraćao pažnju na druge i tako odustajao od misli na Uzvišenog Allaha.

Unutarnja tekuća ponašanja jesu: da se trudi da od sebe odbije ružne misli koje mu donosi šejtan i njegov nefs, da ne misli na dunjalučke poslove, da duhom bude u zikjru i onome što mu zikjr donosi, kako bi bio pripravan da primi Allahove dobrote koje Allah može da mu daruje (dok je u takvom stanju, tj. da ih očekuje i pogleda).

3) Naknadna vanjska pravila jesu: da poslije zikjra sasluša ašere iz Časnog Kur-ana i podsjećanja, kazivanja šejha o tesavvufskoj nauci, da sasluša i prihvata savjete i saopćenja od šejha, da ne govori o dunjalučkim stvarima, dokle god se nalazi na mjestu gdje je obavljen zikjr, i da se čuva svih postupaka koji nisu u skladu sa lijepim odgojem. Nakon završetka korepeticije, pouke i dove, nazvaće selam šejhu i društvu rukovanjem ili ljubljenjem ruke.[1]

Unutarnja naknadna pravila ponašanja treba da budu: da njegovo srce bude šutljivo prema onome što nije pohvalno, da on tu svoju pažnju čuva od skretanja prema nepoželjnim prohtjevima, da očekuje ugodno darovanje od svog Gospodara Allaha, da izađe iz tekije, džamije, ili drugog mjesta zikjra

1) *Autor knjige "Istine o tesavvufu" ovdje je u fusnoti napisao čitave dvije stranice o problemu ljubljenja ruke, pa je o tome naveo nekoliko predaja od Božijeg Poslanika (hadis), nekoliko stanovišta starije uleme (šerijatskih pravnika i teologa) i stanovišta četiri pravne škole, mezheba iz kruga ehli sunneta vel-džemâta. Mi to nećemo prevoditi nego ćemo samo navesti stav hanefijske prave škole da "nema štete da se ljubi ruka učenog i pobožnog čovjeka u znak poštovanja." Rukoljub, dakle, treba da bude znak poštovanja i odavanja počasti njegovom znanju i pobožnosti, a ne njemu kao ličnosti itd. Prevodilac.*

držeći se u svojim mislima onoga što je doživio i čuo u medžlisi-zikjru i sa namjerom da se opet vrati u prvi zikjr koji se bude tako obavljao u ime Allaha.

d) Specijalni i općeniti zikjr

Specijalni, posebni zikjr jeste onaj zikjr koji nam je preporučio Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, za određeno vrijeme ili za određeno mjesto, kao što je: zikjr poslije obavljenog namaza u vidu tesbiha (subhânallah), tahmida (El-hamdu lillahi) i tekjbira (Allahu ekjber), zatim zikjr musafira (putnika), zikjr onoga ko jede hranu (sve, naravno, da je halal), zikjr kod sklapanja braka ili zikjr koji se izgovara kod jakih oluja (na primjer) ili za otklanjanje nesreća i belaja, zikjr u bolesti i umiranju i sve što je u vezi s tim (dženaze-namaz, ukop i sl.), zikjr poslije džume-namaza ili uoči petka, zikjr kod viđenja mlađaka, zikjr kod iftara onoga ko posti, zikjr za vrijeme hadždža, umre i isl., zikjrovi koji se uče jutrom i večerom, kod liježganja na spavanje, i buđenja za ustajanje, zikjr kod odlazaka u bojeve, i drugi zikjrovi, kao što je zikjr kad se čuje pjevanje horoza (pijetla) ili njakanje magarca, zikjr kod posjete bolesnog čovjeka koji je na umoru itd. Ovo je samo kratko nabrajanje posebnih zikjrova, pa ako te interesuju detalji o ovome potraži to u knjigama o zikjru.

Opći zikjr jeste zikjr koji nije određen za određeno vrijeme i za određeno (posebno) mjesto, ni za posebna stanja i situacije, ni za sjedenje ni za stajanje, jer se od vjernika traži i očekuje da se sjeća i da spominje svoga Gospodara Boga, dželle šanuhu, u svim prilikama, sve dok mu se jezik ne osuši od zikjra. Kur-anski tekstovi, ajeta o ovome su mnogobrojna. Tako: "Sjećajte Me se i spominjite Me, pa ću se i Ja vas sjećati i spominjati vas."[1]; "Oni veličaju (Allaha) i noću i danju i to ih ne umara"[2]; "O, vjernici, o, mumini, mnogo se sjećajte i spominjite Allaha i veličajte Ga i jutrom i večerom"[3]; "Onim muškarcima i onim ženama koji se mnogo sjećaju u spominju Allaha, Allah je pripremio oprost (grijeha) i časnu nagradu."[4] Ima još mnogo ovakvih ajeta koja podstiču i pozivaju da Allaha mnogo spominjemo (zikjr činimo), bez naznake vremene ili mjesta kada to i gdje treba da činimo. I najveći Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, preporučio je da Allaha spominjemo u svim prilikama i vremenima:

1) El-Bekare, 152.
2) El-Enbijau, 20.
3) El-Ahzab, 41. i 42.

Tako Abdullah b. Busr dokazuje da je jedan čovjek rekao:"O, Božiji Poslaniče, tih islamskih šerijatskih odredbi za mene ima mnogo, pa mi reci jednu stvar oko koje da se trudim! Božiji Poslanik, reče: »Da ti jezik stalno bude vlažan spominjući Allaha (zbog zikjra)«."

Gospođa Aiša, radijellahu anha, opisala je Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, riječima: "Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, stalno je spominjao Allaha u svim prilikama."

Božiji Poslanik nas je u mnogim svojim izrekama pozivao i podsticao na razne formule zikjra, tj. tesbih (izgovaranje riječi subhânallah), tehlil (la ilahe illallah), tekjbir (Allahu ekjber), istigfar, a da za sve to nije ograničavao određeno vrijeme ili neku posebnu priliku.

Ibni-Abbas kaže: "Za sve farzove Allah je svojim robovima odredio određene (poznate) granice, pa je uvažio isprike za one koji imaju razloge za to, osim zikjra, jer za njega nije odredio nikakva ograničenja niti uvažava bilo kakve razloge i opravdanja za izostavljanje zikjra, osim onima koji izgube pamet (luđaci), pa je naredio (preporučio) zikjr u svim prilikama i stanjima. Tako Uzvišeni Allah kaže: »Sjećajte se i spominjite Allaha stojeći, sjedeći i ležeći.«[1] Allah još kaže: »O, vjernici, sjećajte se i spominjite Allaha mnogo puta«[2] tj. i noću i danju, i na kopnu i na moru, i na putovanju i boraveći kod kuće, i u bogatstvu i siromaštvu, i u zdravlju i u bolesti, i tajno i javno, dakle, u svakoj prilici."[3] Ovo pravilo usvojili su i uobičajili sufije, pa zikjr praktikuju u svim stanjima i situacijama.

I kao što ima zikjrova koji su vezani za određeno vrijeme, a drugi to nisu, tako ima i zikjrova koji su brojčano određeni, i drugih koji nisu brojčano određeni.

Zikjr određen brojčano jeste, na primjer, tesbih poslije svakog namaza, tahmid i tekjbir.

Ebu-Hurejre, radijellahu anhu, prenosi od Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "Ko poslije svakog namaza 33 puta kaže subhânallah, i 33 puta El-hamdu lillah i 33 puta Allahu ekjber, a stoti put kaže: Nema drugog Boga osim Allaha Jedinoga, On nema suparnika ni saučesnika, Njemu pripada sva vlast i sva vlasništva, Njemu pripada zahvala i On je moćan da učini sve što hoće - takvome budu oprošteni grijesi, makar njih bilo kao kapi vode u moru!"[4]

1) En-Nisa, 103.
2) El-Ahzab, 41.
3) Nurut-tahkik, 147.
4) Muslim, Sahih.

Sa'd b. Ebi-Vekas, radijellahu anhu kaže: "Bili smo kod Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, pa on upita: »Zar neko od vas nije u stanju da svakog dana stekne hiljadu dobrota?« Neko od prisutnih reče: »Kako može da se stekne hiljadu dobrota?« Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, odgovori: »Da sto puta kaže subhanallah, pa da mu se upiše hiljadu dobrih djela, ili da mu se izbriše hiljadu grijeha«."

Egarr b. Jesar el-Museni kaže da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "O, narode, o ljudi, pokajte se i tražite oprosta od Allaha, jer i ja svakog dana po sto puta iskažem svoje pokajanje.[1]

Ebu-Hurejre, radijellahu anhu, kaže da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko svakog dana po sto puta kaže: LA ILAHE ILLELLAHU VAHDEHU LA ŠERIKE LEHU LEHUL MULKJU VE LEHUL HAMDU VE HUVE ALA KJULLI ŠEJ-IN KADIR - to će mu biti ravno oslobađanju deset robova, biće mu upisano sto dobrih djela, izbrisaće mu se sto grijeha, to će mu biti zaštita od šejtana cijelog tog dana sve dok se ne smrkne, i niko neće donijeti nešto bolje od tog čovjeka osim onog čovjeka koji je to izgovorio više puta nego on."[2]

Ibn-Alan kaže da El-Kadi Ijad navodi:" Navođenje ovih brojeva (u prethodnim hadisima), tj. broja sto i ograničenja za ove zikjrove jeste dokaz da je to donja granica za navedene nagrade, jer je Božiji Poslanik upozorio: »Niko nije bolje učinio osim onoga ko je ovo uradio više od njega«, što dokazuje da je dozvoljeno da se to učini u većem broju od sto, pa će onaj ko to učini biti više nagrađen odgovarajućom nagradom. Ne treba, dakle, misliti da je navođenje ovog broja stotinu zbog toga da se kaže kako se taj broj ne smije preći i da nema nagrade ako on bude premašen, kao što je to u slučaju povećanja broja rekata u ograničenim sunnetima i broja radnji kod tahareta (abdesta, gusla).

Neki autori su otišli u krajnost, pa su rekli: Obećana nagrada je vezana za spomenuti broj. Ibnul-Dževzi kaže: »Ovo je očita greška. Ovo je stav na koji se ne treba obazirati. Ispravno je, kao što kaže pjesnik: Ko učini više, Allah će povećati njegova dobra djela.«"[3]

Zikjr koji nije brojčano ograničen je onaj zikjr na koji nas Allah nagovara da ga činimo u svim situacijama i vremenima, bez posebnog

---

1) Muslim

2) Eš-Šejhan

3) "El-futuhatul-rabanijje alel ezkarin- nevevijje", sv. I, str. 209. od učenjaka Ibni-Alana

ograničavanja i vezanja, kao što je u ajetu: "O, vjernici, spominjite Allaha mnogo."[1] Kad god vjerniku misao o Bogu poraste i ojača, on se onda Njega više i sjeća i spominje Ga, jer kad neko nešto voli, on se toga i mnogo sjeća i mnogo to spominje (o tome govori).

Nema štete da muršid koji upućuje (u tarikat) kod murida podstiče određeni broj zikjrova da bi pojačao njegovu pažnju i njegovu odlučnost, da bi od njega otklonio ljenost i oklijevanje, tako da on postane onaj koji mnogo čini zikjr, sjećanje i spominjanje Allaha Uzvišenoga!

6) Izrazi i oblici zikjra

Spominjanje Allaha Uzvišenoga sa svim izražajnim oblicima jeste lijek za bolest srca *(duhovne, a ne duševne bolesti - Prevodilac)* i za bolesti duše. Ti izrazi (formule) jesu: LA ILAHE ILLELLAH (Nema drugog boga osim Allaha). Tu spada i salavat (blagosiljanje) Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, istigfar (traženje oprosta), neka lijepa Allahova imena, a tu je najprije jedinstveno ime Allah, itd. Svi ovi "lijekovi" izvedeni su iz "apoteka" Kur-ana i Hadisa.

S obzirom da su formule zikjrova višestruke i mnogobrojne, i da svaki oblik zikjra ima poseban uticaj na srca (murida) i posebno mjesto djelovanja u dušama, časna gospoda sufijski muršidi su kao liječnici ljudskih srca, kao nasljednici velikog Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u svojim pozivima, u svojim uputama i svojim odgajanjem dozvoljavali (davali izun) svojim muridima da obavljaju određene zikjrove koji odgovaraju njihovim stanjima i potrebama, i prema njihovom napredovanju u kretanju prema zadovoljstvu Allaha Uzvišenoga. To je isto kao što i liječnik tijela ima razne lijekove za razne bolesti, vrste lijekova prema vrstama bolesti, pa kada bolest kreće nabolje, onda se zamijene i lijekovi. Zato murid treba da bude u vezi sa muršidom, da ga obavještava i da se sa njim savjetuje, da mu kaže kakve koristi od zikjra osjeća u svom duhovnom životu i govoru svoga srca i duše, kako napreduje u svom kretanju u pogledu poboljšavanja svoje naravi i vladanja i božanske spoznaje (ma'rife).

Stav o zikjru sa jedinstvenim Božijim imenima

Dozvoljeno je spominjati Allaha bilo kojim imenom od Njegovih lijepih imena, kao što su: Allah, Rahman, Rahim, Dželil itd. Naime, Allah veli: "Reci, Muhammede, zovite vi, molite vi Allaha ili zovite, molite Rahmana,

1) El-Ahzab, 41.

jer kojim god imenom Ga vi zvali, On ima svoja lijepa imena (el-esmaul--husna)"[1] Isto tako, Allah kaže: "Reci: Allah, a onda njih (nevjernike) ostavi u njihovim zabludama, neka se zabavljaju,"[2] Postoje i hadisi koji podstiču na zikjr, bez naglašavanja posebnih izraza za to. Naime, u časnoj tradiciji (hadisu) od Božijeg Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, dokazano je da je on kazao da "neće nastupiti Sudnji dan sve dotle dok na Zemlji bude neko ko će govoriti Allah, Allah."[3]

Isto tako, dokazano je da su mnogobošci Mekjkje mučili Bilala, radijellahu anhu, da bi ga odvratili od vjere, a on je samo ponavljao: "Ehad, Ehad - Jedan (je Bog), Jedan!"

A to što neki kritičari niječu (zikjr) jeste plod njihove tvrdoglavosti, jer poricanje zahtijeva dokaze za tu tvrdnju, a oni ih nemaju, jer je velika većina islamskih učenjaka izričito kazala da je spominjanje Allaha sa ovim Njegovim uzvišenim, Jedinstvenim imenom, vjerski sasvim dozvoljena. Evo nekih njihovih mišljenja: Ibni-Abidin, čuveni učenjak, u svojoj "Hašiji" kaže: "Hišam prenosi od Muhammeda a on od Ebu-Hanife, da je ime Allah najveće Allahovo ime (Ismullahil-eazam). To je potvrdio Et-Tahavi i mnogi drugi alimi, a najveći broj arifa, gnostika, koji su spoznali duhovne istine, kažu da nema zikjra većeg stupnja od zikjra sa imenom Allah, kao što to navodi Emir Hadi u Komentaru Et-Tahrir." Učenjak El-Hadimi kaže: "Znaj da je ime Uzvišenoga Allah Njegovo najuzvišenije ime po učenju Ebu-Hanife, El-Kjesaija, Es-Sa'bije, Ismaila b. Ishaka, i Ebu-Hafsa i većine drugih učenjaka, a to je vjerovanje i većine šejhova sufizma i gnostika, jer kod njih nema zikjra iznad zikjra imenom Allah. Allah je rekao svom Poslaniku, alejhisselam: »Reci: Allah, pa ih ostavi...«"[4]

Džunejd, rahimehullahu, kaže: "Onaj ko spominje ovo ime (Allah), odvaja se od svog nefsa, strasti, veže se sa svojim Gospodarom, izvršava Njegova prava (svoje obaveze prema Bogu), gleda Njega svojim srcem čija su ljudska svojstva spalile svjetlosti osvjedočenja (duhovnog viđenja)"[5]

Ebul-Abbas el-Mursi, rahimehullahu, kaže: "Neka tvoj zikjr bude Allah, Allah, jer je to ime sultan svih imena, ono ima svoj teren i svoje djelovanje; teren mu je nauka, ilm, a djelovanje, plod mu je nur, svjetlost, ali ta svjetlost nije cilj sama po sebi, nego ono što se ostvaruje posredstvom

1) El-Isra, 110.
2) El-En-am, 97.
3) Muslim u Sahihu
4) El-En'am, 91.

tog nura, a to je otkrovenje (kješf) i jasno uvjerenje, pa ga zato treba mnogo spominjati, jer je odabranije od svih ostalih izraza zikjra, zato što ono sadrži sve ono što se nalazi u »La ilahe illallah«, tj. vjerovanje (akaid), nauka, odgoj, pravo i dr."[1]

7) Upozorenje da se zikjr ne izostavlja

Po Kur-anu Časnom: "A ko se bude pravio slijepim u odnosu na sjećanje i spominjanje Milostivoga (Boga, dželle šanuhu) Mi ćemo mu natovariti šejtana, pa će mu on biti drug; oni će onda ljude odvraćati od pravog puta, a ljudi će misliti da su na pravom putu!"

Dalje Uzvišeni Allah kaže: "I jutrom i večerom sjećaj se i spominji svoga Gospodara svojom dušom (u srcu, u sebi), sa strahopoštovanjem i šapatom, a ne glasno vičući, a ne budi nemaran."[2]

Kudeći licemjere Allah kaže: "Oni se ne sjećaju i ne spominju Allaha, osim vrlo malo."[3]

Po Sunnetu Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: Ebu-Hurejre, radijellahu anhu, kaže da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Svaka skupina ljudi koja ustane sa mjesta svoga sijela, a tu se nije sjećala i spominjala Allaha, kao da je ustala od magareće lešine. To će na Sudnjem danu za njih biti žalosno."[4]

Isto tako, Ebu-Hurejre, navodi da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko bude sjedio a ne sjećao se i ne spominjao Allaha, to će za njega biti gubitak, žalost i kajanje. Isto to će biti i onome ko legne (da spava), a ne sjeti se i ne spomene Allaha."[5]

Ebu-Hurejre, radijellahu anhu, još prenosi: "Ko sjedi na nekom sijelu, a ne spomene Allaha i ne donese salavat na Vjerovjesnika, to će mu biti gubitak i manjkavost, pa ako Allah htjedne takve ljude će kazniti, a ako htjedne i oprostiće im."[6]

Muaz b. Džebel, radijellahu anhu, kaže da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Džennetlije (oni koji dođu u Džennet) neće žaliti

1) Nurut-tahkik, str. 174.
2) El-Earaf, 205.
3) En-Nisa, 142.
4) Ebu-Davud i El-Hakim
5) Ebu-Davud u Sunenu
6) Et-Tirmizi

ni za čim drugim osim za časovima (svoga života) u kojim se nisu sjećali i nisu spominjali Allaha."[1]

Islamski učenjaci su govorili o ovom pitanju (zanemarenju zikjra). Sehl je rekao: "Ne poznajem ružnijeg grijeha od napuštanja zikjra Gospodara (sjećanja i spominjanja Boga, dželle šanuhu).

Ebul-Hasan eš-Šazili, radijellahu anhu, kaže: "Znak licemjerstva je ako je čovjekovom jeziku teško da spominje Allaha."[2] Izgleda da je Šazili pri ovom kazivanju izvršio pozajmnicu (iktibas) iz onoga kako je Allah opisao dvoličnjake: "Dvoličnjaci (munafici) varaju Allaha, a On će njih »prevariti«, a kada ustaju da klanjaju namaz, ustaju lijeno, žele da ih vidi narod (da klanjaju), a Allaha spominju vrlo malo."[3]

Zbog svega ovoga pametan čovjek treba da se trgne iz svoje nemarnosti i da se dobro potrudi da svoje srce probudi sjećanjem i spominjanjem Allaha, da nastoji da se okiti svojstvima vjernika koji mnogo čine zikjr i da se, što više može, udalji od ružnih svojstava dvoličnjaka koji Ga malo spominju.

8) Kretnje pri zikjru

Kretnje (pri zikjru) su pohvalna stvar, jer one podstiču, čine raspoloženim, tijelo za obavljanje pobožnosti zikjrom. Dokaz za to nam je ono što je naveo Imam Ahmed u svom Musnedu i hafiz Mukaddesi sa vjerodostojnim ljudima o hadisu Enesa, radijellahu anhu, gdje se kaže: "Abesinci su igrali pred Božijim Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, i govorili su svojim jezikom: »Muhammed je dobar rob (čovjek)«, pa je Božiji Poslanik, pitao: »Šta to oni govore?« Odgovoreno mu je da oni izjavljuju da je Muhammed dobar čovjek. Kada ih je Božiji Poslanik vidio u takvom stanju, nije to osuđivao, nego ih je podržao u tome, a poznato je da se šerijatske odredbe uzimaju iz riječi Božijeg Poslanika, iz njegovih djela i iz njegovog odobravanja, i budući da on nije osuđivao njihov postupak nego ih je podržao, prećutno odobrio, jasno je onda da je to dozvoljeno (a nije pokuđeno)."

U hadisu se nalazi dokaz za to da je ispravno (u vjerskom pogledu) da čovjek čini pokrete koji nisu zabranjeni (nego su mubah) kada hvali Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i da se pokreti pri zikjru ne mogu nazivati zabranjenom igrom, nego su oni dozvoljeni, jer oraspoložuju tijelo,

1) Ibn Es-Sunni
2) Revdatun-nasirin, str. 44.
3) En-Nisa, 142

čine ga veselim i raspoloženim za zikjr, podstiču srce da osjeća blizinu sa Allahom Uzvišenim, pa kada je ispravna namjera (nijjet), onda i posljedice budu prema namjerama i svakome pripada ono što je namjeravao (i želio da ostvari svojim činom).

A da čujemo i imama Aliju, radijellahu anhu, kako on opisuje drugove (ashabe) Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Ebu-Erakje veli: "Sa Alijom sam klanjao sabahski namaz, i kada se on okrenuo sa desne strane ostao je sjetan, potišten, sve dok sunce nije bilo na zidu džamije za jedno koplje. On je tada klanjao dva rekjata i digao ruke, a onda rekao: »Tako mi Allaha, vidio sam ashabe, drugove Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a do danas nisam vidio ništa sličnog njima. Oni su osvanuli žuti, blijedi, nedotjerani, prašnjavi, a pred njima su bila koljena (sjedili su na koljenima), u noć su ušli klanjajući se Allahu (činili su sedždu) i stojeći, a gibali su se kao što se giba drvo kada puše vjetar, iz očiju su im tekle suze tako da im je odjeća ovlažila.«"

Za nas je ovdje bitno ono što je rekao Alija, radijellahu anhu, da su se gibali kao što se giba stablo drveta na vjetru. Iz ovoga je jasno da se to odnosi na njihovo treperenje, kretnje pri sjećanju na Allaha, pa, prema tome, ovo poništava stav onih koji tvrde da su kretnje pri zikjru zabranjena novotarija (bid'at).

Na osnovu ovog hadisa šejh Abdul-Gani en-Nablusi, rahimehullahu, izvodi dokaz da su pokreti pri zikjru mendub, dozvoljeno, pohvalno djelo, pa kaže: "Ovo je jasan dokaz da su ashabi činili jake pokrete pri zikjru, pa je stoga apsolutno dokazano da je dozvoljeno za vrijeme zikjra činiti određene pokrete, tim prije jer je čovjek slobodan i nije odgovoran kada čini pokrete, kada ustaje i sjeda kako god hoće, jer time ne čini ništa pokuđeno ni griješno, niti ima takvu namjeru."

Ali imaju oni koji su se uvukli u sufizam, a s njime nemaju ništa zajedničko, koji unakazuju ljepotu halkai-zikjra (skupine zakira) novotarijama koje su zabluda i pokuđena djela, koja svijetli Šerijat osuđuje, a to su: upotreba raznih sprava za sviranje, što je zabranjeno, i sastajanja koja imaju za cilj djela i pjesme lošeg sadržaja. Sve to ne ostvaruje praktični cilj čišćenja srca od njegovih prljavština i njegovo približavanje Uzvišenom Allahu, nego je to zabavljanje duša koje su inače nemarne i ostvarenje niskih ciljeva.

Žalosno je da takozvani alimi napadaju halkai-zikjr, pa ne prave razliku između ovih iskrivljenih uljeza i pravih zakjira, salikja koji iskreno spominju

Allaha i kroz svoj život kreću se njegovim pravcem, što učvršćuje njihovo vjerovanje (iman), njihovo ispravno postupanje u životu i njihovo visoko moralno vladanje.

Ima uleme koja objektivno cijeni i pravi razliku između pravih i iskrenih sufija koji idu stopama najvišeg Poslanika (Muhammeda, alejhisselam) i između otpadničkih uljeza. Oni objašnjavaju Allahove odredbe o zikjru, a na njihovom čelu je učenjak Ibni-Abidin koji je u svojoj poslanici "Šifaul-alil" - "Lijek za bolesnika" pobio uljeze u sufizam i suprotstavio se njihovim novotarijama i negativnim postupcima u zikjru i upozorio na njih i na opasnost druženja sa njima, pa kaže: "Mi nemamo prigovora na naše iskrene sufijske prvake koji su čisti od svih nevaljalih osobina. Tako je imam dviju skupina El-Džunejd upitan: »Ima ljudi koji se (pri zikjru) zanose i ljuljaju?« On je odgovorio: »Ostavite vi njih sa Uzvišenim Allahom jer se oni kod Njega vesele, jer je njihova pluća (duše) isjeckao tarik (derviški red, sufijsko vladanje), njihova srca je rastrgao trud (oko zikjra), oni su se zbili u jedan kvadrat, pa im nije tijesno kada dišu da bi održali to svoje stanje, a da si ti okusio njihove doživljaje, ti bi imao opravdanja za njih.«"

Ibni-Abidin u istoj Risali kaže: "Slično onome što je rekao El-Džunejd, odgovorio je Ibni-Kjemal-paša, kada je od njega zatražena fetva o tome, rekavši (stih):

U pokazivanju zaljubljenosti (u Boga, dželle šanuhu) nema grijeha,
ni u ljuljanju, ako si ti čist od zala,
pa ni ako ustaneš na noge da činiš (zikjr),
jer je onome koga je pozvao njegov Gospodar dozvoljeno da igra
i na glavi.

Dalje Kjemal-paša nastavlja: »Dozvola (ruhsat), za ovakav zikjr sadržana je u ovome što je rečeno za one koji su arifi, poznavaoci duhovnih istina, i koji svoje vrijeme troše u najbolje djelo (zikjr), krećući se (sulukj) ka Allahu, jer oni sustežu svoje duše od svih pokuđenih stanja (hal), jer oni slušaju samo Allaha, ne žele ništa drugo osim Njega. Ako Ga spomenu, oni uzdahnu, ako Mu zahvaljuju (šukjr čine) oni to čine javno, ako Ga nađu (osjete Njegovu milost) oni kriknu, ako Ga vide, oni se duhovno odmore, ako se upute u veličanstvenosti Njegove oni se istope, kada ih savlada velika ljubav prema Njemu, i kada oni popiju šerbe iz darežljivosti Njegove volje, neke od njih kucne glas Njegove veličine, pa oni padnu (u trans) i istope se, a druge pogodi svjetlica Njegove dobrote, pa on zaigra i veseli se; druge, opet, obasja naklonost Njegove blizine, pa oni postanu opijeni i odsutni

(gajb). Ovo je sve što mi je palo na pamet kao odgovor (na postavljeno pitanje), a Allah najbolje zna što je pravo i ispravno.« On je još rekao: »Mi nemamo šta da govorimo o onima koji njih slijede i koji uživaju u njihovom »piću«, koji u svojoj duši osjećaju slast, želju i ljubav prema Biću Sveznajućeg Gospodara Vladara, nego mi treba da razgovaramo sa onim običnim pokvarenim griješnim ljudima (da ih uputimo i da im razjasnimo sve ovo).«"[1,2]

Iz ovoga vidimo da Ibni-Abidin, rahimehullahu teala, dozvoljava (smatra mubahom) zanos i kretanje u zikjru, i na to izdaje fetvu, šerijatsko pravno odobrenje, a tekstovi koji su navedeni u njegovoj poznatoj Glosi (Hašiji), u III dijelu, koji se odnose na zabranu, odnose se na slučajeve kada se u krugovima zikjra čini ono što je po islamu pokuđeno: kao što je upotreba sprava za zabavu i pjevanje, udaranje sabljama, općenje sa lijepim čeljadima i svođenje riječi na opis tih osoba, zabavljanje sa njima i tome slično, što je suprotno islamskom moralu.

Kritičari, koji riječi Ibni-Abidina dodaju svojim mišljenjima, čine to zato jer nisu u potpunosti proučili njegove stavove u zbirci njegovih Poslanica, gdje on rastavlja, kao što je već rečeno, one koji su uljezi u sufizmu i one koji su iskrene sufije pa je za njih zanos i kretnju proglasio dozvoljenim (mubah), kao i za one koji njih slijede. Zato, pogledaj te izvore pa će ti istina o tome biti vidljiva!

Nema sumnje da je glumljenje zanesenosti stvar izazivanja osjećanja (zaljubljenosti) i iskazivanje takvog stanja, ali u tome nema grijeha ako je namjera iskrena i ispravna. To je dobro rekao Ibni-Abidin u stihu koji je ranije citiran.

---

1) Zbirka poslanica Ibni-Abidina, Sedma poslanica, pod naslovom "Liječenje bolesnika", str. 172.-173.

2) *Posebna napomena prevodioca: Ovaj tekst Kjemal-paše, napisan na arapskom jeziku, vrlo je lijep, jer je u prozi, a rimovan, što se zove sedž', pa prevodilac osjeća potrebu da ga navede i u originalu. Doduše, takav njegov karakter izaziva posebne poteškoće u prevođenju, i prevodilac vjeruje da bi neko sa pjesničkim darom mogao i bolje da prevede, ali prevodilac misli da je činio kako je najbolje znao i mogao, pa moli za oprost ako nešto nije uradio najbolje. Dakle, Kjemal-paša arapski kaže:*
Mâ fittevâdžudi, in hakkakte, min haredž
ve lettemajuli, in ahleste, min be-s *(be, hemze, sin)*
fe kumte tes'â alâ ridžlin, ve hukka li men
deâhu Mevlâhu en jes'â alerre-s *(ra, hemze, sin)*
Erruhsatu fimâ zukjire minel evdâ' indezzikjri vessemâ' lil arifîne essârifîne evkâtehum ilâ ahsenil eamâl, essalikjîne el malikjîne li dabti enfusihim an kabâihil ahvâl, fe hum lâ jestemiûne illa minel ilâh, ve lâ ještâkûne illa lehû, in zekeruhû nâhû, ve in šekerûhu bâhû, ve in vedžedûhu sâhû, iza galebe alejhimul vidždu bi galebâtihî ve šeribû min mevâridi irâdetihî fe minhum men tarekathu tavârikul hejbeti fe harre ve zâb, ve minhum men barikat lehu bevârikul lutfi fe teharekje ve tâb, ve minhum men talea alejhimul-hibbu min

Učenjak El-Elusi u svom tefsiru, kod tumačenja kur-anskih riječi: "Oni koji spominju Allaha stojeći, sjedeći i ležeći" kaže da se ovo može odnositi i na ono što kazuju Ibni-Omer, Urve i Ibnuz-Zubejr, radijellahu anhu, da su jednog Bajrama izašli na musallu (mjesto gdje se zajednički klanjaju bajram--namazi i džume) pa su počeli da obavljaju zikjr. Tada je neko rekao: "Zar Allah nije rekao: »spominju Allaha stojeći i sjedeći«, pa su oni ustali i na nogama obavili zikjr, jer su time htjeli da odaju počast ajetu koji o tome govori.«"[1]

Ebu-Medjen, radijellahu anhu, pjeva:

Reci onome ko zabranjuje (osuđuje) zanos onima koji ga osjećaju:
Ostavi nas, jer ti nisi okusio smisao "pića" naše ljubavi!

Kada zatrepere duše žudeći za susretom, da, tada zaplešu osobe(ljudi),
o, neznalico, koji ne shvaćaš smisao toga!

Zar ne vidiš pticu u kafezu, o čovječe, kad se sjeti domovine,
zajeca pjevajući

svojim cvrkutom razveseljava svoje srce pa se njeni udovi uzbude
osjećanjem i željom.

Tako i duše muhibba (kanditata za derviše) o, mladiću, uzbuđuju želje
prema najuzvišenijem svijetu (alemul gajb).

Zar da mi njih (te duše) prisiljavamo da trpe, a one su obasute žarkom
željom, pa zar je moguće biti strpljiv kad se očito ugleda duhovni svijet?

Zato, o, ti vođo zaljubljenih, ustaj i stojeći citiraj (uči ilahije, zikjr),
zapjevuši nam ime Voljenoga (Allaha) i oraspoloži nas!

Nakon svega (rečenog), cilj jednog muslimana kad ulazi u halkai-zikjr (u krug zikjra) jeste izvršenje ibadeta (pobožnosti) koja se zove zikjr, sjećanje i spominjanje Allaha, dželle šanuhu, a pri tome nije poseban uvjet (šart) kakvo bilo kretanje, ali je ovo sredstvo i način da se ostvari živahnost, čilost, veselost, duševno zadovoljstvo tim ibadetom. To je i želja da čovjek bude sličan onima koji su ostvarili napredak u duhovnom pogledu - ako je namjera (nijjet) takvog čovjeka iskrena! (Stih):

I ako niste isti kao oni, trudite se da im sličite,
jer nastojati da sličimo plemenitim ljudima, za nas je spas!

---

1) Ruhul meani, od allame Mahmuda el-Elusija, str 140

9) Recitovanje (ilahija) i sema (slušanje, u džamiji)

Ubejj b. Kja'b, radijellahu anhu, prenosi da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "U stihu ima mudrosti."[1]

Enes, radijellahu anhu, opet, kazuje da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, sa nekim ljudima nosio materijal za gradnju džamije, a oni su recitovali i govorili:

Allahumme, la'ajše illa ajšel âhire
fansuril ensare vel muhadžire!
(O moj Bože, nema života osim života na drugom svijetu,
pa pomozi i ensarije i muhadžire!)[2]

Selam b. el-Ekve', radijellahu anhu, kazuje: "Putovali smo sa Božijim Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, u Hejber, i to noću. Jedan od nas reče Amiru b. El-Ekve'u: »Zar nećeš (hoćeš li) da nam deklamuješ štogod od svojih sastava?« Amir je bio pjesnik, pa je počeo da pjeva, ljuljajući se zajedno sa ljudima (koji su sa njim putovali):

O, moj Bože, da nije Tebe, mi ne bismo bili na pravom putu,
niti bismo dijelili milostinju niti bismo klanjali namaz.
Oprosti (nam), sve što želimo činimo to radi Tebe (da Ti budeš zadovoljan)
I učvrsti nas kada se budemo sreli (kada se budemo našli pred Tobom)
Svakako daruj nam smirenost
Jer ćemo mi svakako doći (preda Te) kada budemo pozvani,
i kada nas vičući budu gonili.

Na to je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: »Ko je ovaj vodič?« Ljudi rekoše: »Amir b. el-Ekve'.« Božiji Poslanik, reče: »Jerhamuhullah - neka ga Allah pomiluje (zato što je ovako recitovao svoju pjesmicu).« Jedan čovjek je rekao: »Je li (nam) dužnost (da ovu pjesmicu ponavljamo kao molitvu), o, Božiji Poslaniče! Da hoćeš da nas njome okoristiš (da nam je preporučiš da se njome služimo i koristimo)...«"[3]

Seid b. el-Musejjeb kaže da je Omer (b. el-Hattab) prošao kroz džamiju, dok je Hassan (b. Sabit) recitovao, pa ga je Omer pogledao mrko,

1) Buharija, Sahih
2) Buhari
3) Buharija u Sahihu

a Hassan je odgovorio: »Ja sam recitovao a bio je prisutan onaj koji je bolji od tebe (misli na Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem)«, pa se onda okrenuo Ebu-Hurejri i rekao: »Kunem te Bogom, jesi li čuo Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kad je rekao: »Udovolji od mene, o moj Bože, pojačaj ga (Hassana) sa Ruhul Kudusom (Svetim duhom, Džibrilom, alejhisselam)!« Ebu-Husejn reče: »Da (čuo sam Božijeg Poslanika, kada je to rekao).«"[1]

Aiša, radijellahu anha, prenosi da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, postavljao mimber (stepenice) u džamiji za Hassana, pa bi on na njima stajao i veličao Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bi govorio: "Zaista Allah potvrđuje Ruhul Kudusom (Džebrailom) ono što Hassan pohvalno govori o Božijem Poslaniku."[2]

Učenjak Es-Sefarini, komentator pjesme o adabu (o vladanju), kaže: "Ebu-Bekjr b. el-Enbavi prenosi da je Kja'b b. Zuhejr pokajnički došao (Božijem Poslaniku) i počeo da recituje čuvenu kasidu, pjesmu, odu »Banet Suadu« (Pojavila se Suada)... pa kada je došao do stiha:

Inner resule le sejfun justedâu bihî
muhennedun min sujûfil hindi meslûlu
(Zaista je Poslanik, sablja koja svjetli,
on je kao isukani indijski mač - jedan od indijskih mačeva)

Božiji Poslanik je svoj ogrtač, koji je bio na njemu, bacio Kja'bu. Muavija mu je za njega nudio 10.000 (ondašnjih novčanih jedinica) na što mu je on rekao: »Kada je u pitanju Pejgamberova odjeća ne mogu dati prednost bilo kome«, a kada je Kja'b umro Muavija je njegovim nasljednicima poslao 20.000 i kupio ga od njih, pa je onda rečeno: Iz recitovanja kaside Kja'b b. Zuhejra pred Božijim Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, i njegovog darivanja Kja'ba ogrtačem (nastaje) više običaja: 1) da nema grijeha u recitovanju stihova (ilahija), 2) da je dozvoljeno slušati to u džamijama, i 3) da je dozvoljeno darovanje, plaćanje za to."[3]

Imam eš-Šafi-i, radijellahu anhu, kaže: "Stih je govor, pa onaj koji je dobar - dobar je, a onaj koji je ružan - ružan je."

Učenjak en-Nevevi veli: "Nema grijeha od recitovanja stihova u džamiji, ako je to pohvala Poslaniku ili islamu, ili ako sadrži kakvu mudrost,

1) Buharija
2) Buharija

pouku, ili ako propagira lijepo ponašanje ili poslušnost i skromnost, i druga slična pohvalna djela i vladanja."[1]

Ebu-Bekjr b. el-Arebi, malikjija, komentator El-Tirmizina "Sunena" kaže: "Nema štete od recitovanja stihova u džamiji kada se radi o pohvali vjere i jačanju šerijatske nauke."[2]

Hudžetul islam El-Gazali u "Ihjau" kaže: "Pjevanje je bilo uobičajeno u vrijeme Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i njegovih ashaba, a to su bili stihovi - pjesme koje su djelovale (na slušaoce) svojim lijepim glasovima i skladnim ritmovima, pa niko od drugova Božijeg Poslanika nije dokazivao da je to bilo pokudeno."

Enes, radijellahu anhu, kazuje da je Božiji Poslanik bio na jednom putovanju, a tu je bio i jedan dječak koji je pjevao (pjesme). Zvao se Endžeše. Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao mu je: "Polahko, o, Endžeše! Ti se nalaziš među staklenim posudama", pa Ebu-Kalabe kaže da to znači: "sa ženama."[3]

El-Hafiz ibni Hadžer kaže u svom komentaru Buharije: "Ibni-Battal veli: »Riječ el-kavarir (staklena posuda), jeste alegorija za žene koje su jahale na devama, pa je Alejhisselam naredio tom dječaku Endžeši da pjevuši polahko, da ne bi djelovao na deve, tako da one ubrzaju hod, jer kada one ubrazuju svoj hod, onda nije sigurno da žene neće popadati sa deva, a kad deve idu polahko te opasnosti nema«", pa onda on kaže: "Ibni-Abdil Berr je prenio konsenzus (opći stav uleme) da je pjevanje dozvoljeno, iako neki hanbelijski učenjaci imaju suprotno mišljenje. Oni koji su zabranjivali ovo (pjevušenje) pobijeđeni su vjerodostojnim hadisima."

Ovdje se može dodati i pjevušenje za hadžije koje izaziva osjećanje čežnje spominjanjem Ka'be i drugih mjesta. Tome je slično i bodrenje za vrijeme džihada.

El-Taberi navodi da je Ibni-Džurejdž rekao: "Pitao sam Ata-a o pjevanju, o stihu i tome slično, pa je on odgovorio: »U tome nema štete sve dok to nije bezobrazno!«"

Ibni-Battal kaže: "Ono što je u stihu (pjesmi) i recitovanju spominjanje Uzvišenog Allaha i što je Njemu u počast, što je stimulisanje pokornosti Njemu, predavanje Njemu, to je dobro i to je poželjno, i to je smisao hadisa: »U stihu je mudrost...«, ono što je laž, ružna riječ, to je pokudjeno..." pa kaže: "Hidai redžez, recitovanje i pjevanje se činilo u prisutnosti Poslanika,

1) Časopis "El-muslim" 1382.h.god., br.4, str.13.

2) Isti izvor

čak se to nekad i tražilo, a sve su to bili stihovi koji se rimuju i pjevaju lijepim glasovima."[1]

Allame es-Saferini u svojoj zbirci o književnosti kaže: "Dozvoljeno je pjevanje kojim se tjeraju deve i dizanje glasa nomada." Isti autor kaže da se ova dozvola povezuje sa vijestima i dokazima da su pjesme recitovane, pjevane za vrijeme putovanja, pa je većina (islamske) uleme (učenjaka) konsenzusom (idžma') zaključila da nema grijeha u pjevanju (ilahija).[2]

Šerijatski pravnik Halil en-Nahlavi iz Damaska u svoj knjizi "Zabrana i dozvola", u sedamdesetom poglavlju, kaže: "Gina, pjevušenje jeste sema." U poglavlju "Fetavai hajrijje", opet, stoji, nakon što su izloženi stavovi učenjaka i njihovo razilaženje u pogledu sema'a: "a što se tiče semaa, (glasnog zikjra) kod časne gospode sufija, neka je Allah sa njima zadovoljan, on je izvan ovog sporenja (uleme), on je čak uzdignut za jedan stepen od dozvoljenosti do stupnja poželjnosti, pohvale (mustehabb), kako su potvrdili ne jedan, nego više islamskih istraživača."[3]

Cilj recitovanja jeste upućivanje, savjetovanje, dakle korist (a ne šteta), jer je prirodno da slušanje tih recitacija izaziva i budi skrovite kutke duše, i budi srca ugodnim osjećanjem blizine svetosti i želja i čežnji za Muhammedanskim svjetlostima. Sve su to lijepo opisali naši sufijski prvaci kod kojih se iza glasova ne kriju nikakve igre, niti se oni bave besposlicama, jer se oni kreću posebnim dolinama, dok se neuka masa kreće drugim predjelima. Zato oni čuju što obični svijet ne čuje, oni spoznaju i ono što masa ne može da spozna, jer njihov sema' (glasni zikjr) podstiče njihova lijepa osjećanja, izaziva njihov zanos, budi zaspale želje i pokreće srca, a pošto su njihova srca povezana sa njihovim Gospodarom, i pošto su samo Njemu posvećena, i u blizini Njegove Uzvišenosti su čvrsta i jaka, to njihov sema' (zikjr) napaja duše i ubrzava njihovo kretanje prema Uzvišenom Allahu. To je sasvim suprotno pjevanju pokvarenjaka niskih osobina koji se skupljaju radi zabave i igre, pa to onda još više u njima izaziva nemoralno ponašanje i pokvarenost i odvraća ih od izvršavanja dužnosti prema Uzvišenom Allahu. Zato se ne može vršiti analogija između dobrih i nevaljalih, između poslušnih i neposlušnih.

Dobro je da navedem neke argumente sufijskih prvaka o koristima slušanja zikjra koji godi dušama.

---

1) "Fethul bari", Komentar Buharije od El-Askalanija, X, str. 442.

2) "Gizaul elbab", I, str. 145.

3) "Eddureru el- mubahatu fil hazri vel-ibahati", od fakiha Eš-šejha Halil ibni Abdil-Kadira... poznatog kao En-Nahlavi

Tako Muslim Abadani kaže: "Jedne večeri došli su nama neki prijatelji (on nabraja imena četvorice), pa smo sišli na obalu, a ja sam im pripremio jela i pozvao ih, pa su oni prišli, a kada sam ja postavio jela pred njih, jedan od njih je rekao (stih):

Razna jela te odvraćaju od kuće vječnosti (onoga svijeta),
a slabosti koje osjeća duša, jesu zabluda i grijeh, pa ništa ne koriste.

Na to je Utbe (jedan od pristurnih) ciknuo (glasno viknuo) i pao u trans, a ostali su plakali, te sam ja digao hranu ispred njih i tako mi Allaha niko nije okusio ni zalogaja. "[1]

Ebu-Osman en-Nisaburi kaže: "Jedan pjevač je odrecitovao slijedeće stihove pred Harisom el-Muhasibijem:

Ja plačem u tuđini - a ne plače tuđinovo oko.
Kad sam odlazio iz svoje zemlje nisam bio pogođen (nesretan)
A čudno je to što sam ostavio domovinu
u kojoj je moj Voljeni,

pa je on počeo da osjeća tugu i plače, tako da su svi pristuni osjećali samilost prema njemu."[2]

A kada je Zunnun el-Misri došao u Bagdad, neke sufije su mu došle sa svojim recitatorom, pa su tražili dozvolu (izun) da ovaj štogod izrecituje, a kada mu je dozvoljeno, on je rekao (stih):

Malo ljubavi prema Tebi uznemirilo me,
pa šta (da se čini) kada ona posve osvoji (čovjeka).
Ti si u mom srcu sakupio ljubavi toliko
da je ona postala zajednička.
Zar nećeš oplakivati (žaliti) neveseloga,
kad se zasmije bezbrižni, on plače.

Zunnun je ustao i pao na lice (sedždu).[3]

Priča se da je Ebul-Husejn en-Nuri bio na jednom sijelu, gdje se vodio razgovor o tuzi (brigama), a Ebul-Husejn je šutio, pa je onda ustao i izdeklamovao:

1) El-Ihja, sv.II, str. 152.
2) Tabakatus sufijje, str. 60.
3) Ihja, sv. II, str. 259.

Mnoga golubica koja jutrom guče tugaljivo
zapjevala je na granama;
spominjala je ljubav i dobro vrijeme
a plakala je od žalosti pa je probudila i moju tugu.
Pa je moje plakanje mnogo puta njoj izazvalo nesanicu;
a često je njeno plakanje bilo uzrok mojoj nesanici.
Ja se tužim, pa nju ne razumijem
a ona se jadi, pa ne može da razumije mene.
Samo ja nju poznajem po velikoj tuzi,
a i ona mene, tako isto, poznaje po tuzi.
(Svi se, dakle, na nešto žalimo, brinemo se za nešto i sl.)

Svi prisutni su ustali na noge i pali u zanos, ali taj zanos nije prouzročilo znanje do kojeg su došli (iz ove deklamacije), iako je i to znanje bilo vrijedno i istinito (nego je to nastalo zbog posebnog duševnog raspoloženja).[1]

Es-Sefarini u "Gizaul elbabu" kaže: "Sema' (glasni zikjr) uzbuđuje ono što je u srcima (što ona osjećaju), on ta osjećanja pokreće, pa pošto se ljudska srca renoviraju (obnavljaju) zikjrom, sjećanjem i spominjanjem Uzvišenog Allaha, i postaju čista od taloga niskih strasti, zapaljena ljubavlju prema Allahu, tako da u njima nema ništa drugo osim Njega, to je sva čežnja, tanano osjećanje, svo uzbuđenje, i druga slična osjećanja, sadržano (skriveno) u ljudskim srcima kao što je skrivena vatra u cjepanici (drveta). To se javlja, manifestuje, samo u slučaju susreta sa sličnim osjećanjima. Zato, kad ljudi slušaju sema' (zikjr), oni to čine zato da bi susreli i osjetili ono što se u njihovim srcima već nalazi. To podstiču udarci njihovih pulseva i snaga njihovih unutarnjih osjećanja, kojima srca ne mogu odoljeti. Sve to pokreće i stimuliše njihove organe na kretanje i povike, kao da su gromom udareni, a to sve uzbuđuje srca i to ne zato što bi to proizvodilo nešto novo u njihovim srcima (jer ta osjećanja već miruju u njima). Zato je Ebul-Kasim el-Džunejd, kaddesellahu sirrehu (Allah je njegove tajne učinio svetim), rekao:

»Sema' u srcima ne proizvodi ništa novo nego on budi ono što je već u njima. Zato ti vidiš da se ti ljudi uzbuđuju zbog svog duhovnog zanosa, govore ono što im je cilj (da ostvare), osjećaju i ponašaju se po diktatu svojih intuitivnih osjećanja, a ne zbog riječi koje izgovori pjesnik (recitator ilahija). Oni se ne obaziru na riječi (koje čuju), jer je njihovo razumijevanje smisla tih riječi već ostvareno prije izgovorenih riječi. Naime, njihovi nervi i

mozgovi su to već zamislili (i oni očekuju takve riječi).« *(Kako krasno kazano! Nijedan sufija ne bi trebalo da zaboravlja ove riječi kad obavlja zikjr. Prevodilac derviš Ahmed Nurudin, tj. Ahmed b. Omer b. el-Hasan b. Mehmed Mešić)*

Ovo posvjedočuje ono što je pričao Ebu-Hukjeman es-Sufi da je čuo jednog čovjeka koji je činio tavaf (obilazak Kjabe) i dozivao: "Ja seaterberi!",pa je pao u zanos i izgubio svijest. Kada se probudio rečeno mu je šta se dogodilo a on je kazao da je čuo kako neko ili nešto govori gornje nerazumljive riječi. Jasno je da pokreti koje on čini u zanosu nisu rezultat izgovorenih riječi ni njegove želje već izraz osjećanja koje doživljava u tom momentu.*(Dakle, uzbudilo ga je mjesto, vrijeme i stanje u kojem se on nalazio, a ne izgovorene formule. Prevodilac)*

Ili, jednog šejha su čuli kako govori da je čuo jednog čovjeka koji je vikao: "El-hijaru ašeretun bi habbetin - Deset dobrih (ljudi) će biti (vrijedno) koliko jedno zrno!" Kada je to čuo, šejh je pao u trans, a kada su ga pitali o tome, on je odgovorio: "Kada će dobri biti vrijedni samo jedno zrno, kolika će onda biti vrijednosti onih koji su zli (koji nisu dobri)?" *(Aman, aman! Prevodilac)*

Onog ko je sagorio u ljubavi prema Allahu, dželle šanuhu, teške (i nerazumne) riječi ne priječe da shvati skrivena značenja i kada ne shvaća melodiju niti vidi oblik i sliku. Zato, ko misli da sema' vraća (i dovodi) čovjeka da uživa u lijepim značenjima i ugodnim melodijama taj je daleko od sema'a.

Sema' je Rabbanijska (božanska) istina, duhovna ljepota. Onog ko ga čini dovodi do tajni posredstvom posebnih ljepota nura (svjetlosti). Briše iz srca ono što tamo ne pripada, a ostavlja u srcu ono što treba da traje. To je istinski sema', sa istinom od Istinitoga.[1]

Dalje se kaže: Što se tiče stanja koje snađe sufijskog zanesenjaka, ono nastaje zbog njegove nedovoljne moći da podnese ono što ga snađe, a to nastaje zbog obilja svjetlosti duhovnih dobrota pri ulasku na vrata njegovog srca. Stoga njega snađe smetenost, što se poigrava sa njegovim tjelesnim organima, a nalazi smiraj u udarima, u povicima i jecajima.

To se najviše događa kod početnika. Kod naprednijih to se ogleda u smirenosti i čvrstini (staloženosti), jer su njihova prsa (srca) već široko

---

1) *Opaska urednika: U rukopisu prijevoda ovaj pasus je ostao nepreveden, pa ga je naknadno preveo Sead-ef. Seljubac. Tekst u originalu glasi:*

Kâlû: Ve innemâ essem'u hakikatun rabbânijjetun ve latifetun ruhanijetun tesri semi'il musmîa ilel-esrari bi letâifittuhafi vel-emvâri fe temhaku minel-kalbi mâ lem jekjun ve jubkî

otvorena i njihove "postelje" su već prostrte za ono što će njima da dođe, tako da se oni kreću, iako miruju, oni se tresu, iako izgledaju čvrsti. Tako je Ebul-Kasimu el-Džunejdu, radijellahu anhu, neko rekao: "Kako to, mi ne vidimo da se ti krećeš u zikjru?" On je odgovorio: "Ve terel-džibâle tahsebuhâ džâmideten ve hije temurru merressehâb - Ti vidiš brda i računaš da su ona nepokretna, a ona lete kao što ide oblak."[1] *(Veličanstven je Allah, dželle šanuhu, koji nam je poručio ovu istinu, a njegov poslušni rob je El-Džunejd koji je ovako odgovorio. Prevodilac Ahmed Nuruddin Mešić)*

10) Koristi zikjra i njegovi plodovi

Ebu-Hurejre i Ebu-Seid el-Hudri, radijellahu anhu, kažu da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ne postoji nijedan narod da spominje Allaha (čini zikjr), a da ih melekji ne zaštite svojim krilima, a Allah ne obuhvati svojom milošću, pa na njih dođe smirenost i Allah ih spomene u svom društvu." (Muslim i Tirmizi)

Ebu-Seid el-Hudri, radijellahu anhu, kaže da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Uzvišeni i Blagoslovljeni Gospodar govori: »Koga zauzetost učenjem Kur-ana i sjećanjem i spominjanjem Mene spriječi da od Mene nešto zatraži, Ja ću njemu dati bolje od svega onoga što dajem onima koji nešto traže od Mene!«" (Et-Tirmizi, Ed-Daremi i Bejheki)

Ebu-Seid el-Hudri, radijellahu anhu, prenosi još od Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao slijedeće: "Gospodar će na Sudnjem danu reći: »Danas će svako znati ko su počašćenî (odabrani).« Neko je rekao: »O, Božiji Poslaniče, a koji će biti ti odabrani?« On je odgovorio: »Učesnici medžilisi zikjra u džamijama.«" (Ahmed, Ebu-Ja'la, El-Bejheki, Ibni-Hibban u svom Sahihu)

Od Muavije, radijellahu anhu, prenosi se da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, naišao na skupinu svojih ashaba (drugova) pa je rekao: "Šta vas je to iskupilo (na sijelo)?" Oni su rekli: "Sjedimo i spominjemo Allaha i zahvaljujemo Mu." Kazao je Božiji Poslanik: "Došao mi je Džibril i rekao da vas Allah hvali (ističe) pred melekjima." (Muslim i El-Tirmizi)

Enes, radijellahu anhu, prenosi da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Svaku skupinu ljudi koja se sastala da bi se sjećala i spominjala Allaha doziva jedan nebeski glasnik: »Ustajte oproštenih grijeha (grijesi su vam oprošteni), vaša loša djela pretvorena su u dobra djela.«" (Ahmed i drugi)

Sabit kaže: "Selman je bio u grupi koja je činila zikjr, a Resulullah je kraj njih prošao, pa su oni zašutjeli. On ih je pitao: »Šta to vi govorite?« Mi rekosmo: »Spominjemo Allaha«, a on reče: »Ja sam vidio kako silazi rahmet, Božija milost, pa želim da sa vama učestvujem u tome.« Potom je Resulullah rekao: »Hvala Allahu koji je u mom ummetu (u mojoj vjerskoj zajednici) dao i takve ljude da ja sam sebi zapovijedam (naređujem) da budem strpljiv sa njima (da s njima učestvujem).«" (Ovaj hadis navode imam Ahmed i El-Hakjim i kažu da je vjerodostojan)

Ibni-Kajjim el-Dževzijje o koristima zikjra kaže: "U zikjru ima više od stotinu koristi:

1. On (zikjr) odbija šejtana, udara ga i razbija.

2. On čini zadovoljstvo Milostivom, Uzvišenom, Veličanstvenom (Bogu).

3. Otklanja sumnje i brige iz srca.

4. U srce donosi veselje, radost i raspoloženje.

5. Lice i srce čini svijetlim, sjajnim (nurli).

6. Daje snagu srcu i tijelu.

7. Donosi nafaku (opskrbu).

8. Zakjira (onog koji čini zikjr) ogrće veličinom, slatkoćom i bliskošću.

9. Donosi ljubav (mehabbet) što je pravi duh islama, vrh vjere, put sreće i spasa. Svemu je Allah dao uzrok, sebeb, a sebeb, posrednik u dobijanju ljubavi, jeste zikjr, pa ko hoće da stekne Allahovu ljubav neka bude privržen zikjru. Zikjr - to su vrata mehabbeta i njegovi najveći oblici i znaci, i njegov najispravniji put.

10. On izaziva kod čovjeka oprez, murakabu, navodi ga da vodi brigu o svojim riječima i djelima, pa ga to onda uvede u krug dobročinstva i on obožava Allaha kao da ga vidi (očima), jer onaj ko zanemaruje zikjr nema puta ni načina da stigne do takvog duhovnog stupnja (mekama), kao što ni onaj ko sjedi nikad neće doći do svoje kuće (ako sjedi daleko od nje i ako ne ustane da se kreće prema kući).

11. Zikjr donosi čovjeku povratak Uzvišenom i Veličanstvenom Allahu, pa ko to čini sa mnogo zikjra to će mu obezbijediti da mu se i srce (i misao) vraćaju i obraćaju Allahu u svakom stanju, u svakoj prilici, dakle uvijek, tako da Allah postaje njegovo ugodno i prijatno utočište i pribježište. On, dželle šanuhu, postaje kibla njegovog srca, kojoj se ono okreće u svim nezgodama i nesrećama.

12. Zikjr donosi blizinu Uzvišenom Allahu, pa ko više obavlja zikjr on je bliže Allahu, a ko to zanemaruje on je dalje od Allaha, dželle šanuhu.

13. Zikjr čovjeku otvara velika vrata za duhovnu spoznaju (mearifa). *(Medžlisuzzikjr je mekjteb irfân - škola spoznaje. Prevodilac)*

14. Zikjr u čovjeku izaziva osjećanje Allahove veličine i veličanstvenosti, jer to osjećanje jako obuzima čovjekovo srce i približava ga Allahu Uzvišenom, dok onaj ko ne obavlja zikjr u švom srcu nema takvih osjećanja, odnosno ona su vrlo slaba.

15. Zikjr proizvodi to da se i Allah, dželle šanuhu, sjeća i spominje tog čovjeka (zakjira), jer Allah, dželle šanuhu, poručuje: »Sjećajte se i spominjite vi Mene, pa ću se i Ja sjećati vas i spominjaću vas.«[1] Da u zikjru nema nikakve druge koristi, osim ovoga, ovo bi bilo dovoljno da naglasi značaj i počast zikjra! A Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, prenosi Allahovu, dželle šanuhu, poruku: »Ko se u svojoj duši sjeti Mene i Ja ću se sjetiti njega, a ko Mene spomene u jednom društvu i Ja ću njega spomenuti u boljem društvu nego što je to društvo pred kojim je on Mene spomenuo.«

16. Zikjr izaziva oživljavanje srca. Ja sam čuo šejhul islama Ibni-Tejmijju, Allah je njegovu dušu učinio svetom, kako kaže: »Zikjr za srce znači ono što voda znači za ribu; pa kakvo je stanje ribe kada je rastave od vode?«

17. Zikjr srcu daje sjaj namjesto hrđe, a svaka stvar ima svoju hrđu. Hrđa srca jesu nemar i strast, a sjaj srca jesu zikjr, pokajanje (tevba) i traženje oprosta (istigfar).

18. Zikjr otklanja greške (grijehe), jer on spada u najkrupnija dobra djela, a dobra djela otklanjaju nevaljala djela.

19. Zikjr otklanja divljinu, odbojnost između roba (čovjeka) i Rabba (Gospodara) Uzvišenoga, jer između čovjeka koji ne praktikuje zikjr i Uzvišenog Gospodara postoji odbojnost, divljina, nepoznavanje koji mogu da nestanu, da budu otklonjeni samo zikjrom.

20. Kada se čovjek, rob zikjrom upozna sa svojim Gospodarom Allahom, i to onda dok se čovjek nalazi u dobru, onda On njega poznaje i kada ga snađe kakva tegoba, a navodi se tradicija da, kada jednog poslušnog roba koji obavlja zikjr snađe kakva tegoba ili on zamoli Allaha za kakvu svoju potrebu, onda melekji poviču: »Ja Rabbi, o, Gospodaru, ovo je poznat glas koji dolazi od poznatog roba!« A kada zapomaže i Boga zamoli onaj ko okreće glavu od zikjra, melekji zaviču: »Ja Rabbi, nepoznat glas od nepoznatog roba!« *(Aman, aman Ja Rabbi! Prevodilac)*

---

1) El-Bekare, 152.

21. Zikjr spašava od Allahove kazne, što prenosi Muaz, radijellahu anhu, kao merfu' hadis: »Ne može čovjek učiniti nijedno djelo koje će ga bolje sačuvati od Allahove kazne nego što je zikjr, sjećanje i spominjanje Allaha Uzvišenog.«

22. Zikjir je uzrok da čovjek osjeti (duševnu) smirenost, da osjeti kako ga obuzima milost Božija i da ga melekji zaštićuju svojim krilima, kako je o tome obavijestio Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem!

23. Zikjr je povod da se čovječiji jezik uzdrži od klevetanja, spletkarenja (prenošenja tuđih riječi drugima), od laži i od ružnog razgovora, od neistina. Naime, čovjek ima potrebu da govori, pa ako ne izgovara riječi spominjanja Uzvišenog Allaha i njegovih preporuka, onda on govori ove zabranjene riječi ili neke od njih, i jedino se zikjrom može od toga zaštiti. Lična osvjedočenja i iskustva su dokaz za ovo, jer ko uobičaji da spominje Allaha, on sačuva svoj jezik od nevaljalih razgovora, i obratno, ko jezik ne vlaži zikjrom, on ga ovlaži (zaposli) svakakvim pokuđenim razgovorom, a »nema promjena ni kretnji niti snage i moći osim uz Allaha«.

24. Medžlisi zikjr jeste medžlis melekja, a skupina običnog razgovora jeste sijelo šejtana, pa neka čovjek za sebe izabere koje mu se više sviđa i koje mu više odgovara. Tako će čovjek biti sa svojim (odabranim) društvom i na ovom i na budućem svijetu.

25. Zakjir, onaj ko obavlja zikjr, sa svojim zikjrom postaje sretan, a sretan je i onaj ko sa njim sjedi u društvu. On je blagoslovljen gdje god bio. Onaj ko zanemari zikjr i onaj ko govori što ne valja nesretan je zbog svega toga, pa će biti nesretan i njegov sabesjednik.

26. Zikjr će čovjeka, Božijeg roba, činiti sigurnim i sretnim od strahota Sudnjeg dana. Zato će na Sudnjem danu svako sijelo gdje nije spominjan Allah tim ljudima biti u žalosti i kazni.

27. Zikjr uz plakanje u samoći (kada nitko ne vidi) povod je da Allah Uzvišeni takvog roba stavi u svoju hladovinu, u hladovinu svoga Arša onoga DANA kada će biti najveća vrućina (Sudnji dan).

28. Bavljenje zikjrom je povod (razlog) da Allah zakjiru dâ najbolje što se daje onima koji nešto mole. Omer b. el-Hattab prenosi da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Uzvišeni Allah poručuje: »Ko se zabavi učenjem Kur-ana i sjećanjem i spominjanjem Mene, da bi od Mene nešto molio, Ja ću mu dati najbolje što dobijaju oni koji mole i traže.«"

29. Zikjr je najlakša pobožnost (ibadet) a uz to najuzvišenija, najodabranija, jer je micanje jezikom lakše od micanja svakog drugog organa (čovječijeg) tijela. Naime, kada bi se ostali organi tijela u toku jednog dana

i noći (24 sata) kretali (micali) onoliko koliko se kreće jezik, to bi jako umorilo te organe, zapravo, to je i nemoguće ostvariti (izdržati).

30. Zikjr je džennetska mladica (mlada biljka, voćka). Tirmizija u svojoj zbirci hadisa navodi hadis Abdullah b. Mesuda da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: »U noći Mirâdža susreo sam se sa Ibrahim Halilom, alejhisselam, pa mi je on rekao: O, Muhammede, svom ummetu prenesi moj selam, i obavijesti ih da je Džennet mjesto sa lijepom zemljom, slatkom vodom, on je ravan, a njegove mladice su: subhanellah, el-hamdu lillah, la ilahe illellah, Allahu ekjber.« (Tirmizija kaže: hadisun hasenun garibun min hadisi Ibni-Mes'ud)

31. Nagrada i dobrota koje slijede za zikjr veće su od nagrade za druga djela. U Sahihajnu se navodi od Ebu-Hurejre, radijellahu anhu, da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: »Ko kaže: **Lâ ilâhe illellâhu vahdehû lâ šerîkje lehû, lehul mulkju ve lehul hamdu ve huve alâ kjulli šej-inkadir,** stotinu puta u jednom danu to mu je ravno oslobađanju deset robova, i biće mu upisano stotinu dobrih djela, a poništeno stotinu grijeha, to će mu biti zaštita od šejtana za taj dan sve dok se ne smrkne, i niko neće ostvariti ništa bolje osim onoga ko to učini (izrekne) više puta. A ko u jednom danu izrekne stotinu puta: Subhânellâhi ve bi hamdihî, izbrisaće mu se pogreške, pa makar one bile (mnogobrojne) kao morska pjena.«

32. Ustrajnost u sjećanju i spominjanju Uzvišenog Rabba obezbjeđuje sigurnost da rob nikada neće zaboraviti Rabba, jer je zaboravljanje Rabba uzrok čovjekove nesreće u životu na ovom (prolaznom) svijetu i u budućem (vječnom) životu. Zaboraviti Gospodara Boga isto je za čovjeka što i zaboraviti sama sebe i svoje dobro. Uzvišeni je poručio: »Nemojte biti kao oni što su zaboravili Allaha, pa je On onda dao da oni zaborave i sebe. To su griješnici.«[1]

33. Zikjr pokreće roba (čovjeka) i dok je on u svojoj postelji i dok je na tržnici, i kada je zdrav i kada je bolestan, i kada uživa u slasti. Nema ništa drugo da obuhvata svako vrijeme čovjeka i sva njegova stanja kao što to čini zikjr. Priča se da je jedan pobožan čovjek došao u goste jednom čovjeku, pa je pobožnjak u noći ustao i klanjao namaz, a domaćin je ležao u postelji. Kada je svanulo pobožnjak reče: »Utekao ti je karavan (zakasnio si).« Domaćin odgovori: »Nije problem kod onoga ko je omrkao (ušao u noć) kao putnik, pa onda i osvanuo sa karavanom. Ali je bitno zanoćiti u postelji, a ujutro preteći karavan (ići prije njega).«

1) El-Hašr, 19.

Ovo i njemu slično može se shvatiti na ispravan, ali i na neispravan način, jer ko misli da spavač koji leži u postelji pretiče pobožnog klanjača to je neispravno, ali ako je onaj ko leži u postelji vezao svoje srce (svoje misli) za svoga Uzvišenog i Veličanstvenog Gospodara, i vezao ljubav svoga srca za Arš (Kosmos, kao Aršur-Rahman) a njegovo srce i noću kruži (tavafi) sa melekjima oko Arša, a odsutan je (duhom) od dunjaluka (ovog svijeta) i svega onoga što je na njemu, a spriječila ga je bolest ili studen (ili nešto slično), pa on ne može i da (svojim tijelom) klanja noćni namaz, ili postoji opasnost od neprijatelja ili štogod slično ovome, on je zavaljen u svojoj postelji, a u njegovom srcu je ono što je Allahu poznato, a onaj drugi je budan i klanja, uči i moli, a u srcu mu dvoličnost, samodivljenje i čežnja za častima i ugledom kod naroda, što je Allahu poznato, ili mu je srce u jednoj dolini, a tijelo u drugoj *(tijelo u džamiji, a duša na pijaci - Prevodilac)* onda nema sumnje da će taj spavač osvanuti kao pobjednik nad ovim klanjačem za mnogo stupnjeva.

34. Zikjr je glava, osnova pravila, izvora vjere, on je put mase sufija i on je ovlašćenje za upravljanje, pa kome se otvore vrata zikjra njemu se otvaraju vrata ulaska ka Allahu Uzvišenome, Veličanstvenome. Zato neka se dobro očisti i neka onda ide pred Allaha, pa će kod Njega naći sve što želi. Ako nađe svoga Rabba Uzvišenoga, Veličanstvenoga, on je onda našao sve, a ako Ga ne nađe, onda je izgubio sve.

35. Zikjr je drvo koje kao plodove daje spoznaje i stanja kojima žure sâlikji, oni koji žele da stignu u duhovna prostranstva, i ti plodovi se mogu ubrati samo kroz plodove i kao plodovi zikjra. Što to drvo zikjra bude više i veće i čvršćeg korijena, to će i plodovi biti veći, krupniji. Zikjr, dakle, rađa mekame, stanice od budnosti do Jedinstva (Tehvida), a to je važnije od svih mekama i na tome se gradi sav taj duhovni napor, kao što se na temeljima zida građevina ili kao što se krov drži pomoću zidova. To znači da ako se rob ne probudi (na zikjru i pomoću zikjra), on onda ne može ni da pređe sve stanice tog napredovanja, a, kao što je rečeno, on to može samo sa zikjrom, jer je izostavljanje zikjra san srca ili njegovo umiranje.

36. Zakjir (onaj koji obavlja zikjr) blizu je Onoga koga se sjeća i spominje, a Spominjani je uz njega. To zajedništvo je posebno zajedništvo. Nije to kolegijalnost po znanstvenoj struci ili po nekom općem sjedinjavanju, nego je to zajedništvo zbog bliskosti (duhovne), po osnovu prijateljstva (velajet), po osnovi ljubavi i međusobnog voljenja, po osnovu pomoći i usmjeravanja. Naime, Allah Uzvišeni kaže: »Zaista je Allah sa onima koji

se čuvaju grijeha i sa onima koji čine dobra djela«,[1] »Allah je sa strpljivima«,[2] »A Allah je zaista sa dobročiniteljima« i »Ne brini, Allah je sa nama«.[3] Zakjir od svog zajedništva (sa Allahom) ima veliki dio, kao što glasi hadisi-kudsi: »Ja sam sa svojim robom kada Me on spomene i kada se zbog toga pokrenu njegove usne.«[4] Drugi hadis kaže: »Društvo zikjra je društvo sijela sa Mnom, oni koji se Meni zahvaljuju (na blagodetima) dobiće još više, oni koji su Meni pokorni jesu zaslužni za to da im Ja dodijelim svoju počast, one koji su društvo griješenja (prema Meni) Ja ne odbacujem, ne odbijam od svoje milosti ako se oni Meni pokaju (zamole oprost), jer Ja tada postajem njihov Miljenik. Naime, Ja volim one koji se kaju i mole oprost i one koji se (duhovno i tjelesno) čiste. A ako se oni ne pokaju, Ja sam njihov liječnik pa ću im dati (da dožive) neke poteškoće, te ću ih tako očistiti od mahana (jer će ih te poteškoće dozvati pameti)."[5]

Zajedništvu koje postigne zakjir nema ništa slično. To nije ono što je odnos prema dobročinitelju i bogobojazniku. Ovo zajedništvo je nemoguće izraziti riječima i opisati atributima. Ono se može osjetiti samo zevkom (duhovnim doživljajem).

37. Kod Uzvišenog Allaha najčasnije stanje među svim bogobojaznim jeste u onoga čiji je jezik trajno vlažan od spominjanja Allaha (zikjra), jer takvo stvorenje (čovjek) uvijek poštuje i Allahove zapovijedi i preporuke i Njegove zabrane, pa mu je zikjr njegova glavna osobina. Njegova bogobojaznost obezbjeđuje mu ulazak u Džennet i spas od vatre, a to je nagrada i plata za takvo ponašanje. Zikjr mu obezbjeđuje blizinu Allaha i ugled kod Njega, a to je najodabraniji položaj!

38. U (svakom) srcu se nalazi i crnina, tama, grubost i slično a to ne može otkloniti i rastjerati ništa drugo nego sjećanje i spominjanje Allaha Uzvišenoga. Zato čovjek treba zikjrom da liječi svoje srce od te bolesti. Hammad b. Zejd navodi da se jedan čovjek žalio El-Hasanu rekavši mu: »O, Eba-Seide, tužim ti se zbog grubosti i tegobe u svom srcu.« Ovaj mu odgovori: »Rastjeruj to zikjrom. Jer, kad god se u srcu osjeti nemar, onda se pojavi i tama, grubost u srcu, a kad takav čovjek spominje Uzvišenog Allaha, rastopi se ta tegoba kao što se olovo topi na vatri, pa se tegobe u srcu ne mogu otkloniti ničim drugim kao što mogu zikjrom.«

---

1) En-Nahl, 128.
2) El-Enfal, 66.
3) Et-Tevbe, 40.
4) Buharija i Muslim

39. Zikjr je terapija za srce i njegov lijek, a lijenost u obavljanju zikjra je bolest srca. Prema tome, srca su bolesna, a lijek i terapija im je zikjrullah. Mekjhul kaže: »Zikjrullah je lijek, a spominjanje ljudi je bolest.«

40. Zikjr je osnov, temelj, za prijateljstvo (evlijaluk) Allaha Uzvišenoga Veličanstvenoga, a izostavljanje sjećanja i spominjanja Allaha je osnov Allahovog neprijateljstva, jer se čovjek stalno sjeća i spominje Allaha, pa ga Allah zavoli i učini svojim prijateljem (evlijom), a ako Ga se ne sjeća i ne spominje, onda njega Allah omrzne i odbije ga od svoje milosti. El-Evza'i kaže da je Hasan b. Atijje je rekao: »Čovjek ne može izazvati žešće neprijateljstvo svoga Rabba ni sa čim drugim koliko to može ako mrzi (ne voli) zikjr i one koji čine zikjr, a to se pri čovjeku nalazi sve dok on ne voli (nego mrzi) zikjr i one koji čine zikjr. Tada Allah tog čovjeka smatra svojim neprijateljem, kao što zakjira, onoga ko obavlja zikjr, učini svojim prijateljem (evlijom).«

41. Onaj ko stalno čini zikjr ući će u Džennet smijući se, jer je od Ebudderdâa zabilježeno: »Oni čiji je jezik stalno vlažan od zikjra ući će u Džennet smijući se!«

42. Zikjr je pregrada, ograda, zid između Božijeg roba i Džehennema, pa kada se otvori put prema Džehennemu, zbog nekog ljudskog djela, zikjr tu biva ograda, brana na tom putu prema Džehennemu i, ako je zikjr stalan i potpuno ispravan, onda je ta brana čvrsta i kroz nju se neće moći proći. Znači, ako ne bude tako, onda će brana možda i popustiti.

43. Sva djela koja je Šerijat propisao, propisana su zato da bi se ostvarilo sjećanje i spominjanje Uzvišenog Allaha, pa je cilj svih tih dijela zikjrullah, jer je Uzvišeni poručio: »Obavljajte namaz radi sjećanja i spominjanja Mene!«"[1,2]

Ko želi da se dublje upozna sa koristima od zikjra, treba da se posluži opširnim knjigama o tome, kao što su "Kjitabul ezkjar", od En-Nevevije, rahimehullahu, zatim "Miftahulfelah", od Ibni-Ataullaha es-Sikjerderije, "Amelul jevmi vellejleti", od Dželaduddina es-Sujutije i druge. Naime, u nekim božanskim tradicijama je poručeno: "O, Moji prijatelji i ljubitelji! Naslađujte se spominjanjem Mene i pripitomite se sa Mnom, jer Ja sam divan Rabb - Odgajatelj i na ovom i na budućem svijetu!"

1) Taha, 14.

2) Sve ovo navedeno je u djelu: "El-vabilu es sajjibu minel-kjelimi et tajjibi", od Ibni-Kajjima

Sufije, neka ih obuhvati Allahovo zadovoljstvo, predstavljaju zikjr na vrlo djelotvoran i ugodan način:

Tako Ebu-Seid b. Ebil-Hajr es-Sufi kaže: "Moj šejh me je uzeo za ruku i posadio me na trijem, a onda pružio svoju ruku i izvadio jednu knjigu, pa počeo da čita, a ja sam se natkučio da saznam kakva je to knjiga. Šejh je primijetio taj (moj) pokret, pa reče: »O, Ebu-Seide, zaista je 124.000 vjerovjesnika (pejgambera) poslato (od Boga, dželle šanuhu) da oni ljudi nauče i poduče samo jednu jedinu riječ, a to je ALLAH. Ko je čuje samo svojim uhom, neće dugo proći a ona će izaći na drugo uho. A ko je čuje svojim duhom (svojom dušom) i ureže je u svoju dušu i osjeti slast od nje, pa ona prodre u najdublje dubine njegovog srca, i on shvati njeno duhovno značenje, i bude nadahnut da voli Allaha, njemu je onda sve otkriveno.«"[1]

A Es-Sirri es-Sekati kaže: "Družio sam se sa jednim crncem na kopnu, pa sam zapazio da kad god on spomene Allaha promijeni mu se boja lica i pobijeli, pa sam mu rekao: »O, ti, čudno mi je što vidim da kad god spomeneš Allaha, tvoja boja kože se promijeni i dobiješ drugi izgled«, a on reče: »O, brate, kad bi i ti spomenuo Allaha, ali sa ispravnim i potpunim sjećanjem i spominjanjem, i tebi bi se to isto dogodilo«, pa je onda počeo da deklamuje (stihovi):

Mi spominjemo Njega, dželle šanuhu, a nismo Ga bili zaboravili,
pa da se onda sjetimo (to znači stalno mislimo na Njega, dželle šanuhu),
ali se dašak, povjetarac blizine (Njegove, dželle šanuhu) pojavio (počeo da puše) i nadjačao (sva ostala osjećanja)
pa ja (u tom času) nestajem u odnosu na sama sebe, a vječno ostajem sa Njim i za Njega (dželle šanuhu) *(arapski krasno kazano:* fe efna bihianni ve ebka bihi lehu)
jer je Istiniti (Bog, dželle šanuhu) o tome obaviješten (upoznat) i On to obznanjuje (mijenjanjem moje slike)."[2]

Gnostik Eš-Šearani u svojoj knjizi "El-minen" govori: "Ono što mi je Allah učinio kao dar za moju istrajnost jeste moj prvi ulazak na put onih ljudi koji spominju Allaha i to izrazima El-Dželal, 124.000 puta svako 24 sata, tj. onoliko koliko puta čovjek udahne i izdahne (zrak) u jednom danu i jednoj noći, tako da, ako Bog da, presuda o meni bude isto kao za onoga ko nijednog svog daha nije zaboravio i zanemario Allaha (dželle šanuhu)."[3]

---

1) "Lemehatun anittesavvufi", od šejha Hamida el-Mirganija, str. 24.
2) "Ettearrufu li mezhebi ehlittesavvuf", str. 104. - 105.

El-Hasan el-Basri, imam tabiina kaže: "Allahu su najmiliji oni Njegovi robovi koji Ga najviše spominju i koji su (pri tome) najiskreniji svojim srcem."

Zun-nun el-Misri kaže: "Ovaj svijet može biti dobar (za čovjeka i za sve ljude) samo posredstvom zikjra, onaj svijet (ahiret) može biti dobar samo sa Njegovim oprostom, a Džennet će biti ugodan samo Njegovim viđenjem (onome ko vidi Njega, dželle šanuhu)."

Ebu-Seid el-Harraz kaže: "Allah Uzvišeni žuri da dušama svojih prijatelja (evlija) dâ da osjete slast svoga zikjra i da Mu se što više približe, a njihovim tijelima također ubrzano dâ da osjete blagodati koje su ostvarili svojim dobrim djelima i On im daje udio njihovih djela obilnije od svega postojećeg, pa njihova tijela žive životom džennetlija a njihove duše žive životom Gospodarovih prijatelja (rabbanijjun)."[1]

Zikjr se dijeli na dva dijela: zikjr mase (običnih ljudi) i zikjr posebnih ljudi (elite).

Zikjr mase je zikjr za nagradu i sevab. On se sastoji u tome da rob spominje svoga Rabba izrazima kojim god rob hoće, s tim da i dalje pri njemu ostaju i njegova nepoželjna svojstva kao što su: dvoličnost, uobraženost, umišljenost, zavaravanje i slično.

Zikjr odabranih jeste zikjr sa pribranošću duha (mislî o Bogu, dželle šanuhu), da rob spominje Rabba poznatim izrazima na poseban način, da bi tako što bolje upoznao Allaha Uzvišenoga, a da mu je duša očišćena od svih pokuđenih svojstava, a okićena plemenitim osobinama, čime on traži izlaz iz tame tjelesnih osjećanja sa željom da ostvari duhovne spoznaje i tajne. Za to mu je najbolje da uzme tesbih (brojanicu), kako bi pomoću nje mogao da izbroji ono što želi brojčano da ostvari od zikjra, a da se pri tome ne zbuni ili smanji broj izraza koje želi da kaže.[2]

---

1) "Hiletul evlijai", od Ebu-Nuajma, sv. I, str. 247.

2) U islamu pojam **"tesbih"** ima dva značenja: Prvo i glavno je izgovarati subhanallah, a drugo je naziv za brojanicu, tj. stvar, niz zrna pomoću kojih se broji ono što želi da se kaže: subhanallah, el-hamdulillah, Allahu ekjber i sl. O toj stvari sada navodimo mišljenje islamskih učenjaka:
Stavovi o tesbihu (subha):
Tesbih (kao sredstvo za brojanje) u islamu je dozvoljen. To nije novotarija. Učenjak Ibni-Alân es-Siddiki u svom komentaru djela "El-ezkjârunnevevijje", kod riječi Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "da one spajaju jagodice prstiju, jer će one (jagodice) biti pitane i tražit će se od njih da govore" *(nema cijelog teksta pa je nejasno o čemu se radi - Prevodilac)* kaže: "Zbog ovoga su pobožnjaci i drugi uzeli subhu (tesbih) kao pomagalo kod brojanja)." Iz navedenog proizilazi da se tesbih čini jagodicama, što je spomenuto u

Prema tome, zikjr je glačalo za srce murida, učenika tesavvufa, to je ključ za vrata (božanskih) darova, put za kretanje (božanskih) otkrovenja prema srcima, i sa njim se postiže moralni odgoj po muhammedanskom ahlaku (vladanju).

Za one koji se kao početnici kreću putem tarikata, zikjr se ostvaruje učenjem virdova, jer je to za njih najvažnija obaveza u tom kretanju. Ibnu-Ataullah es-Sikjenderi kaže: "Početniku treba da se daju dva virda: jedan poslije sabahskog namaza, a drugi poslije akšamskog namaza." Šta je to vird biće kasnije kazano.[1]

A što se tiče ehluttemkjina, onih koji su se već učvrstili na tom (tarikatskom) putu i onih koji su stigli do kraja, kod njih je bavljenje, zauzetost njihovih srca zikjrom stalna pojava u svim vremenima (pa, prema tome, za njih se ne postavljaju ovakva pitanja).[2]

Samo, Ibni-Ataullah upozorava salikja, putnika koji ide derviškim putem, da se dobro čuva da ne pravi pauze, zastoje u svom kretanju i da ne pomisli da je on već konsolidovan, da je stigao do kraja (da nema šta više da uči i sluša), pa da napusti vird zbog lijenosti ili zbog zauzetosti dunjalukom

---

hadisu, dâ se zaključiti da je mendub (dozvoljeno) uzeti subhu (tesbih), a tvrdnja da je to bid-at (novatorija) nije ispravna, osim da se tumači tako zbog toga što neki nitkovi vole tesbih, kao nakit ili zbog licemjerstva ili igranja *(da im tesbih služi kao igračka! Prevodilac).* Ibnul-Dževzi kaže: "Tesbih je mustehab jer je Safijja subhanala pomoću košpica ili kamenčića, pa joj Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije govorio da to ne čini *(što znači da je odobravao takav njen postupak. Prevodilac).* Tesbih (subha), s obzirom na svoju svrhu, može da bude i nanizan i rasut."

Ibni-Alan kaže da je ovo jasan dokaz da je tesbih dozvoljen prećutnim odobrenjem Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Ne može se uvažiti stav onih koji kažu da je to novotarija. Prenosi se da je u ruci imama El-Džunejda, rahimehullahu teala, viđen tesbih u momentu njegovog (pogubljenja), pa su ga pitali o tome, a on je odgovorio: "Kako da ostavim (odbacim) stvar sa kojom sam stigao do Allaha Uzvišenoga?" Ibni-Alan kaže: "Ja sam tesbih obradio u posebnom odjeljku (svoje knjige), koji sam nazvao »Ifadul mesabihi li mešru'ijjeti ittihazil mesabih«. U njemu sam naveo sve hadise i tradicije i nesaglasnosti o valjanosti njegove upotrebe ili brojanja pomoću prsta za vrijeme zikjra."

(U daljem tekstu autor navodi još neke tradicije i mišljenja sličnog sadržaja, pa ćemo to izostaviti, jer je i iz navedenog jasno da je naš "tespih" dozvoljena stvar, samo se treba čuvati da nam on ne služi kao igračka, nego da ga upotrebljavamo za ono za što je i napravljen, a to je za veličanje Allaha, dželle šanuhu. Prevodilac)

1) *Autor Abdul-Kadir Isâ ovdje je opet u fusnoti donio jednu stranicu teksta pod naslovom: "Mišljenje o zikjrullahu poslije sabahskog namaza". On kaže da to čini zato jer ima učenjaka koji kažu da je najbolje iza sabahskog namaza učiti Kur-an, pa kao dokaz navodi četiri-pet hadisa koje donose Et-Taberani, Et-Tirmizi, Ebu-Jeala, a svi ti hadisi su po sadržaju isti ili slični, jer je u njima Alejhisselam nagovijestio nagradu onima koji poslije sabahskog namaza obavljaju zikjrullah. Mi to nećemo prevoditi, nego ćemo samo napomenuti da su hanefijski učenjaci izričito naglasili da je bolje obaviti zikjr poslije sabahskog namaza do izlaska sunca.*

ili da susretne kakvog poznanika, prolaznika, pa da ga ovaj pozove da omalovaži svoj vird, jer se od njega vird zahtijeva da bi se tako približio Allahu, dok poznanik može da ne bude takav kao on. Zato autor kaže: "Vird može omalovažavati samo totalni neznalica."

Sufijski vird i dokazi za njega iz Kur-ana i Sunneta (Hadisa)

Vird, množina evrad, po Misbahu, jeste dužnost, obaveza koja se ostvaruje učenjem ili na sličan način. Sufije ovu riječ upotrebljavaju za zikjr koji šejh naređuje svom učeniku, a koji treba da obavlja jutrom i večerom. Njihov (sufijski) pravac u tom pogledu jeste pravac muhaddisa, tradicionalista koji se povezano prenosi sa šejha na šejha, sve do Vjerovjesnika (Muhammeda), sallallahu alejhi ve sellem.

Vird ima tri riječi (formule) koje se po šerijatskim propisima kod zikjra traže, a koje preporučuje Božija Knjiga (Kur-an), a njihove vrline i nagrade objasnio je časni Sunnet (Hadis).

1. **Istigfar,** traženje oprosta riječima Estagfirullah, sto puta, nakon što čovjek sam izvrši obračun svojih pogrešaka, da bi se povratila kao čista, bijela ispravnost njegovih djela (postupaka). Allah Uzvišeni nam je to naredio svojim riječima: "Sve što vi učinite dobra za sebe, to ćete naći kod Allaha i to kao još bolje s uvećanom nagradom i tražite OPROST od Allaha, a Allah mnogo prašta i Milostiv je."[1]

Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, mnogo je praktikovao istgfar, i to sa ciljem da tome poduči svoje sljedbenike (ummet) i da bi im skrenuo pažnju na to. Ebu-Hurejre, radijellahu anhu, prenosi njegove riječi: "Tako mi Allaha, ja činim istigfar i izražavam Allahu pokajanje svaki dan više od sedamdeset puta"[2], a Ibni- Madždže prenosi hadis Abdullaha b. Bisra koji kaže da je čuo Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako govori: "Blago onom u čijim se knjigama (na Sudnjem danu) nađe mnogo izraza traženja oprosta (istigfara)."

2. **Salavat na Božijeg Vjerovjesnika,** sallallahu alejhi ve sellem, riječima: "O, moj Bože, blagoslovi našeg gospodina Muhammeda, Tvoga roba i Tvoga Poslanika, Vjerovjesnika nepismenoga i njegovu porodicu i njegove saradnike (ashabe) i pozdravi ih (od nas)" sto puta, sa prisutnošću misli o njegovoj veličini, sallallahu alejhi ve sellem, i sjećajući se njegovih

1) El-Muzzemil, 20.

(lijepih) svojstava i osobina, vezujući sebe za njegov uzvišeni čin (položaj) iz ljubavi i čežnje prema njemu.

To nam je naredio Uzvišeni Allah svojim riječima: "Zaista Allah i Njegovi melekji blagosivljaju Vjerovjesnika (Muhammeda). O, vi koji vjerujete, blagosiljajte ga i vi (donosite salavate na njega) i mnogo ga pozdravljajte (poštujte)!"[1]

A sam Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, preporučivao je da se njemu mnogo upućuje salavat i selam, pa je rekao: "Ko meni uputi jedan salavat, Allah će njega blagosloviti deset puta."[2]

Enes b. Malikj, radijellahu anhu, prenosi hadis: "Ko meni uputi jedan salavat, njega će Allah blagosloviti deset puta i izbrisat će mu deset pogrešaka, a uzdignut će ga za deset stupnjeva."[3]

Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, također je rekao: "Na Sudnjem danu meni će biti najbliži i najpreči onaj ko je više puta meni slao salavate i pozdrave!"[4] *(Vidi se, dakle, da Božiji Poslanik, Muhammed, alejhisselam, nije preporučivao da na njega donosimo salavate i da mu šaljemo selame radi sebe, nego radi nas, jer ćemo tako zaslužiti njegov visoki šefaat (intervenciju kod Allaha) na Sudnjem danu, kada nam bude bilo najgore i najteže. Prevodilac)*

3. **Kjelimetuttevhid** - Izjava o Božijem Jedinstvu

To se čini riječima: "LÂ ILÂHE ILLELLÂH VAHDEHÛ LÂ ŠERÎKJE LEH, LEHUL-MULKJU VE LEHUL HAMDU VE HUVE 'ALÂ KJULLI ŠEJ-IN KADIR (Nema drugog boga osim Allaha Jedinoga, koji nema saučesnika, Njemu pripada sva imovina i vlast, Njemu hvala, On je Svemoćan)", sto puta, ili samo "LÂ ILÂHE ILLELLÂH", također sto puta, razmišljajući o tome da nema stvoritelja ni hranitelja ni davaoca koristi ni štete, niti onoga koji uzima i daje osim Allaha Jedinoga, pokušavajući da se poništi sve ono što nadvladava (okupira) srce, kao što su ljubav za materijalne stvari, strasti i čežnje ili besmislene misli (vesvese) ili druge misli i povezanosti i mnoge druge beznačajnosti, sve to dok srce ne postane zauzeto samo Allahom i ničim drugim.

Allah nas je pozvao u ovo jedinstveno Jedinstvo, pa je rekao: "Fealem ennehu la ilahe illellah - Znaj da nema drugog boga osim Allaha!"[5]

1) El-Ahzab, 56.
2) Muslim
3) En-Nesai
4) Et-Tirmizi
5) Muhammed, 19

Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, podsticao nas je da mnogo puta ponavljamo Kjelimei tevhid i objasnio veliku vrijednost tih riječi i nagradu za njih, pa je rekao: "Efdaluzzikjri LA ILAHE ILLELLAH - NAJBOLJI, NAVREDNIJI ZIKJR JESTE LA ILAHE ILLELLAH - Nema drugog boga osim Allaha!"[1]

Ebu-Hurejre, radijellahu anhu, kaže da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Obnavljajte svoj iman!" Ashabi su ga pitali: "Kako da to činimo?", a on je odgovorio: "Mnogo izgovarajte LA ILAHE ILLELLAH - Nema boga osim Allaha!"[2]

Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je još: "Ko dnevno stotinu puta kaže: Nema boga osim Allaha, Jednoga, koji nema suparnika, Njemu pripada imovina i sva vlast, Njemu pripada hvala i pohvala, On je moćan za sve" - to će mu biti ravno oslobađanju deset robova, upisaće mu se stotinu dobrih djela, a izbrisaće mu se stotinu pogrešaka (grijeha), to će mu biti zaštita od šejtana cijelog tog dana i niko neće doći sa boljim djelom osim onoga ko to kaže više puta."[3]

Tako što će se voditi računa da ovaj vird bude proučen ujutro i uveče, u stanju posvećenosti Allahu i osamljivanju sa Njim, dan tog čovjeka će i početi i završiti se zikjrullahom, sjećanjem i spominjanjem Allaha i pokornošću i poslušnošću prema Njemu, a da bi taj čovjek bio među onima za koje je Allah Uzvišeni poručio: "Onim muškarcima i onim ženama koji se mnogo sjećaju i spominju Allaha, Allah je pripremio oprost (grijeha) i veliku nagradu."[4]

Ovako smo mi *(kaže autor Abdulkadir Isa)* primili od našega šejha Sejjida Muhammeda el-Hašimije, neka ga Allah pomiluje!

---

1) Et-Tirmizi
2) Imam Ahmed
3) Muttefekun alejh
4) El-Ahzab, 35

EL-HALVETU - IZOLACIJA, OSAMLJIVANJE, POVLAČENJE U SAMOĆU

1) Definicija osamljivanja

Šejh Ahmed Zerruk u svojim Pravilima kaže: "Halvet, osamljivanje, nešto je specifičnije, odabranije od 'uzleta, povučenosti, a to je po svom načinu izvršenja i po obliku jedna vrsta i'tikjafa, ali ne u džamiji, iako se najviše praktikuje baš tu. Kod običnih ljudi ono nema ograničenja, ali sunnet (običaj), upućuje na četrdeset dana, kao što je bio slučaj kod Musâa, alejhisselam, iako je cilj, u stvari, trideset dana, jer je to bilo obećanje (Musâa, alejhisselam). Naš Poslanik, alejhisselam, je u Hiri boravio mjesec dana (trideset), kako je navedeno kod Muslima. Toliko se on uzdržavao i od svojih žena, a i post traje jedan mjesec (ramadan).

Povećanje ili smanjenje ovih dana zavisno je od kandidata. Ne bi trebalo da bude manje od deset dana, jer se i Alejhisselam zatvarao u itikjaf deset dana. Za naprednog duhovnjaka povećanje je povećanje duhovnog hala (stanja), a za ostale to je metoda usavršavanja. Svaki onaj ko se povlači u halvet (izolaciju) treba da ima učitelja kome se može obraćati, a cilj osamljivanja je očišćenje srca od prljavština sumnji, posvećivanje srca samo sjećanju i spominjanju Jednoga (Boga, dželle šanuhu) i Jedne istine. Ali bez šejha to je opasno, jer u havetu se dolazi do iznenađujuće velikih uspjeha, pa nije dobro činiti ga zajedno sa puno ljudi. Zato neka svako u pogledu halveta vodi računa o svom vlastitom stanju.[1]

Prema tome, halvet je odvajanje od ljudi za određeno vrijeme, napuštanje ovosvjetskih poslova za kraći period, kako bi se srce oslobodilo briga o životu, koje (brige) ne nestaju (ima ih uvijek), da bi se misli čovjeka oslobodile svakodnevnih aktivnosti pa da se može sjećati i spominjati Uzvišenog Allaha sa srcem, prisutnog duha i skrušeno, i razmišljati o blagodatima Uzvišenoga tokom dana i preko noći, a sve to po uputi šejha koji je spoznao Allaha. Šejh će ga podučiti onome što taj čovjek ne bude znao, i podsjetiti ga, ako zaboravi ili nešto zanemari, ohrabriće ga kada se on umori i pomoći mu da otkloni ružne misli i stranputice (strahove) svoje duše.

---

1) "Pravila tesavvufa", od Ebul-Abbasa Eš-šejha Ahmeda el-Fasije, poznatog kao Zerruk;

2) Način osamljivanja

El-Gazali navodi način osamljivanja i stepene i stanice (mekame) za to, pa objašnjava da će šejh muridu (kandidatu) odrediti tekiju u kojoj će se on osamiti i odrediti osobu koja će se brinuti za njegovu dozvoljenu (halal) ishranu, jer osnov (temelj) vjere jeste ishrana na dozvoljen način. Pri tome će ga šejh podsjetiti, zadati mu kako će obavljati zikjr (posebno dove i molitve) da bi time zabavio svoje srce i svoj jezik. Tako će murid sjedati i izgovarati, na primjer, Allah, Allah, ili subhanellah, ili druge formule koje izabere šejh. Učenik će to stalno činiti (kako mu je šejh odredio), dok mu sa jezika ne pređe na srce taj čin, tako da mu i srce izgovara te riječi. On će i dalje to ponavljati dok mu se iz srca ne izbrišu glasovi (harfovi) tih riječi (koje je izgovarao) i slike (oblici) tih glasova, pa da u njegovom srcu ostanu samo značenja tih riječi koje će stalno biti u njegovom srcu i imati prevlast nad njegovim srcem, tako da ono postane slobodno i prazno od svega drugoga osim od značenja tih riječi. Naime, kada se srce zabavi mišlju o nečemu ono onda postane prazno od svega drugog, što god to bilo. Zato, ako se srce zabavi zikjrom, a on je ovde cilj, ono će, bez sumnje, biti ispražnjeno od svega drugog. Pri tome je potrebno da kandidat pazi da mu srce ne zaposjednu kakve bezvezne misli (vesvese) ili misli vezane za ovosvjetske poslove i brige, ili misli o onome što se zbilo sa njim (kandidatom) ili nekim njegovim. Jer, ako on makar na jedan čas pomisli o nečemu od spomenutog, tog trena njegovo srce ostat će prazno od zikjra, a to je nedostatak. Zato neka se trudi da to otkloni od sebe. A kada on otkloni od sebe sve ove vesvese (lude misli) i sebe uputi u ove riječi koje izgovara (kao zikjr po nalogu šejha), i iz tih riječi će mu se javljati vesvese (bezvezne misli): Šta su te riječi? Šta je smisao našeg izgovaranja Allah? Zbog čega je On božanstvo, zbog čega je obožavani? Tada će učenika (murida, kandidata) obuzimati pomisli, ideje koje će mu širom otvarati vrata za razmišljanje. Tu se vrlo često umiješa šejtan, sa svojim idejama koje vode u nevjerstvo i novotarije, pa ako ih on bude prezirao i ako bude ubrzano nastojao da ih otkloni iz svoga srca, neće mu štetiti.

A ove (posve intimne) ružne misli dijele se na dva dijela:

a) Na ono za što se sigurno zna da je Allah posve čist od toga, ali šejtan nabacuje to u čovjekovo srce i nagoni to na njegove misli. Zato je uslov da on (učenik) na to ne obraća pažnju, nego da potraži utočište u zikjrullahu, sjećanju i spominjanju Allaha Uzvišenoga i da se pomoli Njemu da On od njega otkloni takve misli i opasnosti, kao što veli Uzvišeni Allah: "Ako te

čuje i sve zna."[1] Dalje kaže Allah: "Oni koji su bogobojazni, kada ih dohvati grupa šejtana sjete se (Allaha) i uvide (tu opasnost)."[2]

b) Ono što je sumnjivo (da li je dozvoljeno ili nije) a što murid treba da saopći svom šejhu. Zapravo treba da izloži kompletno stanje svoga srca, i kada se radi o slabosti ili o oduševljenju, ili o okretanju nekoj dragoj svojoj misli, ili o iskrenosti svoje namjere i htijenja; sve to treba da izloži svome šejhu, a da krije od ostalih ljudi (da ne kazuje svakome), tako da niko drugi, osim šejha, ne zna za to.[3]

3) Šerijatska osnovanost osamljivanja

Osamljivanje nije sufijska novotarija (bid'at), ono je samo pokoravanje i udovoljavanje zapovijedi Allaha Uzvišenog u Njegovoj Knjizi i slijeđenje primjera i prakse Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, jer se on povlačio u pećinu Hira odajući se pobožnosti po nekoliko noći prije nego što bi se vratio svojoj porodici, sve dok mu nije došla Istina (objava Kur-ana) dok je on bio u pećini Hira. Ovim je utvrđena šerijatska zasnovanost osamljivanja.

a) Dokazi o tome iz Kur-ana Časnoga

Uzvišeni je rekao: "Sjeti se i spomeni Ime tvog Gospodara (Boga, dželle šanuhu) i posve se posveti Njemu.[4]

Učenjak Ebussuud, tumačeći ove Božije riječi, kaže: "To znači: budi ustrajan u sjećanju i spominjanju Uzvišenog Allaha, i noću i danju, na bilo koji način, bilo tesbihom (govoreći subhanallah) ili tehlilom (izgovarajući la ilahe illellah) ili tahmidom (el-hamdu lillah)", pa onda kaže: "i posveti svu svoju pažnju i sav se predaj razmišljanju o Njemu. To nije moglo biti ostvareno ni kod Alejhisselama bez izdvajanja njegove ličnosti od veza (sa stvorenim), koje bi ga sprečavale da se potpuno posveti Uzvišenom Allahu i prekine sve veze osim sa Allahom"[5] A sve što je naređeno Božijem Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, propisano je kao obaveza za njega i za njegove sljedbenike, osim ako je nešto propisano samo za njega, a što je kao

---

1) El-Earaf, 200.
2) El-Earaf, 201.
3) El-Ihjau, od El-Gazalije, III, str. 66.
4) El-Muzzemmil, 8.
5) Tefsir Ebussuuda na margini (hašiji) tefsira Fahrudina er-Razija, 8. sv., str. 338.

takvo poznato. Ova tema, što je spomenuta u citiranom ajetu, općenita je odredba za njega i za njegov ummet.

b) Dokazi o osamljivanju po Sunnetu (Hadisu)

Aiša, radijellahu anha, kaže: "Prvo s čime je počela objava Božijem Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, jeste istiniti san pri spavanju, zatim mu je omiljelo osamljivanje, pa se povlačio u pećinu Hira, gdje bi proveo po nekoliko noći u pobožnosti prije nego bi se vratio porodici. On bi se za to opskrbio, a onda bi se vraćao Hadidži i nju bi opskrbio, dok mu nije došla Istina kad se nalazio u pećini Hira.[1]

Ibnu-Ebi-Džemal u svom komentaru na Izbor iz Buharije kaže: "U hadisu je dokaz da je osamljivanje pomoć čovjeku da učvrsti pobožnost i popravi svoju vjeru, jer kada se Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, povukao od svjetine i osamio se, došlo mu je ono ogromno dobro (Objava), i svako ko to slijedi snaći će ga dobro (hajr), srazmjerno onome što mu je dodijeljeno (darovano od Boga) od stepena velajeta (evlijaluka, prijateljstva sa Allahom, dželle šanuhu)."

U ovome je dokaz da je za početnike najbolje osamljivanje i izdvajanje, jer se i Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u prvo vrijeme povlačio u samoću.

Ovo je dokaz i da početak nije isto što i kraj, jer prvo što je doživljavao Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bilo je snoviđenje, pa je onda napredovao po stepenima i kvalitetu, dok mu melekj nije donio Objavu kad je on, sallallahu alejhi ve sellem, bio u budnom stanju. Zatim je dalje napredovao, dok nije stigao do razdaljine od dva koplja, ili i manje, a to je konac, kraj. Pa kada je ovako sa Božijim poslanicima, kako onda da ne bude sa sljedbenicima? Ali, ima razlike između Poslanika i sljedbenika, a to je što sljedbenici napreduju do stepena velajeta - evlijaluka osim poslanstva, jer za njih nema puta za to. Tu je za njih tepih smotan (nije prostrt da bi oni mogli da idu dalje). Naime, oni stižu do kraja kada stignu do mekama velajeta, a to je položaj mearife, spoznaje i položaj ridaa (zadovoljstva).

Zbog ovoga sufije kažu: Ko ostvari jedan stepen (duhovnog napredovanja) i ustraje na tome kako valja, on onda napreduje ka višem stepenu, jer je i Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, najprije počeo sa pobožnošću, i obavljao je to uredno (bi edebihi), pa je napredovao od stepena do stepena, dok nije stigao do vjerovjesništva. Zatim je napredovao

po stepenima vjerovjesništva dok nije stigao do Kabi Kavsejna ili malo bliže, kao što je ranije rečeno. Pejgamberovi nasljednici i to nasljeđuju od njega, pa ko od njih ustraje kako treba na jednom mekamu, u koji je stigao, on onda napreduje u mekamima dokle Allah bude odredio, osim u mekamu (položaju) vjerovjesnika, jer do njega poslije Muhammeda, alejhisselam, niko više neće stići.[1]

El-Kastelani u svom komentaru spomenutog hadisa, koji prenosi hazreti Aiša, radijellahu anhu, kaže: "U ovome se upozorava na prednost i dobrotu "uzleta" (povučenosti), jer to oslobađa srce od ovosvjetskih poslova i opredjeljuje ga samo za Allaha Uzvišenoga, pa onda iz njega (tog čovjeka) izviru vrela mudrosti, dok je halvet odvajanje od drugih ljudi, pa čak i od samog sebe, i to odvajanje sa svojim Rabbom, Gospodarom. Tada taj čovjek postaje dostojan, prikladan da njegovo biće (tijelo) postane prolazište za rezultate, uspjehe, znanja o tajnama (gajb), a njegovo srce postane mjesto stalnog zadržavanja tih znanja."[2]

Nejasnoće (u vezi sa ovom temom)

Neko će možda reći: odvajanje u pećinu (Hira) bilo je prije poslanstva, pa je o tome izrečen stav tek poslije poslanstva. El-Kastelani, odgovarajući na ovo, kaže: "Prvo što je počelo u vezi sa Objavom jeste istiniti san Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Zatim mu je omiljelo osamljivanje, pa se povlačio u pećinu Hira, kao što je već navedeno. Prema tome, osamljivanje se šerijatski veže za Objavu, jer riječ »summe« (zatim) označava redoslijed. Isto tako, da osamljivanje nije imalo veze sa dinom, vjerom, ono bi njemu bilo zabranjeno. To je bila priprema za dolazak Objave (Istine) i kao njena najava. To je bio blagoslov (mubarekj) za njega i za njegove pristalice, kao utjeha i selamet - spas od nevaljalih postupaka i šteta koje oni donose. Za osamljivanje postoje uvjeti koji su obrađeni na odgovarajućim mjestima u napisanim knjigama."[3]

Iz pećine Hira zasjao je Nur (Allahova svjetlost), rodila se zora i zaiskrile prve varnice u svjetlu islamskog tesavvufa, a Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije zanemarivao ovo osamljivanje nakon što je napustio pećinu, jer se iza toga osamljivao zadnjih deset dana ramazana, što su islamski učenjaci nazvali "i'tikjaf."

1) Behdžetunnufus, komentar izbora Buharije, El-Endelusi (umro 669. h.god.), I, str. 10.-11.
2) "Iršadussari", komentar za Buhariju "Sahih", od Kastalanije (rođen 851. h.god. umro 923. h.god.), I, str. 62.

Muhaddis El-Kašmiri kaže:

"Zatim mu je omiljeno osamljivanje, i to na način kako sufije vrše osamljivanje. Zato je, po mom mišljenju, i'tikjaf (koji odobrava zvanična ulema) i sufijsko osamljivanje sasvim blizu jedno drugom (dakle, slično)."

A Ez-Zehri kaže: "Čudan je ovaj svijet (islamski), što zanemaruje itikjaf, a Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ponešto je činio i nije činio, ali itikjaf nije izostavljao sve do smrti."

Imam En-Nevevi, tumačeći Aišin hadis koji je spomenut u Muslimovom Sahihu, kod riječi: "omiljelo mu je osamljivanje" kaže: "Osamljivanje je čin dobrih Allahovih robova koji su spoznali duhovne istine (arifi)", pa onda kaže: "Ebu-Sulejman el-Hattabi, radijellahu anhu, kaže: »Božijem Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, omiljelo je osamljivanje, povlačenje u samoću, jer se time postiže oslobađanje srca, a ono je određeno za razmišljanje, pa se time pokidaju veze u mislima sa onom što je ljudima milo, i tako njegovo srce postaje skrušeno (bogobojazno).«"[1]

Šihabuddin Ahmed b. Hadžer el-Askalani u komentaru navedenog hadisa hazreti Aiše (kod navedene riječi da je Božijem Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, omiljelo osamljivanje), kaže: "Tajna osamljivanja jeste oslobađanje srca od onoga čemu je ono naklonjeno", pa onda kaže, da je "pravilo kod osamljivanja da po običaju traje jedan mjesec, a taj mjesec bijaše mjesec ramadan."[2]

Veliki učenjak Mahmud el-Ajni, kod pitanja i odgovora u vezi sa navedenim hadisom, kaže:

"Treće: Na pitanje: »Zašto se njemu (Pejgamberu) omiljelo osamljivanje?« odgovor je: »Jer je to oslobađanje srca, a ono je predodređeno za razmišljanje, a ljudi se ne oslobađaju svoje naravi osim sa čvrstom odlučnošću i uzdržanošću. Zato je njemu, sallallahu alejhi ve sellem, da bi izbjegavao dodir sa ljudima i tako zaboravljao ono što je uobičajeno u dodiru sa ljudima, omiljelo osamljivanje.«"

Slično stanovište zauzeo je i El-Kjermani u svom tumačenju navedenog hadisa.

Sve ovo su stavovi učenjaka islamske tradicije, Hadisa i komentatora te discipline o osamljivanju, u pogledu njegovog naziva, ozakonjenja i korisnosti, i o tome koliko su se starije generacije muslimana pridržavale te prakse i cijenile je. Zato neka kritičari poslije svega ovoga govore što god hoće.

1) Sahihu Muslim, sa komentarom imama En-Nevevije, sv. II, str. 198.

A krasno je ispjevao El-Busirija u svojoj pjesmi zvanoj "Hemzijja", gdje opisuje Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u njegovom početku (djetinjstvu i vremenu poslanstva):

Zavolio je čine pobožnosti, ibadet i osamljivanje
i kad je bio dijete, a bio je plemenitog roda!

Komentator "Hemzijje" Muhammed b. Ahmed Benis kaže: "Ibni-Ishak i drugi prenose da je Božiji Poslanik, alejhisselam, svake godine po jedan mjesec izlazio u Hira i tamo bi obavljao djela pobožnosti."

El-Munari kaže:

"Njemu, sallallahu alejhi ve sellem, omiljelo je osamljivanje i odvajanje, povlačenje čak i od žena, od rodbine, od porodice u cijelosti, pa je zaranjao u more uzvišenog zikjra i tako sebe odvajao od svega što je suprotno tome. Tada je doživio zadovoljstvo postignutim ciljem, pa mu je osamljivanje bilo drago i zbog toga je osjećao radost i zadovoljstvo, i to osjećanje mu se stalno povećavalo, a ogledalo (njegove duše) stalno je dobivalo na sjaju i uglađenosti, tako da je ostvario najviši stepen savršenstva, pa su se počele javljati prve zore Objave i one su zasjale, zasjale su munje sreće, i on nije prošao ni pokraj kakvog drveta ni pokraj kakvog kamena da oni nisu jasno i glasno povikali: Esselamu alejkje, ja Resulellah - a on ne vidi ništa."

Sulejman el-Džemal, komentarišući "Hemzijju", kaže: "Njegova pobožnost sastojala se u tome što bi izlazio u Hira po jedan mjesec svake godine. Tu bi se odavao pobožnosti, a kada bi se vraćao iz Hire nije ulazio u kuću dok ne bi obišao Kjabu. U Hiri bi obožavao Allaha zikjrom, i razmišljanjem. On se mnogo osamljivao i na drugim mjestima osim Hire."[1]

Veliki učenjak Medžduddin Muhammed b. Jakub el-Firuzabadi, pisac "Kamusa," u svom djelu "Sifrusseade", opisujući stanje hazreti Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem, prije početka Objave, kaže: "A kada se približilo vrijeme Objave, on je zavolio osamljivanje i povlačenje, pa se povlačio u brdo Hira, a to je oko tri milje od Kjabe. Tu ima jedna manja špilja, duga oko četiri lakta a širina joj je lakat, a na nekim mjestima i tri lakta, a negdje manje. On je odabrao da se tu osamljuje.

O njegovoj pobožnosti u pećini imaju dva stava. Jedni vele da je njegova pobožnost bila razmišljanje, a drugi kažu da je to bio zikjr, sjećanje i spominjanje Allaha. Ovaj stav je ispravan, a nema u njemu suprotnosti sa

1) "El-futuhatul ahmedijje bil minehil Muhammedijje ala šerhel-hemzijje" str. 21

prvim stavom niti ima oslanjanja (povezivanja) na njega. Jer, osamljivanja (halvet) onih koji traže put istine, ima više vrsta:

Prvo: da njegovo osamljivanje bude zbog traženja znanja o istinama od Istinitoga, ne putem gledanja i razmišljanja, i ovo je krajnji cilj koji žele da ostvare oni koji žele istinu i Istinitoga (Boga, dželle šanuhu), jer ako neko ko je u halvetu (izolaciji) govori kakvom bilo stvorenju ili misli o njemu, on onda i nije u halvetu.

Jedan tražilac tarikata reče jednom duhovnom velikanu: »Sjeti se mene dok si u samoći kod tvoga Gospodara!« Ovaj mu odgovori: »Ako se tada sjetim tebe, onda ja nisam osamljen sa svojim Rabbom!« *(Ostavi me, dakle, na miru, ne kvari mi halvet. Prevodilac)* Iz ovoga se vidi smisao i tajna Božijih riječi: »Ja sjedim s onim ko se sjeti Mene i ko Me spomene.« Uvjet za ovo jeste da se on sjeća Allaha svojom dušom i srcem (mišlju), a ne samo dušom i jezikom.

Drugo: da cilj njegovog osamljivanja bude bistrina njegove misli, kako bi njegov pogled u cilju sticanja spoznaja bio ispravan. Ovo je halvet onih koji znanje traže preko kantara svoga razuma. Taj kantar je jako precizan i tačan, ali ga i najmanja strast pomjeri, pomakne iz ispravnog položaja. Tražioci Istine ne ulaze u ovakvu osamljenost, nego njihovo osamljivanje biva uz zikjr, a njihovo razmišljanje nema odlučujuću prevagu nad njima. Kad se osamljeniku pojavi kakva misao, on treba da zna da to nije pojava u vezi sa osamljivanjem i da ona izvodi čovjeka iz osmaljenosti, da zna da to nije ispravna Božanska spoznaja, jer, da jeste to, onda bi se između njegove misli o Bogu i ove njegove misli iz njegove glave pojavila pregrada, zaštita.

Treće: halvet, osamljivanje koje neki ljudi poduzimaju da bi otklonili divljinu koja nastaje od druženja sa neodgovarajućim društvom i bavljenja beskorisnim poslovima. Naime, kada takvi ljudi vide masu (obični, primitivni svijet), oni se povuku i zato odabiraju halvet, osamljivanje.

Četvrto: osamljivanje radi samog uživanja u samoći.

Osamljivanje Božijeg Poslanika, spada u prvu grupu, jer je on za to vrijeme bio vrlo daleko od bilo kakvog miješanja čak i sa porodicom, sa imovinom, sa posjedom. On bi se utapao u more pobožnosti srca, i presijecao sve veze sa svim što ne spada u zikjr. Tada mu se jasno javljala pitomost i sjaj od sjećanja na Onoga radi Koga se osamljivao. On bi stalno bio u takvom osjećanju pitomosti i ugodnosti, pa je ogledalo Objave bivalo sve čistije, uglačanije, sve dok on nije stigao do najviših stupnjeva savršenstva.[1]

Ovo je jedan lakši izbor stavova gospode učenjaka, odabranih ljudi, koji objašnjavaju da je osamljivanje u praktičnom smislu sunnet, običaj koji je uveo Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, i ostavio u nasljedstvo ljudima, kako bi oni time ojačali svoje vjerovanje i očistili svoje duše, uzdigli ih u visinu, kako bi im srca postala čista (od zlih misli, riječi i djela) i kako bi postajali dostojni otkrovenja Uzvišenog Allaha.

Zar ovakav postupak od strane Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, nije povod da se i ljudi na ovakav način predstave i upoznaju sa Stvoriteljem nebesa i zemlje? Zar ovo nije temelj, osnov za duhovna zadovoljstva sufija, i pravac stizanja do otkrovenja, izljeva Allahove milosti, obasjavanja (išrak) i očišćenja? Zar Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije u svom hadisu kazao: "Sedmoricu (ljudi) Allah će uzeti u svoju zaštitu onoga Dana kada neće biti nikakve druge zaštite... i čovjeka koji se u samoći sjeti Allaha i spomene Ga, pa mu oči zasuze."[1]

Zar ovaj hadis nije kategoričan dokaz šerijatske ozakonjenosti halveta, osamljivanja radi sjećanja i spominjanja Allaha Uzvišenoga? U ovakvoj osamljenosti sufija spomene svoga Rabba, pa ga On prelije svojim Svjetlostima i usreći ga Svojom blizinom: "Oni koji se Mene sjećaju i koji Me spominju jesu sijeldžije sa Mnom (u Mom su društvu)."[2] Takvog čovjeka niko ne može zauzdati i odvratiti od Njegova gospodara, jer on (taj čovjek) u prisutnosti Najuzvišenije Svetosti (za vrijeme mislî o Bogu) zaboravlja i samog sebe. Divno je rekao Omer b. el-Farid, izražavajući to blistavo stanje (stihovi):

Ja sam se osamio sa Voljenim a među nama je
tajna nježnija od jutarnjeg povjetarca kada puhne,
postadoh uzbuđen između Njegove Dobrote i Strogosti (Džemal i Dželal)
pa je o meni najbolje govorilo moje stvarno (duhovno) stanje!

Tada mu iz očiju poteku suze zbog ove istine koju je spoznao (u tom času) zanesen mišlju o Allahu, i on se skrušeno odaje Njemu, nastojeći da se približi Njegovoj veličanstvenosti (stih):

Veliji, evliji, Allahovom prijatelju, nema drugog prijatnog druga
osim Milostivoga, jer je On njegov sagovornik,

---

1) Buhari

On njega podsjeća, pa se on onda sjeća i spominje Njega i plače.
On je Jedini u svom vremenu a Njegovo biće je dragocjeno, traženo.

Kada jedan manjkav Božiji rob htjedne da se pridruži ovim iskrenim evlijama, on se odvoji od svoje duše koja ga navraća na zlo, pa je kori, ruži, odbija njene zahtjeve i postane iskren u svom kretanju prema svom Rabbu, Gospodaru, pa njegovo srce postane nježno, oči mu postanu plačne od tuge i žalosti zbog toga što mu je život propao u nemaru i besposlicama, govoreći (stih):

Onaj kome je život propao i prošao neka plače sam nad sobom,
jer on nema dijela ni udjela u njoj (u bogatstvu svoje duše).

Tako se on probudi iz svog sna, dođe k sebi iz svog nemara i pristupi svom Rabbu nadajući se Njegovom oprostu i obavezujući se da će (odsada) biti Bogu poslušan i pobožan. Tada se Allah obraduje njegovom pokajanju i krene mu u susret kada se on približi Allahu.

Uzvišeni je u hadisi-kudsiji poručio: "Ako se on (Moj rob) približi Meni za jedan pedalj, Ja se približim njemu za jedan lakat, a ako se on Meni približi za jedan lakat, Ja se njemu približim za jedan hvat (rukohvat), a kada on pođe Meni pješice, idući običnim hodom, Ja njemu dođem trčeći."[1]

Onda takav čovjek zaslužuje da ga Uzvišeni Allah, prema veselom nagovejštaju Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, na Dan velike vreline, stavi u hladovinu svoga Arša, dok će se ostali ljudi (koji nisu bili ovakvi) pržiti na vrelini sunca koja će ih obuzimati u tom strašnom položaju.

4) Koristi osamljivanja

Osamljivanje (halvet) ima uzvišene ciljeve i značajne rezultate, ali to može da osjeti samo onaj ko osjeća slast (zadovoljstvo, duševni mir) od osamljivanja i ko uspije da ubere plod toga čina. Evo šta imam El-Gazali navodi kao djelimičnu korist osamljivanja, tj. kakve je svjetlosti spoznaje Uzvišeni Allah prosuo na njegovo srce za vrijeme njegovog osamljivanja:

"Za vrijeme moga povlačenja u samoću meni su se otkrile tolike i takve stvari da ih je nemoguće pobrojati i opisati, pa ja spominjem nešto od toga da bi se ljudi time koristili. Ja sam pouzdano spoznao da su sufije izuzetni putnici na Allahovom putu i da je njihovo kretanje najljepše kretanje, a njihov put najispravniji, njihov ahlak (ponašanje) najčistije ponašanje. Čak,

kada bi se sastali svi pametni ljudi, i svi učeni mudraci i svi oni koji su dobro upoznali sve ciljeve šerijatske nauke, sa željoim da promijene bilo šta od njihovog ahlaka i njihovog vladanja, i da to zamijene nečim što bi za njih bilo i bolje, ne bi u tome uspjeli, jer je svo njihovo i vanjsko i unutarnje kretanje i mirnoća uzeto iz nura (svjetlosti) svijećnjaka vjerovjesništva, a na Zemlji nema svjetla da je svjetlije i jače od svjetla pejgamberskog."[1]

A, evo, ovo su neke koristi osamljivanja:

1. Pročišćenje duše i njeno vježbanje pokornosti Allahu Uzvišenom i pripitomljavanje druženju sa Njim, jer nefsi emmare - duša koja navodi na zlo, voli da se druži sa ljudima, naginje zabavi, igri, besposlicama i ljenčarenju, a ne voli osamljivanje sa Allahom (molitve, namaz i sl.) i bježi od osamljivanja koje je u cilju samoobračuna sa svojim pogreškama i osude svojih postupaka.

Kada se mi potrudimo oko toga (osamljivanje), onda nam to u prvi mah izazove (duhovnu) tjeskobu i neraspoloženje, ali ubrzo iza toga postanemo poslušni i osjetimo poniznost, a zatim doživimo slast druženja sa Allahom, slast munadžata, obraćanja Njemu, naročito kada se čovjek opusti i oslobodi misaonih okova materije, a zaplovi po svjetovima božanskim.

Zar nisi vidio kako malo dijete, kada ga majka odbija od dojenja, dere se i plače, a to je samo jedan kratak period dok se ono ne oslobodi navike dojenja i ne počne da uzima različite vrste jela i pića? Kada ono osjeti okus mesa i slast voća, i ljepotu svega toga, ono se onda nipošto ne bi vratilo u svoje predašnje stanje, t.j. da doji majku (stih):

Duša je kao dijete, ako ga pustiš, ono će odrasti sa željom da doji,
a ako ga odbiješ (od dojenja), ono će prestati da doji.

Nefs (duša, strast) ne voli pokornost i poslušnost zapovijedima svoga Stvoritelja i želi da bude posve slobodna u svojim igrama i zabavama, da bi zadovoljila svoje niske strasti i zabludjele porive.

Ovo osamljivanje (sufijski halvet) priprema dušu za pokornost svome Stvoritelju i njeno pripitomljavanje sa svojim Gospodarom.

To je kao sa sokolom. On živi sam u visokim brdima. Čovjek ga ulovi pa dovede u kuću i onda mu pokrije oči da ne može letjeti, a hrani ga mesom i sa njim lijepo postupa. Tko ga pripitomi i on se zbliži sa svojim vlasnikom i počne na pozov da mu se odaziva. Kada ga vlasnik pusti da poleti, on ide za plijenom dok ga ne ulovi, trudeći se da zadovolji želju svoga vlasnika,

1) "El-munkizu mineddalali", str. 131.-132.

a kada ga pozove, on se vrati, jer daje prednost vlasnikovoj želji nad svojim nagonom?

Pa zar nije pravo da vjernik, kada sve ovo vidi (kod sokola), umre od žalosti tuge i kajanja, što je propustio da sam učini sve ovo. Zar da jedna ptica bolje čuje (i razumije) i da bude poslušnija, sa jačom željom da udovolji svome gospodaru, i da bude ustrajnija za savjet nego što je jedan čovjek Božiji rob prema svome Gospodaru Stvoritelju?![1]

2. Halvet (osamljivanje) oraspoložuje srce, misao, oslobađa pamet od dunjalučkih preokupacija (zauzetosti) koje se stalno javljaju (i rađaju) jedne iza drugih, od niza briga, pa tada čovjek (rob) osjeti slast imana (vjerovanja) i zapuhne ga povjetarac sreće i duševnog zadovoljstva.

Imam Eš-Šafii je rekao:

"Ko želi da Allah otvori njegovo srce i da mu udijeli znanje (ilm, nauku), on treba da se osmaljuje (od ljudi), da malo jede, da se ne druži sa neozbiljnim ljudima, pa i sa učenim ljudima koji nemaju velikodušnosti i valjanog odgoja.[2]

Imam El-Gazali je rekao:

"Korist halveta (osamljivanja) jeste otklanjanje zauzetosti, i ograničenje sposobnosti slušanja i gledanja, jer su to predvorja srca, a srce je kao jedan bazen u koji se slijevaju prljave, mutne, zagađene vode koje dolaze iz rijeka (ljudskih) osjećanja. Cilj askeze (osamljivanja) jeste čišćenje bazena od tih nečistih voda i od taloga zemlje koji se nakupio od tih voda, tako da može da provre pravi (čisti) izvor iz unutrašnjosti bazena pa da iz njega izlazi čista i bistra voda.

A kako može da se izbaci prljava voda iz bazena kada su sve rijeke (osjećaja) otvorene prema njemu? Tako se stalno obnavlja i povećava talog u njemu. Zato valja presjeći sva osjećanja koja nisu nužna, a to je moguće samo izolacijom, osamljivanjem, halvetom![3]

Kada srce čovjeka, dakle, čovjek, ozdravi od svih svojih bolesti, i svojih preokupacija i zauzetosti, i šejtanskih podsjećanja i pokvarenih misli, on onda zaslužuje blagodat blizine i pripravan je da primi veličanstvene Božanske spoznaje, Gospodarove tajne i dahove Božijeg Nura.

---

1) "Er-rijadatu ve edebunnefsi", od mudraca Et-Tirmizije, str.106.

2) "Bustanul arifin", od imama, učenjaka, pravnika, hafiza Ebu-Zekjerijja Muhjuddina en-Nevevije (umro 676. h.god.), str. 47.

3) El-Ihiau, str. 66.

Eš-šejhul Ekjber (Muhjuddin b. el-Arebi) kaže:

"Onaj ko se pripremio (duhovno), pa traži više (da bi napredovao), koji želi da ga zapahne povjetarac (Božije) darežljivosti otkrivanjem tajni postojanja, ako ustraje na osamljivanju i zikjru i oslobodi se (svojih običnih) misli, pa sjedi kao siromah (derviš) bez igdje ičega pred vratima svoga Rabba - Gospodara, njega će Uzvišeni Allah darovati i daće mu znanja o Sebi, daće mu Božanske tajne i spoznaje koje je darovao Veličanstveni Allah svom odabranom robu Hidru, pa je rekao: »Naći ćeš tamo jednog roba između Naših robova kojem smo Mi dali milost od Sebe i naučili ga Znanjem iz Našeg obima Znanja.«[1] Dalje je Uzvišeni rekao: »Bojte se Allaha, a Allah će vas naučiti.«[2] Još je Uzvišeni rekao: »Ako se vi budete bojali Allaha, On će vam dati sposobnost rastavljanja (istine od neistine).«[3] Rekao je Bog, dželle šanuhu, dalje: »I daće vam Nur, svjetlost s kojom ćete (moći) da idete, da se krećete (kroz život).«[4]

Neko je rekao El-Džunejdu: »Kako si ti postigao to što si postigao (u duhovnom pogledu)?« On je odgovorio: »Sjedeći pod tom deredžom (stupnjem) trideset godina« (dakle, dugo). A Ebu-Jezid kaže: »Vi svoje znanje uzimate kao mrtvaci od mrtvaca (govori običnoj ortodoksnoj ulemi koja »uči« ilum iz knjiga koje su napisali već pomrli ljudi), a mi (sufije) naše znanje uzimamo, dobijamo od Živoga Koji ne umire.« Zato onome ko sa dužnom pažnjom boravi u halvetu, u samoći sa Allahom, zasjaji Allahov dar, kao veliki poklon u vidu znanja (spoznaja) u kojima se gubi svaki teoretičar koji želi da opširno raspravlja o tome, pa čak i čovjek zdravog pogleda i rezonovanja, ako nije ostvario ovakvo znanje kod Allaha, dželle šanuhu."[5]

Ibni-Udžejbe, kometarišući riječi Ibni-Ataullaha: "Srcu ne koristi ništa kao povlačenje (uzlet) sa kojim čovjek (srce) ulazi na mejdan razmišljanja" kaže:

"»Uzlet« (osamljivanje, povlačenje) je osamljivanje srca (čovjeka) sa Allahom, a pod tim se misli na osamljivanje koje podrazumijeva odvajanje čovjeka od svijeta ... a baš na to se misli ovdje, jer se ne može samo srce odvojiti sa Allahom, ako to ne čini čovjek kome pripada to srce. Ideja, misao je putovanje srca ka prisutnosti Gospodarove veličine, a ta misao može da bude jedna od dvije: misao potvrđivanja i vjerovanja i misao osvjedočenja i

1) El-Kjehf, 65.
2) El-Bekare, 282.
3) El-Enfal, 29.
4) El-Hadid, 28.
5) "El-futuhatul mekjkijje", sv. I, str. 31.

jasnog viđenja. Za srce nema ništa korisnije nego što je osamljivanje udruženo sa razmišljanjem, jer je osamljivanje kao dijeta a misao je kao lijek. Lijek bez dijete ne može da djeluje, a nema koristi ni od dijete bez uzimanja lijeka. Zato nema koristi od osamljivanja pri kojema nema razmišljanja, niti ima uzdizanja (duhovnog preporoda) bez osamljivanja, jer cilj osamljivanja jeste oslobađanje srca, njegovo slobodno kretanje, a tome je cilj, opet, stanje spoznaja i njihovo smještanje u srce. Učvršćenje spoznaje o Allahu jeste lijek za srce, što kao krajnji cilj ima njegovo (duhovno) zdravlje. To je ono što je Allah nazvao »Kalbi selim« (zdravo srce): »Onog Dana kada neće koristiti ni imetak ni sinovi (djeca), nego samo onome ko Allahu dođe sa zdravim srcem.«"[1]

Rečeno je: Srce je kao stomak; ako se u njemu miješa mnogo (svakakve) hrane, onda oboli, pa može da mu pomogne samo dijeta, odnosno, mala količina materijalnih tvari (u stomaku), tj. zabrana prevelike količine mješavine. (Stomak je kuća bolesti, a dijeta je glavni lijek). Tako je i sa srcem. Ako nad njim ojačaju brige i opasnosti, misli i razna osjećanja, ono oboli, a često i umre. Može mu koristiti samo dijeta i bježanje iz takvih situacija koje nastaju zbog druženja sa svijetom, pa kad se čovjek izdvoji od svijeta i nasamo (hladnokrvno) razmisli, nađe lijek za takvo stanje, pa mu se srce smiri. Inače, ako to ne učini, ostaje i dalje bolestan, pa će Allaha susresti sa bolesnim srcem (a ne sa zdravim), nagrizaće ga sumnja i niske misli. Molimo Allaha da nam daruje zdravlje u tjelesnom i u duhovnom pogledu.

El-Džunejd, Allah ga pomilovao, kaže: »Najčasnije sijelo jeste sijelo sa razmišljanjem na mejdanu tevhida - Božijeg jedinstva.«

Ebul-Hasan, da Allah bude zadovoljan sa njim, kaže: »Plodovi osamljivanja, izdvajanja čovjeka od ljudi u samoću, jesu uspjesi u dobijanju darova Allahove dobrote, a ima ih četiri:

1. podizanje zastora (otkrivanje duhovnih tajni),
2. prosipanje Božije milosti (na takvog čovjeka),
3. istinsko doživljavanje Božanske ljubavi i
4. iskrenost u govoru.«

Zatim je za osamljivanje naveo deset koristi:

1. zaštita od grešaka koje čovjeku donosi njegov jezik, jer ko ostane sam on nema s kime da razgovara, a vrlo često se dešava da čovjek griješi jezikom, osim onoga ko odabere povlačenje od svijeta;

1) Eš-Šuara, 88.-89.

2. zaštita od grijehâ koji se ostvaruju gledanjem, jer onaj ko je izdvojen od svijeta sigurno je da neće vidjeti njihove borbe za ljepote ovoga svijeta i njegove ukrase (Neko je rekao: »Ko mnogo gleda, mnogo će se i kajati, mnogo će žaliti«),

3. čuvanje srca od licemjerja i poltronstva i drugih sličnih »bolesti«;

4. ostvarenje asketskog osjećanja prema ovom svijetu i zadovoljstvo sa onim što ima od tog svijeta (U tome se ogleda odlučnost i savršenstvo jednog Božijeg roba - čovjeka);

5. spas od susreta i druženja sa zlim ljudima, od miješanja sa ljudima bez ljudskog dostojanstva, jer se u takvom druženju krije velika opasnost za pad morala, vlastitog odgoja;

6. oslobađanje čovjeka da bi se mogao posvetiti obavljanju pobožnosti i zikjra i odlučnost da čovjek ostane u stanju bogobojaznosti i dobrote;

7. osjećanje slasti, zadovoljstva zbog pokornosti i doživljaj slasti dove (munadžata) sa posebnim osjećanjem njezine (dovine) tajnovitosti (Ebu-Talib el-Mekjkji kaže: »Murid - kandidat /u halvetu/ neće biti iskren sve dok u samoći ne osjeti slast, radost, i snagu koje nije osjećao u društvu«);

8. smirenost (rahatluk) srca i tijela, jer druženje sa svijetom izaziva zamor i srca i tijela;

9. čuvanje duše i vjere od izloženosti uticajima zala i sporova koje izaziva miješanje sa svijetom;

10. omogućuje obavljanje pobožnosti koje se sastoje od razmišljanja i uzimanja pouke (iz Kur-ana, hadisa, tariha i dr.), jer je to najkrupniji cilj osamljivanja."[1]

Učenjak Muhammed es-Sefarini, hanbelija, komentarišući kasidu "Menzumetul adab" kaže: "Narod mnogo hvali halvet (osamljivanje) i povlačenje (zadržavanje) čovjekove noge od miješanja sa svijetom (stih):

Ja sam se obikao sa svojom samoćom i stalno boravim u kući,
pa mi je (stoga) ta intimnost (sa samim sobom) postala trajna,
a radost (zbog toga) mi se povećala."[2]

Dr. Mustafa es-Sebai u svojoj knjizi "Podsjećanja o pravilima životopisa" veli: "Onaj ko poziva ka Allahu (islamski misionar) treba da doživi čas u kojem će ostati sam sa sobom, tako da u tom času njegova duša

1) Ikazul himemi šerhul hikjemi od Ahmeda b. Udžejbe, sv. I, str. 30.
2) "Gizaul elbab", od Es-Sefarinija (umro 1188 h.god.), sv. II, str. 388.

može da pristupi Allahu Uzvišenom i da postane čista od moralnih prljavština (pokuđenih svojstava), i nemirnog života zbog toga. Ovakvo osamljivanje ga poziva da sam sebe pozove na obračun, ako je malo dobrih djela pri njemu, ili ako je griješio u opredjeljenju za takva djela, ili ako nije vodio računa o pravom i dobrom smislu svojih djela, ili ako je pokušao da to čini pogrešnim metodama i načinima, ili se upuštao u prepirke i svađe sa svijetom - tako da je sve to učinilo da on zaboravi sjećanje na Allaha i ugodno osjećanje sa Njim, da zaboravi sjećanje na ahiret (proživljenje poslije smrti) i Džennet i Džehennem, da izgubi sjećanje na smrt i njene muke i bolove.

Zato je Božijem Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, bila farz dužnost da obavlja noćni namaz, a drugim ljudima je mustehab (poželjno). A od svih ljudi najviše bi trebalo da žele ovakvu nafilu (neobaveznu molitvu) upravo misionari koji žele da pozivaju ljude Allahu, Njegovom Šerijatu i Njegovom Džennetu. Slast i zadovoljstvo (noćnog) osamljivanja i pobožnosti tokom i krajem noći najbolje mogu da osjete oni koje je tim osjećanjima počastio Allah. Ibrahim b. Edhem, neka je Allah sa njim zadovoljan, na kraju svoga noćnog namaza i ibadeta govorio je: "Mi osjećamo takvu slast i uživanje da kada bi kraljevi znali kakva je to slast, ratovali bi protiv nas da to uzmu za sebe."[1]

Šejh Imaduddin Ahmed el-Vasiti kaže:

"Svako od nas treba da ima po jedan sat noći i dana kada ćemo se osamiti sa našim Gospodarom, čije Ime je veličanstveno i sveto, da mi pred Njim u tom satu saberemo sve svoje brige i misli i da iz svojih srca izbacimo zauzetosti ovim svijetom, pa da nas ne zanima ništa drugo osim Allaha. U takvom stanju i času čovjek će spoznati svoj intimni odnos prema Bogu, pa ko bude imao veze sa Allahom, svojim Gospodarom, u tom času će se pokrenuti njegove snage i biti obasjane ljubavlju njegove (duhovne) odaje, a njegovi uzdasi i skrivene želje će otići u visine. Taj čas je sličan čovjekovom stanju u grobu, kada ostane sam, i bez svoje imovine i bez svoje djece. Čije srce ni jednog časa u toku dana ne bude bilo u osamljnosti sa Allahom zato što su ga zauzele dunjalučke brige svojim opterećenjima, neka zna da on onda nema uzvišene (duhovne) veze i saveza, niti on voli niti je voljen, pa neka oplakuje sam sebe, jer čovjek ne može biti zadovoljan sam sa sobom ako sebi ne obezbijedi makar jedan dio blizine i intimnosti sa svojim Rabbom, Gospodarom. Kada takav čovjekov sat bude posvećen isključivo Allahu, njemu onda bude nagrada da i svih pet dnevnih namaza (molitvi) obavi sa prisebnošću duha, sa strahopoštovanjem prema svom Gospodaru

1) Navedeno djelo dr. Mustafe es-Sebaija, str. 18

Velikome, i na sedždi i na rukju'u. Zato ne treba da sami prema sebi škrtarimo vremenom koje treba u toku dana da posvetimo Jedinom Svemogućem Allahu, da Ga u tom satu obožavamo istinskom, iskrenom pobožnošću, i da se trudimo da sve namaze obavljamo na takav način."[1]

I, konačno, valjda je časnom čitaocu, poslije ovih izričitih navoda i mnogobrojnih izvoda iz djela islamskih učenjaka, od kojih smo naučili sve o našoj vjeri, postalo jasno da je osamljivanje šerijatski ozakonjeno, da nije nikakva novotarija i da njegov cilj nije neko ograničavanje, nego da je ono sredstvo za liječenje (oboljelih) srca od njihovih bolesti i poteškoća, tako da ona postanu zdrava i da njihovi nosioci na Dan velikog obračuna budu spašeni, "na Dan kada neće koristiti imetak ni sinovi (djeca) osim onome ko pred Allaha dođe sa zdravim srcem."[2]

Osamljivanje nije trajno, vječno povlačenje i bježanje od ljudi! Jer, kao što bolesnik jedno kraće vijeme provede u bolnici da bi se izliječio od svojih tjelesnih bolesti, a zatim izađe sa boljim zdravljem i jačom snagom, sa većim užitkom u blagodatima zdravlja, tako i vjernik, muslim, provede kraće vrijeme u osamljenosti, a onda izađe otuda u normalan život ali sa jačom duhovnom vezom sa svojim Gospodarom, sa srcem koje je obnovljeno vjerom i čvrstim uvjerenjem, jači da se odupre nasrtajima varljivog života i životnim iskušenjima koja navaljuju na njegovu dušu, a naročito nakon što je dobro upoznao istine o valjanosti tih iskušenja i osjetio slast u značenju riječi Uzvišenog Allaha: "Sve što je na Zemlji prolazno je."[3]

Zar ne vidimo mnogo ljudi kako poklanjaju najveću brigu svome tijelu koje je prolazno, i trude se da mu obezbijede što više uslova za dobro zdravlje, troše mnogo svoga vremena za njegovo odmaranje i za njegovo liječenje i udobnost a kada budu pozvani da liječe svoje srce i da usavrše svoje vladanje, kroz jedno kratko vijeme osamljenog druženja sa svojim Gospodarom, onda oni odgovaraju i izbjegavaju, nazivajući to gubljenjem vremena, sve zbog svog neznanja i kazujući da je sve to bid'at, novotarija koja nema osnova ni podloge u vjeri. Jedan pjesnik je rekao stih koji potvrđuje ovaj stav:

Liječiš svoje tijelo koje je prolazno, da bi ga učinio vječnim,
a svoje srce, koje može da bude vječno, ostavljaš bolesnim.

---

1) Gizaul-elbab, sv. I, str. 47.
2) Eš-Šuara, 88.-89.
3) Er-Rahman, 26.

Jer, da ljudi razumiju bit islama, tj. da on poziva ljude da oni istovremeno vode brigu o dobrom stanju i tijela i srca, oni bi srcu posvećivali pažnju koliko i svom tijelu (stihovi):

O, slugo tijela, koliko ćeš se truditi da mu služiš?
Zar tražiš zaradu ondje gdje je gubitak,
Ti pristupi svojoj duši i usavrši njene vrline,
jer ti si čovjek zbog duše, a ne zbog tijela!

Mumin, islamski vjernik je, dakle, dužan da ima časove osamljivanja sa svojim Gospodarom, u kojima će Njemu posvetiti svu svoju pažnju, a sa sobom svesti račun da vidi šta je dobrog, a šta lošeg uradio.

Ovako je naš šejh, veliki muršid, učitelj, Muhammed el-Hašimi, neka ga Allah pomiluje, upućivao i usmjeravao one koji traže istinu i bodrio ih za halvet (osamljivanje), da bi oni stigli do istinske spoznaje i ostvarili vjerovanje, koje će im činiti zadovoljstvo kada stignu do mekama - stanice islama!

Mi znamo veliki broj alima, učenih ljudi i drugih, koji su odgojeni pred njim (ovim šejhom), a on ih je upućivao u halvet, tako da im je Allah Uzvišeni darovao i iman (vjerovanje) i čvrsto uvjerenje i spoznaju.[1]

---

1) *Prevodilac: Naprijed navedeni tekstovi vrlo su dobro iskazani i djeluju ubjedljivo. Međutim, nije niko spomenuo mogućnost samo duhovne, a ne i tjelesne izolacije od sredine i prilika u kojima se čovjek obično nalazi. Istina je da je to vrlo teško ostvariti, ali svakako treba vježbati, pa se dugotrajnom brigom o tome mogu postići neki rezultati. To se sastoji u tome da čovjek svojom čvrstom voljom isključi svoj duh iz onoga što se oko njega događa. Tako npr. ako čuje neku muziku ili pjesmu da je ne osjeća, kao da je i ne čuje, ako vidi nešto nepristojno da ne obraća pažnju, kao da se to i ne nalazi pred njegovim očima, jer je njegova misao vezana za duhovne istine.*
Ovo bi možda, po svom značaju, bio najmanji, najniži oblik halveta (osamljivanja), ali bolje išta nego ništa. Naime, mislim da je u današnje doba i u našim prilikama teško izvodljivo povlačenje čovjeka u potpunu samoću na neki duži period, a ovako bi on, zapravo, mogao da stalno bude sačuvan i sklonjen od svih onih grijeha koje mogu da učine njegove oči, gledajući ono što ne treba da gledaju, i uši, slušajući ono što nije dobro da slušaju itd.

Treće poglavlje

(prijevod Besim Čanić)

PUT STIZANJA DO ALLAHA

UVOD

1. POKAJANJE - TEVBA
2. SAMOOBRAČUN - MUHASEBA
3. STRAH I NADA - HAVF VE REDŽA
4. ISKRENOST (PREMA LJUDIMA), ISTINOLJUBIVOST - SIDK
5. ISKRENOST (PREMA BOGU), ISTINITOST - IHLAS
6. STRPLJIVOST - SABR
7. ČUVANJE OD ZABRANJENOG (OPREZNOST, ČEDNOST) - VERE'
8. ASKETIZAM (SUZDRŽLJIVOST) - ZUHD
9. ZADOVOLJSTVO - RIDA
10. OSLANJANJE NA ALLAHA - TEVEKJKJUL

UVOD

Nakon što smo objasnili dio praktičnog metoda koji su prvaci tesavvufa uzeli iz Allahove Knjige i Sunneta Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kao: druženje (es-suhbe), spominjanje Allaha (ez-zikjr), osamljivanje i drugo, a koje su, u stvari, samo tjelesne aktivnosti s obzirom na njihovu formu i mjesto, odnosno srčane po njihovom duhu i biti, sada je nužno objasniti put stizanja (do Allaha, dželle šanuhu) koji se odlikuje posebnim stanjima duše, srca što predstavlja duhovnu stranu toga puta jer mu je osnovni cilj dovođenje srca u ispravno stanje, liječenje njegovih bolesti, te njegovo oplemenjivanje svojstvima savršenstva.

Dakle, put stizanja do Allaha, dželle šanuhu, upravo su te srčane sfere (mekamati) kao: pokajanje, obračun sa samim sobom, strah i nada, samokontrola i druge; moralne odlike kao što su: iskrenost, istinitost, strpljenje i druge, kojima treba da se okiti putnik na svom putu spoznaje Uzvišenog Allaha iskustvenom spoznajom; i, konačno, stizanje do stepena dobročinstva (ihsan) čiji su stepeni bezgranični.

Ovdje se ne misli na stizanje u onom smislu kako shvatamo stizanje do stvari, jer je Allah, dželle šanuhu, uzvišen od toga da zauzima prostor i vrijeme. Zato Ibn-Ataullah es-Sikjenderi kaže: "Tvoje stizanje do Allaha je stizanje do znanja o Njemu jer je naš Gospodar uzvišen da do Njega stigne bilo ko ili bilo šta ili da se On spoji sa bilo čim."[1]

Imam el-Gazali, Allah mu se smilovao, veli: "Značenje stizanja (el-usul) je viđenje i gledanje tajnom srca na dunjaluku i istinsko viđenje očima na ahiretu, a nije značenje stizanja spajanja bića čovjeka sa Bićem Allaha, Uzvišen je Allah od toga najvećim visinama."[2]

Kretanje putem kojim se stiže do Allaha je odlika dobrih vjernika i to je ono zbog čega su dolazili poslanici i vjerovjesnici; tom kretanju pozivaju učenjaci i vodiči (muršidi) kako bi se čovjek iz nizina materijalnosti i životinjskih poriva uzdigao na nivo čovjeka i melekja i kušao blagodati blizine i slast društva Uzvišenog Allaha.

1) "Ikazul himemi", komentar na "El-Hikjem", od Ibn-Udžejbe, II, str. 295.
2) Revdut-talibine, El-Gazali, str. 150.

Tarikat (put) je u biti jedan. Praktičnih metoda ima više a načini putovanja su raznoliki odgovarajuće uloženom trudu i različitosti mjesta i vremena, pa iz toga proizilaze brojni sufijski putevi, a u suštini se radi o jednom jedinstvenom putu (tarikatu).

U ovom kontekstu Ibnul-Kajjim kaže: "Ljudi su podijeljeni na dvije skupine: oni gornji i oni donji. Gornji su oni koji su spoznali put do svoga Gospodara, slijede ga i idu njime sa namjerom da stignu do Njega, i njih je Allah učinio poštovanim; a donji su oni koji nisu saznali put ka Allahu, svome Gospodaru, niti ga nastoje upoznati, i oni su poniženi. Allah, dželle šanuhu, veli: »A koga Allah ponizi nema toga ko ga može učiniti poštovanim...«[1] Put ka Allahu je u biti jedan i nema ih više. A to što neka ulema tvrdi da ima više različitih puteva, proizilazi iz toga što je Allah dao ljudima različite sposobnosti iz Svoje milosti i dobrote, pa je i ovo gledište ispravno i ne sukobljava se sa onim što smo spomenuli govoreći o postojanju jednog puta (tarikata). Da ovo dodatno objasnimo: put je jedan i on u sebi objedinjava sve ono sa čime je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan - a onoga što Ga zadovoljava ima mnogo i različito je. Skup svega onoga što Ga zadovoljava čini jedan put a brojnost i različitost onoga što Ga zadovoljava proizilazi iz različitosti vremena i mjesta, ličnosti i stanja - a sve to skupa je put ka Njegovom zadovoljstvu. To što je Allah, dželle šanuhu, iz svoje milosti i mudrosti odredio da ima više različitih staza (na istom putu) je zbog različitog nivoa spremnosti ljudi i njihove nejednake podobnosti. Da je Allah dao jednu stazu, a različite umove i nivoe spremnosti, ljudi bi morali ići jedan po jedan. Međutim, pošto je spremnost ljudi različita, raznovrsni su i putevi da bi svaki čovjek stigao svome Gospodaru, putem koji odgovara njegovoj spremnosti, njegovoj snazi i njegovoj podobnosti. Odatle su potekli raznovrsni Šerijati (vjerozakoni), mada svi oni proizilaze iz jedne vjere. Jedan je Onaj kome se ibadet čini i jedna je Njegova vjera.[2]

Ljudi tesavvufa (mutesavvifi) su opisali znakove na ovom putu, objasnili njegove stepene i načine kako se njime kretati.

"Ebu-Bekjr el-Ketani i Ebul-Hasan er-Remli kažu: »Pitali smo Eba-Seid el-Harraza da nas obavijesti o počecima puta ka Uzvišenom Allahu. On je odgovorio da je to tevba (pokajanje), i spomenuo je njene uvjete, zatim da se iz stanja (stepena) tevbe prelazi u stanje straha, strahopoštovanja (el-havf), iz stanja strahopoštovanja u stanje nade (er-redža), zatim iz stanja nade u stanje dobrih (salihin), zatim iz stanja dobrih u stanje

1) El-Hadždž, 18.
2) "Tarikul - Hidžretejni", Ibn-Kajjim el-Dževzije, str. 223.-225.

učenikâ (muridâ), tj. onih koji traže (slijede), zatim iz stanja muridâ u stanje pokornih (mutiin), pa iz stanja pokornih u stanje onih koji vole (muhibbin), pa iz stanja zaljubljenih u stanje onih koji čeznu (muštakin), a iz ovog stanja u stanje prijatelja (evlija), i iz stanja prijatelja u stanje bliskih (mukarrebin).« Za svako stanje spomenuli su deset uvjeta. »Ako ih se bude držalo i bude do kraja shvatila njihova mudrost, a srca se budu nastanila u svakom stepenu, tada će se pogled zadržati na blagodatima i razmišljaće se o dobročinstvu i darežljivosti, duša će se osamljivati u zikjru, a duh (ruh) će kružiti po kraljevstvu Njegove moći sa čistim, iskrenim znanjem o Njemu, žudeći za morem spoznaje koja vodi Njemu, i kucati na Njegova vrata i prema Njemu sa ljubavlju gledati. Zar nisi čuo riječi El-Hakjima mudraca koji kaže (stih):

Bdijem duboko u noći ushićen, zadovoljan spominjući Njega,
žudeći ka Njemu istrajan u strpljenju
ali sretan uvijek stojeći
i kucajući na vratima Gospodara, Moćnog i Ponosnog.

Njihovo stanje je, dakle, da su oni približeni, a ne udaljeni, njihovi stepeni se podižu, a ne padaju, srca se njihova rasvjetljavaju da bi gledali u kraljevstvo Adna (Dženneta) u koji će ući, ushićeni su sa Onim koga obožavaju, učvršćuju se sa Onim koji im je dovoljan, došli su da ne idu, nastanili su svoje mjesto pa neće otputovati, oni su evlijai (dobri) i oni su dobročinioci (amilun) i oni su čisti i oni su bliski, pa gdje da idu od mjesta blizine u kome su sigurni i poštovani, iz odaja u kojima će stanovati, a što će im biti nagrada za ono što su radili; pa ovako neka rade oni koji rade.«"[1]

Da bi čovjek savladao sve prepreke na putu, i dostigao svoje stepene (mekamate) neophodne su borbe sa samim sobom i stalno sjećanje i spominjanje Allaha (zikjr), zatim samokontrola, samoobračunavanje, osamljivanje, jer stizanje do Allaha ne postiže se samo željom i nadom nego je potrebno imati i takvaluk (bogobojaznosti) i iskrenost u namjeri i istinsku odanost cilju (ihlas), pa će onda Allah putnicima koji su se uputili Njemu podariti marifet (spoznaju), cjelovitu i istinsku sreću (zadovoljstvo) srca.

Šejh Muhjudin ibn Arebi, Allah mu se smilovao, rekao je: "Put stizanja ljudi do spoznaje su iman (vjerovanje) i bogobojaznost (takvaluk). »A ko se boji Allaha On će mu naći izlaz (olakšaće mu) i opskrbiće ga odakle se i ne nada.«[2] Opskrbe su dvije vrste: duhovna i tjelesna. Uzvišeni kaže: »Bojte se

1) "Hiljetul-Evlija", Ebul-Nuajm, tom 10., str. 248. i 249.
2) Et-Talak, 2.-3.

Allaha, Allah će vas poučiti«[1] tj. poučiće vas onome što niste znali, uz posredstvo božanskih znanja."[2]

Iz riječi šejha Muhjudina je jasno da čovjek može da ide Allahu (da Mu se približava) samo sa ispravnim i čvrstim vjerovanjem i srcem koje čuva Allahove granice i djelima koja su ograničena Allahovim zakonom (Šerijatom) i ahlakom, uzvišenim ponašanjem uzetim od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Ko se ne uzdigne iznad ovodunjalučkih prohtjeva i lahkomislenosti nefsa neminovno je da na svom putu skrene ili da prekine putovanje i ostane na pola puta, da zaluta i bude nesretan.

Ibnul-Kajjim veli: "Kad bi se robu otkrila sva Allahova dobrota i Njegovo davanje čovjeku odakle zna i ne zna, njegovo srce bi se rastopilo iz ljubavi prema Njemu i iz želje za Njim. Međutim, srca sprečava da to vide njihova naklonost prema svijetu strasti i ovisnost o uzrocima, te ne mogu da vide savršenstvo Allahove blagodati. To je odredba Silnog i Znanog. Inače, koje bi se srce, nakon što osjeti slast spoznaje Allaha i Njegove ljubavi, onda oslanjalo na nekog drugog osim na Allaha i tražilo i nalazilo mir kod nekog drugog osim Njega?! Ovo se nikad neće desiti. Ko kuša bilo šta od toga i upozna put koji vodi do Allaha, zatim ga ostavi i oda se svojoj volji, bezbrižnosti, strastima i užicima, pao je u veliku opasnost i svoje srce zatvorio u tjelesni zatvor. On će biti kažnjen u svom životu takvom kaznom kao što niko na svjetovima nije bio kažnjen. Njegov život je nemoć, briga i tuga, njegova smrt je nesreća i žalost, njegov povratak Allahu je žaljenje i kajanje... Taj vatreni zastor svakog časa obuzima njegovo srce i okreće svijet od njega, kada se on okrene od svoga Gospodara, i to stoji kao pregrada između njega i njegovih želja. On je onda mrtvac koji hoda po površini Zemlje a njegova duša je u divljini njegovog tijela, njegovo srce je u nemiru, zamorima i dosadama njegovog života (stihovi):

Pa postade kao soko perja počupana
Što vidi svoju propast uvijek kada ptice polete

Jedno vrijeme bijaše uzgajan u vrtovima
Moćan da ulovi sve što zaželi

Dok ga ne zadesi nesreća vremena
Kada je on gubitnik podrezanih krila."[3]

---

1) El- Bekara, 282.
2) "En-nusretun- nebevijje", šejh Mustafa el-Medeni, str. 84.

Prekid puta ka Allahu velika je nesreća i očiti gubitak, a razlog je u tome što je putnik (onaj koji hodi Allahu) bio saglasan sa strastima svoga nefsa koje su ga izvele iz mekamata i otkrovenja i skrenule od njegovog uzvišenog cilja. Iskren i odan putnik pobožnjak ne traži stepene niti kjeramete. To su samo mjesta (stanice) koje on prolazi na svom putu ka najvišem cilju, bez skretanja i lutanja (stihovi):

Ne obaziri se na putu na drugoga, jer sve osim Allaha je drugo,
Njegov zikjr uzmi za zaštitu (tvrđavu).

I ne stoj na svakom mjestu, jer to je zastor,
nastavi kretanje, ohrabri se i ojačaj uz pomoć (Allaha)!

Kad god vidiš da ti se otkriju stepeni (meratib),
idi dalje od njih jer smo slične već prošli.

I reci: nema meni cilja osim Tvoga Bića
jer slika ne sjaji niti oko trepće!

Ibn-Ataullah es-Sikjenderi kaže: "Težnja putnika neće da stane kada joj se otkrije dio (duhovnog svijeta) nego njega stalno dozivaju glasovi Istine: »Onaj što ga tražiš pred tobom je (dakle, idi, kreći se dalje!)«"[1]

I kao što na svakom materijalnom putu postoje opasnosti, smetnje i razbojnici, tako i na duhovnom putu srca postoje klizišta, provalije i prepreke, na koje se obavezno mora obratiti pažnja, pa se iz ovog razloga jasno vidi važnost vodiča i neophodnost voditelja koji će povesti putnika i tako ga sačuvati od opasnosti koje vrebaju na putu i zaštititi od propasti. Iz ovih razloga postoje mnoga upozorenja od strane učenih ljudi, onima koji su na putu ka Allahu, na negativne posljedice zastajanja na putu i njegovog prekidanja, kao i podsticaji za nastavak puta, ulaganje truda i istrajavanje u težnji da se dostigne željeni cilj i postignu blagodati stizanja i sreća blizine Uzvišenog Allaha.

Ibnul-Kajjim kaže: "Ako putnik ka svome Gospodaru dobro osmotri put, zapazi znakove na njemu i vidi opasnosti, provalije i staze koji skreću i odvode sa pravnog puta, on je postigao dio sreće i spasa i preostao mu je drugi dio, a to je da svoj štap stavi o vrat i požuri putovati od postaje do postaje. Kad god prijeđe jednu postaju spremi se da prijeđe u drugu i to što osjeća njenu blizinu olakšava mu tegobe puta. Kad god mu se u duši nakupi

tegoba od tereta puta, težine putovanja i stalnog nastavljanja puta, duša osjeti blizinu susreta, lagodnost života koji je čeka kada stigne, pa postane razdragana, vesela i bezbrižna a putnik progovori: »O, dušo, budi vesela, već se mjesto približilo i primakao se susret (sastanak), pa ne prekidaj prije nego stigneš, jer je prekid prepreka između tebe i željenih postaja. Ako budeš strpljiva i nastaviš put, stići ćeš, puna zahvalnosti i veselja, i susrest ćeš ono najdraže sa raznovrsnim, skupocjenim darovima i kjerametima. Između tebe i toga uspjeha samo je jedan čas truda. Jer cijeli dunjaluk je kao samo jedan tren ahireta, a tvoj život samo djelić tog trena. Allah, Allah, nemoj stati u pustinji jer, tako mi Allaha, to bi bila propast, neka dobro znaš.

Ako ti bude teško na tom putu, podsjeti svoju dušu na ono što je ispred nje - oni koje voli i blagodati i počasti u kojima oni borave; i ono što je iza nje - neprijatelji i ono što je uz njih: varke, poniženja, podvale, patnje i iskušenja. Pa ako se ona vrati, vratit će se svojim neprijateljima, a ako nastavi doći će svojim prijateljima. Ako zastane na putu stići će je neprijatelji, jer oni su za njom u potjeri (traže je). Neizbježna joj je jedna od ove tri mogućnosti, pa neka izabere koju od njih želi. Neka riječi voljenih učini svojim vođom i upravljačem, svjetlost njihove spoznaje (marifet) svojom uputom i dokazom, a iskrenost njihove ljubavi i žudnje svojom hranom, pićem i svojim lijekom. Neka je ne zastrašuje osamljenost na tom putu. Neka je ne zavarava mnoštvo onih koji su odustali od puta. Bol tvog prekida i udaljavanje stiže samo tebe, a ne druge zaostalê, a tvoj udio blizine i časti pripada samo tebi, a ne nekom drugom. Zato, šta imaš od interesovanja za one koji su put prekinuli i od zastajanja sa njima!

Neka se zna da ova dunjalučka divljina ne traje vječno nego je ona samo prepreka na putu. A kada putnik stigne na svoje odredište njemu će biti ponuđeni šatori iz kojih će izlaziti oni koji su ranije stigli, da ga dočekaju, da mu dobrodošlicu izraze selamom i čestitaju dolazak u njihovo društvo. Kakva će tada biti radost u njegovim očima i kako će biti srećan kada bude govorio: »Samo da je moj narod znao zašto mi je moj Gospodar oprostio i uvrstio me u počašćene.«"[1,2]

Oni koji stižu do Allaha razlikuju se u svome dolasku, ovisno o svom stepenu i interesovanju. Neki od njih stižu na svom putu do jedinstva djelovanja kušanjem i osvjedočenjem tako da oni osjećaju slast značenja Allahovih riječi: "I ti nisi bacio kada si bacio nego je Allah bacio."[3] Ovo je

1) Jasin, 26.-27.

2) Tarikul-Hidžretejni, Ibn el-Kajjim, str. 232.-233.

3) El-Enfal, 17

jedan stepen stizanja. Neki od njih na svom putu stignu do jednistva sifata (svojstava) kušanjem i gledanjem i uživaju u ljepoti značenja riječi Uzvišenog: "I ne žele ništa drugo osim ono što Allah želi."[1] Isto tako kušaju značenje hadisi-kudsije: "... a kad ga zavolim postaću njegov sluh kojim čuje, i njegov vid kojim vidi."[2]. I ovo je jedan od stupnjeva stizanja.

Poneko od njih se uzdiže do stepena utapanja u Biću i izravno posmatra sve stvari izvan postojanja Istinitog, Uzvišenog i Silnog. Na takvog se izlivaju svjetlosti čvrstog ubjeđenja (jekin), njegovo stanje svojim "jezikom" govori(stih):

Moje postojanje je da nestanem iz postojanja
zbog onog što sam jasno vidio.

Takav odobrava riječi Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "Najistinitije riječi koje je rekao jedan pjesnik jesu riječi Lebida (Lebid b. Rebia): »Sve osim Allaha je ništavno...«"

Sufije su na svom putu stizanja do Allaha pristali da im vodič i uzor bude najodabraniji čovjek cijelog svijeta i predvodnik muttekija Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, Allahov Poslanik; uzeli su njegov metod imajući na umu da je on, sallallahu alejhi ve sellem, pobjegao svom Gospodaru, sklonio se pod Njegovu zaštitu, daleko od idolopokloničke atmosfere i obožavanja kipova i kamenja, daleko od vreve i buke života i njegovih smradova.

Svevišnji Allah je rekao: "O, Vjerovjesniče, Mi smo tebe poslali (kao svog Poslanika) da budeš svjedok koji donosi radosnu vijest, ali i da opominješ i da pozivaš (ljude) Allahu po Njegovom odobrenju, i kao svjetiljku koja sija."[3] Sufije su krenule za vjerovjesnikom Muhammedom, sallallahu alejhi ve sellem, slijedeći njega u svim prilikama, u njegovom svakodnevnom vladanju i djelovanju. Svevišnji Allah kaže: "Reci: ako vi volite Allaha, onda slijedite mene, pa će i Allah vas zavoljeti i oprostiće vam vaše grijehe."[4] Oni su išli za njim njegovim čistim putem koji je on njima ostavio u naslijeđe, ne skrećući s njega i ne obazirući se, jer su čuli poziv Svevišnjeg Allaha: "... I da je ovo moj ispravni put, pa slijedite ga, a ne idite drugim putevima pa da vas ti putevi razdvoje od Njegovog puta."[5] Oni su

1) Ed-Dehr, 30.
2) Prenosi Buharija
3) El-Ahzab, 45.-46.
4) Ali Imran, 31.
5) El-En'am, 153.

čuli i riječi Uzvišenoga: "Ja nisam stvorio ni džine ni ljude nizašto drugo nego da Me obožavaju."[1] Zato njih nije zavarao dunjaluk (ovaj svijet) sa svojim ukrasima, i nisu ih zaustavili dunjalučki obziri, jer su čuli zov istine koja ih zove iza zastora tajnosti (gajba): "Zar vi mislite da smo vas stvorili igrarijom i da se nećete Nama povratiti?"[2] Tako su oni zavoljeli Onoga kome će se povratiti, pa su nastojali i trudili se da požure dok nisu stigli svome Gospodara zdravi, ispravni i kao dobitnici.

1) Ez-Zarijat, 56.
2) El-Mu'minun, 116.

POKAJANJE - TEVBA

Uzvišeni kaže:

"Svi se pokajte Allahu, o vjernici, da biste bili spašeni."[1]

"Molite Gospodara svoga da vam oprosti i pokajte Mu se."[2]

"O vi koji vjerujete, učinite iskreno pokajanje Allahu."[3]

Prenosi se od El-Egarr ibn Jesara el-Muzenija, radijallahu anhu, da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "O, ljudi, kajte se Allahu i od Njega tražite oprosta, zaista se ja u jednom danu kajem po stotinu puta."[4]

Imam Nevevi kaže: "Tevba (pokajanje) je obaveza (vadžib) za svaki grijeh, pa ako je učinjeni grijeh između roba i Allaha, a ne povezuje se sa pravom nekog čovjeka onda za pokajanje imaju tri uvjeta (šarta): prvi je da se odustane od grijeha, drugi da se srcem pokaje zbog njegovog činjenja, i treći čvrsto odlučti da se nikad više neće vraćati istom. Ako jedan od ova tri uvjeta nedostaje, tevba nije ispravna.

Ako se, međutim, grijeh veže za čovjeka, onda za tevbu postoje četiri uvjeta: ova tri koja smo gore spomenuli i oslobađanje od hakka (prava) osobe prema kojoj je grijeh učinjen. Ako je dug imovinske prirode, onda se oštećenom mora vratiti dug; a ako je prijestup takav da povlači za sobom veću sudsku kaznu, kao što je kazna kamenovanjem i slično, omogućiće mu izvršenje iste ili tražiti poravnanje, oprost (prelazak preko grijeha); a ako je taj grijeh bio ogovaranje, treba tražiti oprost od uvrijeđene osobe. Tevbu je nužno učiniti za svaki grijeh."[5]

Od uvjeta za tevbu još treba navesti ostavljanje svega što prati zlo, napuštanje griješnika koji čovjeku uljepšavaju grijeh i odvraćaju ga od pokornosti, zatim pristupanje društvu iskrenih i dobrih, kako bi druženje sa njima bila ograda koja sprečava povratak u griješan život i odstupanje (od istine).

1) En-Nur, 31.
2) Hûd, 52.
3) Et-Tahrim, 8.
4) Prenosi Muslim

Mi imamo upečatljivu pouku u vjerodostojom i poznatom hadisu u kome nam Poslanik, alejhisselam, prenosi priču čovjeka koji je ubio stotinu ljudi i koga je najučeniji njegova vremena uputio da Allah, dželle šanuhu, prima njegovo pokajanje i uslovio mu je da napusti pokvarenu sredinu koja je imala vrlo veliki uticaj na njegovo zastranjivanje i na njegove zločine, zatim mu preporučio da ide u zdravu sredinu u kojoj su ljudi dobri vjernici, da se sa njima druži i da se za njima povodi.

Tevba je prvi stepen (mekam), a to je svijest da je učinjena greška i čvrsta odluka o napuštanju griješenja i da se više ne pomišlja na njega.

Sufija ne gleda na to da li je grijeh malehan ili nije, nego on gleda u veličinu Gospodara, slijedeći tako ashabe Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Među njima je bio jedan koji je govorio: "Vi zaista radite poslove koji su manji u vašim očima od dlake. U vrijeme Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, mi smo ih ubrajali u prijestupe."[1]

Sufija ne staje kod samog pokajanja zbog grijeha, jer je ono (pokajanje, tevba) po njegovom mišljenju pokajanje običnih ljudi, nego se kaje i zbog svake stvari koja odvraća njegovo srce od Uzvišenog Allaha. Na ovo ukazuje veliki sufija Zun-Nun el-Misri, radijallahu anhu, koji je, kada je upitan o tevbi, odgovorio: "Obični ljudi se kaju zbog grijeha, a odabrani ljudi se kaju od gafleta, nemara o Bogu, dželle šanuhu."[2]

Abdullah et-Temimi kaže: "Ogromne li razlike od pokajnika do pokajnika. Jedan se kaje zbog grijeha i ružnih djela, drugi se kaje zbog zaboravljanja (Allaha) i zablude, treći se kaje zbog viđenja svojih dobrih djela i pokornosti."[3]

Tevbu treba da prati mnogo traženja oprosta duboko u noći i u svakom dijelu dana, jer ovo podsjeća sufiju sa istinskom pobožnošću na njegovu manjkavost spram njegova Gospodara, pa je to priznanje obožavanja Njega i svjedočenje da je On Rabb (Gospodar).

Sufija u Allahovoj Knjizi čita Njegove riječi: "I govorio sam im: »Tražite od Gospodara svoga oprosta jer On, doista, mnogo prašta; On će vam kišu obilnu slati i pomoći vas imanjima i sinovima, i daće vam bašče, i rijeke će vam dati.«"[4] i "Oni koji su se Allaha bojali - u džennetskim baščama će, među izvorima, boraviti, primaće ono što im Gospodar njihov bude darovao, jer,

1) El-Buhari
2) Er-Risaletul Kušejrijje, str. 47.
3) Isti izvor
4) Nuh, 10-12.

oni su prije toga dobra djela činili, noću samo malo spavali i u praskozorje oprost od grijeha molili."[1]

Sufija čita ove i druge ajete i suze mu poteku jer žali za onim što je propustio u svom životu i žali zbog nemara prema Allahu, dželle šanuhu.

Znaj da je sufija, sve što ima ispravnije znanje o Allahu i više dobrih dijela, sve precizniji u svom pokajanju. Za onoga ko očisti svoje srce od grijeha i prljavština, pa ono bude obasjano svjetlošću prisutnosti (sa Uzvišenim Allahom) nema bojazni da će u njegovo srce ući tajni grijeh. Njegovu čistoću neće pomutiti pomisao na grijeh, jer se on pri njoj odmah pokaje Allahu, iz stida prema Njemu koji ga vidi.

Šejh Ahmed Zerruk u svojim pravilima kaže: "Dova molitelja smatra se ispravnom po njenom rezultatu: ako je dova ispravna pojaviće se (rezultat), u protivnom onaj koji čini dovu je lažac. Pa i pokajanje ako ga ne slijedi bogobojaznost, neispravno je; bogobojaznost koja ne rezultira ustrajnošću je slaba; ustrajnost u kojoj nema poniznosti, čednosti, nije potpuna; čednost koja ne rezultira zuhdom, manjkava je; zuhd koji ne izgradi tevekjul (oslanjanje na Allaha), suhoparan je; a tevekjul koji ne pokaže svoje plodove, prekid sa svim osim sa Allahom i pribjegavanje Njemu, jeste forma bez suštine. Ispravnost tevbe se ogleda u ustezanju od zabranjenog, u savršenoj bogobojaznosti kada nas ne vidi niko osim Allaha, u ustrajnosti u čuvanju virda, bez unošenja bilo čega novog u njega; u postojanju opreza u momentima kada strast može da prevlada kod sumnjivih stvari, pa ako se one ostave tevba je ispravna, a ako ne onda nije.[2]

1) Ez-Zarijat, 15.-18.

2) Kavaidu-t-Tesawuf, Šejh Ahmed Zerruk, str. 74

SAMOOBRAČUN - MUHASEBA

To je razvijanje vjerske pobude u čovjekovoj duši i njeno odgajanje u pravcu razvijanja unutarnje kritike koja ga oslobađa od svega što stoji pred njim kao prepreka na putu čistote, ljubavi, nesebičnosti i iskrenosti.

Sufije u ovom mekamu imaju čvrst korak i vode hvale vrijednu borbu jer su na Poslanikovom, sallallahu alejhi ve sellem, tragu i slijede njegov metod i idu njegovim putem. Rekao je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: "Pametan je onaj koji se obračuna sa sobom i radi za ono što dolazi poslije smrti, a slabić je onaj ko svom nefsu pusti na volju, a očekuje od Allaha ispunjenje svojih želja."[1]

Onaj ko se obračunava sa svojim nefsom (sa sobom) ne ostavlja prostora da se on bavi pogrešnim stvarima, jer ga zabavi obračunom, koreći ga zbog propusta prema Allahu, dželle šanuhu, i plašeći ga Njime, tako da on ne stigne da se bavi besposlicama i ružnim djelima.

Sejjid Ahmed er-Rifai, Allah mu se smilovao, rekao je: "Samoobračun nastaje iz straha, iz samoobračuna nastaje samokontrola, a iz samokontrole stalna obuzetost Allahom Uzvišenim.[2]

Ovo stanje sufija slično je onome što je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, praktikovao sa svojim ashabima u odgoju njihovih čistih duša i usađivanju u njih unutarnje kritike. Prenosi se da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, jednog dana izašao iz kuće previjajući se od gladi. Susreo se sa svojim ashabima Ebu-Bekjrom i Omerom, radijellahu anhuma, i od njih je saznao da je i kod njih ista situacija, i da ni oni nemaju hrane za taj dan. Sreo ih je jedan čovjek od Ensarija koga nije zavarala njihova vedrina, pa je saznao u kakvoj su situaciji i ponudio im gostoprinstvo. Kad su stigli do njegove kuće našli su hurmi, hladne vode i dobru hladovinu. Kada su pojeli po nekoliko hurmi i napili se vode, Alejhisselam je rekao: "Ovo je blagodat o kojoj ćete biti pitani."[3]

O, koja je ovo blagodat da se za nju pita i polaže račun: nekoliko hurmi i gutljaj vode? Ugasiti silnu žeđ za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, jeste

1) Prenosi Tirmizija i kaže da je hadis hasen.

2) "Elburhanul-muejjed", Sejjid er-Rifai, str. 56.

velika sreća i blagodat, za koju će ih pitati Njihov Gospodar "na Dan kada će čovjek od svoga brata bježati."[1] Nije li u ovom plemenitom Pejgamberovom, sallallahu alejhi ve sellem, postupku sadržan blagi dah povjetarca usmjeren ka obuzdavanju nefsa, jakom kontrolom i istančanim i prefinjenim osjećajem neslućenih posljedica i ogromne odgovornosti za svako ugađanje svom nefsu (samom sebi) kome čovjek žudi s vremena na vrijeme.

Samoobračun zaista rezultira osjećajem odgovornosti prema Allahu, dželle šanuhu, prema Njegovim stvorenjima i prema duši na koju padaju šerijatske obaveze i zabrane. Samoobračunom čovjek shvata da on ne postoji uzalud i da će se svakako vratiti Allahu, dželle šanuhu, kao što nas obavještava Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: "Nema nikoga od vas da Allah sa njim neće govoriti, a između njega i Boga neće biti prevodioca, tumača, pa će čovjek pogledati desno od sebe i neće vidjeti ništa drugo osim ono što je prošlo, što je zaradio, zatim će pogledati na svoju lijevu stranu i neće vidjeti ništa osim ono što je prošlo, što je zaradio, a kad pogleda ispred sebe vidjeće samo vatru prema svom licu. Pa čuvajte se te vatre makar sa pola hurme, a ko ni to ne može, onda sa lijepom riječi."[2]

U srcu onoga ko prakticira samoobračun spontano će se roditi želja za povratkom, sa iskrenom tevbom, i on će ostaviti prolazne preokupacije koje ga odvajaju od njegovog Uzvišenog Stvoritelja i bježati (sklanjati se) Allahu od svake stvari: "Bježite Allahu, ja sam za vas Njegov jasni opominjač."[3]

Pa bježite zajedno sa tom skupinom vjernika, sufija njihovim putem ka Allahu, dželle šanuhu, odazivajući se pozivima iz Nevidljivog, pozivima koji glase: "O, vjernici, bojte se Allaha i budite sa iskrenim."[4] (Stih):

Ljudi su prolazni putnici
ka blizini Istinitog.

Primio ih je u sklonište u Njegovoj velikoj blizini i počastio ih je Uzvišeni najsvetijom blizinom koju želi i traži svaki onaj ko voli Allaha: "u sjedištu istine kod Svemogućeg Gospodara".[5]

Šejh Ahmed Zerruk, Allah ga pomilovao, u svome "Kavaidu" je rekao: "Zanemarivanje obračuna sa svojim nefsom nužno dovodi do njegove osionosti a nedostatak rasprave s njim ukazuje na samozadovoljstvo. Za

1) Abese, 34.
2) Buharija i Muslim
3) Ez-Zarijat, 50.
4) Et-Tevbe, 119.

obuzdavanje nefsa nužna je odbojnost prema njemu jer blagost pomaže njegovo kvarenje. Zato je nužan stalni obračun i rasprava s njim a u praksi prihvatanje onih postupaka koji su primjereni i ispravni, bez diskusije o onome što je potpuno jasno i bez traženja skrivenog smisla u pogledu djelovanja. U obzir uzmi samo učinjena djela i propuste i imaj na umu poslovične riječi: Kome danas ne bude bolje nego juče on je zakinut, a ko ne bude imao više dobrih djela on je na čistom gubitku; čvrstina, postojanost u djelima jeste njihovo povećanje. Stoga El-Džunejd, Allah mu se smilovao, veli: "Ako neko prihvati jedan put (pravac, ka Allahu) zatim taj put napusti, ono što ga je mimoišlo više je od onoga što je stekao."[1]

STRAH I NADA - HAVF VE REDŽA

Allah, dželle šanuhu, kaže: "I oni mole svoga Gospodara iz straha i nade."[1]

Šejh Ahmed Zerruk u svojim "Kavaidima" kaže: "Jedan od motiva koji podstiču na djelovanje je strah, odnosno, veličanje (Uzvišenog Allaha) praćeno strahopoštovanjem. Strah je uznemiravanje srca od osvete Gospodara. Nada je smirenje srca zbog dobročinstva Uzvišenog, potkrijepljena djelom u svakom pogledu a u suprotonom to je uobraženost (samoobmana). Ljubav je znak ispravnosti djela, na zadovoljstvo Onoga ko se voli (Allaha, dželle šanuhu)."[2]

Razumije se da strah obuzima onoga ko predvida opasnost od posljedica, izvršava ono što je obaveza i ne izlaže se grijehu ni stranputici, ne zadržavajući se čak ni na mjestima za koja sumnja da bi ga mogla odvesti u zlo i smutnju. A onda sufija ide stepen dalje u strahu i biva odlikovan onim čime se odlikuju odabrani, tako da se manifestacija straha prenosi iz tjelesne u duhovnu sferu, pa arif (znalac) posjeduje brige koje primjećuju samo čisti.

Moj sejjid Abdul-Vehab eš-Ša'rani, radijellahu anhu, opisuje Sejjidu Rabi'u el-Adeviju u ovom stupnju i kaže da je ona mnogo plakala i mnogo tugovala, a kada bi čula da se spominje vatra (Džehennem) padala bi neko vrijeme u posebno duševno stanje, a mjesto gdje bi činila sedždu bivalo je poput male lokve od njenih suza, kao da je vatra stvorena samo za nju. Tajna tog straha je vjerovanje i ubjeđenje da je svaka patnja u poredenju sa džehennemskom vatrom lagahna a svaka nesreća, osim udaljenosti od Allaha Uzvišenog, ništavna.

Sufije smatraju da onaj ko voli (Allaha, dželle šanuhu) nije ispio čašu ljubavi sve dok strah ne obuzme njegovo srce. Onaj ko nema takvaluka (bogobojaznosti) ne zna šta je istinski plač... Ko nije vidio ljepotu Jusufa, alejhisselam, ne može znati bol Jakuba, alejhisselam. Allah, dželle šanuhu, propisao je svojim robovima da Ga se boje jer je strah uslov za iman (vjeru):

"...i Mene se bojte ako ste vjernici"[1] i rekao je: "...i samo se Mene bojte"[2] a pohvalio je vjernike koji Ga se boje: "Boje se Svoga Gospodara koji je iznad njih."[3]

Ne strahuje onaj koji plače i samo obriše suze, nego strahuje onaj ko ostavi ono zbog čega se boji, plašeći se da ne bi bio kažnjen za to.

Ebu-Sulejman ed-Darâni je rakao: "Samo razrušeno bezbožničko srce napustio je strah."[4]

Potpunije od prisustva samog straha jeste kada se spoje dva stanja: strah i nada, tako da ne prevlada strah nadu, pa da se padne u očaj tj., izgubi nada u milost Uzvišenog Allaha i Njegov oprost, a, isto tako, da nada ne zagospodari strahom, pa da se onda padne u bezdan grijeha i poroka. Treba poletjeti na krilima straha i nade krećući se čistim prostranstvima i tako stalno biti u blizini Božanske Prisutnosti. Tako su se ostvarila svojstva onih ljudi koje je Allah, dželle šanuhu, opisao riječima: "Njihovi bokovi se lišavaju postelje, i oni se mole svome Gospodaru iz straha i nade"[5] - zbog straha od Njegove vatre i nade u Njegov Džennet; zbog straha od udaljenosti od Njega i nade u Njegovu blizinu; zbog straha od Njegovog nezadovoljstva i nade u Njegovo zadovoljstvo; strahujući od prekidanja veze sa Njim i žudeći da budu povezani sa Njim.

1) Ali Imran, 175.
2) El-Bekare, 42.
3) En-Nehl, 50.
4) Er-Risaletul Kušejrijja, str. 60.

ISKRENOST (PREMA LJUDIMA), ISTINOLJUBIVOST - SIDK

Kod murida, onoga koji traži načina da ide putem spasa, treba da se ostvare tri svojstva: iskrenost, istinitost i strpljenje. Jer, čovjek se ne može okititi svim svojstvima savršenstva ako se kod njega ne nađu ova tri svojstva, a ni djela mu ne mogu biti potpuna bez njih, jer, ako djela budu bez ova tri svojstva, neće biti dobra, ni primljena.

S obzirom da je iskrenost podsticaj na dobro djelo i na uspon do stepena savršenstva, onda ćemo prvo govoriti o tome, a zatim će biti govora o istinitosti (ihlasu) kao drugom, a potom o strpljivosti kao trećem.

Brojni su časni ajeti i Poslanikovi hadisi koji pohvalno govore o iskrenosti i pohvaljuju iskrene ljude:

Kur-anski ajeti:

Allah, dželle šanuhu, veli:

"O vi koji vjerujete, bojte se Allaha i budite sa iskrenima."[1]

"A da su iskreni prema Allahu, za njih bi zaista bilo bolje."[2]

"A od vjernika ima ljudi koji su iskreni u onome za što su se obavezali Allahu."[3]

"... da pita iskrene o njihovoj iskrenosti."[4]

"... i iskrene muškarce i iskrene žene i strpljive ..."[5]

"Zaista Allah zna one koji su iskreni i one koji su lašci."[6]

"Ovo je dan kada će iskrenim koristiti njihova iskrenost."[7]

Hadisi:

Rekao je Poslanik, alejhisselam: "Iskrenost vodi dobročinstvu, a dobročinstvo vodi u Džennet. Čovjek bude iskren pa kod Allaha, dželle

1) Et-Tevbe, 119.
2) Muhammed, 21.
3) El-Ahzabb, 33.
4) El-Ahzab, 7.
5) El-Ahzab, 35.
6) El-Ankjebut, 3.

šanuhu, bude upisan kao iskren. Zaista laž vodi u razvrat, a razvrat vodi u vatru Džehennema. Čovjek laže dok kod Allaha, dželle šanuhu, ne bude upisan kao lažljivac."[1]

Prenosilac Hasan ibn Ali, radijallahu anhu, kaže: "Zapamtio sam od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem da je rekao: Ostavi ono što ti je sumnjivo (nesigurno da li je dozvoljeno), a prihvati ono što ti je sigurno da nije zabranjeno. Zaista je iskrenost smirenje, a laž je nemir."[2]

Mensur ibnul-Mutemir, radijallahu anhu, prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Tražite istinu, pa i ako vidite da je propast u tome; zaista je spas u njoj."[3]

Od Ebu-Bekjra es-Sidika, radijallahu anhu, prenosi se da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Držite se iskrenosti jer je ona sa dobročinstvom a njih dvoje je u Džennetu, klonite se laži jer je ona sa razvratom, a to dvoje je u vatri (Džehennemu)."[4]

Kadi Zekerija el-Ensari rekao je: "Iskrenost je sud koji odgovara stvarnosti. Njezino mjesto je jezik, srce i djela, i svako od njih zahtijeva poseban opis: kod jezika je iskrenost obavještavanje o onome što ustvari jeste, kod srca je čvrsta odlučnost, a u djelima je činjenje sa ljubavlju i na vedar način. Njen uzrok je sigurnost u opisanu vijest a njen plod je da Stvoritelj i stvoreno hvale onoga ko posjeduje ovo svojstvo.[5]

Iskrenost je svojstvo iz koga se rađa čvrstina, odlučnost i nastojanje da se uspne do stepena savršenstva, a istovremeno odbacivanje manjkavih i pokuđenih svojstava. Pa ako putnik ustraje u iskrenosti moći će brzim koracima da ide ka visokim stepenima imana i neće stati u svom usponu ka savršenosti, osim ako izgubi svojstvo iskrenosti, jer je ono pokretačka snaga i od stepena njegove iskrenosti zavisit će njegova brzina na putu prema Allahu, dželle šanuhu.

Istaknuti učenjak Ibn-Kajjim el-Dževzija rekao je: "Iskrena priprema za susret sa Allahom, dželle šanuhu, ključ je svih dobrih djela i stanja vjere i ključ za stepene (mekame) putnika ka Allahu i svratišta onih koji putuju Njemu, tj. budnosti i izražajvanja pokajanja, ljubavi, nade, straha, povjerenja (oslanjanja), predanja Njemu i drugih djela srca i udova. Ključ svemu tome je iskrena priprema za susret sa Allahom. Stvarni ključ je u rukama Onoga

1) Mutefek alejhi
2) Prenosi Tirmizi
3) "Tergib ve Terhib", IV, str. 369.
4) Isto djelo, str. 370.
5) Margine Risale El-Kušeirije, str. 96.

koji sve zna, Onoga koji (ljudima) otkriva (istine), osim Koga nema Boga i osim Koga nema Gospodara."[1]

Prva etapa puta jeste iskrenost roba u njegovom izražavanju pokajanja svome Gospodaru, sa iskrenom tevbom koja je temelj dobrih djela i prvi stepen savršenstva.

Iskrenošću u borbi za očišćenje "duše koja nagovara na zlo" ostvaruje se veliki uspjeh i spas od njenih zamki i sigurnost od njenog zla, a srce čini očišćenim od grijeha, tako da čovjek stigne do slatkog imana (vjerovanja) koje je opisao Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, riječima: "Okusio je slast imana..."

Iskrenost u borbi protiv šejtana i borbi za oslobađanje od njegovih došaptavanja osigurava vjernika od njegove varke i njegova zla, a šejtana čini očajnim i beznadežnim u odnosu na zavođenje i odvođenje vjernika u zabludu.

Iskrenost u izbacivanju dunjaluka iz srca nosi čovjeka u neprestanu žrtvu (odricanje) sadakom i dobročinstvom u pomaganje dobra, sve dok se čovjek ne očisti od ljubavi prema dunjaluku i dok se ne oslobodi od prevlasti dunjaluka nad njegovim srcem.

Iskrenost u traženju nauke radi oslobađanja od neznanja i ispravnost u djelima nosi čovjeka u istrajnost i upornost u podnošenju teškoća i bdijenja (nespavanja) noćima, kako bi od nauke postigao što je moguće više i ono što je najkorisnije, jer istaknuti alimi to ne postaju drukčije nego iskrenošću, odanošću i istrajnošću (strpljenjem).

Istrajnost u poslu jeste plod nauke i njen cilj, tako da rob bude u stalnom usponu, a svoju nauku čini uzrokom svoga savršenstva, zato je neophodna odanost u tome. U protivnom, u putnika će se uvući neke manjkavosti koje će ga zaustavljati na putu kojem teži. To je ljubav prema strastima, popularnosti, želja za skretanjem ka tim osjećanjima.

Odanost u ikrenosti uklanja ove nedostatke (prepreke) sa puta do željenog cilja.

Ebul-Kasim el-Kušejri kaže: "Iskrenost je stub svake stvari, sa njom se ta stvar upotpunjuje i u njoj je red, a to je drugi stepen vjerovjesništva. Rekao je Allah, dželle šanuhu: »Oni koji su pokorni Allahu i Njegovom Poslaniku biće u društvu vjerovjesnika i pravednika i šehida (mučenika) i dobrih ljudi kojima je Allah darovao svoju milost. To je dobro društvo.«[2]

---

1) Tarikul-Hidžretejni, Ibn-Kajjim, str. 223.
2) En-Nisa, 69.

Najmanja iskrenost je izjednačavanje onoga što činimo tajno i onoga što činimo javno. Iskren (sadik) je onaj koji istinu govori, a vrlo odani (siddik) je onaj ko je iskren u svim svojim riječima, djelima i svim stanjima.[1]

Ibni-Hidrevejh kaže: "Ko želi da Allah Uzvišeni bude sa njim neka dobro pazi na iskrenost, jer Uzvišeni Allah je rekao: »Zaista je Allah sa iskrenima.«"

Pogledaj šta je o stepenima iskrenosti rekao Autoritet islama El-Gazali: "Znaj da se riječ »sidk« (iskrenost) upotrebljava u šest značenja: iskrenost u govoru, iskrenost u namjeri i želji, iskrenost u čvrstoj odluci, iskrenost u ispunjenju odluke, iskrenost u djelovanju, iskrenost u ostvarenju svih sfera vjere; pa ko se okiti iskrenošću u svemu tome on je siddik (iskreni) i pouzdani.

1. Iskrenost jezika: ogleda se u kazanoj riječi, a u to ulazi ispunjavanje obećanja i stajanje iza onoga što se obeća, pa se kaže: i usput kazano mora biti čisto od laži.

2. Iskrenost u namjeri i želji: ovo se vraća na istinitost (ihlas), a to je da motiv za svako kretanje i mirovanje ne bude niko osim Allah Uzvišeni.

3. Iskrenost u odlučnosti: da je djelo u ime Allaha.

4. Iskrenost u izvršenju odluke: postiže se savladavanjem prepreka koje joj stoje na putu.

5. Iskrenost u djelima: potrebno je da čovjekova djela koja se vide ne ukazuju na nešto što nije odraz njegove nutrine.

6. Iskrenost u sferama vjere, kao što su strah, nada, poštivanje, zuhd (sustezanje), zadovoljstvo, oslanjanje (na Allaha) i ljubav prema Njemu."[2]

Uzvišeni Allah kaže: "Pravi vjernici su samo oni koji u Allaha i Poslanika Njegova vjeruju i poslije više ne sumnjaju i bore se na Allahovom putu imecima i životima svojim. Oni su iskreni."[3]

I rekao je Uzvišeni Allah: "Nije čestitost u tome da okrećete lica svoja prema istoku i zapadu; čestiti su oni koji vjeruju u Allaha, i u onaj svijet, i u melekje, i u knjige, i u vjerovjesnike, i koji od imetka, iako im je drag, daju rođacima, i siročadi, i siromasima, i putnicima namjernicima, i prosjacima, i za otkup iz ropstva, i koji molitvu obavljaju i zekjat daju, i koji obavezu svoju, kad je preuzmu, ispunjavaju, naročito oni koji su izdržljivi u neimaštini, i u

1) Er-Risaletul Kušejrija, str. 97.

2) Ihja Ulumu-d-Din, tom IV, str. 334.

bolesti, i u boju ljutom. Oni su iskreni vjernici, i oni se Allaha boje i ružnih postupaka klone."[1]

Iskrenom se moraju vidjeti tragovi iskrenosti na jeziku, u njegovim djelima i postupcima. Jer, ko očuva tajnu Allah će ga njome odjenuti, a u većini je slučajeva tako da su postupci i stanja onoga, ko svoju nutrinu gradi sa iskrenošću i istinitošću, u skladu sa onim što je u njegovom srcu, pa se tako iskrenost pojavljuje i u njegovom govoru i u svim situacijama.

Tada vjernik govori istinu, pa čak i kada mu to može naškoditi, a ostavlja laž, pa makar bio siguran da u tome ima dobra i koristi.

Zato je rečeno: "Na tebi je da budeš iskren. Budi iskren pa makar se bojao da će ti istina naškoditi, jer će ti ona koristiti, a ostavi laž i kada vidiš da će ti ona koristiti, jer će ti ona naškoditi."[2]

1) El-Bekara, 177.

ISKRENOST (PREMA BOGU), ISTINITOST - IHLAS

Ovo je drugi stupanj koji treba da se nađe zajedno sa iskrenošću (sidk) i strpljivošću (sabr). Mi ćemo navesti najvažnije što je došlo na temu istinitosti (ihlas) od časnih Kur-anskih ajeta i Poslanikovih uzvišenih hadisa, kao i riječi vodećih učenjaka i vodiča iz redova sufija.

Kur-anski ajeti:

Uzvišeni je rekao:

"Reci: Meni je naređeno da obožavam Allaha iskreno mu ispovijedajući vjeru."[1]

"A naređeno im je da samo Allaha obožavaju, da Mu iskreno kao pravi vjernici vjeru ispovijedaju."[2]

"Reci: Samo Allaha obožavam iskreno Mu ispovijedajući svoju vjeru."[3]

"... zato obožavaj samo Allaha iskreno Mu ispovijedajući svoju vjeru."[4]

"Ko žudi da od Gospodara svoga bude lijepo primljen neka čini dobra djela i neka obožavajući Gospodara svoga ne pripisuje Mu druga."[5]

Hadisi:

1) Od Ebu-Umame'ta se prenosi: "Došao čovjek kod Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i rekao: »Ako čovjek učestvuje u borbi i za to traži nagradu i spomen, šta mu pripada?« Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, odgovorio je: »Njemu ne pripada ništa« i to ponovio tri puta i dodao: »On nema ništa«, a zatim rekao: »Allah, dželle šanuhu, ne prima od djela ništa što nije iskreno Njemu namijenjeno, i s čime se ne traži i ne želi samo Njegovo Biće.«"[6]

2) Prenosi Ebu-Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Allah ne gleda u vaša tijela niti u vaše likove, već Allah gleda u vaša srca."[7]

---

1) Ez-Zumer, 11.
2) El-Bejjine, 5.
3) Ez-Zumer, 14.
4) Ez-Zumer, 2.
5) El-Kjehf, 110.
6) Prenosi Ebu-Davud, En-Nesai
7) Prenosi Muslim

3) Šedad b. Evs, radijallahu anhu, prenosi da je čuo od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako kaže: "Ko posti da bi bio viđen taj je postao mnogobožac, ko klanja da bi ga drugi vidjeli i on je nevjernik, ko podijeli sadaku da bi se pokazao i on je zanijekao."[1]

4) Mahmud bin Lebid prenosi: "Izašao je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, i rekao: »O, ljudi, čuvajte se širka u vašim tajnama, tj. u onome što skrivate.« Ashabi su rekli: »O, Božiji Poslaniče, šta je to širk u skrivenim stvarima?« On, sallallahu alejhi ve sellem, odgovorio je: »Čovjek ustane i klanja i upotpuni svoj namaz trudeći se zato što ga ljudi gledaju - to je širk u skrivenim stvarima.«"[2]

5) Mahmud bin Lebid prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Najviše čega se bojim za vas jeste mali širk." Ashabi su rekli: "Šta je mali širk o, Allahov Poslaniče?" On, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je: "Dvoličnjaštvo, pretvaranje, licemjerje. Kada ljudi budu nagrađivani za njihova djela Allah, dželle šanuhu, reći će: »Idite onima kojima ste se na dunjaluku prikazivali, pa vidite hoćete li dobiti kakvu nagradu kod njih!«"[3]

6) Od Ebu-Saida bin Ebi-Fadale, koji je bio ashab, prenosi se da je čuo Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi vesellem, da kaže: "Kada Allah, dželle šanuhu, na Sudnjem danu sakupi prve i posljednje, na Dan u koji nema sumnje, povikaće trubač: »Ko u svojim djelima bude smatrao saučesnikom ikoga drugog osim Allaha kada bude tražio svoju nagradu neka je traži od njega, jer Allah je zaista neovisan da Mu se bilo ko kao sudrug pripisuje!«"[4]

Riječi učenjaka:

Ovo su neke riječi poznatih velikana tesavvufa u definisanju istinitosti (ihlasa) i pojašnjavanju njegovih značenja.

Profesor Ebul-Kasim el-Kušejri, definišući ihlas, rekao je: "Ihlas je izdvajanje Istinitog i Slavljenog u pokornosti sa nijetom (odlukom, dakle svjesno). A to znači da se pokornošću želi približavanje Uzvišenom Allahu, a ne nekome ili nečemu drugom, a ne pretvaranje bilo kom stvorenju, tražeći hvalu (slavu) kod ljudi i iz želje da se bude pohvaljen kod ljudi, ili iz bilo kojeg drugog razloga (značenja) osim približavanja Uzvišenom Allahu." I rekao je: "Ispravno je da se kaže da je ihlas čišćenje djela od opažanja očiju stvorenja."

---

1) Prenosi Bejheki, "Et-Tergib ve-t-Terhib", II, str. 31.
2) Prenosi Hurejre u svom Sahihu, tom II, str. 32.
3) Prenosi Ahmed
4) Prenosi et-Tirmizi u svom tefsiru, str. 33.

Ebu-Ali ed-Dekak je rekao: "Ihlas je čuvanje da stvorenja ne primijete, pa prema tome muhlis (odani) je onaj kod koga nema licemjerja."

El-Fudajl bin 'Ijad je rekao: "Nevršenje djela zbog ljudi jeste licemjerje, a djelovanje radi ljudi je širk, monogoboštvo, a ihlas (iskrenost prema Allahu) je da te Allah sačuva od toga dvoga."

El-Džunejd je rekao:"Ihlas je tajna između Allaha i roba, nju ne zna ni melekj, pa da je zapiše, niti šejtan, da je pokvari, ni strast pa da je pobijedi."

Sehl bin Abdullahu je neko rekao: "Koja je stvar najnepristupačnija za nefs, strasti?" On je odgovorio: "Ihlas, jer nefs u njemu (u ihlasu) nema nimalo udjela."

Mekjhul je rekao: "Čovjek neće biti iskren četrdeset dana a da izvori mudrosti neće izbiti iz njegovog srca na njegov jezik."

Ebu-Sulejman ed-Darani kaže: "Kad se rob (čovjek) očisti (bude iskren), odstranit će se od njega mnoga šejtanska došaptavanja i licemjerje."

Šejhul-islam Zekerijja el-Ensari je rekao: "Obaveza muhlisa (iskrenog i odanog) jeste da on ne gleda u svoju odanost niti da bude samozadovoljan zbog toga, jer, ako je tako, njegova odanost i iskrenost nisu potpune, a i to neki zovu prikazivanjem (licemjerjem)."[1]

Nakon svega, dakle, ihlas je čistota djelâ od manjkavosti i nedostataka, u smislu želje za dopadanjem ljudima i njihovom hvalom i veličanjem ili bijega od njihovog prijekora i nevezanost za njih. Sve ovo se odnosi na zapažanja ljudi. Što se, pak, tiče opažanja djelâ od strane samog sebe, u tome ima mnogo opasnosti i teških zastora:

Prvi zastor: opažanje svoga djela i divljenje samom sebi zbog tog djela, tako da vidimo svoja djela, a ne vidimo Onoga radi koga ih činimo, pa naša pobožnost zastire, zaklanja Obožavanog (pa Ga ne vidimo).

Onaj ko očisti svoje djelo od divljenja samom sebi, njegovo znanje će biti ostvareno dobrotom i uputom od Boga, dželle šanuhu, i ako bude shvatio da je on samo stvorenje a da i on i njegovo djelo pripada samo Allahu Uzvišenom, jer "Allah stvara i vas i ono što vi činite, radite"[2], onda će njemu pripadati odgovarajući dio nagrade (zarade).

A kada precizno pogleda svojstva duše i spozna da su ona onakva kako ih je opisao Allah, dželle šanuhu: "ta duša (nefs) je sklona zlu"[3], shvatiće da svaki hajr koji on učini jeste, ustvari, čista dobrota i dar od Allaha Uzvišenog

1) Svi predhodni navodi su prema djelu "Er-Risaletul - Kušejrija", str. 95.-96.

2) Es-Saffat, 96.

3) Jusuf, 53.

i tada će kušati značenje Allahovih riječi: "...a da nije Allahove dobrote prema vama i milosti Njegove, ni jedan od vas ne bi se grijeha očistio."[1]

Čistoća čovjeka od licemjerja i od divljenja svojim djelima postiže se spoznajom sebe i spoznajom svojih unutarnjih osobina. Zato, neka se čovjek potrudi da postigne ovu spoznaju.

Drugi zastor: traženje nadoknade za svoja djela

Nadoknada može da bude na dunjaluku ili na ahiretu.

Što se tiče nadoknade na dunjaluku tu spadaju različiti zahtjevi strasti. Među njima su strast za slavom, strast i ljubav za isticanjem i druge, ali isto tako i traženje određenih stanja, stepena, otkrovenja i spoznaja. U ovom smislu veliki učenjak Šejh Arslan, savjetujući, kaže svakom koji se okrenuo nečem drugom, a ne Traženom, ne Voljenom i ne Željenom: "O, robe strasti i pobožnosti! O, robe stepena otkrovenja, ti si zaveden."[2] On je njen zarobljenik, jer su to u cjelini zablude, ono što nije cilj, nego nešto drugo, strano, prolazno. Zastajanje kod toga znači prekid puta u stizanju do spoznaje Allaha, dželle šanuhu. Uzvišeni kaže: "... i da je povratak samo tvom Rabbu, Gospodaru."[3]

Šejh Abdulgani en-Nabulisi, komentarišući ovo što je rečeno, kaže: "Dakle, ako budeš težio (Allahu) nećeš se obazirati na strasti niti na svoj ibadet, niti na položaj (stepen) ni otkrovenje, a svoju želju usmjerićeš samo Njemu Uzvišenom, a ne nikom osim Njega, i tvoja odluka i težnja biće samo Njemu usmjerene a ostavićeš sve osim Njega." Zatim kaže: "Prenio je Ibn-Ataullah es-Sikenderi u djelu »Et-Tenvir fi iskat Et-Tedbir« od njegovog šejha Ebil-Abasa el-Mursija, radijellahu anhu, da je ovaj rekao: »Sljedbenik (prijatelj) neće stići do Allaha dok se kod njega ne prekine strast za stizanjem do Allaha«, a riječi nekog od njih su i: »Da se ispneš na vrh kosmosa i uzdigneš se u bezprostor, pa zatim budeš zaveden nečim koliko treptaj oka, onda ti nisi od pametnih.« Ibnul-Farid, redijellahu anhu, u jednom stihu veli:

Ljepota svake stvari koja se otkrije
dosadi mi. Rekao sam: moj cilj je iza (izvor tih ljepota).

Zato osvrtanje na ljepotu stvorenoga, i zaustavljanje kod toga,
jeste obmana i prekid."[4]

---

1) En-Nur, 21.
2) Risala, Šejh Arslan ed-Dimiški, str. 177.
3) En-Nedžm, 42.
4) Komentar Risale Šejh Arslana, Abdulgani en-Nabulisi, str. 29

Neki od njih kažu savjetujući one čije je stanje ovakvo (stih):

Kad god vidiš sve stepene da su ti se otkrili, odustaj od njih
jer od sličnih smo i mi odustali.

Ibn-Ataullah kaže: "Kad god želja putnika (na Božijem putu) bude zahtijevala, tražila da on stane kod onoga što mu se otkrilo, njega zovu, dopru do njega šaptaji istine: "Ono što ti tražiš pred tobom je."[1]

Žudnja čovjeka za ovim ili drugim mekamatima (stepenima) može biti skrivena strast. Ako ih postigne i njima se zadovolji, stvarni cilj (Bog, dželle šanuhu) ostat će mu skriven. Ako ih, pak, tokom puta ne dostigne, a pretvori ih u konačni cilj koji teži da dostigne posredstvom Uzvišenog Allaha, i pored uloženog truda neće ih dostići, pa će klonuti u svojoj odlučnosti, izgubiti nadu i razočarati se. Tada će se vratiti potišten, osim ako ga ne primijeti pažnja upute (iršad) onih koji upućuju (muršid), pa mu omogući spas (izbavljenje) iz ovog ponora. U protivnom, ostaje odbačen, odsječen, i vraća se sebi kao gubitnik.

Što se tiče traženja nadoknade na ahiretu tu spadaju ulazak u Džennet i spas od Vatre. Ovo stanje se prevazilazi vjerovanjem da je ulazak u Džennet samo sa milošću Allaha, dželle šanuhu, a ne po čovjekovim djelima. Prenosi se od Poslanika, neka je spas i mir na njega: "Niko od vas neće ući u Džennet po svojim djelima." Rekli su: "Pa ni ti, o Božiji Poslaniče?" On je rekao: "Ni ja, osim ako me Allah ne obaspe Svojom milošću."[2]

Ono što čisti (oslobađa) čovjeka (roba) od traženja nadoknade za njegova djela jeste njegova spoznaja (znanje) da je on samo rob, i da ne zaslužuje ulazak u Džennet i spas od Vatre, osim dobročinstvom Uzvišenog Allaha. Rob koji je potpuno potčinjen svome Gospodaru ne posjeduje ništa. Dakle, njegovo obožavanje Allaha, dželle šanuhu, jeste iz njegove čiste pokornosti, a ne iz nastojanja da postigne sevab niti nagradu, povlasticu i dobročinstvo od Allaha, dželle šanuhu, ni na ovom ni na budućem svijetu. Uz to ide Božija pomoć u pokornosti, pa kada rob vidi ovu pomoć među mnoštvom blagodati koje mu Allah daje, on će požuriti da se zahvaljuje Allahu na ovim blagodatima i tek tada će se očistiti od traženja nadoknade za svoje djelo.

1) Ikazul-Himem, kometar na Hikjem, I, str. 51.
2) Prenosi Buharija

Treći zastor: Zadovoljstvo svojim djelima i preokupacija (zavaravanje) s njima.

Čišćenje i izbavljenje od zadovoljstva svojim djelima postiže se sa dvije stvari:

1. Istraživanjem manjkavosti u svom djelu, jer je malo poslova u kojima šejtan ili strast nemaju upliva.

Što se tiče šejtanovog upliva, u to nas je uputio Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kada je bio upitan o okretanju čovjeka u namazu pa je rekao: "To je krađa - šejtan krade od čovjekovog namaza."[1]

Ibn-Kajjim el-Dževzije kaže: "Kada je ovo okretanje samo za trenutak ili jedan mig, šta je tek sa okretanjem srca od Allaha ka nečemu drugom osim Njega, dželle šanuhu. Ovo je najopasaniji šejtanov udio u čovjekovoj pokornosti i obožavanju Allaha, dželle šanuhu.[2]

Što se tiče udjela strasti u djelu (pobožnosti) to mogu da prepoznaju samo duhovno uzdignuti gnostici.

2. Svijest čovjeka o tome kakva pokornost pripada Allahu, kakvi su uvjeti za nju, kao i poznavanje javnih i skrivenih adaba te pokornosti.

Kada bi se čovjek i danju i noću trudio opet bi vidio da je to manjkavo naspram onoga što Allaha, dželle šanuhu, zaslužuje. Gdje je nemoćni i slabi rob naspram Stvoritelja kosmosa? Zato nam Allahova Uzvišenost objašnjava da je odnos njegovih stvorenja prema Njemu manjkav, pa kaže: "Oni ne veličaju Allaha kako Ga treba veličati..."[3] Prema tome ne obožavaju Ga onako kako Ga treba obožavati, ne spominju Ga kako Ga treba spominjati i ne zahvaljuju Mu kako Mu treba zahvaljivati.

Tako se Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, onaj koji je od svih Allahovih stvorenja najviše znao o Allahu, dželle šanuhu, trudio u zahvali Allahu, dželle šanuhu, cijele noći dok mu noge nisu otekle, pa se Aiša, radijallahu anha, sažalila rekavši mu: "Zar ti Allah nije oprostio sve ranije i sve buduće grijehe?" On je odgovorio: "Pa zar da ne budem Allahu zahvalan rob!"[4] Ona je, radijelahu anha, mislila da je cilj pokornosti Allahu oprost, a njemu je Allah već oprostio. On joj je, kao njen poseban, specijalni učitelj i učitelj svom islamskom umetu, odgovorio: Cilj ibadeta jeste čin robovanja (obožavanja, pokornosti) i zahvale Allahu, dželle šanuhu, na dvije blagodati:

1) Prenosi Buharija, Ebu-Davud i Ibn-Huzejme od Aiše, iz knjige "Etergibu vet-Terhibu", tom II, str. 369.

2) "Medaridžuns-Salikin", tom II, str. 51.

3) Ez-Zumer, 67.

4) Prenosi Muslim.

stvaranju i pomaganju (opskrbi). U tumačenju ove mudrosti korisno je ovdje spomenuti riječi velikog znalca (arifa) Ahmeda ibn Udžejbe, neka mu se Allah smiluje: "Djela su vidljive slike (forme) a njihova duša jeste postojanje tajne iskrenosti (ihlasa) u njima."

Komentarišući pomenutu mudrost rekao je: "Sva su djela duhovi i tijela, a njihova duša, bît je postojanje iskrenosti u njima, i kao što nema ništa od tijela ako u njemu nema duše, jer su tada mrtva i bijedna, tako isto nema postojanja tjelesnih i srčanih djela ako ne postoji iskrenost u njima, u protivnom su samo privid, prazna silueta koja ne daje nikakvu pouku. Uzvišeni je rekao: »I naređeno im je da obožavaju Allaha iskreno Mu ispovijedajući vjeru«[1], i rekao je: »Zato obožavaj samo Allaha iskreno Mu ispovijedajući vjeru.«[2] Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, prenio je riječi Allaha, dželle šanuhu: »Ja sam neovisan od svakog sudruga. Ko Meni pripisuje drugog osim Mene ostaviću i njega i njegovog druga.« Alejhisselam je rekao: »Najviše čega se bojim za svoj ummet jeste skriveni širk, a to je licemjerje.« Po drugoj predaji prenosioca se kaže: »Čuvajte se ovog skrivenog širka jer on gmiže kao mravi.« Ashabi su rekli: »Šta je to skriveni širk?« On je odgovorio: »To je licemjerje.«"

U nastavku (Ibn-Udžejbe) kaže: "Ihlas (iskrenost) je trostepena: iskrenost običnih ljudi; iskrenost posebnih (duhovne elite); iskrenost najodabranijih.

Iskrenost običnih: to je iskreno obraćanje stvorenja Istinitom, sa traženjem dunjalučke i ahiretske nagrade kao što su: zaštita tijela, imetka, obilje nafake, džennetski dvorci i hurije.

Iskrenost odabranih: traženje samo ahiretskih nagrada, bez dunjalučkih.

Iskrenost najodabranijih: potpuno odricanje bilo kakve nagrade. Njihov ibadet je realizacija obožavanja, njihovo izvršavanje dužnosti prema Gospodaru je iz ljubavi i želje za Njegovim viđenjem, kao što je rekao Ibnul-Ferid:

Ja ne tražim blagodat u Džennetima,
osim što je volim da bi Tebe (Ja Rabbi) vidio.

Ili kako kažu riječi jednog drugog pjesnika:

Svi obožavaju iz straha od vatre
i spas od vatre vide velikom srećom.

---

1) El-Bejjine, 5.

Ili da nastânê Džennete pa da uživaju
u baštama Dženneta i piju sa Selsebila.
Ja ne gledam niti Džennet ni Džehennem
za svoju ljubav ja ne tražim zamjenu."

Zatim je (Ibn-Udžejbe) rekao: "Oslobađanje od strasti i oslobađanje od najsitnijeg licemjerstva ne može se postići bez šejha i to nikada, a Uzvišeni Allah najbolje zna."[1]

Sve ove riječi, i drugo što je kazano o ihlasu (iskrenosti), vraćaju se jednom cilju, a to je da strasti ne treba da imaju udjela u djelima pokornosti, bila ona tjelesna, umna ili materijalna, kao i to da se čovjek ne umisli u svojoj iskrenosti niti da se uobrazi za to što će biti opisan kao iskreni.

Iz svega naprijed navedenog vidi se da je najviši cilj sufija to da oni svojom pokornošću traže Biće Allahovo i Njegovo zadovoljstvo, ne osvrćući se na nagradu ili kaznu (stihovi):

Njihov cilj nisu Dženneti Adna
Niti lijepe hurije ni dvorci.
Viđenje Uzvišenog, to je njihova želja,
I to je krajnji cilj plemenitih ljudi.

Kao što kaže Rabi'a: "Nisam Te obožavala zbog straha od Tvoje vatre niti iz žudnje za Tvojim Džennetom, nego sam Te obožavala zbog Tvoga Bića." Pa kad tamo ne bi bilo ni nagrade ni kazne ni Dženneta ni Vatre, oni (sufije) opet neće odustati od svojih pobožnosti niti bi se mogli odvratiti od svoje pokornosti i predanosti, jer oni obožavaju Allaha samo u ime Allaha i radi Allaha, njihova djela su iznikla iz srcâ sagrađenih jedino od ljubavi prema Allahu i želje za Njegovom blizinom i Njegovim zadovoljstvom, nakon što su oni (sufije) shvatili Njegove blagodati i Njegove znakove i okusili Njegovo dobročinstvo i dobrotu.

Ovo ne znači da oni ne vole ulazak u Džennet i ne teže udaljenosti od Vatre, kao što to misli jedan broj naivnih protivnika tesavvufa.[2] Oni se boje

1) Ikazul-himemi, komentar na El-Hikjem, od Udžejbe, sv. I, str. 25.-26.

2) Neki od njih su kritikovali riječi Rabi'e el-Adevije i optužili su je da ona niječe osjećaj želje i straha, a to je neznanje i pretjerivanje, jer ona nije izašla iz okvira želje i straha nego se ona sa njima izdigla i uzvisila, pa njena želja jeste u zadovoljstvu Allahovom, Njegovoj blizini i ljubavi, a strah od Njega je strah od Njegove srdžbe i udaljenosti od Njega. I sve što više jačâ iman kod čovjeka povećava se njegovo strahopoštovanje a uzdiže se njegova želja. A

Vatre i preziru je jer je ona pokazatelj Allahove srdžbe i osvete, a vole Džennet i traže ga jer je on pokazatelj ljubavi Allahove, Njegovog zadovoljstva i blizine, kao što je rekla žena Firavnova: "O, Moj Gospodaru, sagradi mi kod sebe kuću u Džennetu." Ona je tražila blizinu i društvo prije nego što je tražila Džennet, tražila je susjedstvo prije kuće.

I nije ljubav prema kućama obuzela moje srce nego...

I njena želja za Džennetom bila je samo želja da se postigne ljubav, blizina i zadovoljstvo od Njega Uzvišenog.

I tako, kada se podigne interes čovjeka i izdignu se njegovi ciljevi, on se izdiže iz opažanja tjelesnih slasti i ličnih koristi, bile one ovodunjalučke ili ahiretske, i u svim svojim ibadetima traži ljubav i blizinu i ostvarenje čistog robovanja a ovisno kakve interese čovjek ima takva budu i njegova djela.

Nemamo namjeru ovim reći da je onaj ko pobožnošću i pokornošću traži ahiretske blagodati i uživanje u slastima Dženneta, i spas od patnje u Vatri, nastran i zalutao, niti tvrdimo da je on odbijen od Allahovih obećanja. Takav čovjek je vjernik, dobar i pokoran Božiji rob, samo što je njegov stepen niži od stepena onih ljudi koji su se izdigli u svojim nijetima i čiji se interes digao u njihovoj iskrenosti prema svome Gospodaru.

Imam Es-Sujuti kaže: "Ustrajnost u izvršavanju naredbi i zabrana samo u ime Allaha, a ne radi toga da bi se dobio sevab niti odbila kazna, stanje je onoga ko obožava Allaha radi Allaha, za razliku od onoga ko obožava Allaha radi koristi ili straha od kazne, jer taj obožava Allaha radi svoje koristi, iako je i on, takođe, onaj što voli Allaha (muhibb) i na stepenu je dobročinitelja, a i takvi spadaju u kategoriju bliskih."[1]

U djelu "Kavaidut-tesavvuf" šejh Ahmed Zerruk kaže: "Veličanje onoga što je Allah uzvisio je čvrstina, a omalovažavanje toga najčešće bude nevjerstvo, zato nije ispravno shvatanje riječi: »Apsolutno ga ne obožavam iz straha od Vatre niti zbog težnje za Njegovim Džennetom«, kao omalovažavanje toga dvoga (Vatre i Dženneta), jer je njih Allah, dželle šanuhu, uzdigao, pa muslimanu nije dozvoljeno da ih omalovažava, ili kao odricanje toga dvoga, jer se vjernik ne može odreći blagodati svoga Gospodara. Dakle, oni nisu svojim ibadetom za cilj imali to dvoje, Džennet i Džehennem, nego su radili radi Allaha, ni zbog koga drugog, i tražili su od Njega Džennet i spas od Vatre, ne radi nečega drugoga, a dokaz za to su riječi Uzvišenoga Allaha: »Mi vas hranimo samo radi Allaha«, gdje se vidi da je uzrokom djela učinjana želja za Allahovim Bićem.[2]

1) "Tejidul-Hakikatil-alijje", Sujuti, str. 61.

Dakle, istinski cilj ibadeta jeste Obožavani, kao što je cilj spoznaje onaj Koji se spoznaje. Suština sidka i ihlasa jeste jedinstvo Traženog (Metlub) i traganja, a istrajnost (sabr) u svemu tome jeste savršenstvo.

Ova tri svojstva: sidk (iskrenost), ihlas (istinitost, odanost) i sabr (strpljivost) jesu sastavni dijelovi puta (prema Allahu) a puta onoga ko na ovim osnovama ne bude gradio svoj moral i svoje kretanje prekinut je, pa makar on tvrdio da je stigao; on je stao, makar tvrdio da i dalje putuje...

STRPLJIVOST - SABR

To je pola imana i tajna čovjekove sreće i osnova vitalnosti u nevoljama i zaliha vjernika kada se uzburkaju orkanski vihori i kada im nedaće budu teške.

Sufija uzima strpljivost kao metod vježbe i borbe i suprotstavljanja onome što mu se čini da se u duši javlja kao zla misao, koja krije u sebi moguće zlo i stvara prepreke između njega i njegovog Gospodara. Zato nema ništa čudno u riječima Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kada kaže: "Najveći tvoj neprijatelj je tvoja strast koja je u tebi."[1] U riječima Allaha, dželešanuhu, stoji: "Budi strpljiv lijepom strpljivošću."[2] Lijepa strpljivost je kada nekoga između vas zadesi nekakva nesreća, a to se ne primijeti na njemu, jer je lijepa strpljivost u tome da se nikome ne žalimo. Zato poslanik, Jakub, alejhisselam, kad ga je zadesila nevolja gubitkom sina Jusufa, alejhis-selam, kaže: "Lijepa strpljivost (Fe sabrun džemil)."[3]

Ibn-Šibrine bi, kada ga zadesi kakva nevolja, rekao: "Naoblači se, pa se razvedri."

Najdivniji primjer strpljivosti imamo u onome što se dogodilo imamu Maliku, radijellahu anhu, kada ga je ugrizla škorpija, i to šesnaest puta, dok je govorio, pa iako je požutio i uvijao se od bola nije prekidao govor iz poštovanja prema riječima Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.[4]

Sufije za strpljivost imaju divne riječi i, s tim u vezi, neobično zanimljivu logiku. Šibli je upitan o strpljivosti a ovako je kazao:

"Sâberessabre festegâse bihissabru fe sahal muhibbu bissabri sabrun - Pokazivao je istrajnost u strpljivosti, pa je strpljivost u njegovo ime (radi njega kao takvog) zvala u pomoć, te je muhibb (pristalica, simpatizer) strpljivošću dozivao strpljivost (u pomoć)."[5]

---

1) Hadis, prenosi Bejheki

2) El-Mearidž, 5.

3) Jusuf, 18.

4) Komentar Zerkanija na Muveta' Imami Malika, I, str. 3.

5) *Riječi su uglavnom poznate, ali meni nije jasan smisao svih tih riječi u ovakvoj rečenici. Inače riječ sbr (sad,be,ra) može se čitati:*
a) sabrun što znači strpljivost, izdržljivost, samosavladavanje, prisila, pritisak, post, okov, čekanje;

Ušao je Zun-Nun el-Misri kod bolesnika da ga obiđe, i dok mu je ovaj govorio on je jako jecao (stenjao), pa mu je Zun-Nun rekao: "Nije iskren u svojoj ljubavi ko se ne strpi pod udarcima", a bolesnik mu reče: "Ne, nego nije iskren u ljubavi onaj ko ne osjeća slast u udarcima!"[1]

Omer ibn Abdul-Aziz, radijellahu anhu, kada mu je umro sin Salih, rekao je: "Allah je volio da ga uzme, a ja molim Allahovu zaštitu od toga da kod mene bude ljubavi za nešto što je različito od onoga što voli Allah, dželle šanuhu."

Divni li su sufije jer su oni izloženi najvećem Allahovom zadovoljstvu u hladovima strpljivosti, i na njima se obistinio opis o kojem govori Allah u Svojim riječima: "Oni koji, kada ih zadesi kakva nevolja kažu: »Mi pripadamo Allahu i Njemu se vraćamo.«"[2]

Oni pripadaju Allahu i Njemu se vraćaju i zavrjeđuju da ih njihov Gospodar obilno nagradi bez obračuna. A dobra li je nagrada strpljivima: "To su oni na kojima su blagoslovi njihova Gospodara i Njegova milost."[3]

Njihov najbolji primjer i uzor u strpljivosti je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, koji je bio izložen raznim vrstama iskušenja i raznovrsnim ispitima i time mu se samo povećavala strpljivost i čvrstina. Ovo je put plemenitih vjerovjesnikâ i poslanikâ, neka je mir i spas na njih. Uzvišeni kaže: "Ti izdrži, budi strpljiv, kao što su izdržali (bili strpljivi) odlučni poslanici."[4] Allah mu je ostavio u amanet da podnosi tegobe i teškoće poziva u vjeru i teret poslanstva i strpljivost na uznemiravanja mušrika (mnogobožaca) riječima: "Strpljiv budi, a strpljiv ćeš moći biti samo uz Allahovu pomoć. I ne tuguj za njima i neka ti nije teško zbog njihova spletkarenja."[5]

Ovako su ashabi, radijellahu anhum, slijedili trag Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i od njega su naslijedili strpljivost, dosljedni u širenju islama sa imanom koji ne poznaje očajanje, i odlučnošću koja ne poznaje slabost, i čvrstinom do koje ne dopire iznemoglost. Zatim su tabiini od njih uzeli ovaj duh imana i strpljivost, i tako se ovaj duh prenio u svako vrijeme do današnjih

---

b) sabrun, sabirun, sabiretun - gorak biljni sok, aloja (biljka)
c) subrun - rub, ivica, strana, bijel oblak, debljina, šljunkovito tle;
d) seburun - šljunkovito zemljište;
e) sibrun - strana, rub, ivica, debljina, bijel oblak.
U knjizi riječi nisu vokalizirane, pa je teško odrediti kako ih treba vokalizirati i koje od gornjih značenja uzeti. Prevodilac Ahmed Mešić.

1) "El-lume'u", od Tusija, str. 77.
2) El-Bekare, 156.
3) El-Bekare, 157.
4) El-Ahkaf, 35.
5) En-Nahl, 127.

dana. Alejhisselam je rekao: "Sve do časa Allahove odredbe (Sudnji dan) pojavljivaće se skupine mojih sljedbenika."[1]

Tri su vrste strpljivosti:

1. strpljivost u ibadetima
2. strpljivost u sustezanju od grijeha
3. strpljivost u nevoljama

1. Strpljivost u ibadetima

To je istrajnost u izvršavanju Allahovih propisa i istrajnost u pokornostima, materijalnim, tjelesnim i srčanim, istrajnost u naređivanju dobra, a zabranjivanju zla, strpljivost u raznim nevoljama i iskušenjima na koja se naiđe prilikom izvršenja navedenih pokornosti. Jer, ko je naslijedio od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, njegovu borbu i pozivanje u vjeru mora ga zadesiti ono što je zadesilo Allahova Poslanika: provokacije, borba i laž. Zato Allah, dželle šanuhu, kaže, govoreći o Lukamnu, alejhisselam, koji savjetuje svoga sina: "O, moj sine, obavljaj namaz, naređuj dobro, a zabranjuj zlo i budi strpljiv kada te nešto zadesi."[2]

Allah se zakleo da su spašeni oni koji ostvare četiri svojstva i okite se njima: iman (vjera), dobro djelo, savjetovanje ljudi, i potom strpljivost u tome: "Tako mi vremena, čovjek je zaista na gubitku, osim onih koji vjeruju, rade dobra djela, preporučuju istinu i preporučuju strpljivost."[3]

2. Strpljivost u sustezanju od grijeha

To je borba protiv samog sebe u suzbijanju svojih poriva i borba protiv zastranjenja i ispravljanje iskrivljenosti, suzbijanje zlih poticaja i nereda koje šejtan izaziva u čovjeku.

Dakle, ako se čovjek bude borio protiv strasti, i bude dušu očistio i odvratio od zablude, stigao je na pravi put jer, Allah, dželle šanuhu, veli: "One koji se budu borili u ime Nas Mi ćemo uputiti putevima koji vode Nama"[4], i biće od spašenih po Allahovoj najavi: "Biće spašen onaj koji se očisti i spomene ime svoga Gospodara i namaz obavlja."[5], zatim riječima: "A onome ko se bude bojao stajanja pred svojim Gospodarem i dušu od prohtjeva uzdržao, Džennet će sigurno biti njegovo boravište."[6]

1) Muttefekun alejh
2) Lukman, 17.
3) El-Asr
4) El-Ankabut, 69.
5) El-Eala 14.-15.
6) En-Naziat, 40.-41.

3. Strpljivost u nevoljama

Imajući u vidu da je ovodunjalučki život kuća ispita i kušnje, Allah Uzvišeni provjerava vjeru svojih robova, a On njih najbolje zna, raznim nevoljama, raznim vrstama kušnje, i stavlja na probu vjernike, da bi se odvojilo loše od dobrog i vjernik od licemjera.

Allah, dželle šanuhu, kaže: "Elif, lam, mim. Misle li ljudi da će biti ostavljeni na miru ako kažu: »Mi vjerujemo« i da u iskušenje neće biti dovedeni."[1] Svejedno je da li bi ove nevolje bile u imetku, ili u tijelu, ili u porodici. Allah još kaže: "Vi ćete sigurno biti iskušani u imecima vašim i u životima vašim."[2]

Zatim: "Mi ćemo vas dovoditi u iskušenje sa strahom i gladovanjem i time što ćete gubiti imanja i živote i ljetine, pa obraduj izdržljive; one koji, kada ih zadesi kakva nevolja, samo kažu: »Mi smo Allahovi i mi ćemo se Njemu vratiti.«"[3]

I nema sumnje da iskreni vjernik ove nevolje dočekuje strpljivo i smireno, pa čak i sa zadovoljstvom i radošću, jer on zna da su ova iskušenja došla od njegovog Stvoritelja da bi mu grijehe oprostio i izbrisao loša djela, kao što kaže Alejhisselam: "Vjernika ne zadesi nikakva sudbina, ni bolest ni briga, ni žalost, ni iskušenje, ni bol, čak ga ni trn ne ubode, a da mu Allah za to ne oprosti nešto od njegovih grijeha."[4] Kao što vjernik zna, ove krize uzdižu strpljive vjernike na visoke stepene, i uzvišena mjesta kod Uzvišenog Allaha, ako ih on dočeka sa zadovoljstvom i smirenošću. Poslanik, alejhisselam, takođe je rekao: "Ako rob (čovjek) dobije mjesto kod Allaha nije ga zaslužio svojim djelom. Allah ga je kušao u njegovu tijelu, njegovoj porodici, njegovom imetku, zatim ga učinio strpljivim dok nije dobio mjesto koje mu je Allah, dželle šanuhu, pripremio."[5]

1) El-Ankabut 1.-2.

2) Ali Imran 186.

3) El-Bekare, 155.-156.

4) Prenosi Buharija i Muslim od Ebu-Seida el-Hudrije i Ebu-Hurejre

ČEDNOST (OPREZNOST, SUZDRŽLJIVOST) - VERE'

To je čuvanje od sumnjivih stvari u strahu od pada u zabranjeno, što je rezultat čistote srca i bljeska (osvjetljenja) duhovnog vođenja i čvrstine svijetla upute.

Ibni-Udžejbe je rekao: "Čednost je sustezanje sebe od činjenja onoga čije posljedice su negativne, nepoželjne."

Sufije su oprezne kod nejasnih stvari kako ne bi zapali u glib strasti, a to ostvaruju slijedeći upute Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, koji kaže: "Halal (dozvoljeno) je jasan i haram (zabranjeno) je jasan, a između njih su sumnjive stvari koje ne zna većina ljudi. Pa, ko se čuva sumnjivih stvari sačuvaće svoju vjeru i svoj obraz, a ko se upusti (padne) u sumnjive stvari pašće u haram, kao pastir koji čuva (stoku) oko ograde i skoro da upadne u nju (zabranu). Znajte da svaki posjednik ima svoju zabranu (ogradu), a Allahova ograda jeste ono što je On zabranio."[1]

Neki od sufija se čuvaju i od onoga što im naum padne i od spletki koje im šejtan sprema u njihovim grudima. Ovo je opreznost sufija, a Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ovaj stepen opreznosti je objasnio riječima: "Dobročinstvo je lijepa narav, ćud, a grijeh je ono što te tišti (žulja) u tvojoj duši, a ti ne voliš da to svijet sazna."[2]

Postoji opreznost poznavalaca duhovnih istina i savjesnih. Oni su ti koji smatraju da je za čovjeka kobno sve ono što ga zanima (okupira) osim Allaha Uzvišenoga. Sufije, radijellahu anhum, ovim divnim uzdizanjem u svojoj opreznosti oživjele su nam sliku o Siddiku (Ebu-Bekjru), radijellahu anhu. Prenosi se da je on popio mlijeko koje mu je dao njegov sluga, a koje je bilo sumnjivo, što on nije znao dok nije ispio cijelu posudu, pa mu nije preostalo ništa drugo nego da stavi prst u grkljan i povrati mlijeko. On to nije smatrao dovoljnim, nego je molio svoga Gospodara da mu oprosti za ono što se pomješalo u njegovim crijevima sa drugim tekućinama, što nije bio u stanju da povrati.

El-Hasan el-Basri je došao u Mekku i vidio je dječaka, jednog od djece Ali ibn Ebi-Taliba, radijellahu anhu, kako se naslonio leđima na Kjabu i

1) Prenosi Buharija i Muslim

govori, poučava svijet. Hasan je zastao kod njega i pitao: "Šta je temelj vjere?", a ovaj je rekao: "Opreznost." Hasan je pitao: "A šta razara vjeru?" Dječak je rekao: "Pohlepa." Hasan se začudio i rekao je: "Koliko trun opreznosti (vere'-a) bolje je nego hiljadu miskala (praški) posta i namaza."

Allah je objavio Musau, alejhisselam: "Oni koji žele da se približe (Meni) ni sa čime se neće toliko približiti koliko sa opreznošću i sustezanjem (zuhdom)."[1]

El-Hasan sin Alijin, radijellahu anhu, uzeo je hurmu od hurmi iz sadake, a bio je mali, pa mu je Sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Pljuni, pljuni!", znači - baci je.

Omer, radijellahu anhu, ne znajući, greškom, napio se mlijeka od deve sadake (vakufska deva) te je stavio prst i povratio.

Pripovijeda se da je Bešr el-Hafi, Allah mu se smilovao, na poziv otišao u goste, pa je pred njega stavljena hrana. On se naprezao da pruži ruku ka hrani i nije mogao da je ispruži, zatim je ponovo pokušao i nije uspio, i tako tri puta, pa je jedan čovjek od onih koji su ga znali rekao: "Njegova ruka se neće ispružiti prema hrani koja je haram ili u koju ima sumnje. Domaćina ovoga poziva to nije spriječilo da ovoga čovjeka pozove u svoju kuću."[2]

Ovi idealni primjeri opreznosti praktično ilustruju hadis Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u kome on kaže: "Ni jedan rob neće dostići da bude mutekija (bogobojazan), dok ne ostavi sve ono u čemu nema opasnosti od grijeha, bojeći se onoga u čemu ima opasnosti."[3]

Ovo je metod sufija u opreznosti. Oni su se u tome poveli za uputama Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i uputama njegovih ashaba, neka im se svima Allah smiluje.

---

1) Er-Risaletul - Kušejrija, str. 54.
2) "El-Lume'u", od Tusija, str. 71.

ASKETIZAM (SUSTEZANJE) - ZUHD

Ovo je najveći stepen koji su spoznale sufije. Postizali su to na taj način što dunjaluku nisu pridavali nikakvu važnost i za njim nisu okretali glavu, jer se ljubav prema Allahu i Njegovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, postiže jedino zuhdom na ovom svijetu. Kad je neki čovjek došao Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, pitajući ga: "O, Allahov Poslaniče, uputi me na djelo koje treba da uradim, pa da me zavoli Allah, a i ljudi da me zavole." Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je: "Budi skroman u pogledu ovoga svijeta, Allah će te voljeti, budi skroman u odnosu na ono što posjeduju ljudi, ljudi će te zavoljeti."

Pod zuhdom oni podrazumijevaju usmjeravanje svoje pažnje ka Allahu, dželle šanuhu, i čišćenje srca od dunjaluka, jer on kod Allaha ne zavređuje ni koliko krilo komarca. Od Saliha bin Sa'd es-Saidija se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Da dunjaluk kod Allaha vrijedi koliko krilce komarca, ne bi nevjernika od njega nijednim napitkom vode napojio."[1]

Zuhd ne znači, kao što neki misle, da sufije bježe od dunjaluka i da ga se odriču, te da tako zavise od drugog. Pravo značenje zuhda je u nastojanje sufije da dunjaluk izbaci iz srca i da se ne osvrće za njim; da ne dozvoli da dunjaluk uđe u njegovo srce prepuno ljubavi prema Allahu, dželle šanuhu. Na ovo ukazuje moj sejjid, Abdulkadir el-Džejlani govoreći: "Izbaci dunjaluk iz svoga srca, i stavi ga u svoju ruku ili svoj džep, pa ti onda dunjaluk neće naškoditi."[2]

Neki od gnostika, poznavalaca duhovnih istina, rekao je: "Zuhd nije da ispustiš imetak iz ruke, a da ti je on u srcu, nego je zuhd da ga izbaciš iz svoga srca, pa da ti on bude u rukama." Kao da je ovaj arif navedenom izjavom ukazao na stanje Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, onda kada mu je davan dunjaluk i ključevi bezgraničnog bogatstva i imetka, pa mu je to samo povećalo zuhd, suzdržljivost od dunjaluka. A takvo je bilo stanje i ashaba, radijellahu anhum. Ebu-Bekjr, radijellahu anhu, podijelio je cio svoj imetak, pa mu je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Šta si ostavio

1) Prenosi Tirmizi

za svoju porodicu?" On je odgovorio: "Ostavio sam Allaha i Njegova Poslanika."[1] Što se tiče Omera ibn Hattaba, radijellahu anhu, on je bio pružene ruke u ovom smislu, tako da se o njegovom zuhdu navode primjeri za pouku.

Huzejm ibn Sabit je rekao: "Kada bi Omer, radijellahu anhu, tražio radnika, napisao bi sa njim ugovor i o tome naveo svjedoke od nekoliko ljudi, muhadžira, a uslovio bi mu da ne jaše tovarnog konja, da ne jede prebrano, niti da oblači providno, niti da zatvara vrata pred onima kojima je potrebna pomoć, a ako učini nešto od toga trebalo bi da se kazni."[2] Poznata je priča sa njegovom ženom koja je štedjela da bi kupila halvu, pa kada je zatražila od njega da je kupi, on joj je rekao: "Odakle tebi novac za halvu?" Ona je odgovorila: "Uštedjela sam!" Omer je rekao: "Vrati to u bejtul-mal (državnu kasu), jer da ti je bio taj novac potreban, ne bi ga mogla uštedjeti." On je taj koji je gladovao da bi se njegovi podanici najeli i on zaslužuje da se na njega odnose riječi pjesnika (stih):

Halifa gladuje, a dunjaluk mu je u rukama
U askezi je stepen (kod Allaha), veličanstven je njezin Gospodar![3]

Što se tiče Osmana, radijellahu anhu, dosta je spomenuti samo njegovo žrtvovanje, nesebičnost i ustezanje od ovog svijeta. On sam je opremao po deset vojnika siromaha, na njih je trošio svoj imetak, ne vodeći računa o vrijednosti ovog troška, jer je mislio samo na zadovoljstvo Allahovo. Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je za njega: "Osmanu neće štetiti što bude od danas radio."[4]

I tako, oni koji su došli (živjeli) poslije njih, navodili bi njih kao najbolji primjer u zuhdu, iako je u njihovim rukama bila riznica (države) kojom su oni upravljali i iz toga su velikodušno finansirali sve što je trebalo za dobrobit muslimana i davali za potrebe siromaha.

Sehl ibn Abdullah kaže: "Moguće je da čovjek posjeduje cio dunjaluk, a da bude najskromniji čovjek svoga vremena, kao Omer ibn Abdulaziz, radijellahu anhu, koji je razlikovao ulje koje upali za sebe, od ulja koje pali za opće potrebe."[5]

Tri su stvari koje popravljaju zuhd kod sufija:

---

1) Prenosi Ebu-Davud i Tirmizi
2) "El-Bidaje ven nihaje", sv. VII, str. 34.
3) "Livaul islam" br. 10., 1375. h.god.
4) Prenosi Tirmizi
5) Časopis "Livau l islam" br. 10., 1375. h., str. 647

Prvo: njihovo saznanje da je dunjaluk prolazna sjena, prolazno priviđenje i da je čovjek putnik sa dunjaluka u vječnu kuću: u blagostanje ili u patnju. Tad će čovjek vidjeti rezultate svojih djela. Ako ona budu dobra, biće mu dobro, ako budu loša, biće mu loše.

Prenosi se od Abdullaha ibn eš-Šehira, radijellahu anhu, da je rekao: "Došao sam kod Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a on je učio: »Elhakjumut-tekjasur (Zaokuplja vas nastojanje da što imućniji budete).«[1] Božiji Poslanik je rekao: »Čovjek govori: moj imetak, moj imetak, a da li ti čovječe od svog imetka imaš išta osim što si pojeo, pa si upropastio, ili si obukao, pa si poderao, ili si podijelio kao sadaku i tako poslao (preda se) na onaj svijet?«"[2] Ebul-Mevahib eš-Šazili, radijellahu anhu, rekao je: "Pokornost murida dok on voli dunjaluk je samo rad, opterećenje srca i zamor ekstremiteta, i ona je kod Allaha malehna, makar toga i puno bilo.

Drugo: njihovo saznanje da iza dunjaluka postoji boravište mnogo vrednije od njega, i uzvišenijeg položaja, a to je Kuća Vječnosti. Uzvišeni kaže: "Reci: Užici dunjaluka su mali, a ahiret je bolji za onoga ko se bude bojao Boga."[3]

Treće:njihovo saznanje da im sustezanje od dunjaluka neće onemogućiti da se koriste bilo čime što im je propisano, niti će im pohlepa za njim donijeti ono što im nije dosuđeno. Ono što ih snađe nije zato da ih zavede u grijeh, niti je ono što ih navede da pogriješe to što će ih zadesiti, snaći.

Oni koji odbacuju dunjaluk, i gledaju u život na ahiretu, računaju na Džennet i njegove užitke, žudeći za onim što je kod Allaha. Njima je dovoljno to, kao i onima koji se sustežu od ovog svijeta. Nastoje da idu putem ranijih, dobrih starih generacija prvaka, da slijede put ashaba i tabiina u njihovom odricanju i darežljivosti i u borbi sa samim sobom u savlađivanju strasti. Kao da je njihova stalna misao vodilja riječi nekog od njih (stihovi):

Nikad ne gledaj u dvorce sagrađene,
sjeti se svojih kostiju kad počnu truhnuti.
Kad se sjetiš dunjalučkih ukrasa reci:
Odazivljem se, jer zaista pravi život jeste život na ahiretu.

Imam Nevevi, Allah mu se smilovao, ovu skupinu sufija je opisao riječima (stihovi):

---

1) Et-Tekjasur,1.
2) Prenosi Muslim
3) En-Nisa, 77

Allah ima svoje mudre, oštroumne robove
Ostavili su dunjaluk jer se boje smutnje
Gledali su u njega a kada su saznali
Da on nije stanište za živog
Uzeli su ga kao pučinu,
prihvatajući dobra djela kao lade.[1]

Ibn-Kajjim el-Dževzije kaže: "Najbolja pokornost je čistota i zuhd prema dunjaluku; što je moguće manje uzimati od njega, a što je moguće više odbacivati interesovanja za nj."

Ovi zahidi dijele se u dvije skupine:

- obični između njih smatraju da je ovo konačni cilj, upućuju se ka njemu, rade na njemu i svijet pozivaju njemu. Kažu da je on najbolji od svih stepena znanja i pobožnosti i smatraju da je zuhd na dunjaluku cilj svakog ibadeta i njegova glava.

- posebni od njih smatraju da je cilj zuhda ostvariti predanost srca Allahu, dželle šanuhu, i usmjeravanje svoga interesovanja prema Njemu i opredijeljenost srca samo za ljubav prema Allahu, obraćanje samo Njemu, oslanjanje na Njega i preokupacija Njegovim zadovoljstvom. Oni smatraju da je najbolja pokornost u druženju sa Allahom, stalno spominjanje Njega srcem i jezikom, obuzetost Njegovim nadzorom, pažnjom, čuvanjem od svega onoga što može srce da okrene na više strana i da ga podijeli (za više ljubavi, a ne samo za Allaha, dželle šanuhu)[2]

Ahmed Zerruk u svom djelu "Kavaidut-Tesavvuf" veli: "Neophodna je pokornost, poznavanje i sustezanje svakom pobožnjaku, znalcu i zahidu. Međutim, kod koga prevlada traženje nauke biće pobožnjak, a njegovo znanje i isposništvo će slijediti njegovu pokornost. Kod koga prevlada ostavljanje viška biće zahid, a njegovo znanje i pokornost se uklapaju u njegov zuhd. Kod koga prevlada gledanje Istine zanemarivanjem Božijih stvorenja, taj je arif, znalac, a njegov zuhd i pokornost uklapaju se u njegov osnov, jer porijeklo se veže za izvor. U protivnom, putevi su zamršeni, izmiješani, pa ko drukčije rezonuje pogriješio je."[3]

U sjeni ovih islamskih osjećanja razvio se tesavvuf koji je kod prethodnih pripadnika umeta bio zuhd. U drugom stoljeću (po Hidžri) formira se tesavvuf kao disciplina koja ima svoja pravila i svoje norme što se naslanjaju na islamsko učenje.

1) Rijadu-Salihin
2) "Medaridžus-Salikjin", Ibn-Kajjim, tom I, str. 47.

ZADOVOLJSTVO - RIDA

To je najviši stepen i najčasniji cilj strpljivosti; to je duševni mir koji arifa (znalca) vodi ka ljubavi za svaku postojeću stvar sa kojom je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan, čak i kada su u pitanju životne teškoće i bolni momenti, jer ih takav čovjek smatra i prima kao dobro i milost, posmatra to sa zadovoljstvom kao dobrotu i berićet. Bilal, radijellahu anhu, kada je liječio smrtne bolove, govorio je: "O radosti! Sutra se susrećem sa svojim voljenim, Muhammedom i njegovim ashabima."[1]

Amar bin Jasir, radijellahu anhu, mučen je u vatri, a osjećao se kao da je u jednoj od džennetskih bašči.

Prenosi se da je Urvetu, sinu Ez-Zubejra, radijellahu anhu, odsječena noga i umrlo najdraže dijete u jednoj noći. Njegovi prijatelji su mu došli i izrazili saučešće, a on je rekao: "Bože moj, samo Tebi hvala, imao sam sedmero djece, uzeo si mi jedno, a ostavio mi šestero, i imao sam četiri ekstremiteta, uzeo si mi jedan, a ostavio mi tri. Ako si mi i uzeo, Ti si mi i dao, ako si me i stavio na kušnju, Ti si mi i olakšao!"

Amr bin Kajs je rekao: "Zavolio sam Allaha tolikom ljubavlju koja mi olakšava svaku nevolju i čini me zadovoljnim sa svakom nedaćom (iskušenjem), pa se sa tom ljubavlju prema Njemu ne brinem kako ću osvanuti a kako omrknuti."

Ebu-Ali ed-Dekak je rekao: "Nije zadovoljstvo da ti ne osjetiš iskušenje, nego je zadovoljstvo da se ne usprotiviš (Božijem) sudu i odredbi."[2]

I znaj da rob skoro nikada neće biti zadovoljan sa Istinitim (neka je On slavljen), osim kada Istiniti bude sa njime zadovoljan, jer Uzvišeni kaže: "Allah je s njima zadovoljan i oni su Njime zadovoljni."[3]

Blagodat zadovoljstva je među najvažnijim faktorima u smirenosti koja ispunjava srca arifa i među najjačim razlozima da se briše povod očajanju koje je rezultat razmišljanja o nemogućnosti postizanja dunjalučke sreće i užitaka na njemu, što kod dotičnog prouzrokuje nestabilnost, tegobu, uznemirenost i neraspoloženje.

1) Es-Siretun-Nebevijja vel-Asarul-Muhammedije", Ahmed Zejni Dahlan, str. 242.
2) "Er-Risaletul-Kušejrija", str. 89.
3) [illegible]

Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, način upućivanja bio je da on poduči svoje ashabe i da usadi u njihova srca zadovoljstvo da im je Allah Gospodar, da im je vjera islam i da im je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, vjerovjesnik i poslanik. Preporučivao im je da to ponavljaju rekavši: "Ko, i kada ustane i kada omrkne, kaže: »Zadovoljan sam da mi Allah bude Gospodar i Muhammed, alejhisselam, poslanik«, Allah sa njim bude zadovoljan."[1] I ashabi su to ponavljali jutrom i večerom, izražavajući tako ono što su njihova srca skrivala, blagodati zadovoljstva Allahom i predaja Njemu.

Mnogo li je onih koji ponavljaju ove riječi svojim jezikom, a njihova srca nisu smirena niti osjećaju slast njihovog uzvišenog značenja, pa time ne ostvaruju visoke duhovne ciljeve, a posebno kada im se nagomilaju problemi, zadese ih nevolje i u srcu im se nakupe tmine briga i neraspoloženja, ili kada se pozivaju da izvrše koji šerijatski propis koji se ne podudara sa njihovim željama i kosi se sa njihovim ličnim interesima.

Stoga smatramo da ponavljanje ovih riječi samo jezikom ništa ne koristi (tome koji to izgovara), ako to ne izvire iz njegova srca. To je tako jer zadovoljstvo Allahom kao Gospodarem treba da prati zadovoljstvo svim Njegovim postupcima u stvarima Njegovih stvorenja: davanje i uskraćivanje, uzdizanje i ponižavanje, šteta i korist, spajanja i kidanja; a zadovoljstvo islamom kao vjerom znači da se vjernik pridržava njegovih naredbi, a suzdržava od njegovih zabrana i da se preda njegovom sudu, pa makar u tome bilo razlike u odnosu na njegova stremljenja, i makar bilo suprotno njegovim ličnim interesima.

Zadovoljstvo Muhammedom, sallallahu alejhi ve sellem, kao poslanikom zahtijeva da njegova ličnost bude čovjeku najveći uzor i najbolji primjer, pa da slijedi njegove upute i oponaša njegov put i da se okiti njegovom praksom. Zatim da se bori protiv svojih strasti sve dok ne bude slijedio ono što je donio Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, a to je: "Niko od vas nije potpunog vjerovanja, sve dok njegove želje ne budu u skladu sa onim što sam ja donio."[2] Tako će najveći Poslanik biti čovjeku draži od njegovih roditelja, njegove djece i od svega svijeta.

Dakle, ko se okiti zadovoljstvom da mu Allah bude Gospodar, vjera islam a Muhammed vjerovjesnik i poslanik, taj je okusio slast imana[3], i našao je ljepotu ubjeđenja, i postigao vječnu sreću.

---

1) Prenosi Ebu-Davud od Enesa bin Malika
2) Prenosi Abdullah inb Amr bin el-As, a navodi Nevevi u knjizi "Erbein", od Nevevija
3) Prenosi Muslim, Tirmizi od El-Abasa bin Abdulmuttaliba

OSLANJANJE NA ALLAHA - TEVEKJKJUL

Sufija smatra da rob mora da ima željeni cilj i sredstvo stizanja do tog cilja.

A najplemenitiji od svih ciljeva, cilj od kojega nema većeg, jeste obožavanje svoga Gospodara, upoznavanje Njega, i oslanjanje na Njega, a najmoćnije sredstvo, mimo kojega nema drugog sredstva, jeste tevekjkjul (oslanjanje) na Allaha, traženje pomoći samo od Njega i prepuštanje Njemu: "Gospodaru naš u Tebe se uzdamo, i Tebi se obraćamo i Tebi ćemo se vratiti."[1]

Oslanjanje na Allaha je svojstvo pravovjernih i to je plod vjerovanja. Uzvišeni kaže: "... i na Allaha neka se oslanjaju pravovjerni."[2], "... I na Allaha se oslonite ako ste pravovjerni."[3]; i kaže: "A ko se osloni na Allaha On mu je dovoljan."[4]

Mjesto tevekjkjula je u srcu i vanjska djela ne niječu tevekjkjul nakon što rob čvrsto povjeruje da se sve događa sa Božijom moći i određenjem i da je Allah, dželle šanuhu, Stvaralac svega.

Prenosi Enes bin Malik: "Došao je jedan čovjek na devi, pa reče: »O, Allahov Poslaniče, puštam svoju devu i oslanjam se, uzdam se u Allaha!« Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, tada reče: »Sveži je, pa se onda osloni.«"[5]

Bišr el-Hafi je rekao: "Neko između ljudi reče: »Oslonio sam se na Allaha«, a on laže na Uzvišenog Allaha, jer da se oslonio na Allaha Uzvišenoga bio bi zadovoljan sa onim što Allah čini sa njim."[6]

Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, pohvalio je tevekjkjul i objasnio njegovu važnost u životu, i vrijednost u usađivanju mira i smirenosti u duše ljudi, rekavši: "Da se vi oslanjate istinski na Allaha, dželle šanuhu, On bi vas hranio kao što ptice hrani (spavaju gladne, a lete site)"[7], odnosno, ujutro odlaze gladne, a naveče se vraćaju site.

---

1) El-Mumtehine, 4.
2) Ibrahim, 11.
3) El-Maide, 3.
4) Et-Talak, 3.
5) Prenosi Tirmizi
6) Er-Risala el-Kušejrija, str. 76.
7) Prenosi Tirmizi

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je islamskom ummetu preporučio tevekjkjul u svakoj situaciji, a posebno kad čovjek izlazi iz svoje kuće: "Ko, kad izađe iz svoje kuće, kaže: »U ime Allaha, u Allaha se uzdam, nema snage ni moći osim u Allaha«, tom čovjeku bude rečeno: »Upućen si, sačuvan si, zaštićen si«, i šejtan odustane od njega, pa jedan šejtan drugom šejtanu kaže: »Šta imaš s tim čovjekom, okani ga se on je upućen, sačuvan i zaštićen.«"[1]

Tevekjukjul nije izostavljanje, napuštanje, zanemarivanje uzroka događaja i bježanje od njih, nego koncentracija nade u Allaha i pribjegavanje Njegovim odredbama i Njegovom sudu, a nevezivanje srca za uzroke, jer sam uzrok te neće nimalo zaštititi od onoga što ti je Allah odredio.

1) Prenosi Ebu-Davud, Tirmizi i Nesai

Četvrto poglavlje

PLODOVI TESAVVUFA

1. BOŽANSKA LJUBAV
2. OTKROVENJA
3. NADAHNUĆE
4. VIDOVITOST, POSEBNE ODLIKE
5. IZMEĐU HAKIKATA I ŠERIJATA TJ. IZMEĐU DUHOVNE ISTINE I ISLAMSKOG VJEROZAKONA

BOŽANSKA LJUBAV

Uzvišeni (Bog) kaže: "On voli njih a oni vole Njega."[1] Dalje je rekao: "Vjernici najviše vole Allaha."[2]

Sufije smatraju da tajna ovog života počiva na dva glasa ili slova: Ha i Be *(tj. Hubb, ljubav - Prevodilac)* (stih):

Najljepše čovjekovo stanje jeste iskrenost (u govoru),
a najuzvišeniji njegov opis jesu Ha i Be.

Sva opterećenja i zaduženja (u životu i po vjeri) lakše se podnose i budu slatka kada se nađe ljubav (stihovi):

Da nema tebe, o, tajno svega postojećeg,
moj život ne bi bio ugodan, a ni moje postojanje,
niti bih ja pravilno učio Kur-an u svom namazu,
ni na ruku'u ni na sedždi.
(Sve bi mi, dakle, bilo naopako. Prevodilac)

Kada se ljubav smjesti u srcu, onda ona izbaci iz njegove dubine ovaj dunjaluk, ovaj prolazni materijalni svijet, pa čovjek proživi ugodan i uređen život, tako da brige i nevolje ne mogu da nađu puta do njega.

Jedan sufija je prošao pokraj nekog čovjeka koji je plakao na jednom grobu, pa ga je pitao zašto plače? On je odgovorio: "Imao sam prijatelja kojeg sam volio pa je umro." Sufija mu je rekao: "Time što si volio onoga ko će umrijeti učinio si nepravdu sam sebi. Da si imao za prijatelja Onoga koji neće umrijeti (Boga) ne bi bio kažnjen njegovom smrću, rastankom s njim."

A u naše doba mnogo je primjera onih koji iz očajanja sami potcjenjuju smrt radi susreta sa onim koga vole (ili ko njih voli) ili zbog pokidane veze s onim što njihovo srce želi od prolaznih dobara itd., pa samoklanje, samospaljivanje i bacanje u provaliju smrti jesu stvari o kojima mi čujemo da govore oni koji vole (zaljubljeni) a koji su razočarani i izgubljeni. Rečeno

1) El-Maide, 54.
2) El-Bekare, 165.

je (stih): " Ako želiš da proživiš ugodan život, nemoj uzimati (da voliš) ono za što se bojiš (ili čak znaš) da će (jednog dana) nestati!"

Pa gdje su ovakvi (očajnici) u odnosu na one koji su ahbabi (prijatelji) Allaha i Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, koji vole (samo) Allaha i zadovoljni su time što im je On Jedini Gospodar, i što priznaju Muhammeda za Njegovog Poslanika, a islam kao svoju vjeru!

Neki od njih su voljeli smrt i primali su je bez brige, jer su vjerovali da će iza nje susresti one koji su njihovi voljeni:

"Sutra ću sresti voljene: Muhammeda i njegove drugove."[1]

Neke sufije su žrtvovale svoj život i svoju krv na poljima džihada, svete borbe na Božijem putu za odbranu islama, da bi zadobili Allahovo zadovoljstvo i uživali u susretu s Njime, drugi su to učinili zbog nečeg drugog, a velika je razlika između onih koji su žrtvovali svoj život na putu Allaha Uzvišenoga, i onih koji su ga izgubili zbog neke mizerne stvari koja im je nestala, propala (stih):

Ti si ubijeni, a radi koga, koga si volio?
Zato odaberi sebi u ljubavi onoga ko je najbolji,
najodabraniji (Mustafa)!

Najuzvišeniji i najskuplji plod koji ubere muhibb, zaljubljeni (u Allaha, dželle šanuhu), jeste uzajamna ljubav: "On voli njih, a oni vole Njega"[2], uzajamno zadovoljstvo: "Allah je zadovoljan s njima, a oni su zadovoljni s Njim"[3] i uzajamno sjećanje i spominjanje: "Sjećajte se i spominjite vi Mene, pa ću se i Ja sjećati i spominjati Vas"[4]

Isa, alejhisselam, prošao je pokraj grupe pobožnjaka čija su tijela bila oslabila zbog pobožnosti i promijenila im se boja lica. On ih je pitao: "Ko ste vi?" Oni su odgovorili: "Mi smo robovi Allaha Uzvišenoga." On ih upita: "A zbog čega, zašto vi Njega obožavate?" Oni odgovoriše: "Allah nas je uplašio Svojom Vatrom, pa smo se prepali te Vatre." Isa im je onda rekao: "Uzvišeni Allah vas je oslobodio toga čega se bojite." Onda je Isa otišao do druge grupe ljudi koja je bila još žešća u svojoj pobožnosti pa im je on rekao: "Zašto ste vi pobožni?" Oni odgovoriše: "Nas je Allah učinio da mnogo želimo Njegov Džennet, raj i sve ono što je On u njemu pripremio za svoje evlije, prijatelje, pa se mi nadamo da ćemo to dobiti svojom pobožnošću."

---

1) Ovo je rekao Bilal (Habeši) kada je bio na samrti.
2) El-Maide, 57.
3) El-Bejjine, 8.
4) El-Bekare, 152.

On im reče: "Allah će vam dati to čemu se nadate." Onda je Isa otišao dalje pa susreo druge pobožnjake i pitao ih: "Ko ste vi?" Oni rekoše: "Mi smo muhibbi, zaljubljenici u Allaha Slavnoga i Silnoga. Ne obožavamo Ga zbog straha od Njegove Vatre niti zbog čežnje za Njegovim Džennetom nego zato jer Ga volimo, pa poštujemo Njegovu veličinu!" Isa reče: "Vi ste zaista Allahovi prijatelji, evlije i meni je naređeno (od strane Allaha) da ostanem među vama", pa je on i ostao sa njima.[1]

Ovo je jasan dokaz da među ljudima postoje razlike koje proizilaze iz njihovih želja, pa jedni žele samo dunjaluk, ovaj svijet, drugi žele ahiret, drugi svijet, a treći žele samo Allaha Uzvišenoga.

Jedan sufija je čuo jednog čovjeka kako uči (recituje): "Minkjum men jurîduddun-jâ, ve minkjum men jurîdulâhire."[2]. To znači: "Jedni od vas žele dunjaluk, a jedni od vas žele ahiret." Sufija je pitao: "A ko želi Allaha?"

Zato je imam Alija, radijellahu anhu, rekao: "Ima ljudi koji obožavaju Allaha jer nešto žele (da dobiju od toga). To je pobožnost trgovaca (to je trgovina). Ima ljudi koji obožavaju Allaha iz straha. To je pobožnost robova. A ima ljudi koji obožavaju Allaha iz zahvalnosti. Eto to je pobožnost slobodnih ljudi *(nije ni za interes ni iz straha. Prevodilac)*

Za one koji žele Allaha, a ništa drugo, dat je opis (stihovi):

Njihov cilj nisu Dženneti Adna,
ni lijepe hurije, ni čadori, šatori,
samo viđenje Uzvišenoga, to je njihova (najveća) želja
i to je cilj časnih ljudi.

Divni su to ljudi; kada nastupi noć ti čuješ jecaje tih uplašenih ljudi,... a kada svane vidiš da su im lica boju promjenila... (stihovi):

Kada nastupi noć oni je podnose (bdiju)
Pa ona odlazi od njih a oni na rukju'u
(u poklonjenju Allahu, dželle šanuhu - dakle klanjaju namaz)
Njihova ljubav (prema Allahu, dželle šanuhu) otjerala im je san (sa očiju) pa su oni ustali
i to su sigurni ljudi na ovom svijetu, jer su pokorni (Bogu).

1) Nuruttahkik, str. 84.
2) Ali Imran 152.

Njihova tjelesa su strpljiva u pobožnosti, noge im noću stoje u noćnom namazu (tehedždžud), njima se ne odbija ni glas ni dova, vidiš ih noću kako čine sedždu i ruku'. Njih doziva dozivač (Božiji glasnik) i doziva ih voditelj (stihovi):

O, ljudi noći (o, noćni pobožnjaci), budite dobri,
jer ima mnogo glasova (zahtjeva) koji se ne odbijaju,
Noću bdiju samo oni koji su čvrsti i plemeniti, i koji se trude.

Kada bi oni zaželjeli da tokom noći odspavaju makar jedan sat, njih bi probudila čežnja za Allahom, pa bi oni ustali, obuzela bi ih ekstaza i žudnja, te bi bili oduševljeni, zaneseni, a učenik (murid) prisutnosti (hadret) bi im recitovao stihove (jezikom prisutnosti), podsticao ih i nagovarao na molitve, munadžate, te navodio ih da to čine (stihovi):

Potjerajte svoje jahalice i požurite
ako u (vašim) srcima ima ljubavi za mene
Došlo je vrijeme da se jasno vidi ono što je bilo skriveno
i da se otvore knjige, pa pripremite se!

Postelje njih očekuju, jastuci žale za njima, a san je vrlo željen njihovih očiju, nur (odmor) je potreban njihovim tijelima, ali je kod njih noć najuzvišenije vrijeme za postizanje mertebâ, posebnih položaja u duhovnom pogledu, njihov ugodni noćni razgovor čuva (kao čoban) nebeske zvijezde, oni su u tami napustili spavanje, a slijede dugo stajanje, mole svoga Gospodara najljepšim riječima, ugodno im je u blizini svog Sveznajućeg Vladara. Kada bi se On zaklonio od njih u takvoj noći oni bi od tuge uvehli, kada bi se makar jedan tren On izgubio iz njihovih misli i sjećanja, oni ne bi bili dobro, ...tako oni obavljaju tehedždžud (noćni namaz, molitve) sve do praskozorja i očekuju plodove budnosti i bdjenja...

Saopćeno nam je (u tradiciji) da je Blagoslovljeni i Uzvišeni Allah pokazao Svoj sjaj onima koji Njega vole, pa ih je upitao: "Ko sam Ja?" Oni su odgovorili: "Ti si vlasnik naših vratova (tj. naših života)." On je onda njima rekao: "Vi ste oni koji Mene volite i koje Ja volim, vama pripada Moje prijateljstvo i Moja pažnja. Evo Moje Biće, gledajte ga, evo Moje riječi, pa čujte ih, evo Moj pehar (sa pićem) pa ga pijte", "i Allah ih je napojio čistim pićem"[1]

Kada se oni napiju (tog Allahovog čistog pića), oni postanu dobri (zdravi i tijelom i duhom), a kada postanu zdravi, onda oni (njihova srca)

1) Ed- Dehr ili El-Insan, 22.

zaigraju, a kada zaigraju, onda ustanu (skoče na noge) a kada skoče na noge, onda se zanesu. Kada je jutarnji povjetarac ponio miris Jusufove košulje, taj miris nije osjetio niko osim Jakuba (njegovog oca). Nije ga poznao narod Kjen-ana, niti oni koji su bili kod njih, a ni Jehuzâ, iako je on nosio tu košulju![1]

Ljubav je prirodno osjećanje čiste (zdrave) duše, koje vuče dušu da shvati njenu bit i želju da spozna njenog Stvoritelja. Ljubav prema Stvoritelju se povećava kad god se povećava, ojačava iman, vjerovanje, i prema količini savršenstva duše ravna se i ljubav, a prema snazi, količini ljubavi je i sreća te osobe, a i količina blagodati. Ljubav prema Uzvišenom Allahu raste sa čovjekovim osjećanjem koje svog vlasnika preobražava u jednu dobru, zadovoljnu i smirenu dušu, osobu.

Sufije su očistile ljubav (prema Allahu) od želja i strasti i opredijelili je samo Allahu Uzvišenom, pa oni u toj svojoj ljubavi nemaju nikakva uzroka, izazivača, povoda, niti njihov ašk ima kakvih mahana (bolesti), jer im je važno samo zadovoljstvo njihovog Gospodara. Tako Rabia el-Adevijja veli (stihovi):

Svi oni (ljudi) obožavaju Ga (Allaha) zbog straha od Vatre
i spas (od Vatre) smatraju najvećom srećom (udjelom)
ili da bi se uselili u Džennete i bili napajani
peharima, i pili vrelo Selsebil,
ili da bi stanovali u palačama zajedno,
a ja za svoju ljubav ne tražim (od Allaha) ništa u zamjenu!

To znači da oni život vide samo kao ljubav prema Allahu i pridržavanje Njegovih odredbi i zabrana, jer, ako neko nekog voli (iskreno), on onda i sluša njegove zahtjeve, poruke i zabrane. Jedan takav zaljubljenik je ispjevao (stihovi):

Da ti je (o čovječe) da uživaš u slastima u vrijeme kada je život gorak,
da ti je da budeš zadovoljan kada je sav ostali svijet rasrđen, ljutit,
da ti je da sve što se nalazi pred tobom bude lijepo izgrađeno,
kada je pred svim ostalim svijetom sve sama ruševina,
ali kada tvoja ljubav bude zdrava (ispravna, iskrena) onda je sve lahko
jer sve što se nalazi iznad zemlje jeste zemlja (prema tome, i ljudi, a i ti, o čovječe!)

---

1) Iz djela "Nekruzzeheb fi ahban men fekeb", od šejha Kjamila sina Husejnova el-Halebije, poznatog kao El-Gizi, sv. 2., str. 191. i 292.

Sufije su upoznale put ljubavi pa su i krenule njime... Uzvišeni Allah je u hadisi-kudsiji (u svetoj tradiciji) poručio: "Moj rob (čovjek) Meni se može približiti sa onim što Ja najviše volim, a to je da on izražava što Ja od njega tražim, a Moj rob (čovjek) Meni se približava i onim što Ja od njega nisam tražio, pa Ja onda njega zavolim (jer on dobrovoljno za moju ljubav čini ono što se Meni dopada i što Ja volim da ljudi čine, mada ih Ja neću ružiti i ako to ne čine, a to su *nafile - neobavezne molbe i molitve, namazi i sl.*). A kada Ja zavolim takvog čovjeka onda Ja postanem njegov sluh, pa on onda čuje, postanem njegov vid pa on onda tako vidi, postanem njegova ruka, pa on njome dohvaća (što mu treba) i njegova noga kojom on hoda. Ako on od mene nešto traži Ja mu to dam, a ako od Mene zatraži zaštitu, Ja ću ga zaista zaštititi!"[1]

To je (ljubav prema Allahu) osnov kretanja prema Njemu i osnov stizanja do spoznaje Njega (mearifet).

Zunnun (el-Misri) je upitan o ljubavi (sufijskoj), a odgovorio je: "To je da zavoliš ono što voli Allah, a da ne voliš ono što ne voli Allah, da radiš samo ono što je dobro, da zanemariš ono što će te zabaviti da ne misliš o Allahu, da se ne bojiš ničije kritike kada je riječ o Allahu, da budeš nježan prema vjernicima, a strog prema nevjernicima, da u vjerskim poslovima slijediš Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem."[2]

On je još kazao: "Znak po kojem se poznaje onaj ko voli Allaha jeste usvajanje i pridržavanje moralnih načela Allahovog Miljenika, oponašanje njegovih postupaka, preporuka i njegovog sunneta (tradicije)."[3]

Es-sejjid Ahmed er-Rifai, Allah ga pomilovao, kaže: "Ko zavoli Allaha, on je svoju dušu naučio poniznosti i presjekao sve njene veze sa ovim svijetom, odabrao Allaha nad svim ostalim i zaposlio je sjećanjem i spominjanjem Njega tako da njegova duša nema nikakve druge želje osim Allaha Uzvišenoga i zato je u stalnoj pobožnosti prema Njemu..."[4]

"Cilj pametnih ljudi i odabranih duša jeste postizanje najveće sreće koja znači vječni život u najuzvišenijem društvu i prisustvovanje svjetlostima (iluminacijama) Gospodareve Svete Uzvišenosti, uživanje u slastima susreta sa najuzvišenijom Božanskom ljepotom i viđenje rađanja najskupocjenijeg svetog Nura (svjetla). Ovu sreću može ostvariti samo čista duša koju je još u praprošlosti (ezelu) odabrala Božanska Pažnja pa joj olakšala da i teoretski

1) El-Buhari
2) "Tabakâtus sûfijje", od Es-Sulemija, str. 18.
3) Isti izvor
4) "El- Burhanul muejjidu", od Ahmeda er-Rifaija, str. 59.

i praktično krene putem (tarik) koji će je dovesti do istinske ljubavi i čežnje za Božanskim svjetlostima, a postizanjem ovakve sreće duša stiče takvu spoznaju o slastima i sjaju kakve nije vidjelo nijedno oko ni čulo nijedno uho, niti je iko mogao da zamisli tako nešto. Zato svaki pametan čovjek treba da požuri da ostvari ovakvo uzvišeno stanje i da dođe do ovakve stanice Selsebila do koje stiže vrlo mali broj ljudi. Zaljubljenik osjeća nježnost prema ovakvom uzvišenom boravištu, i sav se povlači u njegovu sjenu koja ga štiti svojim nježnim povjetarcem, dolazi u to ugodno boravište i ne nada se obilnoj »kiši«, ili ne očekuje brzojav, osim kada ona dolazi sa te Uzvišene Strane i saopćava mu tajnu te Njegove neizmjerne ljepote. Zbog toga i nastaje sijevanje svjetlice koja čežnjom siječe pluća onoga ko čezne."[1]

Ovakvim i sličnim osjećanjima slasti sufije dolaze do smirivanja (srcâ, dušâ) i do zadovoljstva u sjenama Božanske ljubavi i tu vide i nalaze duhovne koristi ispod kojih su koristi ovog svijeta i njegove strasti. Njima je dovoljno to što se zadovoljavaju i vesele Allahom i uživaju u Njegovoj blizini i osjećaju, doživljavaju Njegovu dobrotu i darežljivost, pa "Allah je zadovoljan s njima, a i oni su zadovoljni s Njim"[2] i "On voli njih, a oni vole Njega." [3]

Pa, kada je On njih zavolio i kada je zadovoljan sa njima, On ih je onda i odabrao, pa su oni kruna Njegovih stvorenja, oni su elita Njegovih miljenika. O takvima su ispjevani slijedeći stihovi:

> Allah ima svoje robove, ljude koji su bili iskreni u svojoj ljubavi prema Njemu,
> pa je On njih odabrao i zadovoljan je s njima kao svojim "slugama" koje Ga slušaju.
> To su ljudi koje, kada na njih padne tama (noć),
> vidiš kako padaju na sedždu i stoje (obavljaju namaz).
> Oni se u svojim noćima naslađuju sjećajući se i spominjući Njega (zikjr)
> a po danu podnose tegobu posteći
> Oni će dobiti bogatu nagradu, djevice za djevicama
> i biće nastanjeni u šatore iz Dženneta.
> Njihove oči biće radosne s onim što im je pripremljeno,
> a od Uzvišenog će čuti: "Selam - sretno, mirno, zadovoljno".

---

1) "Mešariku envarilkulub ve mefatihu esraril gujûb", od Ibni-Debbâga, umro 696. h.god., str. 36.
2) El-Bejjine, 8.
3) El-Maide, 57.

OTKROVENJA

To je Nur, svjetlo koje u svom kretanju ostvaruju salikji, oni koji se kreću prema Allahu Uzvišenome, a koje im otkriva, podiže zastore njihovih osjetila, čula, pa im ispod tih zastora otklanja, udaljuje uzroke, povode materijalnih zbivanja, a to se javlja kao rezultat njihove borbe sa samim sobom, njihovog osamljivanja i zikjra.[1] Time se njihovo (salikjâ) gledanje očima pretvara u viđenje dušom (besiret), pa oni onda vide Allahovim svjetlom, pa pred njima nestaju mjerila vremena i mjesta, i oni vide, nailaze na svjetove iz Allahovog stvaranja, što ne mogu da ostvare oni koji su stalno u okovima svojih strasti i sumnja, izmišljotina u vjerovanju i šejtanskih došaptavanja. Ovakve uspjehe mogu da dožive samo zdrava osvijetljena srca, od kojih su otišle tame i mrakovi dunjaluka i njihovih briga, od kojih su se razišli oblaci sumnji i besmislica, grubosti materijalizma i njegovih poroka.

Zato, ko obori svoj pogled od onoga što je zabranjeno da se gleda, i ko ustegne svoje želje od strasti, a svoju unutrašnjost dotjeruje (uređuje) svojom pažnjom prema Allahu Uzvišenom i uobičaji da jede samo ono što je dozvoljeno za jelo, on neće uništiti svoje otkrovenje i svoju pronicljivost (oštroumnost), a kada neko pusti svoj pogled u zabranjeno, onda se u njegovom ogledalu srca osjete dahovi pomračenja (tog njegovog ogledala), pa se ugasi i njegov Nur (svjetlost).

Ovo otkrovenje se povrati kada se rob od svojih vanjskih (tjelesnih) osjećanja okrene ka unutarnjim (duhovnim), pa njegov duh savlada (pobijedi) njegovu životinjsku strast koja je odjevena u njegovo tijelo. Naime, duh je nježan i pronicljiv i tada on osjeti, doživi otkrovenje (kješf) i prima blaga nadahnuća (inspiracija).

Istoričar Ibni-Haldun o ovoj temi kaže: "Zatim ovu borbu sa sobom, ovo osamljivanje i zikjr, većinom slijedi otkrovenje, dizanje zastora osjećanja i onda nastupanje u svjetove Allahovog stvaranja. Ništa od toga ne može da postigne onaj ko je zarobljenik tjelesnih nagona, a čovječiji duh je dio tih

1) Imami el-Gazali u svom "Ihjau ulumiddin" (sv. III, str. 11.) kaže: "Osvjetljavanje srcâ i njihovo gledanje nastaju sa zikjrom a to mogu da ostvaruju samo oni koji su bogobojazni, jer je bogobojaznost kapija, vrata zikjra, zikjr je kapija za otkrovenje, a otkrovenje je vrata za najveći uspjeh, a to je susret sa Uzvišenim Allahom."

Allahovih svjetova. Povod ovog otkrovenja je da se duša odvrati od tjelesnih, vanjskih osjećanja i okrene unutarnjim, duhovnim osjećanjima, pa tada oslabe osjećanja tijela, a ojačaju osjećanja duha i pobijedi njegova vlast (nad tjelesnim osjećanjima) i obnovi se njegovo porijeklo, a pri tome pomaže zikjr, jer je zikjr hrana koja ojačava duh i on stalno raste i povećava se dok ne nastane pravo osvjedočenje (viđenje duhovnog svijeta) nakon što je bilo (samo) znanje. Tad se diže zastor tjelesnih osjećanja, pa duša postaje čista, jer je čistota dio njenog bića, i to je stvarno, pravo shvaćanje (duhovnih istina), pa tada takav čovjek postaje podesan i podoban za Božanske darove, Božanska znanja i otkrića, osvajanja duhovnog svijeta..." pa onda još (Ibni-Haldun) kaže:

"Ovakvo otkrovenje se najviše ostvaruje kod onih koji se bore sami sa sobom, pa postižu istine o postojanju koje ne mogu da dokuče drugi osim njih.... Ashabi (drugovi Božijeg Poslanika, sallalahu alejhive sellem), Allah je sa njima zadovoljan, bili su u ovakvom položaju u pogledu borbe sa samim sobom, pa su njihovi udjeli u ovim kjerametima, odlikama, bili najveći, ali oni na to nisu obraćali posebnu pažnju. Ovakvih vrlina Ebu-Bekjra, Omera, Osmana i Alije, radijallahu anhum, ima mnogo, a u tome su ih onda slijedile pristalice tarikata, o čemu govori Risala (Poslanica) El-Kušejrije, a zatim oni koji su slijedili njihove tarikate."[1]

Ova otkrovenja su pravi istinski miraz (nasljedstvo) od Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, koji su naslijedili njegovi saborci, ashabi, radijellahu anhum, zato jer su oni bili iskreni i iskreno su potvrđivali njegovo poslanstvo, a njihove duše i srca su bili čisti i bistri.

I prije nego spomenemo bilo šta o ovim ashabima i onima poslije njih koji su dobili ovo nasljedstvo, navešćemo jedan dio otkrovenja koja je doživio Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, a koja mu je darovao Allah, džellešanuhu, s tim da su otkrovenja njemu data njegove mudžize, nadnaravni slučajevi, dok su takvi slučajevi kod evlija kjeramet, pa je svaki kjeramet, kod evlije, mudžiza za Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

Tako Enes, radijellahu anhu, kazuje: "Počeo je namaz, pa se Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, okrenuo licem (nazad) i rekao: »Poredajte safove (redove) i zbijte se međusobno (da u safu nema praznog mjesta), jer ja vas vidim i iza svojih leđa!«"[2]

---

1) "Mukaddima", od Ibni-Halduna, str. 329.
2) Buhari

Kješf (otkrovenje) daleko je od tjelesnih osjetila (tjelesna osjetila nemaju s tim nikakve veze), jer se tu poništavaju mjerila vremena i mjesta. Zato je, pri tome, za Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, jedanko ono što je blizu kao i ono što je daleko.

Enes, radijellahu anhu, kazuje: "Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, poslao je u rat Zejda, Džafera i Ibni-Revahu, a zastavu je dao Zejdu. Međutim, svi su oni poginuli, pa je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, o tome obavijestio narod prije nego što je došla vijest o tome. Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: »Zastavu je nosio Zejd, pa je pogođen, a onda ju je preuzeo Džafer, pa je i on pogođen, a onda ju je preuzeo Abdullah bin Revaha, ali je i on ubijen. Zastavu je onda uzeo Halid b. Velid, i to bez postavljenja (bez imenovanja za zapovijednika, dakle samovoljno), pa se njemu otvorilo povlačenje."[1] Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je ovo u toku rata za Mu'tu.[2]

Kješf, otkrovenja po Kur-anu Časnom

Uzvišeni Allah kaže o Ibrahimu, Allahovom prijatelju: "Tako Mi pokazasmo Ibrahimu carstvo nebesa i zemlje da bi on bio čvrsto uvjeren (u svom vjerovanju jedinstva Božijega)."[3]

Isto tako u ovu temu spada i ono što je Uzvišeni Allah obavijestio o Hidru, alejhisselam, kada mu je u društvu bio Musa, alejhisselam, oko tri pitanja:

Hidru je otkriveno da bi lađu kojom su se oni besplatno koristili da pređu preko neke rijeke, mogao oteti jedan nasilnik (zulumćar), pa ju je Hidr oštetio (izbušio) da bi je tako sačuvao od otimačine i od tog otimača, kao naknadu dobrom za dobro (zato što ih je lađar prevozio besplatno): "Lađa je bila vlasništvo nekih seljaka koji su radili (prevozili lađom) na rijeci (moru), pa sam ja htio da tu lađu nagrdim jer je na suprotnoj strani bio jedan vladar koji je otimao svaku lađu (koja bi se pojavila na tom prijelazu)."[4]

Njemu (Hidru) je otkriveno da će dječak (kojeg je on ubio), ako ostane živ, kad odraste ubiti svoje roditelje i odvesti ih u nevjerstvo, pa ga je on (Hidr) ubio iz samilosti prema njegovim roditeljima, koji su bili ispravni

1) Buhari

2) *Osma hidžretska godina, vidi Historiju islama od B. Korkuta, str. 28., izd. Sarajevo, 1935. god., Prevodilac*

3) El-En'am, 75.

4) El-Kjehf, 79.

vjernici, i udovoljavajući volji Allaha Uzvišenoga da im da bolje dijete od njega, i to bolje po dobroti i samilosti prema njima: "A što se tiče dječaka, njegovi roditelji su pravi vjernici pa smo se pobojali da ih on (dječak) ne odvede u neposlušnost i nevjerstvo, pa smo željeli da im njihov Gospodar daruje bolje dijete od ovog dječaka i to čistije duše i milostivije."[1]

Njemu je otkrivena riznica pod zidom koja je pripadala dvojici dječaka siročadi, čiji je otac bio dobar čovjek, pa je Hidr uspravio zid (koji je bio ruševan i mogao pasti) da bi sačuvao riznicu kao milost prema dječacima i iz ljubavi prema njihovom ocu dobrom čovjeku, i to bez protuusluge (posve besplatno), kao znak čovječanske pažnje i iskrenog odnosa: "A što se tiče zida on je pripadao dvojici dječaka jetima (siročadi) iz grada (tog mjesta) i pod njima je bila riznica koja je pripadala njima (dječacima), otac im je bio dobar čovjek, pa je tvoj Gospodar (o, Musa!) htio da oni (dječaci) dostignu zrelost (punoljetstvo) i izvade svoje blago. To je milost od strane tvog Gospodara."[2]

Otkrovenje kod ashaba, drugova Božijeg Poslanika, neka ih sve obuhvati Allahovo zadovoljstvo

Prvi od njih je Ebu-Bekjr es-Siddik, radijellahu anhu, a on je onaj o čijoj potpunoj iskrenosti prema Muhammedu, alejhisselam, svjedoči sam Uzvišeni Allah svojim riječima: "Onaj koji je donio iskrenost (Istinu) (Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem) i onaj koji je tu istinu odmah potvrdio (Ebu-Bekjr, radijellahu anhu), oni su bogobojazni."[3] Ja ću navesti jedan od više takvih događaja koji će nam ovo potvrditi, jer je čovjek daleko od toga da može pobrojati sva područja djelovanja Ebu-Bekjra, radijellahu anhu:

"Urve b. Zubejr prenosi od Aiše, radijellahu anha, da je Ebu-Bekjr es-Siddik, radijellahu anhu, njoj bio darovao dvadeset tovara plodova hurme od svog imetka u polju. Kada mu se približio čas umiranja on je rekao: »O, kćerkice, tako mi Allaha meni nema niko draži od tebe, niti se plašim bilo čijeg siromaštva poslije mene osim tvog, pa sam ti bio darovao dvadeset tovara hurmi, i da si ti to ubrala bilo bi tvoje, ali je to danas nasljedni imetak (jer je još moje). Ti imaš još dva brata i dvije sestre, pa vi to podijelite po Allahovoj knjizi (Kur-anu, azimuššan)!« Aiša je rekla: »O oče, ako je tako, ja ću to ostaviti. Ja znam za Esmu, a ko je druga? Ja nemam druge sestre

1) El-Kjehf, 80.-81.
2) El-Kjehf, 83.
3) Ez-Zumer, 33.

osim Esme, gdje je ta druga (moja sestra)?« Ebu-Bekjr, radijellahu anhu, na to je odgovorio: »To je ona u trbuhu. Vidim da je žensko.« I bilo je tako."[1]

Et-Tadž es-Subkji kaže: "Ovdje su dva kjerameta Ebu-Bekjra, radijellahu anhu: jedan je taj što je on kazao da će u toj bolesti umrijeti, jer je rekao: »danas je to imetak koji se nasljeduje«; a drugi je što je izvjestio da će mu se roditi dijete i to žensko. Cilj ovog objelodanjivanja je da Aiša omekša i da vrati ono što joj je on bio darovao, a ona to još nije bila iskoristila, i da ona bude pouzdano obaviještena o tome koliko joj pripada, pa joj je on rekao da je to nasljedni imetak i da ona ima dvije sestre i dva brata."[2]

Otkrovenja kod Omera sina el-Hattabova, drugog halife, radijellahu anhu, za koga je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, garantovao da je inspirisan (nadahnut):

Ebu-Hurejre, radijellahu anhu, kaže da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Među narodima prije vas bilo je pronicljivih ljudi, pa ako ih bude bilo u mom ummetu, onda je to Omer."[3] Muhammedov, alejhisselam, ummet je najbolja zajednica, pa kada je utvrđeno da takvih ljudi ima u drugim zajednicama, onda je logično da ih ima i u onoj koja je najbolja. Ova konstatacija izražena je na način kojim se pojačava tvrdnja, kao npr. kada se kaže: ako ja imam prijatelja onda je to taj i taj, jer se time htjela naglasiti potpuna iskrenost, a nije se htjelo da se ona negira, poriče time što je rečeno: ako ja imam prijatelja..."Muhaddes" - što je Muhammed, alejhisselam, rekao za Omera, radijellahu anhu - znači da je to nadahnut, inspirisan čovjek, iskrenog mišljenja i poštenih namjera, a to je onaj kome je od strane Uzvišenog ubačena misao, pa on izgleda kao onaj kome je neko nešto rekao, kazao, saopćio.

Et-Tadž es-Subkji kaže: "Omer, radijellahu anhu, bio je odredio Sarija sina Zenima el-Haldžija za komandanta jedne muslimanske vojske i opremio ga, uputio za Perziju. Kada je navalio na Nihavend, njegova vojska se našla u teškoj, kritičnoj situaciji, jer je neprijatelja bilo mnogo, pa su muslimani bili skoro pred porazom. Omer je bio u Medini, gdje je, popevši se na mimber, držao govor (hutbu), pa je u jednom času povisio glas i povikao: »O, Sarija, brda (drži se brda)! Ko svoje stado povjeri vuku da mu ga čuva i napasa, taj čini nepravdu (on je zulumćar).« Allah Uzvišeni je dao da Sarija i sva vojska na kapijama Nihavenda čuje ovaj glas Omera, pa su se

1) Po djelu: "Hudždžetullah alel-alemin", od šejha Jusufa en-Nebhanija, str. 8.
2) Isti izvor
3) Buhari

oni povukli na brdo, rekavši: »Ovo je glas Emirul muminina, starješine vjernika«, pa su se spasili i pobijedili."

Es-Subkji dalje kaže: "Omer, radijellahu anhu, ovim nije htio da obznanjuje svoj kjeramet, odabranost, nego je njemu otkriveno stanje pa je on jasno vidio svoje ljude, kao da je on bio među njima i kao da je odsustvovao iz Medine, a njegova osjetila bila zauzeta onim što je bilo snašlo muslimane, pa je njihovom zapovjedniku govorio kao da je sa njim.[1]

U ovom kazivanju treba uočiti dvije stvari:

Čisto otkrovenje i čisto viđenje na udaljenosti od hiljada milja. Pa šta je televizija prema ovoj priči o događaju koji se dogodio prije četrnaest stoljeća?

Stizanje glasa Omerovog, radijellahu anhu, do Sarije na ovoliku udaljenost.

Omer, radijellahu anhu, vidio je grupu ljudi iz Mezhidža među kojima je bio jedan izvrnutih očnih kapaka, na koga je Omer, radijellahu anhu, upravio svoj pogled i dobro ga osmotrio, a zatim rekao: "Ubio ga Allah, vidim da će zbog njega muslimanima jednog dana biti teško." I zbog njega se dogodilo ono što se dogodilo.[2]

Otkrovenja Osmana sina Affanova, radijellahu anhu:

Et-Tadž es-Subkji u "Tabakatu" i na drugim mjestima navodi:

"Jedan čovjek je na ulici sreo jednu ženu i posmatrajući je zaželio. (Nije, dakle, ništa govorio hazreti Osmanu). Osman mu je rekao: »Neko ulazi (k meni) a u očima mu je trag zinaluka, prostitucije očima.« Čovjek reče: »Je li to vahj, objava poslije Božijeg Poslanika (dakle, jesi li ti to Božiji Poslanik, pa ti dolazi objava)?« Osman, radijellahu anhu, reče: »Ne, nego je to oštroumnost, pronicljivost vjernika.« Osman je ovo rekao čovjeku zato da bi ga poučio u valjanom odgoju i da bi ga odvratio od onoga što je bio učinio."[3]

Otkrovenja kod Alije sina Ebu-Talibova, radijellahu anhu, kojeg je othranio i odgajao Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u svojoj zaštiti: Kada je Božiji Poslanik vršio bratimljenje među ashabima, Aliji je rekao: "Ti si moj brat. Zar nisi za to da budeš meni kao Harun Musau, alejhisselam?"

El-Asbeg kaže: "Išli smo sa Alijom pa smo prošli pokraj mjesta gdje će biti Husejnov kabur (grob). Alija je rekao: »Ovdje je odmorište njihovih

---

1) En-Nebhani, Bejrut, str. 860.

2) *Meni nije poznato šta se dogodilo, a nije to navedeno ni u ovoj knjizi koju prevodim. Prevodilac*

3) En-Nebhani

karavana, ovdje je mjesto njihovog odmora, ovdje je njihovo mjesto krvoprolića. Mladić iz roda Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, biće ubijen na ovom mjestu, tako da će za njim plakati i nebo i zemlja!«"[1]

Alija, radijellahu anhu, rekao je građanima Kjufe: "Vama će doći neki članovi Ehli-bejta (kućne čeljadi) Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, pa će od vas tražiti pomoć, ali je neće dobiti." To se obistinilo u slučaju Husejna, što je općepoznato.[2]

Ako bi smo htjeli da dalje nabrajamo i tumačimo slučajeve časnih ashaba u pogledu njihovih otkrovenja i pronicljivosti, udaljili bi smo se od teme ove naše knjige.

Otkrovenja kod arifa, onih koji su spoznali duhovne istine

Ebu-Seid el-Harraz kaže: "Ušao sam u El-Mesdžidul haram i tamo vidio jednog siromaha (derviša) na kojem su bila dva ogrtača (hrke), pa sam u sebi rekao: »Ovakvi ljudi su teret za ostali svijet.« On me zovnu i reče: »Znajte da Allah zna šta je u vašim dušama, pa ga se pričuvajte.«[3] Ja sam u sebi zamolio oprost od Allaha (što sam ružno pomislio o tom čovjeku), a on me opet zovnu i reče: »On (Bog, dželle šanuhu) je onaj koji prima pokajanja svojih robova.«[4] Iza toga njega nestade ispred mojih očiju."[5]

Ovako i slično događalo se i drugima (a ne samo ovom Harrazu). Tako Hajrunnessadž kaže: "Sjedio sam u svojoj kući pa mi sinu da na mojim vratima stoji El-Džunejd (poznati sufijski prvak), a onda opet pomislim u sebi: to je nemoguće! To mi se ponovilo dva-tri puta i ja ustanem i izađem na vrata, kad tamo Džunejd. On mi tada reče: »Zašto ne izađe kada ti je prvi put palo na pamet (da sam pred vratima)?«"[6]

Od Ibrahima Harrasa se priča: "Bio sam u Gradskoj džamiji u Bagdadu, u jednom džematu siromašnih ljudi. Pristupio je jedan fin mladić, namirisan, lijepog vladanja i lica. Ja sam društvu rekao: »Dolaze mi misli da je on Židov.« Njima se to nije svidjelo. Ja sam izašao, a izašao je i taj mladić, ali se vratio njima i pitao ih: »Šta kaže šejh?« Oni su ga se pribojavali (pa nisu odgovarali), ali je on navaljivao i oni rekoše: »Rekao je da si Židov.« On je

1) "Er-rijadunnadire fi menakibil ašere", od Muhibba Ettaberije, sv. II, str. 295.
2) "Fejzul kadir", šerh na El-Džamiussagir, od El-Menavije, sv. I, str. 143.
3) El-Bekare, 235.
4) Eš-Šura, 25.
5) El-Ihja, od Gazalije, sv. III, str. 21.
6) "Er-Risale", od El-Kušejrije, str. 110.

zatim došao meni, uzeo me za ruku i primio islam. Upitan je: »Zašto si tako postupio?« On je odgovorio: »U našim (židovskim) knjigama piše da pronicljivost iskrenog ne griješi, pa sam sebi rekao da ću iskušati muslimane. Posmatrao sam ih, pa sam rekao: Ako među njima ima iskren čovjek on je u ovoj skupini jer oni govore riječi Uzvišenoga (Boga, dželle šanuhu). Umiješao sam se među njih, pa kada je on pristupio meni i upro svoj pogled u mene, ja sam znao da je on iskren.« Taj mladić je postao jedan od sufijskih velikana."[1]

Nema tu nikakvog čuda, jer je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, o ovome rekao: "Ima Allahovih robova (ljudi) koji poznaju ljude po crtama lica."[2]

Jedan kršćanin je stajao kod El-Džunejda kada je on u džamiji govorio narodu. On je pitao Džunejda: "Šta znače riječi hadisa: »Čuvajte se pronicljivosti vjernika, jer on gleda (i vidi) Allahovim nurom (svjetlošću).«"[3] Džunejd je oborio glavu dolje, a zatim je podigao i rekao: "Primi islam jer je došlo vrijeme tvog islama!" Čovjek je prešao u islam.[4]

Oštroumnost, pronicljivost, naslućivanje onoga što je daleko od zbivanja tog časa itd. jeste osnov, temelj, izvor za kješf, oktrovenja koja ostvare mnoge evlije, tako da oni vide, osjete, saznaju šta se događa sa nekim čovjekom koji je odsutan, kao da je prisutan.

Kješf (otkrovenje) ostvari se nekada i u vezi s tim da li su oni koji leže u kaburima (grobovima) nagrađeni ili kažnjeni. Abdurreuf el-Menavi, tumačeći hadis: "Ja bih molio Allaha da omogući da čujete kazne u grobovima kada se ne bih bojao da se vi onda ne biste nikako zakopavali u grobove,"[5] rekao je: "Ja bih volio da je omogućeno da se čuje kazna u grobu, ali ne i druge strahote (groba), jer je to prvo stajalište, prva stanica na tom putu." Po njemu kješf je prema mogućnosti (dotičnog lica), jer ako se otkrije nešto što on ne može da podnese, onda će nastradati.

Napomena: Sufije kažu: "Uvid u kazne i nagrade u grobovima ostvaruje se mnogim ljudima, ali je to velika strahota. Tamo čovjek u jednom danu i noći umire nekoliko puta, pa traži pomoć i moli Allaha da to od njega otkloni. Ovo stanje (gledanje i viđenje stanja u grobovima) ne može se

1) "Er-Risale", od El-Kušejrije
2) Prenosi El-Bezzar i Et-Taberani u El-Evsatu od Enesa b. Malikja. Lanac prenosa mu je lijep (hasen). Tako je u Medžmeuzzevaidu, sv. XIII, str. 268.
3) Prenosi El-Tirmizi od Ebu-Seida el-Hudrije
4) "El-fetva el-hadisijje", od Ibni-Hadžera el-Hejsenije, str. 229.
5) Muslim i En-Nesai od Enesa b. Malikja

ostvariti dok duhovnost ne nadvlada tjelesnost kod čovjeka, pa da on postane kao i ostali duhovnjaci, a u gornjem hadisu govoreno je o onima kod kojih je tjelesnost nadvladala duhovnost, a ne obrnuto. Mustafa, sallallahu alejhi ve sellem, svakome je govorio onako kako odgovara njegovom stanju."[1]

A ono što se priča o dalekovidosti šejhova i njihovom najavljivanju vjerovanja mase običnog svijeta i o njihovim dušama, to se ne može navesti u kratkim crtama, ali onima koji poriču, niječu takve sposobnosti, ništa neće koristiti svjedočanstva i poruke koje mi navodimo, pa ni ono što se dokazuje kao vjerodostojno od ashaba, saboraca Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i onih koji su živjeli poslije njih (tabi'ini) pa ni onih poslije njih, sve dok ti što poriču vjeruju samo u materiju i ne vjeruju ni u šta drugo izvan nje.

Tadžuddin es-Subkji kaže: "Znaj da čovjek, kada mu srce bude posve čisto, postane sposoban da (sve) gleda (vidi) Allahovim Nurom, svjetlom, pa njegove oči (pogledi) ne padaju na ono što je mutno, zamućeno, zamrljano ili na ono što je bistro, čisto, jasno, a da ne raspoznaju šta je šta i koje je koje (od tog dvoga - dakle, dobro raspoznaju i vide šta je bistro, a šta je mutno itd.). U tom pogledu mogu ljudi da se razlikuju, pa jedni znaju da tu ima mutnih stvari, ali ne znaju odakle to potiče, zašto je to tako i sl., a drugi znaju i zašto je to tako i odakle dolazi ta bistrina ili zamućenost. Pimjer za ovo je Osman, radijellahu anhu, jer, kada čovjek pomisli o ženi, na primjer, to ga navede da pomisli na ono što je prljavo (polni akt), a Osman je to vidio Allahovim Nurom i razumio je odakle to i zašto dolazi i nastaje.

Ovdje ima, jedna važna napomena a to je da sve što je griješno (po islamskom učenju) u sebi sadrži nešto što nije dobro, što je mutno, prljavo, i u čovječijem srcu (čovjeka koji to učini) to izaziva, kao posljedicu, jednu crnu ogrebotinu u vidu mrlje. Uzvišeni Allah kaže: "Pazite, ono što oni (nevjernici) čine na njihovim srcima pravi ogrebotinu, mrlju."[2] I to sve tako dok se ne učvrsti, pa, da nas Allah sačuva, to onda vrši zulum (nasilje) nad srcem i zatvara njegova vrata za Nur i zapečati ga, pa ono onda nema načina ni za pokajanje (tevbu) kao što kaže Uzvišeni: "Pa se zapečate njihova srca, tako da oni onda ništa ne razumiju."[3]

I kada znaš sve ovo, onda znaj da mali grijesi prave male ogrebotine, srazmjerno svojoj težini, koje mogu da se zaliječe istigfarom, pokajanjem i

1) "Fejzulkadir", od El-Menavija, str. 342.
2) El-Mutaffifun, 14.
3) Et-Tevbe, 87.

traženjem oprosta, i drugim djelima koja brišu grijehe. Ali to mogu da shvate samo oni oštroumni, kao što je bio hazreti Osman, koji je primjetio taj mali trag uočivši da je on posljedica gledanja u ženu.[1]

Ebu-Musa prenosi od Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: "Svako oko je bludno (zânije)", a Alkame prenosi da je Muhammed, alejhisselam, rekao: "Blud očiju jeste gledanje." Abdulah b. Mesud prenosi tako hadisi-kudsiju: "Pogled je otrovna strijela i to je jedna od Iblisovih strijela. Onome ko se čuva (bludnog) gledanja, u zamjenu za to, Ja ću dati iman, čvrsto vjerovanje, od kojeg će osjećati slast u svom srcu."[2]

Ebu-Umama opet prenosi da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ili ćete vi (ljudi, vjernici) obarati svoje poglede (da ne gledate grijehe) i čuvati svoje polne organe (od bluda) ili će Allah pomračiti (učiniti crnim) vaše obraze, vaša lica." Još je Alejhisselam kazao: "Koji god musliman vidi lijepu ženu, pa onda odvrati svoj pogled (od nje), ne gleda je više, njemu će Allah, dželle šanuhu, za to priznati jednu pobožnost, ibadet, čiju slast će on osjetiti u svom srcu."[3]

Ovo je najvisočiji položaj (u duhovnom svijetu), a ispod njega nalaze se mnogi drugi položaji.

A kada se jednoj maloj pogrešci pridruži druga "mala" pogreška, onda se poveća zamućenost, a kada se namnože grijesi pa dovedu (od Allaha tražimo zaštitu od toga) do potamnjenja srcâ, dušâ, kako smo ranije opisali, to postane vidljivo svakome ko ispravno vidi. Ko primjeti da mu se srce zamazalo, uprljalo pogreškama i tako potamnjelo, a ne reaguje, ne učini nešto da to popravi, onda neka zna da ne vidi dobro i da ima (duhovno) sljepilo koje ga sprječava da vidi. Jer, da je on sposoban da vidi, on bi vidio tu tamu (koja mu je obuzela srce). Prema tome, svako vidi onoliko koliko je sposoban da vidi. Zato dobro shvati ovo što ti darujemo mi (duhovni učitelji).[4]

Svakako, srca (ljudi) se razlikuju (jedna od drugih), zavisno od toga koliko je koje srce (čovjek) uglađeno, uglancano, očišćeno (od nevaljalih

---

1) Učenjak El-Elusi u svom djelu "Ruhul meani" tumačeći ajet: "Reci vjernicima da obore svoje poglede" (En-Nur, 30.) kaže: "Obaranje pogleda od onoga što je zabranjeno jeste vjerska dužnost (vadžib), jer je prvi iznenadni pogled oprošten. Ebu-Davud i Et-Tirmizi navode da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: »Neka drugi pogled ne slijedi prvi pogled, jer imaš pravo na prvi, a nemaš pravo na drugi pogled.«" (Tefsir El-Elusija, sv. XVIII, str. 125.)

2) Po djelu "Et-tergib vet-terhib", sv. III, str. 24.

3) *Za sve ove hadise navedeni su izvori koji se po hadiskoj nauci smatraju vjerodostojnim, pa ih radi skraćivanja izostavljam. Prevodilac*

4) "Hudždžetullah alel-alemin", od En-Nebhanije, str. 862.

misli i djela), od prljavština tamnih grijeha, jer su srca kao rudnici stakla (dragulja), pa sve što je dragulj više uglačan, obrađen, viša mu je i cijena (na tržištu) i više se otkrivaju njegovi detalji koji se, inače, ne vide. I kao što ima razlike između prozorskog stakla i stakla u čijem sastavu ima elemenata dragulja na kojem se vide njegove skrivene ljepote, tako isto se ne mogu uporedivati ni odgojena (uglancana) čista srca sa srcima koja su obuzeta tamom (mračnim mislima), koja su pomućena i zamućena, kao što se ne mogu uporedivati ni melekji i šejtani.

Pa, ko se trudi taj nađe (pravi put), ko pođe na put on će i stići (do cilja), ko dobro utvrdi početak on će ostvariti i konačni cilj, jer počeci vode ka krajevima, završecima.

NADAHNUĆE, INSPIRACIJA, ILHAM

Eš-Šerif el-Džuržani, u svojim "Definicijama" (Tearifat) kaže:

"Ilham - nadahnuće, inspiracija jeste ono što u srce, u dušu, u pamet bude ubačeno (izazvano) posredstvom odsjaja (fejd, fejz). *(I u nas se kaže: sinula mu ideja, misao).* Drugi vele da je ilham znanje, spoznaja koja nastane u srcu i poziva čovjeka da nešto učini, a da za to ne traži dokaze u nekim znakovima i bez gledanja u kakve isprave, knjige ili druga kakva sredstva i pomagala."

Ilham može da bude od Allaha Uzvišenoga, ili od Njegovih melekja, anđela, pa se iz toga razumije da se nešto naređuje ili zabranjuje ili preporučuje ili osuđuje.

Ono što dolazi do Allaha Uzvišenoga

O tome nam kazuje sam Allah Uzvišeni u svojoj knjizi (Kur-anu) o Merjemi (Isaovoj majci), radijellahu anha, kada se ona sklonila pod jednu palmu u zimsko doba (kada, dakle, palme ne rađaju), pa je On, dželle šanuhu, putem ilhama, bez ikakvog posrednika, njoj rekao: "Protresi stablo palme, preda te će pasti zreli plodovi, pa jedi i pij i budi vesela."[1]

Tumačeći ovaj ajet imam Fahrudin er-Razi kaže: "To (ova preporuka) je bilo u vidu puhanja u dušu, tj. u vidu nadahnuća i ubacivanja (te misli, te ideje) u njeno srce, u njen um, kao što je bilo i u slučaju majke Musa, alejhisselama, jer Allah, dželle šanuhu, kaže: »Mi smo objavili (vahj, revelacija) Musaovoj majci.«"[2]

Isto tako Allah, dželle šanuhu, nas je obavijestio o Musaovoj majci. Kada je njoj bilo teško zbog opasnosti za njenog sina, alejhisselam, jer su firavnovi vojnici bili navalili da ga ubiju, Allah, dželle šanuhu, je nju nadahnuo i objavio joj bez ikakva posrednika: "I Mi smo objavili Musaovoj majci: »Podoji ga, a kada se uplašiš za njega baci ga u rijeku i ne boj se, ne žalosti se. Mi ćemo njega tebi povratiti i učinićemo ga Našim poslanikom!«"[3]

---

1) Merjem, 25.

2) "Veliki komentar Kur-ana", od Fahruddina er-Razija, II, str. 669.

3) El-Kasas, 7. Učenjak El-Elusi je u svom tefsiru, kod ovog ajeta (16. svezak, str. 170.), napisao: "Većina učenjaka smatra da je ovo objavljivanje bilo u vidu ilhama, nadahnuća,

I ona je svoga sina, svoje rođeno dijete, bacila u vodu (u Nil) među ogromne talase. Kuda odlazi njeno drago dijete? Među strašne talase rijeke! Vidiš li ti to? To je njegova očita propast! (To su bila njezina razmišljanja). Ali ona je bila čvrsta u svojoj odluci, jer je znala i osjećala da čuje objavu koja je bez posrednika dolazila od njenog Gospodara, za vrijeme njene osamljenosti i sjaja (njene duše).

Ona je žena koja vjeruje, ona je evlija, Allahov prijatelj, miljenik, a nije vjerovjesnica.[1] A tako je bilo i sa Merjemom, radijellahu anha, iz naroda izraelskog. A šta onda možeš da misliš o ummetu (sljedbenicima Muhammeda), koji je Allah odabrao nad ostale zajednice? Uzvišeni kaže: "Vi ste najodabraniji ummet, vjerska zajednica, koja se pojavila među ljudima. Vi propovijedate dobro, a sprečavate nevaljala djela."[2]

Nadahnuće od strane melekja

Melekj nadahnjuje, nagovara čovjeka, kao što kaže Alejhisselam:

"U srcu (čovjeka) postoje dva saputnika: melekj koji ga navodi na dobro, da čovjek poštuje istinu, pa ko to osjeti neka zna da je to od Uzvišenog Allaha, i neka bude zahvalan Allahu, a drugi saputnik je šejtan, neprijatelj čovjeka, koji ga nagovara na zlo i da ne prihvata, ne vjeruje u istinu, i odvraća od dobra. Ko osjeti takve misli neka od Allaha traži zaštitu od prokletog šejtana." Zatim je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, proučio ajet: "Šejtan vam obećava siromaštvo (duhovnu bijedu) i naređuje vam da činite ružna djela."[3,4]

Imam Fahrudin er-Razi, rahimehullahu, tumačeći Allahove riječi: "Kada su melekji rekli: »O, Merjema, tebe je zaista odabrao Allah, učinio te čistom (nevinom) i odabrao te nad žene svih svjetova«"[5] rekao je (mufesir): "Znaj da Merjema nije bila vjerovjesnica (pejgamber), jer je Bog,

---

sijevanja ideje, kao što je slučaj i kod ajeta: »I tvoj Gospodar je objavio pčeli« (En-Nahl, ajet 68.)"... pa onda (El-Elusi) kaže: "a nadahnuće svetih duša je slično ovome, nema razlike u tome, jer je to jedna vrsta otkrovenja (kješf)."

1) Većina učenjaka se slaže da Musaova majka nije bila pejgamber, vjerovjesnik, jer je vjerovjesništvo ograničeno samo na muškarce: "Prije tebe Mi smo slali (kao vjerovjesnike) samo muškarce (ljude) i objašnjavali im objavu" (Jusuf, 109.), jer riječ "vahj" objava, revelacija u Kur-anu nije spomenuta samo kao vjerovjesništvo, nego kao nadahnuće, kao što Uzvišeni kaže: "Kada sam Ja objavio havarijunima - apostolima" (El-Maide, 111).

2) Ali Imran, 110.

3) El-Bekare, 268.

4) Hadis prenosi Et-Tirmizi a En-Nesai dokazuje da je to dobar hadis od Ibni-Mesuda.

5) Ali Imran 42.

džellc šanuhu, u suri Jusuf, ajet 109., objasnio da je prije Muhammeda, alejhisselam, kao Svoje poslanike slao samo ljude (dakle muškarce), pa kada je to tako, onda je slanje Džebraila, alejhisselam, Merjemi bilo samo radi ukazivanja počasti. On je njoj govorio usmeno, i to nije slučaj samo sa njom, jer ima mnogo dobrih ljudi sa kojima su razgovarali melekji, alejhimusselam.[1]

Prenosi se da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Jedan čovjek je pošao u drugo selo da posjeti brata (prijatelja), pa je Allah na njegovom putu postavio u zasjedu jednog melekja. On je pitao čovjeka: »Kuda ideš, kuda si naumio?« On je odgovorio: »Idem kod brata u ovom selu.« Melekj je dalje pitao: »Je li on tebi štogod dužan, što bi ti mogao da potražuješ od njega (pa ga zato posjećuješ)?« Čovjek je odgovorio: »Ne, nego ja njega volim u ime Allaha!« Melekj je na to rekao: »Ja sam Allahov poslanik tebi i javljam ti da i Allah voli tebe, kao što ti u ime Allaha voliš tog svog prijatelja!«"[2]

Imam en-Nevevi u Rijadussalihinu kaže: "Kaže se: Ersadehu li kjezâ - kada neko nekog ovlasti da nekog čuva." Učenjak Muhammed b. Allan šafiija, komentator Rijadusallihina, kaže da se iz ovog razumije da je melekj razgovarao usmeno s tim čovjekom.[3]

Uzvišeni Allah kaže: "Zaista na one koji govore: »Naš gospodar je Allah«, pa zatim budu ispravni vjernici, (na njih dakle) silaze melekji govoreći im: »Ne bojte se i ne žalostite se, veselite se Džennetu koji vam je obećan, Mi smo vaši prijatelji u ovom dunjalučkom životu i na Sudnjem danu.«"[4]

Allame (učenjak) Alusi, tumačeći riječi: "silaze melekji", koje se navode u posljednjem ajetu, kaže: "Oni silaze, dolaze prilikom umiranja, i u grobu (kaburu) i prilikom proživljenja. Drugi kažu da oni silaze, dolaze (ljudima) da im pomognu u onome što ih snađe (kao teret, tegoba), bilo da su pitanja vjere ili života na ovom svijetu. Pomažu im tako da im prošire prsa (srca, duše) i otklone od njih strah i tugu posredstvom ilhama, nadahnuća, inspiracije."

Ovo tumačenje je najjasnije, jer je općenito i sveobuhvatno, pa sadrži dolazak melekja u ona tri slučaja (smrt, grob, Sudnji dan) i zbog toga što mnogi ljudi kazuju da je bilo mnogo slučajeva gdje su melekji dolazili

1) Veliki Tefsir od imama Fahruddina er-Razija, sv. II, str. 669.
2) Prenosi Muslim u svom Sahihu od Ebu-Hurejre, radijellahu anhu.
3) Delilulfalihin li tariki Rijadissalihin, sv. III, str. 232.
4) Fussilet, 31.

bogobojaznim ljudima u mnogim prilikama i da su ti ljudi dobivali i uzimali (od melekja) ono što su dobijali. Pa promisli (o svemu ovome)!

Zatim on o riječima Uzvišenoga: "I čestitamo vam Džennet koji vam je obećan"[1] kaže: "To jest onaj Džennet koji vam je za vrijeme života na Zemlji obećan riječima Božijeg Poslanika, alejhisselam, što je jedno od čestitanja izraženih u tri vida." *(Vidi ajet u cijelosti u prethodnim kazivanjima. Prevodilac)*

A u pogledu riječi Uzvišenoga "Mi smo vaši zaštitnici u životu na ovom svijetu" - on kaže da one znače: "Mi smo vaši pomagači u vašim poslovima. Mi vas nadahnjujemo i usmjeravamo prema Istini i prema onome u čemu je vaše dobro i korist." Zatim on kaže: "Melekji nekim bogobojaznim ljudima usmeno i izvan ona tri okvira kažu da će oni (melekji) njima (tim ljudima) biti zaštitnici u životu na ovom svijetu."[2]

El-imam Fahruddin er-Razi u svom tefsiru ovih ajeta navodi:

"Zatim je Uzvišeni objavio da melekji govore vjernicima: »Mi smo vaši prijatelji (zaštitnici) i na ovom i na budućem svijetu« - a smisao toga da su melekji zaštitnici vjernika je u tome što melekji imaju uticaja, djelovanja na ljudske duše, time što ih nadahnjuju i predočavaju im jasna otkrića, tako da oni spoznaju šta su prave istine, kao što i šejtani, sotone, imaju uticaja na duše, time da im izazovu besmislene misli i da im predstavljaju neistine i dovode ih u njihove misli.

Ukratko, dakle, melekji bivaju prijatelji i zaštitnici čistih ljudskih duša, i to potiče sa mnogih strana koje su poznate onima koji doživljavaju otkrovenja i osvjedočenja, pa oni govore: Kao što se to prijateljstvo i zaštita događa na ovom svijetu, isto tako ono se produžava i na budućem svijetu, jer su te veze (između ovog i budućeg svijeta) lične i nužne, ne podliježu promjenama, nego su čak jače poslije smrti (čovjeka). To je zato jer je osnovna bît duha, vrsta bîti melekja, pa je to kao jedna baklja u odnosu na Sunce ili kao kap vode u odnosu na more. Tjelesne veze su ono što kruži između tjelesa i melekja, kao što je rekao Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: »Da šejtani, đavoli, ne kruže, ne lebde između ljudskih srca, oni bi (ljudi) gledali (vidjeli) carstvo nebesko.«[3]

Zato, kada nestanu te tjelesne veze i tjelesna djelovanja, onda nestaju i ti zastori (pokrivala) i ta legla, pa djejstvo stiže do onoga na koga je ono

1) Fussilet, 31.
2) "Ruhul meani", od El-Elusija (umro 1270. h.god.), XXIV, str. 107.
3) Imam Ahmed

upućeno, kap vode stiže do mora, baklja do Sunca. To je cilj i smisao riječi Uzvišenoga: »Mi smo vaši zaštitnici i na ovom i na budućem svijetu.«"

Imran b. el-Husajn, radijellahu anhu, slušao je slavljenje Allaha, dželle šanuhu (tesbih) od strane melekja dok nije počeo (liječiti svoju bolest) sa prženjem. Kada se počeo pržiti nije više čuo tespih a kada je prestao sa prženjem Allah, dželle šanuhu, mu je opet vratio sposobnost da čuje melekje. Ibnul-Esir u djelu "Usdulgabe fi mearifetis-sahabe", sa senedom od njega (Imrana), navodi da je Alejhiselam zabranio prženje[1] i da je Imran rekao: "Mi smo se pržili, pa nismo imali nikakva uspjeha niti smo ostvarili cilj." On (Ibnul-Esir) veli (za Imrana): "Za vrijeme njegove bolesti melekji su ga pozdravljali (nazivali mu selam), pa kada je on počeo da se prži, tih pozdrava je nestalo, ali mu se to opet povratilo."[2]

Sufije to znanje dobijeno putem ilhama nazivaju "ilmun ledunnijjun", i ono je ostvareno samo dobrotom Allaha Uzvišenoga i Njegovom plemenitošću - bez izražajnog posrednika i posredovanja.

Zato je jedan pjesnik ispjevao (stih):

Naučili smo (to Božansko znanje) bez slova i glasa,
pročitali smo ga bez greške i zastajkivanja.

To znači došli smo do tog znanja posredstvom Božanskog nadahnuća, a ne učenjem jezikom i studiranjem posredstvom govora.

Imama el-Gazaliju su pitali o nadahnuću, inspiraciji, ilhamu, pa je on rekao: "Ilham je svjetlica, sjaj, iz svjetiljke gajba, tajnovitog svijeta. Ona pada na čisto, nježno srce slobodno od nevaljalih misli. Sve ovo dokazuje da je moguće otkrovenje, da je moguće zdravo nadahnuće, ako je srce čisto od

1) *Kakvo je to prženje bilo, nije mi poznato. Prevodilac*

2) *U fusnoti autor Hakaika navodi četiri bilješke autorâ: Dželaluddina es-Sujutije, En-Nevevije, El-Kurtubije i kadije Ebu-Bekjra ibnul Arebije u kojima se, uglavnom, ponavlja ono što je naprijed rečeno. Zato nećemo sve to prevoditi. Zanimljiva je, međutim, bilješka koja govori o stavu kadije Ebu-Bekjra ibnul-Arebije, koji je jedan od imama malikijskog mezheba (pisac komentara Sahiha, zbirke hadisa, od Et-Tirmizije). On navodi:* "Sufije stoje na stanovištu da kada čovjek ostvari pravu čistotu duše čišćenjem svoga srca, kidanjem dunjalučkih, materijalnih i materijalističkih veza i odbijanjem poriva za čašću i za imetkom, pa se kao takav nađe u društvu onih koji se kreće prema Allahu Uzvišenome, sa znanjem i trajnim djelovanjem, njemu srce postane otkriveno, pa on vidi melekje, čuje njihove riječi, ima pristupa među duše vjerovjesnika, čuje njihov govor." *Zatim Ibnul-Arebi, sa svoje strane, kaže:* "Viđenje pejgambera i melekja, te slušanje njihovih razgovora i riječi, moguće je za vjernike kao posebna počast njima upućena, ali i za nevjernike, ali za njih kao kazna (da čuju kako će biti kažnjeni)."

griješenja i njegovih tamnih mrlja i kada je neopterećeno vezama sa svijetom i dunjalučkim mislima. Šejtani sa svojim tminama padaju samo na pogana srca, kao što muha pada na neoprane posude. Oni tako zaklone srca, pa ona ne mogu da pristupe onome što je od njih zaklonjeno. Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: »Da šejtani ne bdiju i ne obilaze oko srca ljudi, ljudi bi mogli da vide Carsko kraljevstvo.« Te nakaradne ljudske misli mogu da se otklone od ljudskih srca samo zikjrom, sjećanjem i spominjanjem Allaha Uzvišenoga, i ako se dobro pazi na Njegove poruke i preporuke: »Šejtan stavi svoju njušku na čovjekovo srce, pa ako se čovjek sjeti i spomene Allaha, onda šejtan odustane, udalji se od takvog čovjeka, a ako čovjek zaboravi da se sjeti i spomene Allaha, onda šejtan proguta njegovo srce.«[1]

Tako se dešava zato što srce oboli ako uobičaji da se zabavlja svakakvim nesuvislostima, glupim mislima i zanemari sjećanje i spominjanje Allaha. A ako uobičaji da se često sjeća i da spominje Allaha, ako se napaja Allahovim Nurom (svjetlom), i ako ga obasjava sunce otkrovenja Allaha Uzvišenoga, onda ono oživi (bude živo) i takav čovjek se ubraja u žive, jer je Alejhissalatu vesselam rekao: "Onaj ko se sjeća i spominje svoga Rabba, Stvoritelja, sličan je živom (čovjeku), a onaj ko to ne čini, sličan je mrtvacu."[2]

Zato, ako se vjernik (mumin, muslim) trajno i stalno sjeća i spominje Allaha Uzvišenoga, i bude istrajan u izvršavanju njegovog Šerijata, i okiti se bogobojaznošću prema Allahu, pa mu bude prijatno prisustvo kod Rabba - Allaha, dželle šanuhu, taj čovjek postane živi sa Allahom. Ljudi kažu da ljudskih srca imaju dvije vrste: jedno je srce koje se ne rađa i nema izgleda da će se ikada i roditi nego će vječno ostati kao plod u trbuhu strasti, lutajući u zabludi. Drugo je srce koje se rodilo i izašlo u prostranstva tevhida, koje plovi po nebesima duhovne spoznaje, koje se oslobodilo tama nefsa, strasti, i njegovih prohtjeva i ne slijedi njegove želje. Oči takvog čovjeka su vesele, uz Allaha Uzvišenoga, jer sve strane takvog čovjeka obasjavaju baklje Istine, i čine ga prozirnim ogledalom. Takvom srcu šejtan nema pristupa, nema vlasti šejtana nad takvim srcem (čovjekom). Ovo nije nemoguće (da se ostvari), jer snaga duha (čovjekovog) može da stigne do krajnjih granica, pa takav čovjek postane stvarno živi, nakon što je (duhom) bio mrtav, postane obasjan (Nurom), nakon što je sav bio u tami, postane anđeoski, nakon što je skroz bio šejtanski, đavolski. "Zar je onaj koji je bio mrtav, pa ga Mi oživjeli i dali mu Nur, svjetlost s kojom on hoda među ljudima isti kao i onaj

1) Ibnu-Ebiddunja, Ebu-Jeala, i El-Bejheki, od Enesa; po djelu "Ettergibu vetterhibu"
2) El-Buhari

čiji je primjer u tminama iz kojih on ne može i ne zna da izađe?"[1] *(Zar su jednaki? Naravno da nisu. Prevodilac)*

Bez sumnje je da se sve te duhovne tajne ne mogu dostići samim pričanjem, govorom, pa kome nije dodijeljen udio u tome za njega nema štete da to prepusti svojim vodičima (stih):

I za grubost imaju posebno stvoreni ljudi,
a i za ljubav grudi i posude.

Najmanji udio ovog znanja jeste priznavanje da je to istina i da to primaju ljudi koji su dostojni toga, a najmanja kazna za onoga ko ovo niječe jeste da od toga ne osjeti (i ne dobije) ništa. Jer, ovo je znanje, nauka posve iskrenih i (Bogu) približenih.

U djelu "Ihjau ulumiddin", od El-Gazalije o ovome ima razgovora koji to dobro objašnjavaju, pa se može tamo pogledati. *(Bravo, El-Gazali. Prevodilac)*

1) El-En'am, 122.

KJERAMATUL EVLIJAI - POČASTI EVLIJA-A

A. Dokazi o vanrednim sposobnostima (evlija)
B. Mudrost tih stanja
C. Razlika između kjerameta i zavodljivosti (smicalica)
D. Stav sufizma prema kjerametima

U današnje doba narod se mnogo raspituje o kjerametima, tj. o vanrednim sposobnostima pojedinih ličnosti. Pita se je li to utvrđeno islamskom naukom (Šerijatom), ima li za to dokaza u Kur-anu i u Sunnetu (islamskoj tradiciji). Šta je cilj onome što izvršavaju pojedine evlije i pobožnjaci, itd. Budući da se u ovom vremenu talozi nevjerstva i materijalizma, valovi sumnji i zabluda množe u glavama mnogih naših sinova, i zaveli su sa pravog puta mnoge od njih, tako da oni prema kjerametima zauzimaju negativan nevjernički stav ili osjećaju neodlučnu sumnju ili to smatraju nečim nemogućim i čudnim, sve to kao posljedicu ima slabljenje njihovog vjerovanja u Allaha i Njegove moći, tako da oni oni poriču i Allahove evlije i Njegove voljene osobe, prijatelje. Zato nam ne preostaje ništa drugo nego da tu temu opišemo istinito, i time pomognemo Šerijat Allaha Uzvišenoga.

A. Dokazi kjerameta

U Knjizi Allaha Uzvišenoga je utvrđeno da kjeramet postoji a tako je i u Sunnetu Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i u djelima njegovih ashaba, ridvanullahi alejhim, a i poslije njih, sve do našeg vremena. Naime, to su priznali svi stručnjaci ehlussunneta vel-džemaata kao što su fakihi (šerijatski pravnici), učenjaci hadisa (islamske tradicije) i učenjaci izvora islamske nauke, te šejhovi sufijskih tarikata, i pisana djela svih njih u kojima se o tome govori. Isto tako, to je utvrđeno i očitim svjedočenjem (viđenjem) u raznim stoljećima islamske historije. Prema tome, kjerameti su dokazani tevaturom, tj. postupkom kojem se ne može prigovoriti ni poreći stepen opće istinitosti, premda su detalji dokazivanja pojedinačnim svjedočenjem. To poriču samo pristalice novotarija i oni koji se udaljuju od vjere zbog slabosti svoga vjerovanja (imana) u Boga i Njegova svojstva i djela.

Dokazi kjerameta iz Knjige Allaha Uzvišenoga

1) Historija o Ashabi Kjehfu i njihovom snu od tri stotine devet godina, u stanju dobrog zdravlja i života, bez ikakvih poteškoća, jer ih je Allah Uzvišeni čuvao i štitio od sunčeve žege. Naime, kada bi sunce izlazilo obišlo bi njihovu pećinu sa desne strane, a kada bi zalazilo obišlo bi je sa lijeve strane, pa onda kaže Uzvišeni: "Ti misliš da su oni budni, a oni spavaju. Mi smo ih prevrtali na desnu i na lijevu stranu, dok je njihov pas (čuvar) pružio svoje noge na ulazu (u pećinu)." Zatim Allah Uzvišeni kaže: "Ostali su u svojoj pećini tri stotine i devet godina."[1]

2) Merjema je potresla suhu granu palme pa je ona ozelenjela i sa nje su padali zreli plodovi kada nije bilo vrijeme za to. Uzvišeni kaže: "Povuci sebi granu pa će ti pasti zreli plodovi!"[2]

3) Ono što nam kazuje Kur-an azimuššan da je Zekjerijja, alejhisselam, kad god bi ušao u odaju Merjeme kod nje našao hranu, a kod nje nije ulazio niko osim njega. On bi je pitao: "Otkuda ti to (ta hrana)?" - ona bi odgovorila: "To je od Allaha."[3]

4) Priča o Asafu, sinu Berhijaa, u vezi sa Sulejmanom, alejhisselam, kako komentatori Kur-ana tumače riječi Uzvišenog Allaha: "Reče onaj koji je imao znanje iz Knjige, ja ću ti to (Belkisinu fotelju) donijeti prije nego što ti trepneš okom", pa je tu fotelju iz Jemena do Palestine donio dok je Sulejman trepnuo okom.[4]

Dokazi o kjerametima u vjerodostojnim hadisima

1) Priča o Džurejdžu pobožnjaku kojem je govorilo dijete iz bešike. To je vjerodostojan hadis koji donose oba Sahiha, tj. i imami Buharija i imami Muslim.[5]

---

1) Vidi suru El-Kjehf 17.,18. i 25. ajet. Fahruddin er-Razi u svom Velikom Komentaru Kur-ana uz ovu priču kaže: "Naši prijatelji sufije ovim ajetom dokazuju istinitost vjerovanja da postoje kjerameti i da je to jasan dokaz. Mi kažemo: Ono što dozvoljava mogućnost kjerameta jesu Kur-an, i Hadis i predaje (tradicija), a i razum..." ("Ettefsirul kjebiru", od F.Razija /preselio 606. h.god./, sv. V, str. 682. Vidi u tom Tefsiru opširnije!)

2) Merjem, 25.

3) Ali Imran, 37.

4) En-Neml, 40.

5) Oni u svojim Sahihima navode hadis od Ebu Hurejre, radijellahu anhu, u kome se kaže da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi vesellem, rekao: "Iz bešike su govorila samo tri djeteta: Isa, alejhisselam, sin Merjeme, jedno dijete u vrijeme Džurejdža pobožnjaka, i jedno drugo dijete. Što se tiče Isaa, alejhisselam, to vi znate (iz Kur-ana). A što se tiče Džurejdža pobožnjaka on je bio Izraelićanin. Imao je majku. Jednoga dana on se molio Bogu, a majka

2) Priča o djetetu koje je govorilo u bešici.[1]

3) Priča o trojici koji su ušli u jednu špilju, pa su ih stijene zatrpale, ali su se izbavili. Kako se to zbilo kazuje hadis koji je muttefekun alejh, tj. vjerodostojan hadis.[2]

4) Priča o kravi koja je govorila svom vlasniku. To je poznat vjerodostojni hadis.[3]

---

ga je poželjela i zovnula: »O, Džurejdž!« On je rekao: »O, Gospodaru (Bože)! Ili je za mene bolje da se molim ili da se odazovem majci?« Nastavio je da se moli. Ona ga je zvala drugi put, a on je opet rekao kao i prije, dok ga ona nije zovnula i treći put. On se i dalje molio, a nju zanemario. Ona se naljutila i rekla: »O, Bože, ne daj da umre dok mu ti ne pokažeš prostitutke.« Tu je bila jedna prostitutka i rekla: »Ja ću zavesti Džurejdža, pa da sa mnom učini blud.« Ona je došla kod njega (u njegovu bogomolju), ali nije uspjela. Tu je bio i jedan čobanin koji se noću sklanjao u toj bogomolji. Kad je vidio prostitutku, ona mu se svidjela i oni su učinili blud. Ona je poslije rodila dijete, pa je kazala da je ono Džurejdžovo. Izraelićani su došli i oborili njegovu bogomolju, a on se i dalje molio Bogu, dok se dijete uznemirilo." Ebu-Hurejre kaže: "Kao da gledam Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako rukama govori: »O, dijete, ko je tvoj otac?«, a ono odgovara: »Čobanin.« Narod se pokajao i ispričao se zbog onoga što su mu učinili, pa su rekli da će mu napraviti novu bogomolju, od zlata i srebra, ali je on to odbio i napravio bogomolju kakva je i prije bila." Iz priče se, dakle, vidi da je dijete kazalo ko mu je otac, tj. da je to čobanin, a ne Džurejdž pobožnjak.

1) Bila je jedna žena i imala dijete koje je dojila, pa kada bi tuda prošao kakav lijep mladić, ona bi rekla: "O, moj Bože, neka i moj sin bude kao ovaj." Dijete bi reklo: "O, moj Bože, neka ja ne budem kao ovaj." Kada je prošla jedna žena za koju su govorili da je bludnica i kradljivica, majka bi govorila: "Bože, neka mi dijete ne bude ovakvo." Dijete bi govorilo: "Daj Bože, da ja budem kao ona." Mati je djetetu rekla: "Kako to ti govoriš?" - a dijete je odgovorilo: "Onaj ljepotan je siledžija, pa ne bih želio da budem kao on, a za onu ženu kažu da je griješnica, a ona to nije, jer ona govori: »Allah mi je dovoljan (zaštitnik).«"

2) U tom hadisu se govori kako su tri čovjeka ušla u jednu pećinu, pa se srušio ogroman kamen i zatvorio im izlaz. Oni su zaključili da ih iz te situacije može spasiti samo dova (molba) Allahu Uzvišenom. Prvi od njih je onda počeo da moli i pri tome je obrazlagao kako je imao starog oca i majku i nikome nije dao da večera ili da doručkuje prije njih dvoje. Zato moli Allaha da ih oslobodi te stijene koja im je zatvorila izlaz. Stijena se malo pomakla, ali još nisu mogli da izađu.
Onda je drugi molio i govorio da je imao lijepu mladu rodicu u koju se zaljubio, a po Šerijatu mogli su da se uzmu (daljnji rod). Ona je to odbijala, pa je on zbog toga obolio. Ona je onda pristala i on joj je dao vjenčani dar i, kada je trebalo da pristupe polnom činu, ona je njemu rekla: "Boj se Allaha" i on je odustao od polnog čina i poklonio joj dati dar (iako je imao pravo da mu ga ona vrati). On je onda rekao da je to učinio u ime Allaha i moli Ga da ih oslobodi. Stijena se opet pomakla, ali ne dovoljno da bi oni mogli da izađu.
Treći je onda rekao da je najmio neke ljude da mu nešto urade i svima im je platio uslugu osim jednome koji je otišao, a da nije uzeo svoju zaradu. On je onda taj novac uložio u rad, trgovinu i sl., pa se taj iznos višestruko umnožio, a nakon nekog vremena došao je onaj radnik koji nije uzeo svoju platu, te je tražio svoju zaradu. Ovaj mu je rekao: "Sve što vidiš sve je tvoja zarada: deve, goveda, ovce i dr." Radnik je rekao: "Ne šali se sa mnom!" Gazda je odgovorio da se ne šali i neka on uzme sve. On je sve to uzeo i otjerao, a nije ništa ostavio. Gazda je molio Boga da ih oslobodi iz pećine. Na to se pećina otvorila i oni su izašli i otišli.

3) Seid b. el-Musejjeb od Ebu-Hurejre, radijellahu anhu, kazuje da je Vjerovjesnik, sallallahu

Dokazi o kjerametima po predajama od ashaba

Od ashaba se prenose mnoge predaje o njihovim kjerametima (nadnaravnim događajima i kazivanjima).

1) Priča Ebu-Bekjra, radijellahu anhu, o njegovim gostima i povećanju hrane tako da je bilo više poslije jela nego prije jela. To je vjerodostojan hadis u Buhariji.[1]

2) Priča o Omeru, radijellahu anhu, kada je sa mimbera u Medini zvao svog vojskovođu: "O, Sarija, brda!" Ovo je dobar hadis.[2]

3) Priča o Osmanu, radijellanu anhu, i njegovom susretu sa čovjekom koji je na ulici vidio lijepu ženu, pa je Osman, radijellahu anhu, to vidio na njegovim očima i kazao mu. Čovjek je pitao Osmana, radijellahu anhu: "Je li to objava (vahj) poslije Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem?" Osman je odgovorio: "Ne, nego je to dalekovidost vjernika!"

4) Priča o tome kako je Alija, sin Ebu-Talibov radijellhu anhu, čuo govor mrtvaca. Taj hadis navodi Bejheki.[3]

---

alejhi ve sellem, rekao: "Jedan čovjek je vodio kravu na koju je bio natovario neki teret. Krava se okrenula njemu i rekla: »Nisam ja stvorena za ovo (nošenje tereta), nego sam stvorena za oranje.«" Ljudi (ashabi) rekoše: "Subhanellah, krava pa govori!" Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, odgovori: "Ja ovo vjerujem, kao i Ebu-Bekjr i Omer."(Dobar hadis)

1) Buharija navodi da su kod Ebu-Bekjra bili gosti, pa im je on iznio hranu (jelo) i oni su jeli, a onda je jelo počelo da raste odozdo prema gore pa je on (Ebu-Bekjr) rekao ženi: "Šta je ovo?" Ona je rekla: "Ah, radosti moje, puniji nego prije što su oni jeli", misleći na posudu iz koje su jeli...

2) Vjerodostojno je dokazano da je njegova vojska bila pod Nihavendom u Perziji, a komandant je bio Sarija, radijellahu anhu. Neprijatelj je imao dvije zasjede u samom brdu. Za te zasjede muslimanska vojska nije znala, pa je Omer, radijellahu anhu, sa minbera gdje je držao govor narodu, jer je bio petak, povikao: "O, Sarija, drži se brda, brda!" Oni su u Nihavendu čuli njegov glas, pa ih je Allah, dželle šanuhu, Svojom milošću spasio. Ovdje su dva kjerameta: jedan je što je Omeru, radijellahu anhu, omogućeno da vidi položaj vojske i položaj neprijatelja, a drugi što su Sarija i njegova vojska čuli Omerov glas u Nihavendu.

3) Bejheki navodi da je Seid b. el-Musejjeb kazivao: "Ušli smo zajedno sa Alijom, radijellahu anhu, u medinsko groblje, pa je Alija, radijellahu anhu, povikao: »O, stanovnici grobova, esselamu alejkjum, naka vam Allah dade pomilovanje. Hoćete li vi nas obavijestiti o vašem stanju ili da mi vas obavijestimo (o našem stanju?)«" Seid priča: "Mi smo čuli glas: »Ve alejkjumusselam ve rahmetullahi ve berekjatuhu, o, vođo vjernika! Kaži nam šta se dogodilo poslije nas!« Alija je rekao: »Što se tiče vaših žena, one su se preudale, vaši imeci su podijeljeni, a vaša djeca su se priključila grupi siročadi, u kuće koje ste vi sagradili uselili su se vaši dušmani - to su vijesti s naše strane. Šta je kod vas?« Jedan mrtvac je odgovorio Aliji: »Kjefini (mrtvačke haljine) su se poderale, kose (dlake) su otpale, kože su se pocijepale (ispucale), očne zjenice su se iscijedile po obrazima, sadržina naših noseva iscurila je kao sukrvica i bljuvotina. Što smo poslali ovamo, to smo i našli, a što smo tamo ostavili to smo štetovali, izgubili, pa smo sada mi u zalogu (založeni, odgovorni).« *(Strašno! Prevodilac)*

5) Priča o Abbadu sinu Bišrovom i Esidu b. Hudejru, radijellahu anhum, kojima su njihovi štapovi svijetlili kao svijetiljke u tamnoj noći, kada su od Alejhisselama izašli i pošli svojim kućama.[1]

6) Priča o tome kako je kćerka Harisova vidjela kako Habib *(sa hi)* kao u gvožđe okovani zarobljenik plemena Benu Haris u Mekjkji jede tek ubrano grožđe, a u to vrijeme u Mekjkji nije bilo vrijeme plodova. Ona je tada rekla, kako se navodi u dužoj priči o tome, da je to nafaka, opskrba, koju je tom robu dao Allah.

7) Priča Seada i Seida, radijellahu anhum, o tome kako su oni činili bed-dovu (prokletstvo) za one koji su lagali protiv njih, pa su te dove bile uslišane.[2]

8) Priča o ratu Alâa sina el-Hadremije, radijellahu anhu, kada se između njega i njegove vojske i mjesta u koje je trebalo da idu pojavila voda (more), pa je on učinio dovu Allahu Uzvišenome, a onda je on i njegovo društvo stupilo na vodu i krenuli su (a nisu potonuli).[3]

---

1) El-Hakjim i drugi muhadisi

2) Naime, jedan čovjek se žalio vladaru Omeru, radijellahu anhu, protiv Sead b. Ebi-Vekasa kako on ne dijeli pravedno, ne hoda sa pratnjom (patrolom) i ne sudi pravo. Omer je izvršio istragu i ustanovljeno je da ništa od toga nije istina. Sead je molio Boga, dželle šanuhu, da tom čovjeku, ako bude lagao protiv njega, da dug život i da mu produži siromaštvo i da ga stavi u razne smutnje. Ljudi su poslije kazivali da su ga viđali kao starca kojem su obrve pale na oči od starosti, da je bio siromašan i da je prosio na putu. Kad bi ga pitali: "Kako si?" - on bi odgovarao: "Slabi starac izložen neprilikama. Stigla me Seadova kletva."
Drugi slučaj je Seida sina Zejdova, radijellahu anhu, koga je jedna žena tužila da je prisvojio nešto njezine zemlje. Seid je govorio: "Gdje bih ja uzeo njenu zemlju kad sam čuo Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako kaže: »Ko bespravno otme (uzme) koliko jedan pedalj tuđe zemlje on će biti okovan sa sedam zemalja (zemaljskih kugli, dakle žestoko).«" Vladar Mervan, kao sudija, rekao mu je: "Ne tražim ti nikakve dokaze za to." Seid je onda rekao: "O, moj Bože, ako je ona lagala (a vidi se da jeste), podaj da ona izgubi vid, i ubij je (podaj da nađe smrt) u zemlji."Ona je najprije oćoravila i kada je išla u tu svoju zemlju, pala je u neku rupu i tu je umrla!"

3) El-Bejheki, Et-Taberani i Ebu-Nuajm, o Enesu, radijellahu anhu, prenose da je rekao: "Ja sam u ovom umetu (islamskom) doživio tri stvari. Da su se one dogodile kod Izraelićana njih nikada niko ne bi savladao (pobijedio). Mi smo pitali: »Šta je to?« On je najprije naveo prvo, pa onda drugo, a to je da je Omer, radijellahu anhu, opremio vojsku (za rat) a za komandanta odredio Alâa sina el-Hadremija. I ja sam bio u toj vojsci, pa smo došli na naše borilište i vidjeli smo da je neprijatelj uništio vodu, a vrućina je bila žestoka. Mi i životinje (jahalice) trpjeli smo žeđ. Kad je sunce počelo da naginje zalasku, vojskovođa je sa nama klanjao dva rekjata, a onda pružio ruke, a mi na nebu nismo vidjeli ništa, pa, tako mi Allaha, on nije ni spustio svoju ruku a Allah je poslao vjetar koji je donio oblak iz kojeg je pala kiša koja je napunila vodom sve gudure i doline. Mi smo se napili, uzeli vodu za rezervu i napojili stoku, a onda pošli na neprijatelja, ali je on već bio prešao (pobjegao) na drugu strana zaljeva. Vojskovođa je stao na obalu zaljeva i uzviknuo: »O, Uzvišeni, o, Veliki, o, Plemeniti (Bože)!« - a onda nam rekao: »Prelazite sa Bismillahi!« - i mi smo prešli, a voda jedva da je nakvasila kopita naših životinja. On (Ala') je umro i mi smo ga ukopali (tu gdje je umro).

9) Priča o tome kako je Halid b. Velid, radijellahu anhu, popio otrov.[1]

10) Prsti Hamze el-Eslemije su svijetlili u tamnoj noći.[2]

11) Priča Ummi Ejmene o tome kako je ona ožednjela za vrijeme putovanja iz Mekjkje u Medinu (hidžret) a onda joj je iz neba spuštena jedna posuda s vodom pa se ona napila.[3]

12) Neki ashabi su iz jednog mezara, na koji su bili postavili svoj šator, čuli kako se citira (uči) sure El-Mulkj (Tebarekje), i to od početka do kraja. Alejhisselam je rekao da to sure brani, spašava od kaburske kazne.

13) Čanak, posuda za jelo iz koje su jeli Selman el-Farisi i Ebudderda, radijellahu anhuma, i ono što je bilo u njoj veličali su Allaha, dželle šanuhu, riječima: "Subhanellah!" To su čuli njih dvojica.[4]

14) Priča o Sefini, oslobođenom robu Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i lavu.[5]

Ovo je mala količina iz obilja ovakvih slučajeva i događaja. Ovo je malo iz mnoštva kjerameta kod drugova Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a zatim slijede pojave mnogih kjerameta kod evlija iz vremena tabi'ina i tebei tabi'ina, pa sve do današnjih dana, tako da je teško sve to pobrojati i obraditi.[6]

Zatim dođe jedan čovjek i pita nas: »Ko je to?« Mi rekosmo: »Ovo je najbolji čovjek. Ovo je Ibnul-Hadremi.« On reče: »Ova zemlja izbacuje mrtvace, pa bi dobro bilo da ga prenesete odavde za jednu ili dvije milje u zemlju koja prima mrtvace.« Mi rekosmo: »Ne zaslužuje naš drug da mi njega ostavimo da ga pojedu zvijeri« - pa se sakupimo i krenemo prema njegovom mezaru, kad vidjesmo njega nema u mezaru (gdje smo ga maloprije ukopali), a iz mezara sjaji Nur (svjetlost). Mi smo onda opet zagrnuli kabur i razišli se."

1) On je došao u Hiru (u Iraku) a ljudi su mu rekli da se čuva otrova kojim ga stranci mogu otrovati, a on je rakao: "Dajte mi otrova!" - pa ga je uzeo svojim rukama, naiskap ga popio, pa onda rekao: "Bismillahi!" - i nije mu ništa naudilo.

2) Buharija to navodi u svom djelu "Tarih" (Historija). To se dogodilo ovom ashabu u jednoj mračnoj noći u društvu sa Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem, tako da su se i drugi koristili svjetlom njegovih prsta.

3) El-Bejheki

4) El-Bejheki

5) Ibnul-Esir u djelu "Usdulgabe" navodi da Muhammed ibnul-Munkjedir prenosi od Sefine bivšeg roba Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "Plovio sam na jednoj lađi. Ona se raspala, pa sam ja onda plovio na jednoj dasci od te lađe. Ona me je izbacila na obalu, a tu me dočekao jedan lav. Ja sam mu rekao: »O, care životinja, ja sam Sefine, bivši rob Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.« Lav je povio šiju i svojim tijelom me [illegible] dok me nije doveo do puta, a kada me tamo doveo, onda je promrmljao nešto što sam ja razumio tako da me ostavlja slobodnim (da idem kuda hoću)."

6) Učenjak Et-Tadž es-Subkji u djelu "Et-Tabakatul kjubra" kaže da su kjerameti višestruki: 1) oživljavanje mrtvih, 2) razgovor sa umrlim, 3) kretanje po vodi, [illegible] pretvaranje stvari, 5) skupljanje zemlje (prevaljivanje velikih daljina), 6) [illegible] životinjama i "mrtvom prirodom", 7) liječenje bolesti, 8) poslušnost (pokornost [illegible]

Učenjaci su o ovome napisali mnogo knjiga u kojima su utvrdili kjeramete kod evlija. Ti pisci jesu:

Fahruddin er-Razi, Ebu-Bekjr el-Bakilani, Imamul Haremejn, Ebu-Bekjr b. Fevrekj, Autoritet islama El-Gazali, Nasruddin el-Bejdavi, Hafizuddin en-Nesefi, Tadžuddin es-Subkji, Ebu-Bekjr el-Eš'ari, Ebul-Kasim el-Kušejri, En-Nevevi, Abdullah el-Jafi'i, Jusuf en-Nebhani, i drugi brojni učenjaci istraživači. Zbog toga je to postalo jako vjersko učenje i tvrda istina, koju ne mogu uništiti sumnje i neistine.

Neki (ljudi) se pitaju: Zašto su kjerameti ashaba, i pored njihove mnogobrojnosti, ipak malobrojniji od kjerameta kasnijih evlija? Na to odgovara Tadžuddin es-Subkji u "Tabakatu" pa kaže: "Odgovor na to je ono što je kazao časni imam Ahmed ibni Hanbel, radijellahu anhu, kada je zapitan o tome: »Oni (ashabi) su imali jak, čvrst iman, (vjerovanje), pa nisu imali potrebu da ga jačaju bilo čime, a oni kasniji imali su slabiji iman, jer nisu dostigli iman onih prvih (tj. ashaba). Pokazivanjem kjerameta oni su jačali svoj vlastiti iman.«"[1]

B. Svrha, cilj, mudrost pojave kjerameta kod evlijâa

Mudrost Allaha Uzvišenoga je zahtijevala da On, dželle šanuhu, počasti svoje prijatelje i evlije raznim neobičnim pojavama, da bi im time odao svoje priznanje za njihovo iskreno vjerovanje u Njegovo jedinstvo, da ih osnaži u njihovoj borbi za jačanje Njegove vjere (islama), da bi pokazao Svoju Moć, Kudret, kako bi to pojačalo i učvrstilo njihovo vjerovanje, a svijetu objasnilo da su prirodni zakoni i kozmički red djelo Allaha, dželle šanuhu, i Njegove odredbe, a da tu nikakvog uticaja nemaju kakvi drugi povodi, uzroci, činioci, jer sam Uzvišeni Allah stvara posljedice, rezultate tamo gdje postoje kakvi bilo povodi, uzroci, činioci. To je mezheb, učenje, škole ehlussunneta vel-džemaata, tj. pristalica islamske tradicije i zajedništva.

Kritičari kažu: pojačanje vjere u istinu i Boga, dželle šanuhu, i širenje Allahove vjere ne može se ostvariti izvanrednim i neobičnim pojavama, nego samo iznošenjem logičkih (zdravorazumskih) dokaza.

Mi odgovaramo: Da, za sve to potrebno je širiti islamsko znanje, nauku, jačanjem zdravog razuma i dokaza koji dopiru do razuma (koje razum

9) skupljanje (skraćivanje) vremena, 10) produženje vremena, 11) ustezanje, zadržavanje jezika od razgovora ili njegovo oslobađanje ... i tako do broja od dvadeset pet vrsta kjerameta. On je za svaku vrstu kjerameta naveo primjer, i kazivanje učenjaka i sufijskih šejhova, pa se tamo o ovome može naći opširno.

1) Po djelu: "Zbirka o kjerametima evlijâa, od šejha Jusufa en-Nebhanija, sv. I, str. 20.

prima). Ali zagriženost (pojedinaca) i njihov kapric izazivaju potrebu da se ponekad uobičajene, redovne pojave poremete, naruše, i to kjerametima, počasnim sposobnostima (drugih ljudi). Tako je Allahova mudrost zahtijevala da se i Božiji poslanici i vjerovjesnici ojačaju mudžizama, također izvanrednim zbivanjima i pojavama, da bi se potvrdila njihova istinitost i da bi im se dala jača snaga u njihovom pozivu, kao i da bi okamenjenim razumima i zaključanim srcima omogućilo da izađu iz svojih smrzotina i da se oslobode svoje zagriženosti, pa da bi počeli da razmišljaju kao zdravi razumi i srca, što bi ih dovelo do čvrstog imana i istinite spoznaje duhovnih istina. Zbog toga imamo slučajeva da su mudžize i kjerameti slični jedni drugima po svojim manifestacijama u ponekim kazivanjima i opisima, ali to dvoje rastavlja činjenica da su mudžize samo kod vjerovjesnika, alejhimusselam, a ono što se događa kod evlija samo su kjerameti. Sve ono što je kod evlija kjeramet, kod vjerovjesnika je mudžiza.

C. Razlika između kjerameta i zavodljivosti (smicalica, blefiranja, prevara)

Moramo upozoriti na razliku između kjerameta i blefiranja, jer smo svjedoci da se pojavljuju razni pokvarenjaci koji se predstavljaju kao muslimani, i izvode razne neobične poteze i djela, iako su oni javni griješnici okrenuti od prave vjere Allaha Uzvišenoga. Kjeramet može da se dogodi samo kod evlije koji čvrsto vjeruje, koji čini samo dobra djela, a kloni se griješnih djela, i ne zanima se za ugodnosti i ono što traže tjelesne strasti. Za takve je rekao Allah Uzvišeni: "Znajte da za evlije nama straha niti oni mogu da budu ožalošćeni, a to su oni koji vjeruju i stalno osjećaju strahopoštovanje (prema Allahu, boje se i stide se samo Njega)."

Što se tiče onoga što čine razni bleferi, kao što je probadanje tijela mačem, gutanje vatre i stakla i slično, to spada u prevare, smicalice, blefiranje.

Zatim valja znati da evlija ne podnosi kjeramet posve smireno, niti želi da se s time ističe i ponosi pred narodom. Učenjak Fahruddin er-Razi u svom Velikom tefsiru kaže: "Onaj ko doživljava kakav kjeramet, ne doživljava to posve ugodno, dakle ne bez duhovne krize, nego kod svake pojave kjerameta njegov strah i stid od Allaha Uzvišenoga postaje još žešći, njegov oprez od Allahove pobjede nad njim, tj. od kazne još jači, jer se on boji da taj njegov doživljaj nije od one vrste koja spada u blefiranje.

Blefer uživa u svom blefiranju i onome što od toga čini, on vjeruje da je to kjeramet koji je on zaslužio, pa onda omalovažava druge ljude koji

nemaju takvog "kjerameta", a sebe veliča i uzdiže zbog svega toga. On se osjeća sigurnim od Allahove osvete i kazne, ne boji se loših posljedica svoga čina. Kad se i kod onoga ko doživljava kjeramete osjete ovakva stanja (koja spadaju u blefersku ketegoriju), onda to ukazuje da je to istidradž (varanje, blefiranje, smicalice), a nije kjeramet. Zato su istraživači, kritičari kazali: "Najčešće se događalo i događa da vidiš kako se veza sa Allahovim Veličanstvom kida, presijeca u stanjima kjerameta, pa se stoga ti ljudi (učenjaci) boje kjerameta kao kakve nesreće, jer znaju da osjećanje zadovoljstva i prijatnosti u času događanja kjerameta presijeca put (u pravcu Allahovog zadovoljstva), a za to ima više dokaza. Nabrojano ih je jedanaest. Jedan od tih navodi Er-Razi *(Preporučujem čitaocu da na slijedeće riječi obrati posebnu pažnju. Prevodilac Ahmed Mešić):*

"Ko bude vjerovao da je svojim (vjerskim) djelima, ponašanjem, postao zaslužan da dobije kjeramet, u njegovom srcu se zbog toga dogodi veliki pad, a onaj kod koga se zbog njegovih djela dogodi pad, uistinu je džahil, neznalica, jer da on zna svoga Rabba Allaha Uzvišenoga, on bi znao, bio bi svjestan, da je svaka ljudska poslušnost prema Allahovoj veličini manjkava, nedovoljna, kao što je i svaka ljudska zahvalnost također nedovoljna u odnosu na sve blagodati i darove koje On, dželle šanuhu, stalno daje ljudima. Zato je svaka ljudska spoznaja i znanje u odnosu na Njegovu Slavu prava naivnost i neznanje. U jednoj knjizi sam pročitao kako je jedan učač Kur-ana pred profesorom Ebu-Ali ed-Dekkakom citirao riječi Allaha Uzvišenoga koje glase: »Njemu se penje, uzdiže svaka lijepa riječ i dobro djelo, jer ih On diže (k Sebi).«[1] Učenjak je rekao: »Istiniti Bog je digao tvoje djelo, da ono ne bi ostalo uza te, kod tebe, jer ako bi ostalo kod tebe da ga ti stalno gledaš (da se sa njime ponosiš) ono bi onda bilo od Allaha, dželle šanuhu, odbačeno, a ako ono ne bude bilo uz tebe, ono će onda biti uzdignuto, dakle primljeno."[2]

Zato, kada mi vidimo da neko čini nešto izvanredno (što drugi ne mogu i ne znaju), ne možemo da sudimo šta je to, da li je kjeramet ili blefiranje, da li to čini evlija ili varalica, dok ne vidimo njegovo kretanje i njegovo pridržavanje Šerijata, Allahova zakona. Ebu-Jezid, rahimehullahu, rekao je: "Kada bi jedan čovjek na vodi prostro serdžadu za klanjanje i prekrstivši noge sjedio u zraku, nemojte se varati, nemojte vjerovati dok ne vidite kako se ponaša u pogledu onoga što je naređeno i što je zabranjeno!"[3]

---

1) Fatir, 10.
2) Tefsir Er-Razije, V, str. 692.
3) "El-Lume'u", od Et-Tusija, str. 400.

D. Stajalište sufija prema kjerametima

Neki teški kritičari koji napadaju sufije tvrde da je cilj sufija koji oni žele da ostvare svojim ponašanjem posjedovanje kjerameta.[1] Svi takvi ljudi tim svojim postupcima samo saopćavaju, pokazuju kolika se duševna i duhovna truhlež i bolest nalazi u njima samima. Mi vidimo da se sufije upravo trude da čiste svoje duše, sami sebe, da se oslobode pokudenih svojstava kao što su licemjerje, dvoličnost, pa da te svoje duše okite svojstvima savršenstva kao što su iskrenost prema Bogu i prema ljudima, kao što je ljubav prema Allahu i Njegovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem. Zato oni od svojih učenika (murida) zahtijevaju da idu u ovom pravcu i da dostignu stepen uzvišenih svojstava, da njihovo kretanje bude daleko od bolesti (pohlepe i niskih ciljeva), i da ne traže ništa drugo nego samo Allahovo Biće i Njegovo zadovoljstvo.

Isto tako vidimo da sufije kriju svoje kjeramete iz bojazni da zbog toga ne padnu u dvoličnost. Šejh Ebu-Abdillah el-Kureši, radijellahu anhu, kaže: "Ko bude mrzio da se kod njega otkriju znaci počasti i neobične pojave, kao što drugi ljudi mrze da im se otkriju njihova loša djela, on je onda zaista zastrt, sakriven, pokriven, a to stanje je za njega milost. Jer, zaista, ko podere prohtjeve svoga nefsa, svoje zločeste duše, on ne želi da pokaže ikakav znak i neko nadnaravno čudo, jer njegova se duša osjeća malehnom, mizernom, manjom od toga (da bude dostojna znaka). Kada njegova volja (želja) potpuno nestane i on svoju dušu u cijelosti bude vidio i gledao sa podozrenjem i potcjenjivanjem tada će on biti podoban i stići dotle da se kod njega obistine vrline koje su odlike stepena iskrenih (pravih, istinskih sufija)."[2]

Ali el-Havas kaže: "Potpune, prave evlije boje se da im se dogode kjerameti, pa da to bude prevara, blef."[3]

Sufije ne dozvoljavaju da se manifestuju njihovi kjerameti, osim radi opravdanog cilja, kao što je pomaganje Allahovog Šerijata pred neprijateljima i zaguljenim ljudima.[4]

---

1) Jedan od takvih jeste Abdurahman el-Vekjil kojeg je njegova zavist i ružna narav dovela do toga da napada na gospodu sufije i da njihove riječi smatra krivotvorenim, lažnim, i zato ih napada, pa je u svojoj knjizi sabrao sve te kritike, prigovore, napade, optužbe na sufije.

2) "Nuruttahkik", od Hamida Sakra, str. 127.

3) "El-Jevakit vel-Dževahir", od Abdul-Vehaba eš-Šaranije, sv. II, str. 113.

4) *U fusnoti je navedeno kako je šejh Muhjuddin ibni Arebi dokazao jednom inadžiji kako vatra može i da prži i da ne prži, kako što je bio slučaj sa Ibrahimom, alejhisselam, o čemu govori Kur-an azimuššan.*

Ili sufije to čine i zato da bi poništili čarolije koje izvode nevjernici i zalutali pokvarenjaci, čarobnjaci da bi zabludili svijet i okrenuli ga od njegove vjere i imana.[1]

Pokazivanje kjerameta bez opravdanog šerijatskog razloga pokuđeno je zbog tog, jer to dovodi do učešća nefsa i do osjećanja ponosa i samodivljenja.

Šejh Muhjuddin kaže: "Jasno je da se kjeramet kod velikog broja ljudi, ubraja u lahkomislenosti duha, osim ako se to ne čini u cilju pomaganja vjere ili ostvarenja nekog dobra djela, jer sve to ne čine oni, nego to čini Allah Uzvišeni; sa njihove strane to je scena, prizor, a ne njihova specifičnost ili odlika to što se taj neobičan događaj događa njihovim posredstvom, a ne posredstvom nekoga drugoga. Jer, kada takav kjeramet-sahibija (evlija) oživi jednog ovna ili kokoš na primjer, onda je to samo uz Allahovu snagu, a ne njegovom moći, a kada se sve vraća Kudretu, Allahovoj moći, onda nemoj da se čudiš (što neko može da oživi mrtvu stvar)."[2]

Sufije još smatraju da je najveći kjeramet to što čovjek ispravno izvršava propise Šerijata, zakona Allaha Uzvišenoga.

Ebul-Kasim el-Kušejri u svojoj "Risali" kaže: "Znaj da je najuzvišeniji kjeramet koji imaju evlije to što oni trajno imaju punu sklonost za izvršavanje poslušnosti (prama Bogu, dželle šanuhu) i za čuvanje od pograšaka i supro-tstavljanja (Njemu, dželle šanuhu).

Kod Sehla b. Abdullaha et-Tustarije su spomenuti kjerameti, pa je on rekao: "Šta su ajeti (znakovi), a šta su kjerameti? To su događaji koji se ostvaruju svaki u svom vremenu, ali najveći kjeramet jeste da ti svoju lošu narav preokreneš u pohvalno vladanje."[3]

A šejh Ebul-Hasan eš-Šazili kaže: "Pravi, istinski kjeramet jeste ostvarenje ispravnosti (vjerske, duhovne, ljudske) i dospijeća do savršenstva te ispravnosti, a osnov za to jeste zdrav iman (vjerovanje) Allaha Uzvišenoga, i slijeđenje onoga što je donio Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, i to javno i tajno. Čovjek (Božiji rob) je dužan da ne želi ništa drugo nego to, da nema druge misli nego da to ostvari. A što se tiče kjerameta

---

1) Primjer za to je slučaj koji navodi Ibni-Hadžer el-Hajsem kako je jedan sufija gledao nekog brahmana (pripadnik jedne indijske sekte koja izvodi čudne stvari) dok je taj letio po zraku, pa je šejh (sufija) bacio za njim svoju cipelu, nalunu, i ona je tog čovjeka udarala u glavu sve dok on nije ozlijeđene glave pao na zemlju pred šejha. Svijet je to gledao. (Vidi "El-Fetava el-hadisijje", od Ibni-Hadžera, str. 222.)

2) Poglavlje 185. iz "El-futuhatul mekjkjijje", prema "El-Jevakitu vel-dževahiru", od Eš-Šaranije sv. II, str. 117.

3) "El-Lumeu", od Et-Tusija, str. 400.

u smislu činjenja neobičnih stvari i činova, to kod istinskih evlija nema nikakav značaj, jer se događa da to ostvare i oni čije ispravno vladanje nije savršeno, a znaju to da ostvaruju i (razni) bleferi, prevaranti, čarobnjaci." On je još rekao: "Kjerameta su dva i oni su sveobuhvatni, kompletni kao jedna cjelina: kjeramet imana, vjerovanja sa najjačim uvjerenjem i očitim svjedočenjem, i kjeramet djelovanja slijedom i praćenjem šerjata i čuvanjem, (udaljavanjem) od griješnih poriva i ružnih misli, pa kome bude darovano (sa Božije strane) ovo dvoje, a on i pored toga bude želio i čeznuo za nečim drugim, on je onda Božiji rob varalica (koji želi da prevari Boga, dželle šanuhu) on je lažac i on stvarno nema nikakvih udjela u znanju (poznavanju prave vjere islama) niti u ispravnom djelovanju (jer ispada kao munafik, licemjer, a nikakva djela takvih ljudi se ne primaju kod Boga, dželle šanuhu). On je poput onoga kome bude ukazana čast da ima zadovoljstvo biti u carevoj blizini, a on poželi da bude konjušar i odrekne se tog zadovoljstva.[1]

Šejh Muhjuddin b. Arebi kaže: "Znaj da kjerameta ima dvije vrste: tjelesni i duhovni. Mase (običan svijet) poznaju samo tjelesni, kao što je govor o mislima (pogađanje misli), govor o prošlim, sadašnjim i budućim tajnama, uzimanje iz prirode (?), hodanje po vodi i po zraku, skupljanje zemlje (brzo kretanje po zemlji), nestajanje iz vida, prijem dove odmah i sl. Masa zna samo za ove kjeramete. Duhovne kjeramete zna samo elita, odabrani Božiji robovi, dok masa to ne zna, a to je da kod čovjeka bude sačuvan šerijatski bonton, pravila ponašanja, da mu se djela podudaraju sa moralnim vrlinama, da se čuva besmislenosti, da pazi na uredno izvršavanje dužnosti općenito, tj. u pravo vrijeme, i da žuri da učini dobro djelo (hajr), a da iz svoje duše odbaci zagriženost, zavidnost drugim ljudima, da otkloni ružne misli o drugim ljudima, da mu srce bude čisto od bilo kakvog lošeg svojstva, okićeno svojstvom vođenja računa o odnosu prema drugima i čuvanjem Allahovih prava u pogledu sebe i svih drugih stvari, da se čuva da iz njegovog srca ne nestanu tragovi (znaci) djelovanja njegovog Rabba, Gospodara, dželle šanuhu, i da pazi na svaki svoj dah, i pri udisaju i pri izdisaju, i da to prima sa potpunim pravim odgojem (zahvalnošću) uz prisustvo misli o Allahu Uzvišenome. Kod nas (sufija) sve su ovo duhovni kjerameti evlija u koje ne mogu da se umiješaju nikakve varke i blefovi."[2]

Časne sufije ne smatraju da je jedan evlija bolji od drugih zato što se kod njega javljaju razni kjerameti.

1) "Nuruttahkik", str. 128.
2) Poglavlje 184. "El-Futuhatul mekjkjijje", sv. II, str. 369.

Imam El-Jafi'i kaže: "Ne treba da se svaki onaj evlija kod kojeg se ostvaruju kjerameti osjeća boljim od onih kod kojih takvih kjerameta nema, jer može da bude bolji onaj kod kojeg nema kjerameta od onoga ko to ima, jer nekada kjeramet postoji zato da ojača, pojača čvrstinu onoga ko ga ima i kao dokaz njegove iskrenosti i dobrote, a ne njegove prednosti nad drugima, jer se prednost ogleda samo po čvrstini vjerovanja i potpunosti spoznaje Allaha Uzvišenoga."[1]

Isto tako, sufije vjeruju da nije dokaz da jedan evlija nije evlija zbog toga što se kod njega ne događaju slučajevi kjerameta.

Imam El-Kušejri u svojoj "Risali" kaže: "Ako jedan evlija nema javnog (vidljivog) kjerameta na ovom svijetu, zbog toga se ne može osporavati njegov veliluk, tj. da je on evlija." Šejhul-islam Zekjerijja el-Ensari u svom Komentaru El-Kušejrijine Risale u vezi s ovim pitanjem kaže: "nego čak nekad bude takav evlija bolji od onoga u koga se kjeramet događa, jer se prednost ostvaruje jačim uvjerenjem, a ne pojavom kjerameta."[2]

1) "Kjitabu nešril mehasinilgalijeti", od Abdullaha el-Jafi'ija, str. 119.

2) "Er-Risaletul Kušejrijjetu", str. 159.

IZMEĐU HAKIKATA I ŠERIJATA

Uvod i definicija

U poznatom hadisu o Džibrilu, koji prenosi Omer b. el-Hattab, radijellahu anhu, navedeno je da se din, tj. vjera sastoji od tri dijela. To je dokazano riječima Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, koje je uputio Omeru: "To je Džibril koji je došao da vas nauči vašoj vjeri!"[1]

Prvi element, **islam** - praktična, djelatna strana vjere: ibadeti, međusobni odnosi i svi vidovi pobožnosti. To se ostvaruje vanjskim tjelesnim organima (djelovanjem, ponašanjem).

Drugi elemenat, **iman**, vjerovanje, jeste oblast vjere što se ostvaruje srcem. To je vjerovanje da ima Bog - Allah, Njegovi melekji (anđeli), Njegove knjige (Svete knjige), Njegovi poslanici, vjerovanje da će biti Sudnji dan i vjerovanje Kadâa i Kadera, Božijeg određenja i sudbine. Ovim se bave učenjaci tevhida, monoteizma, jednoboštva.

Treći elemenat je **ihsan**, a to je duhovna, srčana strana (vjere). Ona znači da ti vjeruješ i obožavaš Allaha kao da ti Njega vidiš (očima), jer ako ti ne vidiš Njega, On tebe zaista vidi. Iz toga slijede i nastaju (razni) halovi (duhovna stanja), razna duhovna osjećanja (uživanja, rasterećenja, olakšanja), razni stupnjevi duhovnih spoznaja i darovanih (a ne naučenih) znanja i saznanja. Terminološki to je kod učenjaka nazvano hakikatom (duhovne istine), a to proučavaju sufije.

Da bi smo objasnili vezu između Šerijata i hakikata navešćemo kao primjer namaz (islamsku molitvu). Njegovo izvršavanje (klanjanje) tjelesnim kretnjama i vanjskim djelovanjem, pažnja da se ispune svi uvjeti za namaz i njegovi sastavni dijelovi (rukjuni), i sve ostalo što navode učenjaci fikha, sve to predstavlja šerijatsku stranu (dio) vjere. To je tijelo namaza. Prisutnost srca i misao o Allahu Uzvišenome u namazu predstavlja stranu hakikata i to je duhovna strana namaza.

Prema tome, tjelesne radnje namaza kao njegov dio, jesu njegovo tijelo, a skrušenost je njegov duh. Od kakve je koristi tijelo bez duše, duha? I kao što duši treba tijelo da bi u njemu privremeno boravila i tijelu treba duša da

1) Buharija

bi ono (tijelo) moglo da živi pomoću duše. Zato je Uzvišeni Allah poručio: "Uspostavljajte, formirajte namaz (od tijela i duha) i dajte zekjat."[1] Bez tijela i duše nema ikameta, formiranja, uspostavljanja namaza. Zato Allah, dželle šanuhu, nije rekao: evdžidussalate *(doslovno prevedeno:* učinite da se nađe, dogodi namaz).

Iz ovoga možemo da shvatimo čvrstu nužnu vezu između Šerijata i hakikata, kao što je povezanost duše i tijela. Pravi vjernik jeste (i može biti) samo onaj ko sastavi, spoji, poveže Šerijat i hakikat. Evo, ovo je predstavljanje sufija ljudima (koji nisu sufije). Oni u tome slijede Božijeg Poslanika, alejhissalatu vesselam, i njegove saradnike, časne ashabe.

Za stizanje do ovakvog časnog stupnja, do potpunog imana, mora se ići pravcem tarikata (puta, pravca), a to je borba sa svojim nefsom (prohtjevima), podizanje, usavršavanje manjkavih svojstava nefsa, do njihovog uzdizanja i unapređivanja u druženje sa muršidima (duhovnim učiteljima), jer je to most koji od Šerijata vodi ka hakikatu.

Prema tome, Šerijat je temelj, tarikat je sredstvo (put za ostvarenje cilja), a hikikat je plod, rezultat, uspjeh, cilj, i ovo troje se međusobno dopunjuje i u skladu su jedno sa drugim. Zato, ko prihvati za prvo (Šerijat) uputi se ka drugom, a onda stigne do trećeg. Među njima nema kontradikcije, neslaganja. U svojim općenito poznatim i priznatim načelima sufije kažu: Svaki hakikat koji nije saglasan sa Šerijatom jeste (ustvari) nevjerstvo. A kako da hakikat bude u suprotnosti sa Šerijatom, kad je hakikat iznikao iz primjene Šerijata? Imam sufizma, učitelj islamskog misticizma, Ahmed Zerruk (Allah ga pomilovao), kaže: "Nema tesavvufa bez fikha, tj. nema misticizma bez islamskog obredoslovnog prava, jer nema spoznaje i shvatanja jasnih Allahovih odredbi bez fikha, a nema ni fikha bez tesavvufa, jer nema (pobožnog) djela bez iskrenosti i posvete Allahu Uzvišenome! A nema ni fikha ni tesavvufa bez imana (čvrstog uvjerenja i vjerovanja), jer bez imana ne može ni jedno ni drugo (ni fikh ni tesavvuf). Potrebno je sve jer je jedno drugim uslovljeno, kao što je uslovljenost tijela i duše - duša može postojati samo u tijelu a tijelo može živjeti samo sa dušom, pa shvati to!"[2]

Imami Malikj, Allah ga pomilovao, rekao je: "Ko se pravi sufijom, dervišem, a ne zna fikh, šerijatsko pravo, on je zindik, nevjernik, a ko se pravi šerijatskim pravnikom (fakih), a nije sufija, on je griješnik (fasik), a ko sastavi obadvoje, on je muhakkik, onaj ko je savladao vjerske istine."[3]

1) El-Bekare, 110.
2) "Pravila tesavvufa", od Šejha Zerruka, Treće pravilo, str. 3.
3) Komentar Ajnul ilmi ve zejnul hilmi, od imama mula Alije el-Karija, sv. I, str. 33.

Prvi od ove dvojice, tj. sufija bez Šerijata, nevjernik je zato jer gleda hakikat ogoljen od Šerijata, pa tako zagovara džebr, učenje o tome kako čovjek nema slobodne volje ni u čemu. On je kao onaj što u vodu (more, rijeku) baci jednog čovjeka svezanih ruku, pa onda viče: Pazi se, čuvaj se da se ne pokvasiš vodom (biva, plivaj, a kako da pliva svezanih ruku!?). Time on zanemaruje odredbe Šerijata i postupanje po njima, pa onda kvari (ne shvaća) odredbe Šerijata i gledanje na njih.

Drugi postaje griješnik, jer u njegovo srce nije ušao Nur (svjetlost) bogobojaznosti, ni tajna potpune iskrenosti prema Allahu, dželle šanuhu, ni pouka, savjet koji daje samodisciplina (murakaba), niti način samoobračuna (muhaseba), tako da bi mogao da se zakloni od griješenja a da se drži preporuka sunneta (islamskog vjerskog učenja).

Treći postaje muhakkik, pravi islamski vjernik, zato što je sastavio sve dijelove, ruknove dina, vjere, tj. iman, islam i ihsan, koje je u ovom hadisu sastavio Džibrail, alejhisselam.

I kao što učenjaci zahira, doslovnog shvatanja islamskih svetih pravila, nastoje da čuvaju granice (smisao, duh) Šerijata, tako isto i učenjaci tesavvufa čuvaju granice (smisao, duh) učenja o odgajanju i pravilima tesavvufa i njegove bitnosti. Učenjaci zahira su legalni i legitimni istraživači šerijatsko-pravnih argumenata, dokaza za pojedina pravila, i pitanja glavnih i sporednih problema Šerijata u pogledu dozvoljenosti i zabranjenosti načega, sve prema tome šta je o tome izričito objavljeno u svetim spisima. Tako i gnostici, poznavaoci dubljih duhovnih istina, imaju pravo da izvlače pravila odgoja i načine njihovog ostvarenja kod učenika (murida) i pripremanja salikja (onih koji kreću u tom pravcu).

Dobre, ispravne starije generacije islamskih učenjaka i iskrene sufije ostvarile su hakikat sa iskrenom pobožnošću i ispravnim islamom kada su sastavili i Šerijat i tarikat i hakikat pa su postali stručnjaci za Šerijat a iskrene, istinske sufije okićene hakikatom, pa su onda upućivali ljude na pravi put.

Ako din, vjera, bude bez svog hakikata onda će se osušiti njegovi temelji, njegova osnova, sasušiće mu se grane, a plodovi će biti pokvareni (gorki).

Prigovori onih koji napadju sufije

Što se tiče kritičara koji se suprotstavljaju gospodi sufijama, ako oni poriču ovu podjelu (na Šerijat, tarikat i hakikat), kako smo to naprijed objasnili, oni time hoće, nema u to sumnje, da rastave duh islama od njegovog tijela, i da sruše jedan važan stup od tri važna stupa, kako je to

objasnio Džibril, alejhisselam, u hadisu, i da se suprotstave, da protivrječe učenjacima islama i njegovim velikim pravnicima.

Ibni-Abidin, da ga Allah pomiluje, u svojoj poznatoj glosi na "Reddul muhtar" kaže: "Tarikat jeste poseban način življenja salikja, kandidata za viša duhovna zvanja, što se sastoji iz prelaska sa položaja na položaj, i napredovanja po mekamima (stupnjevima)." Dalje on veli: "Hakikat jeste osvjedočenje o Rabbu, Stvoritelju i Gospodaru putem srca i tvrdi se da je to duhovna tajna koja nema granica (ograničenja) ni strana. Tarikat i Šerijat su komplementarni, dopunjuju se međusobno, jer tarikat, put ka Allahu, ima i svoje vanjske manifestacije, djela, i svoju unutarnju stranu, osjećanja. Vanjske manifestacije su Šerijat i tarikat, a unutarnje doživljavanje jeste hakikat. Zato se unutarnja doživljavanja ostvaruju kroz Šerijat i hakikat, kao što se kajmak ili maslac nalazi u mlijeku, jer se maslac ne može odvojiti od mlijeka, izvaditi iz njega osim mućkanjem (mêtênjem). Prema tome, rob (čovjek) ima na izbor troje: Šerijat, tarikat i hakikat, pa može da bira oblik pobožnosti koji želi."[1]

Šejh Abdullah el-Jafi'i kaže: "Hakikat je osvjedočenje (viđenje) Gospodarevih tajni. Za to ima put a to je snaga (djelovanja) Šerijata, pa ko krene tim putem on stiže do hakikata, a hakikat je kraj šerijatskih odlučnosti i snage djelovanja (na čovjekovu dušu). Kraj jedne stvari ne može biti u suprotnosti sa tom stvari. Zato hakikat nije u suprotnosti sa djelovanjem Šerijata."[2]

Pisac "Kešfuzzunnuna" (Hadži Halifa) u raspravi o nauci tesavvufa kaže: "Govori sa da je ilmuttesavvuf (nauka tesavvufa) isto što i ilmul hakikat, nauka hakikata, a to je nauka tarikata, što znači čišćenje duše od niskih osobina i čišćenje srca od niskih ciljeva. Nauka Šerijata bez nauke hakikata besplodna je a nauka hakikata bez znanja Šerijata batal je, nije ispravna, potpuna..... Nauka Šerijata i ono što je u vezi sa dotjerivanjem vanjskih obreda odgovara poznavanju pravila hadždža, a nauka tarikata i ono što je u vezi sa upotpunjavanjem unutarnjih osjećanja i doživljaja na stupnju je poznavanja stajališta (odmorišta) i poteškoća na putu. I kao što samo poznavanje pravila i potreba, i samo poznavanje stajališta, nisu dovoljni za obavljanje formalnosti hadždža, bez pripreme potrebština za put i bez dolaska u stajališta (stanice tog puta), tako isto i poznavanje odredbi Šerijata i odredbi (učenja) tarikata nije dovoljno za smisaoni (duhovni) hadždž bez djelovanja po tim zahtjevima."

1) Hašija Ibni-Abidin, sv. III, str. 303.
2) "Nešrul mehasinil galijeti", sv. I, str. 154.

A ako kritičari tesavvufa priznaju misao o podjeli o kojoj govorimo (Šerijat, tarikat, hakikat), ali poriču ovakvu terminologiju, na to im mi odgovaramo: Ovo su izrazi koje su uveli alimi, učenjaci, pa su se po njima ravnali i šerijatski pravnici; to je stvar terminologije, a o terminološkim izrazima nema rasprave.

A ako oni priznaju i ovu podjelu i nazive, ali poriču stanja srdaca sufija, njihove emocionalne (intuitivne) doživljaje i zadovoljstva, kao i njihova saznanja koja im daje Allah, mi im odgovaramo: To su stvari sa kojima Allah Uzvišeni počašćuje svoje iskrene robove i iskrene prijatelje koje voli, a Božanskoj moći (Kudretu) nema zapreke. To su doživljaji duha, to su razumijevanja, to su otkrića i otvaranja koja njima daruje Allah. Od Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, prenesena je tradicija, naime da je on rekao: "Ilma (nauke) imaju dva dijela: nauka u srcu (po nekim predajama: nauka utvrđena u srcu) - to je korisna nauka, i nauka na jeziku - to je Allahov dokaz na štetu ljudi."[1]

Ovo potvrđuje i hadis Harisa, radijellahu anhu, a koji navodi hafiz Taberani, u kome se kaže da je Harise-ibni Malik el-Ensarija prošao kraj Resulullaha, sallallahu teala alejhi ve sellem, pa ga je Poslanik upitao: "Kako si osvanuo, o Harise?" On je odgovorio: "Osvanuo sam kao istinski vjernik, mu-min." Pejgamber, alejhisselam, mu je rekao: "Pazi šta govoriš, jer svaka stvar ima svoj hakikat, svoju bit. Šta je hakikat, bit tvog imana?" Harise je odgovorio: "Suzdržavam se od dunjaluka, ovosvjetskih užitaka, noć provodim budan, po danu sam žedan (postim), i kao da očigledno gledam u Arš, Prijestolje svoga Rabba, Gospodara, i kao da gledam džennetlije kako se tamo međusobno posjećuju, a kao da vidim džehennemlije kako se u njemu previjaju, jauču." Alejhisselam mu je rekao tri puta: "O Harise, spoznao si (bit vjere), pa ustraj u tome."[2]

Dobri ljudi ne ostvaruju ovakva stanja, ova otkrovenja, drukčije nego pridržavanjem Kur-ana i Sunneta i time što slijede Velikog Poslanika (Muhammeda, alejhisselam) i njegove časne ashabe, zatim borbom sa samim sobom postom i klanjanjem namaza (islamske molitve) i udaljavanjem od bogatstava ovoga prolaznog svijeta, kao što je, evo, Harise bio počašćen ovakvim otkrovenjem koje mu je priznao Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, riječima: "Spoznao si, pa budi ustrajan (u onome pomoću čega si to postigao)!"

---

1) Hafiz Ebu-Bekjr el- Hatib, u svom "Tarihu" sa naznakom da je prenos hadisa dobar. Po "Et-tergibu i et-terhibu", od hafiza Abdulazima el-Munzirija, sv. 1, str. 67.

2) Et-Teberani, El-Bezzar, Ibni-Kjesir

Imam Eš-Ša'rani, rahimehullahu teala, o počastima sufija koji su išli putem Resulullaha, alejhisselam, i njegovih ashaba, kao što je naprimjer Harise, kaže:

"O, brate, znaj da je nauka tesavvufa odsjaj, odraz, izraz znanja, nauke, koja je zaiskrila u srcima sufija kad su ta srca postala obasjana svjetlom djelovanja (življenja) po Kjitabu (Kur-anu) i Sunnetu, jer ko god živi po njima, on bude ozaren tim znanjima i odgojem, tim tajnama i istinama, tako da ih jezici ne mogu da izraze, kao što i učenjaci Šerijata budu prosvjetljeni zaključcima i stavovima šerijatskih odredbi kada ih se pridržavaju."[1]

Starije generacije dobrih učenjaka, Allah bio zadovoljan sa njima, iskreno su postupale i djelovale u ime Allaha po znanju koje su stekle, pa su njihova srca prosvijetljena i spašena od uzroka koji kvare (crvotoče) njihova djela. Te generacije su nestale, pa su iza njih došli ljudi koji nisu bili iskreni ni u svojim djelima ni u svojim znanjima, pa su njihova srca potamnjela i oni su zaklonjeni od stanja onih starijih generacija i zato ih poriču i niječu.

Ima kritičara koji napadaju na sufije, pa ih sumnjiče za laži i ogovaranja, tj. da se sufije zauzimaju samo za hakikat, a da zanemaruju šerijatsku stranu, te da se oni oslanjaju na svoja otkrovenja (kješf) i na svoja shvatanja i vjerovanja, makar ona bila u suprotnosti sa Šerijatom. Ovo je prava potvora, koju pobijaju stavovi sufijskih imama koji pozivaju i propagiraju prihvatanje i pridržavanje Šerijata, a ne odstupanje od njega.

Ovo je jedan mali izbor njihovih riječi koje to potvrđuju:

Eš-Šejh Abdul-Kadir el-Džejlani kaže: "Svaki hakikat koji ne potvrđuje Šerijat, jeste nevjerstvo. Bježi od straha na krilima Kjitaba (Kur-ana) i Sunneta! Uđi u njega (tarikat) sa rukom u ruci Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem!"

Poričući da derviši mogu biti oslobođeni šerijatskih obaveza u bilo kom stanju, on kaže: "Zanemarivanje farzova (obaveznih islamskih pobožnosti) jeste nevjerstvo, izvršavanje onoga što je zabranjeno je grijeh. Nikada i ni u kojem slučaju ni sa koga ne otpadaju obaveze koje su farz, stroga dužnost."[2]

Sehl et-Tustari, rahimehullahu teala, kaže: "Naš tarikat ima sedam pravila (osnova): Pridržavanje Kjitaba (Kur-ana), slijeđenje Sunneta, vladanje po vladanju Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, jedenje

1) "Et-tesavvuful islamijju i imam Eš-Ša'rani", po Taha Abdul-Baki Sururu, str. 70.-75.

2) *U Hakaiku:* "El-Džejlani" *i* "El-Fethurrabbanijju". *Turski prijevod: Gejlani i Fethurabbani, 1966.*

dozvoljene (halal) hrane, otklanjanje nemira i čuvanje od grijeha, potreba tevbe (pokajanja) i zadovoljenje (tuđih) prava."[1]

Ebul-Hasan eš-Šazili, rahimehullahu, kaže: "Kada se ne budu složili tvoje »otkrovenje« (duhovno saznanje) sa Kur-anom i Sunnetom, drži se Kur-ana i Sunneta, a ostavi (zanemari) svoje »otkrovenje« i reci sam sebi: Meni je Allah Uzvišeni u Kur-anu i Sunnetu zajamčio nevinost, bezgriješnost, a nije mi to zajamčio za kješf (otkrovenje), ni za ilham (nadahnuće), niti za mušahedu (osvjedočenje), pa su se islamski učenjaci složili da po kješfu, ilhamu i mušahedi ne treba postupati dok se oni ne uporede, ne izlože, ne izvagaju sa Kur-anom i Sunnetom."[2]

Ebu-Seid el-Harraz, rahimehullahu teala, kaže: "Svako unutarnje, skriveno značenje (batin) koje se ne slaže sa vanjskim jezičkim značenjem (zahir) nije ispravno."[3]

Šejh (učitelj) tesavvufa, imam Muhjuddin b. Arebi, rahimehullahu teala, kaže: "Svi predstavnici tesavvufa u cijelosti su se složili u slijedećem: Poslije Šerijata Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, nema mogućnosti da nešto bude oglašeno dozvoljenim (halal) i nema te mogućnosti da nešto bude ocijenjeno kao zabranjeno (haram) nego je to samo razumijevanje onoga što je objavljeno u Kur-anu a što se daje Allahovim ljudima - kao što se razumije iz hadisa Alije sina Ebu-Talibova, radijellahu anhu[4] - i odsjaj znanja koji Allah poklanja onome ko Mu je poslušan, pa ga On inspiriše i da mu svoga Nura, (Svjetlosti)."[5]

Ebu-Jezid el-Bistami je upitan o sufiji pa je rekao: "To je onaj ko uzme Allahovu Knjigu u desnu ruku, a Sunnet Njegova Poslanika u lijevu, pa jednim okom gleda u Džennet, a drugim u Vatru (Džehennem), ogrće se dunjalukom, a oblači obuću ahireta (sastavlja ih), a između njih (ovog i onog svijeta) Svome Gospodaru se odaziva vičući: Lebbejkje, Allahumme, lebbejkje - Odazivam Ti se, o moj Bože, odazivam!"[6] *(Evo najboljeg odgovora i dokaza da tesavvuf ne brani ljudima da koriste i dunjalučka dobra u skladu sa moralnim učenjem islama. Prevodilac)*

---

1) "Et-tesavvuful islamijju vel-imam Eš-Ša'rani", od Taha Abdulbaki Surura, str. 70.-75.

2) Isti izvor

3) Isti izvor

4) Kada su pitali Aliju sina Ebu-Talibova, radijellahu anhu: "Je li vas Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, odabrao nad ostali narod u bilo čemu?" on je odgovorio: "Ne, tako mi Onoga koji je stvorio zrno (biljki) i očistio duše, osim razumijevanja, primanja, shvatanja onoga što Allah svom robu daje u Svojoj Knjizi." (Buharija, Ebu-Davud, En-Nesai)

5) "Et-tesavvuful islamijju vel-imam Eš-Ša'rani", od Taha Abdulbaki Surura, str. 70.-75.

6) "Šathat o sufijama" (Čudni izrazi sufija u ekstazi), od Abdurrahmana el-Bedevija, str. 96.

A od cjelokupnih Ebu-Jezidovih smjernica (sufijama) i ovo su: "Čovječije tijelo je dužno (farz mu je) da izvršava deset stvari: da obavlja sve stroge vjerske dužnosti (farzove), da se kloni zabranjenih stvari, da je ponizan pred Allahom, da od braće vjernika otklanja sve neugodnosti, da savjetuje i dobrog i nevaljalog čovjeka, da u svim svojim radnjama traži Allahovo zadovoljstvo, da moli oprost grijeha, da ne pokazuje srdžbu, umišljenost, neposlušnost i prepirke kao javna osjećanja, te da bude sam sebi oporučilac koji se priprema za smrt."[1]

Eš-Ša'rani, rahimehullahu teala, kaže: "Ko dobro proanalizira znaće da ništa od znanja koja dolaze Allahovim dobrim ljudima ne izlazi iz okvira Šerijata, jer kako da izlazi kad je Šerijat njihova veza, spoj sa Allahom Uzvišenim, i to svakog časa?"[2]

Pored svega ovog (rečenog), mi imamo zavidnike koji mrze tesavvuf, pa kada štogod čuju o vladanju i moralu sufija, kažu: "Ovo je način ponašanja i vladanja sufizma, a ne Šerijata" pa stoga slušalac misli da je tesavvuf nešto izvan temelja Šerijata, a stvarno je to srž Šerijata, kao što si (o, čitaoče) vidio (iz izloženog). A onaj ko čita knjige u kojima nema kritike i napada na tesavvuf, ne može u njima nikako naći praksu koja je suprotna Šerijatu, i to nikada, jer se sufija obračunava sam sa sobom i prihvata ono što je ispravno, jer bit, istina, hakikat sufijskog pravca jeste znanje (islamske nauke) i postupanje po tom znanju, njegova osnova i potka jesu Šerijat i hakikat."

Upozorenje na opasnost razdvajanja hakikata od Šerijata

Ima ljudi koji tvrde da je tesavvuf laž i licemjerstvo. Oni se okreću od islama, govoreći da je cilj dina (vjere) samo hakikat (istine), a zanemaruju odredbe Šerijata, pa od sebe odbacuju (sva) zaduženja, a dozvoljavaju sebi sve što je suprotno Šerijatu i kažu da je najvažnije čisto srce. Oni kažu: "Mi smo pristalice unutarnjih značenja (batin) Kur-ana azimuššan, a oni (sufije) su pristalice izričitog slova (zahir) Kur-ana." Oni su u zabludi, skrenuli su sa pravog puta, nevjernici. Mi ne smijemo priznati njihove argumente protiv iskrenih sufija, ni njihova djela i stanja. Gospoda sufije upozoravaju na opasnost od ovakvih ljudi, pa preporučuju da se izbjegava druženje sa njima, sjedenje sa njima, i oni se udaljuju, odriču njihovog ponašanja i udaljavanja (od dina, od islama).

1) "Šathat o sufijama" (Čudni izrazi sufija u ekstazi), od Abdurrahmana el-Bedevija, str. 103.
2) "Et-tesavvuful islamiiju vel-imam Eš-Ša'rani", od Taha Abdulbaki Surura, str. 70.-75.

Ebu-Jezid el-Bistami, rahimehullahu teala, rekao je nekom svom drugu: "Ustaj, hajde da vidimo onog čovjeka koji dokazuje da je evlija", a to je bio tražen (ugledan) čovjek i poznat po zuhdu, asketizmu, pa smo pošli, i čim je on (taj čovjek) izašao iz svoje kuće i ušao u džamiju, pljunuo je prema Kibli. Ebu-Jezid se odmah okrenuo, nije mu ni selam nazvao, i rekao je: "Ovaj čovjek nije povjerljiv ni za ono što je poručio Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u pogledu islamskog ponašanja, pa kako onda da mu se vjeruje za ono što on tvrdi (da je evlija)?"

Ebu-Jezid je još rekao: "Ako vidite čovjeka da ima kjeramet pa lebdi u zraku, nemojte se s tim zavaravati (da je on zaista takav) dok ne provjerite kakav je on kod izvršavanja (vjerskih) zapovijedi i čuvanja od zabrana i kako on pazi i čuva granice Šerijata i izvršava njegove odredbe!"[1]

A Sehl b. el-Tustari, rahimehullahu teala, kaže: "Čuvaj se druženja sa tri vrste ljudi: zabludjelih silnika, učača (Kur-ana) ulizica, i mutesavvifa (sufija) neznalica!"[2]

Sejid Ahmed er-Rufai, rahimehullahu teala, kaže: "Nemojte, kao neke sufije, govoriti: mi smo ehli-batin, a oni su ehli- zahir. Ova vjera je općenita, univerzalna, njena unutrašnjost je srž, bit, glavnina njene vanjštine, a njena vanjština, vanjska manifestacija je njezin okvir. Da nema vanjskih obreda ne bi bilo ni unutrašnje srži, bitnosti, a da nema vanjskih formalnih postupanja ne bi valjalo ni unutrašnje osjećanje i doživljavanje. Srce ne može opstati bez tijela, jer da nema tijela i srce bi propalo. Srce je nur (svjetlost) tijela, lampa, fenjer, svjetiljka koja osvjetljava tijelo. Nauka koju neki nazivaju ilmi batin, nauka o unutarnjim, skrivenim, nevidljivim osjećanjima, to je nauka za popravljanje srca, pa je to djelovanje organima tijela, a potvrđivanje dušom. Kada tvoje srce zamišlja i namjerava nešto dobro i lijepo, i sa čistom dušom u njenoj dubini (misliš da ti je dobra namjera, nijjet), a ubijaš, krađeš, činiš blud, jedeš kamate, piješ opojna pića, lažeš, oholiš se, govoriš teške (ružne) riječi, kakva je onda korist tvog dobrog nijeta, nauma, tvoje čiste duše? *(Naravno, nikakva. Prevodilac)* A kada ti, o, čovječe, obožavaš Allaha a uz to si čedan, postiš, dijeliš milostinju (sadaku) i ponizan si (Allahu), a u srcu ti se krije dvoličnost, nered, kakva je onda korist od tvojih djela?"[3]

Šejh Abdul-Kadir el-Gejlani demantuje one koji vjeruju da šerijatske obaveze spadaju sa onoga ko je salikj, derviš, u bilo kojoj situaciji i prilici. Već je navedeno: "Izostavljanje šerijatskih obaveznih pobožnosti je ne-

1) Komentar Tarikati Muhammedije od En-Nablusija, sv. I, str. 148.
2) Komentar Hikjema od Ibni-Udžejbe, sv.I, str. 76.
3) "El-Burhanul muejjedu", od Ahmeda er-Rufaija (umro 578. h. god.) str. 68.

vjerstvo, a vršenje zabranjenog je grijeh. Ni sa koga nikada ne padaju farzovi, stroge vjerske dužnosti."[1]

El-Džunejd, sufijski šejh kaže: "Naš mezheb, vjerski pravac, ograničen je, ograđen je pravilima Kjitaba (Kur-ana) i Sunneta. Svi tarikati su nedostupni masi naroda, običnim ljudima, osim onoga ko bude slijedio tradiciju Božijeg Poslanika, alejhissalatu vesselem." Jednom čovjeku koji je govorio da ehlul mearife, oni koji su spoznali duhovne istine, stižu do stanja kada mogu (imaju pravo) da izostave dobra djela koja približuju čovjeka Allahu, dželle šanuhu, Džunejd je kazao: "To su riječi onih koji govore o spadanju dužnosti za vršenje dobrih djela. To je kod mene veliko (strašno)! Onaj ko krade, čini blud, bolji je od onoga ko ovako govori. Jer, arifi billahi, oni koji su spoznali Allaha Uzvišenoga, obaveze su primili od Njega Uzvišenoga, i u svojim pobožnostima vraćaju se Njemu, a kada bih ja živio hiljadu godina nikada ne bih umanjio dobra djela osim da me smrt snađe prije nego što ih učinim. Mi nismo tesavvuf primili od »rekla-kazala«, nego smo ga našli kroz glad (post) i uz odricanje od ovosvjetskih uživanja i vršenjem ugodnih i lijepih djela."[2]

Šerijatski pravnici - sufije

Učenjaci islamskog Šerijata, tj. pravnici i muhaddisi, kretali su se, živjeli su na tragu Božijeg Velikog Poslanika, sallallahu aljehi ve sellem, pa su sastavili, povezali i Šerijat, i tarikat i hakikat. Oni su izvršavali ibadete, pobožnosti (farzove) praktično ostvarujući punu iskrenost u svojoj tajnosti, pri čemu su uživali, jer su shvaćali značaj tih djela. Oni su sami sa sobom vodili borbu sa ciljem da uglade svoje duše i poprave svoja srca, i zato što su se okitili ispravnošću, bogobojaznošću i dubokom spoznajom (i vjerom). Oni su dostigli te duhovne stepene pa im je Allah Uzvišeni darovao sposobnost da ispravno shvate Njegovu Knjigu (Kur-an) i da se udube u Njegov Šerijat, pa kroz stoljeća njihovo znanje koristi muslimanima, tako da izgleda da su oni i danas živi zbog svojih trajnih djela i svog blagoslovljenog truda i znanstvenog nastojanja. *(Tačno! Prevodilac)*

Hanefijski pravnik El-Haskjefi, pisac Ed-durra, navodi da je Ebu-Ali ed-Dekkak rekao: "Ja sam ovaj tarikat primio od Ebul-Kasima en-Nasrbasija, a Ebul-Kasim kaže: »Ja sam ga primio od Eš-Šiblija, a on od Es-Sirrije es-Sakatije, a on od Mearufa el-Kjerhije, a on od Davuda et-Taije,

1) "El-fethurrabbani", od El-Gejlanija, str. 29.
2) Er-Risaletul Kušejrijjetu, str. 19.

a on je primio nauku i tarikat Ebu-Hanife, radijellahu anhu, i svi su oni njemu zahvaljivali i priznavali njegovu dobrotu.«

Čudan si ti, o, brate! Zar u ovim velikim sejjidima, nije za tebe najbolji primjer i uzor? Zar se oni uz ovakva priznanja i odavanja počasti mogu potvarati da su neispravni, neislamski, nešerijatski, a oni su imami ovog tarikata i autoriteti Šerijata i hakikata? Svi oni koji dolaze poslije njih njihovi su sljedbenici u ovom pogledu. Sve što se ne podudara s onim na što su se oni oslanjali, to je novotarija koju treba odbaciti."[1]

Zar ti nije dovoljno kada čuješ da je veliki imam Ebu-Hanife en-Nu'man dao (povjerio) tarikat ovakvim velikanima, evlijaima i dobrim sufijama? *(Zar ti treba još nešto? Prevodilac)*

Evo, ovi pravnici ukazuju na ovog imama, pa su se oni kretali njegovim pravcem i spojili Šerijat i hakikat, da Allah podari da i oni budu korisni kroz svoje znanje, kao što je bio koristan i Imami Azam (Veliki imam) rudnik bogobojaznosti i čuvanja od grijeha, Ebu-Hanife, radijellahu anhu.

Ibni-Abidin u svojoj Glosi, kao komentar ranije spomenute riječi pisca Ed-durra, o Ebu-Hanifi kaže: "On je jahač (konjanik) na ovom mejdanu, jer je gradilište hakikata na znanju i djelovanju (ilm i amel), na čistoti duše, a njega (Ebu-Hanifu) po tome su opisale sve starije generacije znalaca islama. Tako Ahmed b. Hanbel o njemu kaže: »On (Ebu-Hanife) u pogledu znanja, opreznosti i askeze, u pogledu odabiranja budućeg svijeta (poslije smrti) je na takvom mjestu da ga ne može niko dostići, jer on je udaran bičem da bi ga prisilili da primi službu kadije, a on to nije učinio (zbog straha od odgovornosti pred Bogom, dželle šanuhu).«"

Abdullah ibnul Mubarek kaže: "Nema niko da ima veće pravo da bude onaj koga slijede vjernici muslimani od Ebu-Hanife, jer je on bio bogobojazan, čist, oprezan, učen, šerijatski pravnik (samostalan). On je otkrio znanje kako ga niko drugi nije otkrio, svojim gledištem, shvatanjem, oštroumnošću i bogobojaznošću."

Es-Sevriju je jedan čovjek rekao: "Dolazim od Ebu-Hanife", a Es-Sevri mu je rekao: "Dolaziš od najpobožnijeg čovjeka na zemlji."[2]

Iz ovoga saznajemo da su imami mudžtehidi - istraživači šerijatskog prava, i učenjaci (ulema) praktičari - ustvari sufije.

---

1) "Ed-durrul muhtar", sv. I, str. 43. Na ovo djelo ima glosa (hašija) od Ibni-Abidina iz Damaska pravnika i imama hanefijskog mezheba svoga vremena. Rodio se i umro u Damasku (1198 - 1252. h.god.)

2) Hašija od Ibni-Abidina, sv. I, str. 43.

A ako ko kaže: Da je tarikat tesavvufa šerijatska stvar, imami mudžtehidi bi o tome napisali knjige, a takve knjige nema.

Odgovora Eš-Ša'rani: "Mudžtehidi o tome nisu pisali knjige zato jer je u njihovo vrijeme bilo malo (duhovnih) bolesti, jer je bilo mnogo vjernika koji su bili čisti od licemjerja i dvoličnosti. I ako je bilo toga, to je bilo kod malog broja ljudi, tako da se to nije javljalo kao mahana. Njihova najveća pažnja bila je usmjerena na to da oni sakupe šerijatske dokaze koji su bili razasuti po gradovima i granicama, zajedno sa imamima iz reda tabiina i tebei tabiina (prve i druge generacije iza ashaba). Ti dokazi su osnova cijelog znanja, odakle su se zasnovale mjere za sve (šerijatske) presude. To je bila najpreča zadaća, a ne da oni raspravljaju o ponašanju i unutarnjem vjerovanju pojedinaca, iz čega se ne bi mogli jasno razabrati stavovi vjere o raznim pitanjima, jer se iz tih vjerovanja ne bi mogle izvući odredbe Šerijata."

Pametan čovjek nikada neće kazati da bilo ko o imamima kao što su Ebu-Hanife, ili Malikj ili Šafii ili Ahmed (b. Hanbel), neka je Allah sa njima zadovoljan, zna da su bili licemjeri, ili uobraženi, ili oholi, ili zavidni, ili dvolični, i da se nisu borili sami sa sobom, pa ih nikad niko nije kritikovao, prigovarao im itd. Da su oni znali za takve svoje nedostatke i bolesti, oni bi se, sigurno, svim svojim znanjem trudili da se izliječe od takvih bolesti.

Peto poglavlje

PROVJERA MISLI O TESAVVUFU

1. IZMEĐU HAKIKATA I ŠERIJATA
   (sadržano u IV poglavlju)
2. SPLETKE U VEZI SA ISLAMSKIM ZNANOSTIMA
   (TEFSIR, HADIS, HISTORIJA, TESAVVUF)
3. TUMAČENJE RIJEČI SUFIJSKIH PRVAKA
4. VAHDETI VUDŽUD - JEDINSTVO POSTOJANJA
   (HULUL - UKLJUČIVANJE; ITTIHAD - SJEDINJAVANJE)
5. SUFIJE I TAKOZVANE SUFIJE
6. NEPRIJATELJI SUFIZMA
7. SVJEDOČANSTVA (ŠEHADAT)
   (izdvojeno na početak knjige)

PODVALE, NAPADI NA ISLAMSKE NAUKE (TEFSIR, HADIS, HISTORIJU I TESAVVUF)

Od pojave zore islama, islam je izložen napadima žestokih protivnika, tvrdokornih neprijatelja, koji su navaljivali sa ciljem da potkopaju njegovu zgradu i njegove pojedine dijelove obezvrjeđujući pojedina njegova znamenja i ubacujući (na vješt način) u islamsku nauku razna kriva vjerovanja i zablude, kao što vidimo u pogledu tefsira, tumačenja Kur-ana i Hadisa, islamske tradicije, te u historiji, i tesavvufu, i drugim granama islamske nauke.

U djelima o **tefsiru** često čitamo razne legende iz historije jevrejstva, što nije ništa drugo nego lažne legende, neislamska vjerovanja, koje su u islamsku vjeru unijeli oni koji su neiskreno prigrlili islam, ili i iskreno, s tim da su njihove svijesti bile opterećene ovim legendama iz vremena dok su bili vjernici jevrejstva, pa su to prenijeli iz knjiga njihovih vjerovjesnika, i što je pretrpjelo razne izmjene i preinake, a neki muslimani su to prihvatili kao ispravno.

Međutim, Allah Uzvišeni je islamske učenjake uputio i usmjerio u pravcu odbacivanja ovih israilijjata i ukazivanja muslimanima na štetnost tih legendi, a naročito onih koja kvare islamsko vjerovanje, kao što je ona legenda da je Ejub, alejhisselam, obolio i bolovao toliko da su ga crvi jeli dok je bio živ, kao što je pripisivanje nekim vjerovjesnicima da su bili griješnici, pa su tako tvrdili da je Davud, alejhisselam, zavolio ženu jednog svog vojnika, pa ga je poslao u neke ratove, gdje je on poginuo, a on (Davud) se onda vjenčao sa njegovom ženom.

Tako isto u tim legendama stoji da se Jusuf, alejhisselam, zaljubio u ženu svoga gospodara i to nevaljalom i zlom ljubavlju (blud), pa su oni (Izraleićani) o tome izvezli priče i hikjaje koje ne idu uz časne Božije poslanike koje je Allah čuvao od griješenja.

Dužnost je svakom muslimanu da odbaci ove izraelske legende, a da se drži samo čistih, ispravnih i priznatih islamskih izvora (u pogledu vjerovanja i djelovanja u skladu sa islamskim učenjem).

Što se tiče **hadisa**, neprijatelji islama podvaljivali su rušeći znamenja islama tako što su izmišljali lažne hadise i tvrdili da su oni rečeni od strane Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a time su željeli da [illegible]

islamsko vjerovanje i da ubacuju, kao islamske, rušilačke misli, kao što su tvrdnje da Bog, dželle šanuhu, ima tijelo, da je sličan nečemu, da se nalazi gore (na nebu) ili na nekoj drugoj strani, i tome slična kriva vjerovanja.

Isto tako, oni su izmišljali hadise da bi propagirali ili zastrašivali (vjernike) onim što Allah Uzvišeni nije objavio. A kada im se rekne: "Zašto vi lažete na Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, iako je on rekao: »Ko namjerno slaže na mene neka sebi pripremi mjesto u Vatri (u Džehennemu)«", oni odgovaraju: "Mi lažemo u njegovu korist, u prilog njemu, a ne protiv njega." Kao što su oni izmišljali hadise da bi se dodvorili kojem sucu ili vladaru sa ciljem da ostvare kakav dunjalučki cilj, korist, ili materijalnu zaradu.

Ali Allah Uzvišeni je za Sunnet, Hadis svoga Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, odredio i dao iskrene, ljubomorne učenjake (za hadis), pa su oni istražili, provjerili sve hadise i objasnili koji su od tih hadisa istiniti, a koji su slabi, koji su lažni, podvaljeni, a koji dobri, koji su javno poznati (mešhur), a koji su nepoznati (garib) itd.

Što se tiče **historije**, ona je bila plodno tlo za podvale i potvore jer su oni koji su odvodili sa pravog puta u historiju islama dodavali priče i događaje koje su izmislile njihove mašte. Tu su oni dodavali izmišljene životopise halifa i islamskih vladara, kao što su Harunu er-Rešidu pripisali nevaljale i neuobičajene zgode koje nalazimo u lažima "Hiljadu i jedne noći".

Nije tajna da su oni koji vode na stranputicu, bilo da su križari ili orijentalisti, i oni koji su pristajali uz njih, u pogledu historije islama izmišljali potvore, besmislice i zablude za koje je jasno da su neispravna učenja, i da im nije bilo nikakav drugi cilj za sve to osim da ruše i obaraju islam! *(Tako je. Prevodilac)*

Ali, islamski historičari i istraživači, kao što je Ez-Zehebi i Et-Taberi, Ibni-Kjesir, Ibnul-Esir, Ibni-Hišam i drugi, sabrali su i napisali islamski historiju i provjerili je, pročistili, pa brisali sva dodavanja (koja su neistinita) i izdali čistu, autentičnu historiju islama. Ko traži istinu (historijsku) treba da se obrati ovim pouzdanim izvorima kako bi mogao razabrati šta je ispravno, a šta nije.

A što se tiče **tesavvufa** i on je, kao i druge grane islamske vjerske nauke, bio pod uticajem napada, mijenjanja, podvala i potvora ovih "uljeza" u islamsku nauku koji su vršili te podvale i potvore.

Među njima ima ih koji su u djela o tesavvufu ubacivali iskrivljena mišljenja, ružne tekstove, koje Allah Uzvišeni nije objavio kao ispravne.

Takvi tekstovi su (stih): "Pas i krmak nisu ništa drugo nego naša božanstva, a gospodar (Rabb) je samo isposnik u crkvi."

"Goleme i teške su riječi koje izlaze iz njihovih usta, oni govore samo laži!"[1]

Drugi su htjeli da vjeru muslimana kvare drugim elementima koje se tiču vjerovanja muslimana, pa su nekim ljudima (sufijama) pripisivali riječi koje su u suprotnosti sa vjerovanjem ehlussuneta, kao što su riječi o hululu i ittihadu, o egzistencijalnom ulasku u božansko Biće i spajanju (sjedinjavanju) s Njim, te poistovjećivanju Stvoritelja sa onim što je On stvorio ili istovjetnosti onoga što biva sa Onim ko daje da to biva, itd. *(Neuzu billahi teala - Neka nas Allah sačuva od svega ovoga! Prevodilac)*

Neki od njih su, opet, kvarili biografije pojedinih sufijskih ljudi, želeći time da unište povjerenje i pouzdanje naroda u te ljude. Oni su u životopise tih ljudi ubacivali priče koje je izmišljala i tkala njihova mašta, kao što su vršenje onoga što je vjerom zabranjeno i osuđeno, činjenje grijeha i velikih pogrešaka, kao što je to objasnio imam Eš-Ša'rani u svom "Et-tabekatul kjubra". To djelo ne sadrži takve izjave *(ono ih samo navodi kao primjer tih nedozvoljenih radnji - Pevodilac).* To ćemo vidjeti (kasnije).

Slijedeći su misionari i orijentalisti i brbljavci kolonijalizma, koji su studirali i proučavali djela gospode sufija, pa onda o njima i po njima pisali svoja "djela", sa namjerom da to izmijene i zlonamjerno podvale, želeći time da zadaju udarac u najosjetljiviju bît islama, da iz njegovog tijela (bića) istrgnu njegov duh (logički smisao). Njihovim djelima mnogi ljudi (muslimani) bili su prevareni, jer su htjeli da tesavvuf upoznaju iz spisa ovih orijentalista kao što su Nikolson (Englez), Goldcier (Jevrej), Masinjon (Francuz), i drugi. Ti muslimani (koji su htjeli da od njih uče šta je tesavvuf) zapleli su se u njihove mreže, zatrovani su njihovim idejama, i stupili su na polje rata protiv tesavvufa. A ja ne znam kako jedan iskren musliman može da se oslanja (i da vjeruje) na riječi jednog varalice i spletkaroša, neprijatelja?

Među njima ima naivčina koji vjeruju u ove podvale i učvršćuju ih i potvrđuju svojim "knjigama", a sve je to daleko od sufija i od tesavvufa.

Pa ako neko rekne: Sve ono što se pripisuje sufijama, kao što su riječi koje su u suprotnosti sa islamskim vjerovanjem, jeste istina, za što je dokaz to što se takve riječi nalaze u štampanim i rasturanim knjigama tih sufija, mi odgovaramo:

---

1) El-Kjehf, 5.

Nije sve što se nalazi u sufijskim knjigama njihovo, jer ni te knjige sufija nisu pošteđene od podvala i promjena. Zato je jako potrebno da se iskreni vjernici (mumini) dobro udruže i potrude da ta islamska bogata ostavština bude očišćena od svih ovih podvala i izmjena koje su u ta djela naknadno ubačene.

I kada bi bilo pouzdano dokazano da je neki sufija i rekao nešto što je suprotno granicama Šerijata, mi bismo rekli: Riječ (stav) pojedinca nije nikakav dokaz protiv zajednice (sufija) kojima je glavna odlika i glavni pravac (mezheb) čvrsto prihvatanje Kjitaba (Kur-ana) i Sunneta (islamske tradicije).

Sufije čak govore: Prvi uvjet za sufiju jeste da on ostane u granicama Šerijata i da od njih ne odstupi ni za dlaku. Ako on prekrši ovaj uvjet, a bude sebe smatrao sufijom, on je sebi pripisao svojstvo koje ne posjeduje i smatra sebe za ono što nije.

Baviti se ovakvim glupostima, iskrivljavanjima, podvalama i ovakvim ljudima jeste pravo gubljenje vremena, i to u vremenima kada muslimani imaju prečeg posla nego što je rasprava sa njima, jer sve je to dobro poznato kod istinskih sufija i ozbiljnih učenjaka. *(Jeste, hvala Allahu, Najvećem poznavaocu svega i svačega, koji nam je dao snagu da ovo dobro vidimo i ocijenimo, pa da se dobro držimo Njegovog Kur-ana i Hadisa Njegovog Poslanika Muhammeda, alejhiselama. Prevodilac derviš h. Ahmed Nurudin Mešić)*

Dužost nam je da znamo da tesavvuf nije nauka koja se stiče čitanjem knjiga i časopisa, nego je to moral i vjerovanje, duhovni užici i spoznaje, koje se mogu steći samo druženjem (i slušanjem) sa ljudima tesavvufa koji su se uputili ispravnim putem, posredstvom upute Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i naslijedili njegovo znanje i ponašanje, njegovo vladanje i spoznaje, a to je znanje koje se prenosi od srca do srca i koje jedno srce pohranjuje (povjerava) drugom srcu. *(Bravo, bravo! Prevodilac)*

Ima tendencioznih ljudi koji studiraju knjige časnih sufija i u njema žele da nađu ono čime mogu da podvaljuju, izobličavaju i preokreću, pa to onda uzimaju kao pouzdane istine i na njih se pozivaju pri svojim gadnim napadima i žestokim kritikama časnih i dobrih sufija. A kad bi oni čitali ono što ljudi tesavvufa objavljuju u svim svojim knjigama o tome kako se oni drže Šerijata i prihvataju Allahovu knjigu (Kur-an) i Sunnet Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i kako su vezani za uvažene, priznate, islamske mezhebe, i kako usvajaju vjerovanja ehlussunneta vel-džemaata, kao što smo objasnili u prethodnom odjeljku pod naslovom Hakikat i Šerijat, onda bi oni mogli potpuno da shvate da sve ono što je navedeno u njihovim

knjigama, a što bi bilo u suprotnosti sa onim jasnim polaznim stavom, jeste sve sama izmišljotina i podvala.

Evo nekih primjera podvala koje se podmeću sufijama i drugim islamskim učenjacima i njihovim knjigama:

Ibnul-Fera u svojim Tabakatima prenosi od Ebu-Bekjra el-Merzevije i Musddeda da mnogi navode fikhska pitanja (mesele) koja pripisuju imamu Ahmedu b. Hanbelu, pa nakon što je spomenuo ova pitanja, on kaže:

Postoje dva dobra čovjeka, Džafer es-Sadik i Ahmed ibni Hanbel koji su potvoreni od lošeg društva. Džaferu es-Sadiku se pripisuje da je koješta rekao što je ušlo u zakonodavstvo šiija imamija kao da su to njegove riječi, a on je daleko od toga (čist je od toga).

Imamu Ahmedu se od strane nekih hanbelista pripisuju stavovi i vjerovanja (akaid), a on to nije rekao.[1]

Imam i fakih Ibni-Hadžer el-Hejsemi, radijellahu anhu i neka nam on bude od koristi, upitan je o akaidu (vjerovanju) imama Ahmeda bin Hanbela pa je odgovorio:

"Vjerovanja imama za Sunnet (Hadis) Ahmeda ibni Hanbela, neka je Allah zadovoljan s njime i neka i njega Allah zadovolji, neka Allah daruje Džennete da budu boravište njegovom ugledu, a da nama daruje obilan dio njegovih dobrota i da ga smjesti u najviši predjel Firdevsa (Dženneta), njegovo je, dakle, vjerovanje u skladu sa vjerovanjem ehlissunneta vel-džemaata, i to u potpunosti, u pogledu njegovog kategoričkog poricanja svega onoga što zulumćari i nevjernici govore o Allahu Uzvišenom i onoga što Mu pripisuju, jer je On uzvišen od svega toga, a to je da On ima strane, da ima tijelo, i druga negativna, manjkava obilježja, tj. od svih osobina koje nisu apsolutna savršenost. Sve ono što je poznato među neznalicama, a što se pripisuje ovom velikom imamu mudžtehidu (istraživaču) da je on govorio o (Allahovim) stranama i slično, sve je to laž, potvora i podvala. Proklet bio onaj ko mu to pripisuje, ili mu pripisuje bilo šta od tih mahana od kojih je njega Allah oslobodio i očistio. Hafiz, autoritet, vođa imam Ebul-Feredž ibnul Dževzi, koji je jedan od imama njegovog mezheba, i od onih koji od Ahmeda ibni Hanbela odbacuje sve ove ružne potvore i podvale, mahane, tvrdi da je sve ono što se njemu pripisuje laž, potvora, neistina, te da su njegovi tekstovi o tim pitanjima izričito protivni tim podvalama i lažima, jer on od Allaha Uzvišenoga odbacuje sve te insinuacije. Treba to da znaš jer je to vrlo važno."[2]

---

1) "Et-tesavvuful islamijju vel-imam Eš-Ša'rani", od *Taha Abdulbaki Surura, str. 82.*
2) "El-fetava hadisijje", od Ibni-Hadžera el-Mekjkije str. 148.

Što se tiče Alije sina Ebu-Talibova, redijellahu anhu, sporno je što se njemu pripisuje knjiga "Nehdžulbelagati" (Put rječitosti), zbog toga što ona sadrži kritike dvojice prvih halifa (Ebu-Bekjra i Omera, neka je Allah s njima zadovoljan). Učenjak jezičar (filolog), šejh Hamza Fethullah, neka ga Uzvišeni Allah pomiluje, nakon što je naveo govor koji se zove Šakšakijja, kaže: "Ali hafiz Ez-Zehebi izričito kaže da je to očigledna laž protiv njega (Alije) - misleći na ono što se u toj knjizi nalazi od omalovažavanja i psovanja dvojice šejhova (halifa), radijellahu anhuma. A to je istina! Kaže se da su u Nehdžetulbelagatu jedna desetina ili pola desetine riječi emirul mu-minina (Alije), a ostalo su riječi Er-Ridaa i El-Murtedaa."[1]

A ono što je podvaljeno Eš-Šaraniji u njegovim knjigama, a najviše u "Et-tabakatul kjubra", on objašnjava u svom djelu "El-minenul kjubra" pa kaže:

"Ono najvrednije što mi je Uzvišeni Allah darovao, jeste strpljenje prema mojim zavidnicima i neprijateljima koji mi u mojim knjigama poturaju riječi suprotne Šerijatu, pa time protiv mene izriču prave laži i podvale, i pišu o meni sultanskom dvoru i slično. Znaj, o, brate, meni se to prvo dogodilo u Egiptu. Dok sam bio na hadžu 947.god., jedna družina je slagala na mene da sam iznio pitanje u kojem se ruži i obara zaključak, konsenzus četvorice imama, tako što sam nekim ljudima izdao fetvu (rješenje) da se jedan namaz, islamska molitva, može obaviti i prije njegovog vremena, kad čovjek ima potrebu za to. Rekli su da sam to mnogo proširio za vrijeme hadždža 947. godine. Neki su moji neprijatelji o tome poslali pismo u Egipat sa Arefata, pa kad je to stiglo tamo je nastao veliki metež, tako da je to stiglo i do Magriba (Maroko), i na istok, i do Saida, i svih provincija Egipta, pa su moji drugovi imali velikih neprilika. A kada sam se ja vratio u Egipat, vidio sam da me mnogo ljudi gleda podozrivo, pa sam pitao: »Šta je ovo?« Obavijestili su me o pismima koja su došla iz Mekjkje. Samo Allah Uzvišeni i Silni zna koliko je ljudi oklevetalo i okaljalo moj ugled.

A kada sam napisao knjigu: »El-bahrul mevrud fil mevasiki vel-'uhud« o njoj su pisali imami četiri mezheba iz Misira a narod je požurio da prepisuje tu knjigu pa je napravljeno oko četrdeset rukopisa. Moji zavidnici su postali ljubomorni na to, pa su navaljivali na neke moje prijatelje i od njih pozajmili te rukopise, a onda pisali neke brošure o toj knjizi i tamo pravdali neka vjerska učenja koja su neispravna, postavljali probleme suprotne učenju,

1) Vidi: Skraćeni "Dar isna ašerijja", str. 18, "El-Mevahibul Fethijje", od Hamze Fethullaha, sv. II, str. 228. u časopisu "El-aširetul muhammedijetu", br. za muharem 1381. god. str 23. i 24.

saglasnosti muslimana, i poturili razne priče i satire o mom hadždžu i o Ibni er-Ravendiji. Oni su sve to lijepo ukomponovali u mnoga mjesta u mojoj knjizi, kao da su oni pisci knjige, pa su onda uzeli te sveske i poslali ih na tržište knjiga u vrijeme pazarnoga dana. Tu se skupljaju studenti, pa su oni pogledali u te sveske i na njima vidjeli moje ime. Kupili su ih oni koji se ne boje Allaha Uzvišenoga, pa su sa njima otišli u El-Azhar i pokazali ih tamošnjim stručnjacima, kako onima koji su protiv mene pisali knjige, tako i onima koji nisu. Zbog toga je nastala velika smutnja, pa su ljudi počeli da me blate i po džamijama i po trgovima, i u kućama emira. To je trajalo čitavu godinu dana, a da ja nisam znao. Branili su me šejhovi Nasiruddin el-Likani, El-Islam el-Hanbeli, Šihabudin ibni el-Dželbi, i sve to da ja ne znam. Jedan moj prijatelj sa univerziteta El-Azhar poslao mi je to i tako me obavijestio. Ja sam poslao svoj primjerak rukopisa na kojem su bili i rukopisi i zabilješke tih učenjaka, pa su mi to pregledali i nisu našli ništa od onoga što su podvalili ovi zavidnici. Oni su grdili onoga ko je to činio, a on je poznat.

Ja poznajem neke grupe tih glupaka koji do danas o meni vjeruju ono najgore. Oni to zasnivaju na onome što su o meni čuli od pomenutih zavidnika. Neki od tih zavidnika sakupili su sva pitanja koja su podmetnuli u svojim brošurama, pa su ih zadržali kod sebe, a kad bi čuli da mene neko mrzi, oni bi mu rekli: »Ja imam neke od tih problema koji se odnose na toga i toga, pa ako ti šta od toga treba ja ću ti dati da to vidiš i pročitaš.« Tako je to išlo od zavidnika do zavidnika, do današnjeg dana. Oni se raspituju o meni i traže mišljenje protiv mene, a ja i ne znam. A kada sam saznao za to, obratio sam se stručnjacima El-Azhara sa tvrdnjom da je to sve potvora protiv mene, pa su oni zabranjivali da se to prepisuje."[1]

Veliki historičar Abdulhajj ibnul Imad el-Hanbeli u svom djelu: "Grumeni zlata o onima koji su otišli" navodi tumačenje šejha Abdul-Vehaba eš-Ša'ranije, rahimehullahu teala, i nakon što ga je pohvalio i naveo njegova mnogobrojna djela, koja je takođe pohvalio, rekao je o njemu: "Njegovi zavidnici su neke grupe koje su mu podvalile riječi čije vanjsko (leksičko) značenje protuslovi Šerijatu, a ta vjerovanja su iskrivljena, problemi suprotni zajedničkom stavu (konsenzusu) muslimana. Oni su na njega žestoko navalili, grdili ga i psovali, optuživali za krupne stvari, pa ih Allah ponizio, a njega podigao iznad njih, jer je on bio dosljedan u sprovođenju Sunneta, skrušen, vrlo pažljiv u vjerskim pitanjima, tako da je svojom pojavom bio vrlo djelotvoran i na svoje protivnike, podnoseći uzne-miravanja, trošeći svoje vrijeme u pobožnosti između pisanja,

1) Kjitabul minen od Eš-Šaranije, sv. II, str. 206.-208.

upućivanja na pravi put i korištenja drugima... U njegovoj zaviji (tekiji) čuo se njegov odjek i noću i danju, kao zujanje pčele a noći uoči petka on je provodio u učenju salavata na Božijeg Poslanika, Mustafu, sallallahu alejhi ve sellem. Tako je radio neprestano veličajući Uzvišenog Rabba, sve dok ga On nije prenio u kuću Svoje Plemenitosti."[1]

Eš-Šarani u svom djelu "El-jevakitu vel-dževahiru" kaže: "Nevjernici su podvalili imamu Ahmedu b. Hanbelu kriva vjerovanja, pod jastuk u vrijeme njegove bolesti, i da njegovi drugovi nisu znali za njegovo ispravno vjerovanje iznenadili bi se zbog onoga što su našli pod njegovim jastukom."[2]

Podvaljeno je i šejhul-islamu Medžduddinu el-Firuzabadiju, autoru "Kamusa" (Rječnika). Napisali su knjigu u kojoj on tobože napada Ebu-Hanifu i proglašava ga nevjernikom i poslali je Ebu-Bekjru el-Hajjatu Jemeniji el-Bigaviji, pa je on počeo da kori Medžduddina zbog toga, a Medžduddin mu je pisao:

"Ako imaš u ruci takvu knjigu, spali je, jer je to potvora od strane neprijatelja. Ja sâm imama Ebu-Hanifu najviše uvažavam i ja sam spomenuo (obradio) njegove zasluge."[3]

Veliki šerijatski pravnik Ahmed b. Hadžer el-Hejsemi, Mekjkjelija, kaže:

"Pazi da se ne zavaravaš s onim što se nalazi u knjizi »El-Gun-je« od imama gnostika, kutba islama i muslimana, šejha Abdulkadira el-Gejlanije, jer je u tom djelu njemu podvalio onaj koga će Allah kazniti. Inače, imam je nevin u tom pogledu. Kako bi ovo sumnjivo pitanje (mesela) moglo da kruži o njemu (protiv njega) pored njegovog poznavanja Kur-ana i Hadisa, te šafiijskog i hanbelijskog fikha, do tog nivoa da je izdavao fetve (šerijatsko-pravna rješenja) na osnovu oba ova mezheba. Uz to, njega je Allah obdario spoznajama i neobičnim sposobnostima, kako javnim tako i nevidljivim, skrivenim, te onim što je saopćeno da mu se događalo. Njegovo stanje je, uostalom, poznato." El-Hejsemi dalje kaže: "Kako se može misliti da je on rekao ovako ružne riječi koje mogu poteći samo od jevreja, na primjer, i njima sličnih? Kod njih je duboko neznanje o Allahu i Njegovim svojstvima (sifat), te o onome što je dužnost prema Allahu i šta je dozvoljeno, a šta je nemoguće u odnosu na Njega. Subhanellah, ovo je velika laž (ovo što je rečeno za Abdul-Kadira el-Gejlanija)."[4]

---

1) Navedeno djelo ("Šezeratuzzeheb"), od historičara, šerijatskog pravnika i književnika Abdulhajja el-Hanbelije (umro 1089. god.h.) sv. VIII, str. 347.

2) Navedeno djelo (El-jevakit...), str. 8.

3) Isti izvor

4) El-fetava el-hadisijje, str. 149.

Napadnut je i imam El-Gazali u vezi sa mnogim pitanjima (problemima) u knjizi "El-Ihja". Kadija Ijad je došao u posjed jednog takvog rukopisa, pa je naredio da se on spali.[1]

Eš-Ša'rani kaže:

"El-Gazaliji su podvalili time što navode da je on rekao: »Allah ima robove (ljude) da kada bi oni zamolili Allaha da nikada ne bude Sudnji dan, on se nikada ne bi ni dogodio (tj. Allah bi uslišao molbu tih ljudi), a ima i takve robove, da kada bi oni zamolili Allaha da Sudnji dan bude sada odmah, on bi se zbio.« Sve je ovo laž, podvala protiv Imama, Autoriteta islama, radijellahu anhu, pa je svaki pametan čovjek dužan da od imama odbije ovakvu podvalu, jer ovo bi značilo odbacivanje izričitih tekstova (Kur-ana) koji govore o prethodnicama Sudnjeg dana. To bi vodilo proglašavanju za laž onoga što je obavijestio zakonodavac (Muhammed), sallallahu alejhi ve sellem. Ako se u nekim djelima imama El-Gazalija i nalaze ovakvi stavovi, to je njemu podmetnuto, podvaljeno od strane nekih bezbožnika. Ja sam vidio jedan kjitab, knjigu koja je puna učenja o vjerovanju (akaidu) koja su u suprotnosti sa ehli-sunnetom i džemaatom, koju je napisao jedan bezvjerac, a pripisao imamu El-Gazaliji. Tu knjigu je čitao šejh Bedruddin ibni Džemaa i na njoj napisao: »Laže i podvaljuje onaj ko ovu knjigu pripisuje Autoritetu islama (Gazaliji)."[2]

"Tako su i meni podvalili u mojoj knjizi koja se zove: »El-Bahrul mevrud« jednu iskrivljenu rečenicu o islamskom vjerovanju, i to su lansirali u Egiptu i u Mekjkji, i to u toku tri godine, a ja sam čist (nevin) od toga (stava), pa sam to objasnio u uvodu knjige kad sam je promijenio (sravnio). Učeni ljudi su na toj knjizi napisali svoja mišljenja i odobrili je, pa kada se smirila ta afera, ja sam im poslao rukopis na kojem su bile te njihove bilješke."[3]

Njegovi (Šaranije) neprijatelji napunili su svijet oko njega zavišću i mržnjom, podvalama i lažima, naročito u njegovim knjigama, među kojima je najpoznatija "Et-tabekatul-kjubra"

Kada objektivan čitalac uporedi riječi Šaranije o tome kako sufije prihvataju Šerijat i pridržavaju ga se, o čemu je bilo govora u raspravi o Hakikatu i Šerijatu (vidi odgovarajuće poglavlje ove knjige), sa onim

1) El-Jevakitu vel-dževahiru, str. 8.
2) "Lataiful minen", od Šaranije, sv. I, str. 123.
3) El-jevakitu vel-dževahiru sv. I, str. 8.

riječima u "Et-tabekatul kjubra" onda može jasno vidjeti da je laž ono što je u "Tabekatu".

Tako isto je podvaljeno i šejhu Muhjuddinu ibnul Arebiji, radijellahu anhu.

Šarani u djelu "El-Jevakitu" kaže:

"Muhjuddin ibnul Arebi, radijellahu anhu, bio je tako vezan za Kur-an i Sunnet (Hadis), da je rekao: »Ko god iz svoje "ruke" izbaci vagu Šerijata makar za jedan tren, on je propao...«, pa onda kaže: »Ovo je vjerovanje islamske zajednice do Sudnjeg dana.« Sve ono što od njegovog tumačenja svjetina ne može da shvati, to je zbog njegovog visokog stupnja duhovnog znanja, a sve ono što je od njegovih riječi u suprotnosti sa vanjskim (ne unutarnjim) shvatanjem Šerijata, koje slijedi većina pripadnika islamske zajednice, njemu je podvaljeno, na što mi je ukazao moj sejjid Ebu-Tahir el-Magribi, doseljenik u časnu Mekjku, davši mi rukopis "El-Futuhata" koji je uporedio sa rukopisom Šejha što ga je sam ispisao u gradu Konji. Tu nisam našao ništa od onoga o čemu sam se ja dvoumio i što sam odbacio kad sam pravio izvod iz Futuhata." Šarani dalje kaže: "Kada sam saznao za sve to, i zaključio da je moguće da su zavidnici podvalili i podmetnuli u knjige Šejha isto onako kako su podvalili i meni u mojim knjigama, onda mi je postao jasan stav ljudi moga vremena u vezi sa mnom, pa se nadam da će Allah oprostiti i nama i njima, amin!"[1]

Hanefijski pravnik, pisac "Ed-durrul muhtara", kaže: "Ko rekne za »Fususul hikjem« od šejha Muhjuddina el-Arebije da on izlazi iz okvira Šerijata, te da ga je on napisao sa ciljem zavođenja s pravog puta, pa da je nevjernik onaj ko to čita, šta takav zaslužuje? Odgovor je da u tom djelu ima riječi koje se razlikuju od Šerijata, pa su neki hvalisavci, ulizice požurili da to uklope u Šerijat. Ali ono u što sam se ja uvjerio jeste da je jedan židov podmetnuo (te riječi) šejhu, kaddesellahu sirrehu, pa je potreban oprez kad se to čita."

Učenjak Ibn-Abidin, u svojoj glosi na "Eddurul muhtar" uz riječi "ono u što sam se ja uvjerio" veli: "To je na osnovu dokaza koje je on sam utvrdio ili stoga što nije dokučio stvarni cilj koji je Šejh imao kada je pisao to djelo, kao i da se to ne može natezati tumačenjem. Zato on smatra da je to podvala, kao što je neki zavidnik podvalio i Šaraniju u jednoj od njegovih knjiga riječi koje izvode iz vjere i to razglasio, a Šarani je onda sakupio ulemu svoga vremena i pokazao im orginalne rukopise te knjige (kako bi dokazao svoju nevinost u vezi s onim što mu je bilo podmetnuto).

---

1) El-Jevakit ... sv. II, str. 9.

Riječi »potreban je oprez« valja razumijevati tako da, ako je to podvala, onda je stvar jasna, ali ako nije podvala, nego je to Muhjuddin stvarno napisao, onda ne može svako razumjeti njegove namjere, pa se valja bojati da čitalac to ne porekne, odbaci ili da shvati drugačije nego što je pisac mislio."[1]

Šejhu Muhjuddinu je također podvaljeno, i to tvrdnjom (neistinom) da je on rekao kako će džehennemlije uživati kada budu bačeni u vatru i kako bi oni bili kažnjeni time što bi bili izvađeni iz vatre.

Šarani kaže: "I ako se u njegovim djelima nađe štogod od tih misli to je podvala protiv Šejha, jer ja sam pročitao Futuhat pa sam vidio da ta knjiga puno govori o kaznama namjenjenim džehennemlijama."[2]

Šarani dalje kaže: "Laže onaj ko podvaljuje u knjigama Fusus i Futuhat da je Šejh rekao da stanovnici Vatre uživaju u vatri i da bi oni, kada bi bili izvađeni iz vatre, zapomagali i tražili da se tamo vrate, kao što stoji u ove dvije knjige. Kada sam pravio izvode iz Futuhata ja sam to izostavio. Šejh Šemsuddin eš-Šerif govori da je u djelima Šejha Muhjuddina podvaljeno mnogo krivih vjerovanja koja potiču izvan Šejhovih djela. Naime, Šejh (Muhjuddin) je jedan od najboljih znalaca među pristalicama tarikata. On je trajno bio pristalica Božijeg Poslanika, sallallahu teala alejhi ve sellem, pa kako može biti da on kaže nešto što bi rušilo bilo šta od elemenata njegovog (Poslanikovog) zakona (Šerijata), i što bi bilo isto kao u svim pogrešnim vjerama, te da on tvrdi da će biti jednaki svi ljudi na oba svijeta! Ovako nešto o Šejhu mogu vjerovati samo oni koje je pamet napustila, pa te ja, o, brate, upozoravam da ne potvrđuješ ništa od tog krivog vjerovanja koje se pripisuje Šejhu. Čuvaj svoj sluh i vid i srce, ja te tako savjetujem, vesselam.

U »Srednjem akaidu« Šejh Muhjuddina ja sam vidio ovaj tekst: »Vjerujemo da će i džennetlije i džehennemlije vječno ostati u svojim "kućama" (Džennetu i Džehennemu), niko otuda neće izaći dovijeka (nikada), za sva vremena...« Obrazlažući ovaj tekst on kaže: »Mislimo da se to odnosi na nevjernike, mnogobošce, licemjere (dvoličnjake) i sve nevjrenike, ali ne na griješnike monoteiste (jednobošce), jer će oni izaći iz Vatre, prema Kur-anskim *izričitim* obavijestima.[3]

To što smo naveli da je podvaljeno Šejhu potvrđuje i ono što je sam Šejh naveo u 371. poglavlju (bâb) Futuhata, da će, kad se zatvore vrata

1) Hašija Ibni-Abidina, III, str. 303.
2) "El-kjibritul ahmeru", str. 276.
3) El-Jevakit, II, str. 205.

Džehennema, tamošnji stanovnici postati kao komadi mesa obuhvaćeni vatrom, pa će ono što je gore biti dolje.

Tako je naveo i imam El-Badžuri, šafija, u svom komentaru na "Dragulje jedinstva": "A ono što se govori o uživanju džehennemlija u kaznama, i da bi oni osjećali bol (žalost) kada bi otuda bili izvađeni, to je podvala sufijama jer Uzvišeni Allah poručuje: "Kušajte (kaznu), a Mi ćemo vam povećati samo kaznu![1,2]

Pa kako da jedan musliman (vjernik) povjeruje u ovakvo krivo vjerovanje koje je u suprotnosti sa učenjem zajednice ehlussunneta vel-džemata. Šejh Muhammed b. Jusuf el-Kjafi u svom djelu "El-mesailul kjafije" izričito tvrdi, nakon što je naveo da će grupa za Džennet tamo ostati i uživati vječno, da će grupa za Vatru (Džehennem) također tamo ostati vječno, i da im se kazna sa svim bolovima neće otkalanjati, dok neki ljudi vele da će im se kazna ukinuti i pretvoriti u uživanje, tako da bi oni odbili da idu u Džennet kada bi im se to ponudilo, sve zbog užitka koji bi osjećali u Džehennemu:

"Ko ovo vjeruje, on je bez sumnje nevjernik, jer niječe Allaha Uzvišenoga Koji je poručio: »Oni koji ne vjeruju i umru kao nevjernici dobivaju prokletstvo Allaha i melekja i ljudi, dakle svih. Oni će tamo ostati vječno, kazna im se neće olakšavati (ublažavati) niti će ko na njih obraćati pažnju (da bi im pomogao).«[3] Ima još kur-anskih ajeta (tekstova) koji govore o trajnosti (neprolaznosti) kazne (na drugom svijetu)."[4]

Njemu (Muhjuddinu ibnul Arebiji) pripisuje se kao potvora da je govorio o tome kako s nekoga mogu da otpadnu vjerska zaduženja. Ša'rani kaže: "Šejh Muhjuddin je naveo da nikakav evlija ne može (ne smije) žuriti da učini kakav grijeh na osnovu onoga što mu se otkrije da mu je suđeno da učini, kao što mu nije dozvoljeno da ne posti onaj dan ramazana za koji mu je putem otkrovenja kazano da će biti bolestan, nego on mora biti strpljiv dok ga ne snađe bolest, pošto je Allah Uzvišeni dozvolio mršenje (da se ne posti) samo kada nastupi bolest ili neki drugi uzrok (koji dozvoljava mršenje). On (Muhjuddin Arebi) je rekao: »Ovo je stvar našeg mezheba i mezheba pravih, iskrenih učenjaka, istinoljubaca, istraživača, prijatelja Allaha Slavnoga i Uzvišenoga.«[5]

---

1) En-Neba', 30.

2) Hašija El-Badžurija

3) El-Bekare, 161.-162.

4) Navedeno djelo El-Kjafije, str. 19.

5) "El-kjibritul ahmeru", str. 276., prema časopisu: "El-aširetul Muhammedijjetu", br. od muharema 1381.h.god., str. 21.

Gnostik i poznavalac Allaha, Ibrahim ed-Desuki, radijellahu anhu, kaže da je najgora i najodvratnija vrsta potvore ona što se pripisuje ovom arifu, gnostiku u knjizi "Et-tabakatuššernubijje", peta strana izdanja 1270. i 1351.: "Meni je moj Rabb, Gospodar dozvolio da govorim i da kažem: »Enellah« - »Ja sam Allah«, pa mi je rekao: »Reci, Ja sam Allah, i ne brini!« Ovdje se nalazi takva gadost i gruba smjelost da o tome ne treba duljiti razgovor. Najbolje je učinio šejh Hasan en-Nedždžar ograđujući se od ove knjige zasnovane na laži, pokvarenosti i izvrtanju."[1]

Rabi'i el-Adevijji je podvaljeno, podmetnuto da je ona rekla za Kja'bu: "Ovo je na zemlji obožavani kip".[2] Ibni-Tejmijje je utjerao u laž one koji ovo pripisuju Rabi'i, i on objašnjava kako je ovo podvala i laž, a kada je o ovome upitan rekao je: "Ono što se pripisuje Rabii da je ona za Kjabu rekla kako je to obožavani kip na zemaljskoj kugli, čista je laž, koja se pripisuje Rabii el-Adevijji, čvrstoj vjernici. Da je ovo neko kazao on bi time postao nevjernik, od kojeg bi trebalo tražiti tevbu (pokajanje), pa ako se pokaje, u redu, ali ako ne - trebalo bi ga ubiti (kao murtedda, izdajnika vjere), jer to je laž. Naime, muslimani ne obožavaju Bejtullah, nego obožavaju Gospodara Kuće, tj. Allaha Uzvišenoga, obilazeći oko Njegove kuće i obavljajući namaz (klanjanje) Njemu (a ne Kjabi)"! (Tačno je rekao *Ibni-Tejmijje. Prevodilac)* [3]

Kad bismo mi htjeli da sakupimo sve falsifikate u historiji islama, ova knjiga nam ne bi bila dovoljna za to.

A tesavvufu je učinjeno najviše ovih podvala i potvora, jer su svi napadači na tesavvuf dobro shvatili da je tesavvuf duh, duša islama i da su sufije njegova najjača, najkrupnija i najdjelotvornija snaga, njegova glavna, najsvjetlija baklja, pa su svi oni htjeli i hoće da tu svjetlost (NUR) ugase!

Uzvišeni Allah kaže: "Oni hoće da svojim ustima (puhanjem) da ugase Allahov NUR, ali Allah dopunjuje, učvršćuje svoj NUR makar nevjernici i ne voljeli.[4]

Mi ne zaboravljamo (ne treba, ne smijemo da zaboravljamo) da su oni koji se trude da obijede, zablude, potvore da u sufizmu nema logike, nema

1) Časopis "El-aširetul Muhammedijjetu", br. od muharrema 1381. h. god., str. 23.

2) Jedan kritičar prevarant, Abdurahman el-Vekjil, potrudio se da temeljito istraži ove tekstove podvala i laži protiv sufija, s ciljem da to uzme kao kamuflažu da svoje smišljene napade i ružne navale na sufije, i to na najgori (najpogrdniji) način, uz najniže izraze, koje islamski moral i lijepo ponašanje islamskih vjernika ne podnosi. Na to ga je navela samo njegova mržnja, lična strast i cilj.

3) "Zbornik poslanica i problema", od Ibni-Tejmijje, I, str. 80.-81.

4) Es-Saff, 8.

umjetnosti i postojane pažnje, činili to u prošlosti, kao što čine i danas u savremenom dobu. Treba znati da postoji red i pravilo prilikom štampanja knjiga i da su propisane zakonske kazne za onoga ko se usudi da štampa nečiju knjigu bez dozvole njenog autora. Ta pravila nisu postojala u vrijeme rukopisne knjiženosti, pa su lašci i falsifikatori mogli da u knjigama dopisuju što god su htjeli, a što samo Allah zna i da u knjige, naročito sufijske, dodaju podvale i laži (neistine).

Ali, hvala Allahu koji je ovoj vjeri (islamu) dosudio ljude koji bdiju nad ispravnošću islamskih knjiga i pokazuju, objašnjavaju šta je u njima lažno, a šta istinito.

Ovom knjigom (Hakaik anittesavvuf) mi se trudimo da islamski tesavvuf čuvamo, čistimo od laži koje se za njega vežu, od onoga što se u njega naknadno unosi, da bismo mu vratili njegovu (originalnu) bistrinu, čistotu, svjetleće istine, kako bi ljudi mogli da se koriste njegovim duhovinim snagama i njegovim širenjem vjere u današnjem vremenu, koje okružuju materijalističke tame i mrakovi, griješanja koja se smatraju dozvoljenim, talasi nevjerstva i egzistncijalizma. *(Zato i mi prevodimo ovo djelo sa arapskog na bosanski jezik. Prevodilac i saradnici!)*

TUMAČENJE RIJEČI GOSPODE SUFIJA

Ono što u sufijskim djelima (knjigama) po svom slovu protivrječi slovu Šerijata i njegovim odredbama, može da bude:

- ili podvala nevjernika, zavidnika i neprijatelja islama protiv sufija;

- ili riječi koje se mogu natezati i različito tumačiti, kojim su oni (sufije) govorili kao aluzijama (išaret), ili alegorijama (kjinaje) sa prenesenim značenjima, kao što to mnogo puta susrećemo u arapskom govoru, a nalazimo i kao pojavu na mnogim mjestima u Knjizi Allaha Uzvišenoga.

Allah Uzvišeni kaže: "Oni su u svoje srce »upili tele«"[1], a to znači: ljubav prema teletu ("zlatno tele" - zlato, novac).

Uzvišeni još kaže: "Pitaj selo!"[2] To jest: "Pitaj stanovnike sela!"

I još: "Zar i onoga ko je bio mrtav, pa smo ga Mi oživjeli?"[3] To jeste: Ko je bio mrvog srca, pa ga je Allah Uzvišeni oživio.

Dalje: "Da ljude izvedeš, izvadiš iz tmine na svjetlost"[4], to jest, iz tmine nevjerstva u svjetlost vjere.

Isto tako, u nekim kur-anskim ajetima nalazimo nesaglasnost po vanjskoj formi, ali kad se udubimo u značenja i proanaliziramo njihov smisao i povezanost, onda zaključujemo da je tu moguće tumačenje, navlačenje, povezivanje smisla i značenja, pa onda ne možemo reći da u Kur-anu ima nesaglasnosti i kontradikcija.

Na primjer: Allah Uzvišeni kaže: "Ti ne upućuješ (na pravi put) onoga koga ti voliš"[5], a na drugom mjestu kaže: "Zaista ti upućuješ na pravi put."[6]

Ko nema znanja iz tefsira (tumačenja Kur-ana) može da pomisli da među ova dva teksta postoji nesaglasnost, jer prvi poriče mogućnost Božijeg Poslanika, sallallhu alejhi ve sellem, da upućuje, a drugi to odriče i priznaje njegovu mogućnost upućivanja. Ali, učeni ljudi (ehulz-zikjr) će odgovoriti: U prvom ajetu (tekstu) hidajet znači stvaranje hidajeta (upute), a u drugom

1) El-Bekare, 93.
2) Jusuf, 82.
3) El-En'am, 122.
4) Ibrahim, 1.
5) El-Kasas, 56.
6) Eš-Šura, 52.

znači vođenje i podučavanje (delalet i iršad). Prema tome, kod onih koji umiju ispravno da shvaćaju, nema nikakve nesaglasnosti među ova dva teksta.

Isto tako nalazimo da se ni neki časni Pejgamberovi hadisi ne mogu odnositi na svoja doslovna značenja, nego da ih treba tumačiti tako da se podudaruju, da se slažu sa značenjima koja su sadržana u ostalim tekstovima Šerijata i koja se slažu sa izričitim tekstom Kur-ana Časnoga. U ovom smislu Eš-Šarani kaže: "Ehlulhakk, pristalice istine, slažu se da se hadisi koji govore o Allahovim svojstvima moraju tumačiti sa prenesenim a ne doslovnim značenjima, kao što je hadis: »Naš Gospodar silazi na nebo ovog svijeta (dunjaluka)...« jer se našao jedan zalutali čovjek koji je bio na minberu (dakle hatib), pa je sišao jednu minbersku stepenicu, pa onda svijetu rekao: »Vaš Rabb, sa svog Kjursa, Prijestolja, silazi na nebo kao što sam ja sišao sa ove stepenice minbera.« Ovo je džehl, neznanje, iznad kojeg nema većeg neznanja!"[1]

Među ostalim tumačenjima hadisa u hadiskoj nauci je i tumačenje hadisa: "Zaista je Allah stvorio Adema, čovjeka, po njegovom obliku (slici)."[2]

Allame Ibni-Hadžer el-Hejsemi tumačeći ovo, kaže:

"Ispravno je da se ovdje zamjenica odnosi na Allaha Uzvišenoga, kao što je jasno iz teksta, pa je onda jasno da se riječju »suret« misli »svojstvo«, to jest da je Allah Uzvišeni Adema stvorio po svojim atributima, svojstvima, kao što su znanje, snaga i druga. Ovo potvrđuje drugi ispravni (sahih) hadis od Aiše, radijellehu anha: »Narav, ćud Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, bila je Kur-an«, kao i hadis: »Vladajte se po ahlaku, moralci Allaha Uzvišenoga!« Zato je poželjno da svaki pravi, savršeni čovjek svoj moral, ponašanje, očisti od svake manjkavosti, kako bi kod sebe ostvario dio sifata (atributa) svoga Rabba, Gospodara. A inače, velika je razlika između svojstava Vječnoga i onoga koji je postao. Iz ovoga se da zaključiti da se u ovom hadisu nalazi najveća pohvala Ademu, alejhisselam *(dakle, čovjeku - Prevodilac),* jer je Allah njega (Adema) okitio svojstima kakva ima i Allah Uzvišeni, po tumačenju koje sam naprijed naveo." Dalje ovaj autor kaže: "Ukratko, ako se u ovom hadisu zamjenica (u riječi suretihi - »po njegovom obliku«) odnosi na Allaha Uzvišenoga, onda ga valja tumačiti onako kako je uobičajeno u mezhebu halefa (kasnijih generacija) čije učenje je najčvršće i najbliže islamskoj nauci, nasuprot grupa koje su zalutale sa pravog puta,

---

1) "Et-tesavvuful-islamijju ve imam Eš-Ša'rani", od Taha Abdulbaki Surura, str. 105.
2) El-Buhari i Muslim

od istine, pa zagaziše u veliki grijeh tvrdeći da se radi o otjelovljenju, što je nevjerstvo po mišljenju mnogih učenjaka (uleme). Molimo Allaha da nas svojom dobrotom i plemenitošću sačuva (od ovakvog vjerovanja)."[1,2]

Allame el-Menavi u komentaru na "El-džami 'ussagiru", kod riječi Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, koje glase: "Zaista će Allah na Sudnjem danu reći: »O čovječe, Ja bijah bolestan, a ti Me ne posjeti?« Čovjek će reći: »O, Rabbe, kako da Te posjetim kad si Ti Gospodar svih svjetova?« Allah će odgovoriti: »Taj i taj Moj rob (čovjek) je bio bolestan pa ga nisi obišao? Zar nisi znao da si njega posjetio Mene bi našao kod njega...«" (itd.) do kraja hadisa,[3] kaže:

"Jedan poznavalac duhovnih istina je upitan o tome kako treba shvatiti Istinitog (Rabba) kada On sam sebi pripisuje glad i žeđ. Je li bolje (ispravnije) shvatiti to onako kako je rečeno ili protumačiti ih kako ih je protumačio Istiniti (Allah Uzvišeni) svome robu kada je rekao: »Kako da te nahranim?« etc. Ovaj arif je odgovorio: »Treba to protumačiti masi (ljudi) koji to ne poznaju dovoljno, kako oni ne bi zapali, u odnosu na Istinitoga Boga, dželle šanuhu, u zabranjeno, a što se tiče gnostika, poznavalaca duhovnih istina, oni treba da vjeruju onako kako ih uči Allah, a ne onako kako to shvaća svjetina, zbog njene nemogućnosti da to shvati (kako valja), a to je da je Allah Uzvišeni drukčiji od svih (Njegovih stvorenja) pa se nikada ne podudaraju Njegove karakteristike, sifati, i osobine Njegovih stvorenja, ni u pogledu roda, ni vrste, ni osobenosti, niti Mu se može pripisati svojstvo sličnosti ni uspoređivanja, jer se ta svojstva nalaze samo kod onoga ko je povezan sa stvorenim svijetom kroz bilo koje od pomenutih stanja. Zato su starije generacije ostavile ove izraze sa njihovim doslovnim značenjem, da im to ne bi ugrozilo njihovo vjerovanje, jer su smatrali da su zaduženi da vjeruju u doslovne izraze, a ne tumačenja i natezanja, jer možda ta tumačenja nisu saglasna sa onim što se željelo reći, pa je zato ispravno Njemu

---

1) "El-fetava el-hadisijje", od Ibnul-Hadžera el-Hejsemije, str. 214.

2) *Prevodilac se ne slaže sa ovakvim tumačenjem, jer je u svim jezicima, pa i u arapskom, stilističko pravilo da se zamjenica, po pravilu, odnosi na najbližu imenicu u rečenici, a samo iznimno, u tekstovima koji odstupaju od općeg pravila sintakse, zamjenica može da se odnosi na dalju, a ne na bližu imenicu. Prema tome, smatram da autor ovog hadisa, Muhammed, alejhisselam, nije odstupao od ovog stilističkog pravila, nego da se navedena zamjenica odnosi na Adema, alejhisselam, pa bi prijevod hadisa glasio: Allah je stvorio Adema po njegovom (Ademovom, čovjekovom) obliku (vidi str. 9. Gramatike arapskog jezika, II knjiga, od Sikirić-Pašić-Handžić). O stvaranju čovjeka govori Kur-an azimuššan u suri Gafir 64., suri Et-Tegubun, 3. i Et-Tin, 4. Vallahu ealemu bissavab - Allah najbolje zna šta je pravo i ispravno! Prevodilac*

3) Muslim od Ebu-Hurejre

(Bogu, dželle šanuhu) pripisati ono što je On Uzvišeni sam sebi pripisao, što je rekao sam za sebe... etc."[1]

Sejjidul murselin, prvak Božijih Poslanika Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, bio je rječit, jasnog izraza, bogatog rječnika, pa je kao takav nekada osjećao potrebu da tumači pojedine riječi prenoseći njihova značenja na nešto drugo, osim onoga što se razumije iz doslovnog izraza, pa je onda logičnije da to mogu da čine i njegovi sljedbenici koji nisu obogaćeni takvim svojstvima rječitosti u izražavanju.

S druge strane, svaka grana, struka, umjetnosti ili znanosti, kao što su šerijatsko pravo (fikh), hadis, logika, gramatika, tehnika, algebra, filozofija imaju svoje posebne terminološke izraze koje znaju samo stručnjaci te struke, pa može li onda ljekar razumjeti ispravno izraze inžinjera, a inžinjer ljekarske izraze, kad svaki od njih govori nazive svojih instrumenata ili pojmove svoje struke? Ko čita bilo kakvu knjigu izvan svoje struke, ne zna njene terimnološke izraze, ili ne razumije njene simbole i aluzije, on će onda te riječi različito tumačiti i natezati suprotno onome što pod tim podrazumjevaju oni koji poznaju tu struku. Zato će takav čitalac lutati i biti u zabludi.

I sufije imaju svoje terminološke izraze, tako da kod njih pod jednim izrazom valja shvatiti nešto drugo, što oni žele da kažu i da izraze, kada jezik to ne omogućuje. Zato onaj ko želi da ih shvati (i razumije), mora sa njima da se druži da bi mu njihovo izražavanje postalo shvatljivo, da bi razumio njihove aluzije (išaret) i terminološke izraze, pa da mu bude jasno da oni ne izlaze iz okvira Kjitaba i Sunneta, da se oni nisu okrenuli od svijetlog Šerijata, jer su oni ti koji shvaćaju i razumiju njegov duh, stoje na njegovoj istini i čuvaju njegovu tradiciju (nasljedstvo).

Jedan gnostik, arif rekao je: "Mi smo (sufije) ljudi koji onima koji ne spadaju u naš tarikat ne dozvoljavaju da gledaju u naše knjige.[2]

Sejjid Ali b. Vefa kaže: "Oni koji pišu knjige o duhovnim spoznajama i tajnama ne pišu ih za masu, nego ako vide nekoga od njih (mase) da čita te knjige, a nije pristalica te discipline, oni mu je oduzmu i zabrane mu da je čita"[3], jer cilj pisanja ovakvih knjiga jeste da one budu dostupne onome ko za njih nije laik, tj. ko im pripada, a ako ih čita ko nije njihov pristalica on će postati još veća neznalica i postaće neprijatelj te nauke, jer je čovjek neprijatelj onoga što ne poznaje.

1) "Fejdul Kadir", komentar "El-Džamiusagir", od El-Menavije, II, str. 313.
2) El-jevakitu vel-dževahiru od Eš-Šaranija, str. 22.
3) Isti izvor

Zato je šejh Muhjuddin ibnul Arebi u 54. poglavlju Futuhata kazao: "Nisu Allahovi ljudi (evlije) odredili išarete (aluzije) sa kojima se međusobno sporazumijevaju radi (i zbog) samih sebe, jer oni znaju izričitu istinu u tim izrazima, nego su to učinili da bi onemogućili uljeze u svoje redove, tako da uljezi ne znaju o čemu se radi, i to iz bojazni da ti uljezi mogu da čuju nešto što ne shvaćaju, pošto nisu stigli do tog duhovnog položaja, pa onda mogu da to zaniječu i poriču na štetu evlijaa, te da te neznalice budu kažnjene zbog toga i da više nikada ne mogu da ostvare takve uzvišene duhovne stepene." Dalje on kaže: "U tom smislu najzanimljivije u ovom sufijskom pravcu (tarikatu) jeste ono što se čak i ne događa nigdje osim u njemu. Naime, nema nijedne skupine učenjaka koja se bavi nekom naučnom disciplinom, bilo da su to logičari, gramatičari, inžinjeri, matematičari, apologetičari, filozofi a da nemaju svoje posebne termine, izraze koje ne zna nijedan uljez u te discipline dok ne bude sa njihove strane upoznat sa značenjem tih izraza. Ne može biti drukčije. To nije slučaj sa tarikatom (derviškim redom), jer kada jedan iskreni dobronamjerni murid uđe u tarikat, a ne zna dervišku terminologiju kojom se stariji služe u svom razgovoru, on sjedeći sa njima, sluša šta oni govore i uočava te njihove aluzije (išarete), pa vremenom počne da shvata šta su govorili tako kao da je on postavio i odredio te termine, a onda i sam počne da razgovara služeći se tim izrazima, i ništa mu nije neobično i strano, nego čak smatra takav razgovor nužnim, pa ne može da ga odbaci kao da je to uvijek poznavao, a da ni sam ne zna kako se sve to dogodilo. To je stanje iskrenog murida (učenika). A što se tiče neiskrenog, lažnog, on ništa ne razumije od onoga što čuje i ne shvata ono što čita. Učenjaci doslovnog shvatanja (zahir) u svim vremenima bojali su se i bili plašljivi pri razumijevanju ljudskih riječi. Za to je dovoljan primjer imam Ahmed b. Surejdž. On je jednog dana prisustvovao medžlisu (predavanju) kod El-Džunejda, pa je neko pitao: »Šta si razumio iz njegovih riječi?«, a on je odgovorio: »Ne znam šta govori, ali od njegovih riječi u srcu osjećam jasnu snagu, silinu, moć, koja ukazuje na unutarnje, nevidljivo djelovanje, i na iskrenost srca, pa njegove riječi nisu riječi jednog pokvarenjaka, lažova!« Zatim, evlije govore išaretima (aluzijama) samo kad među njima ima kakav stranac koji nije njihov, ili u svojim spisima (kad pišu štogod), ne drukčije." Zatim on kaže: "Nije tajna da poricanje od strane neprijatelja, lažaca, potiče samo iz njihove zavisti, jer kada oni ne bi bili zavidni i kad bi krenuli putem Allahovih prijatelja kod njih ne bi bilo ni poricanja ni zavisti, pa bi oni svom znanju dodali nova znanja i spoznaje. Ali stanje je takvo kakvo je, a promjene i moći nema ni kod koga osim kod Allaha Uzvišenoga, Velikoga!"[1]

1) "El-jevakitu vel- dževahiru", od Eš-Šaranije, str. 19.

Allame Ibni-Abidin u svojoj glosi komentariše riječi pisca "Eddurrul muhtara", kada je ovaj upitan o "Fususul hikjemu", od šejha Muhjuddina ibnul Arebija, pa kaže: "Nužan je oprez, jer ako bude bilo onako kako ga potvaraju, onda je stvar jasna, ali ako nije tako, onda ne razumije svako njegovu namjeru, ono šta je htio da kaže, pa onaj ko to čita, a ne zna, može da izrekne osudu na takav stav ili da razumije suprotno od onoga što je pisac htio da kaže."

Hafiz es-Sujuti u svojoj poslanici pod naslovom "Upozorenje neukom (čovjeku) da pravda Ibnul-Arebija" kaže: "Ljudi se dijele na dvije skupine: jedna grupa ljudi smatra da je on evlija, a druga obratno, da nije evlija." Zatim navodi: "Moje je mišljenje da pravac, tarikat kojim nije zadovoljna nijedna od pomenute dvije grupa ljudi, jeste vjerovanje da je on evlija i da je zabranjeno gledati u njegove knjige, jer se navodi da je on rekao: »Mi smo ljudi u čije je knjige zabranjeno gledati.« To je zato jer su se sufije dogovorili da uvedu neke izraze kao terminološke, i time su htjeli da značenje tih izraza prevedu u značenja koja nisu poznata među šerijatskim pravnicima (fakihima). Ko te riječi protumači po uobičajenim značenjima postaje nevjernik, o čemu govori El-Gazali u jednoj svojoj knjizi i kaže da je to slično mutešabih riječima u Kur-anu i Sunnetu kao što su: lice, ruka, oči, zasjedanje. Kada se utvrdi da je jedna knjiga Muhjuddinova (da ju je on napisao) onda se mora biti siguran i u svaku riječ zbog mogućnosti da je u nju štogod podvalio kakav njegov neprijatelj ili nevjernik. Tvrdnja da je on nekom riječju mislio ono što je uobičajeno značanje ne može biti valjana s obzirom da onaj ko zastupa takvo značenje postaje nevjernik. Tu se radi o stvarima srca a srce »vidi« samo Allah Uzvišeni. Jedan veliki učenjak je pitao jednog sufiju: »Šta je vas (sufije) navelo da izmislite izraze koji po svojoj vanjštini nisu dopadljivi?« Sufija je odgovorio: »To je briga za ovaj naš tarikat, da ne bi tvrdio da ga zna onaj ko ga neće ispravno shvatiti i da u njega ne uđu oni koji u njega ne spadaju (po svom vladanju i poznavanju).«"

Učenjak Ibni-Hadžer el-Hejsemi je upitan o tome kakav je sud (zaključak) o čitanju knjiga Ibni-Arebija i Omera sina el-Farida. On je odgovorio: "Zaključak je da je dozvoljeno čitati njihove knjige, čak je to poželjno, jer u tim knjigama ima koristi koje se ne mogu naći u drugim knjigama i to je dobitak čije koristi ne prestaju, te krasne božanske tajne kod kojih dobrote nikada ne prestaju. One umnogome pokazuju koliko su nemoćni da ih tumače oni koji su izvan njih, izvan tarikata, i sadrže simbole koje razumiju samo arifi, poznavaoci duhovnih istina, a oko njihovog zabrana mogu da kruže samo rabbanijjuni, tj. oni koji pripadaju Rabbu, Gospodaru, koji se nalaze u okvirima svijetlog Šerijata i njegovih jasnih

rješenja na najsavršeniji način. Zato su one priznate na osnovu vrline njihovih autora". El-Hejsemi još kaže: "Tako su ove knjige uzimali ljudi iz mase, neznalice i ološ, pa su ih čitali kao pijanice, pored njihovih finih značenja i finoće njihovih aluzija, te skrivenih osnova tih izraza kao termina ispravnih ljudi koji su takvi da prema njima nema osnova biti oprezan, ni koriti ih, tako da je shvatanje savršenstva tih riječi kod tih neznalica izostalo kao što je izostalo i njihovo obogaćivanje istinskim moralnim vladanjem i vrlinama. Zato je njihovo shvatanje slabo, nedovoljno, njihov hod (kroz ove istine) nesiguran. Oni su ove riječi shvaćali naopako, a vjerovali da je prava istina, pa će na Sudnjem danu biti na gubitku, jer su neispravno vjerovali, tako da ih je njihova misao odvela do vjerovanja u mogućnost spajanja i sjedinjavanja s Bogom. Tako sam od nekih ljudi koji su mnogo čitali ove knjige čuo tako ružna, izopačena vjerovanja koja izričito izvode iz prave vjere, jer te neznalice nisu poznavali načine izražavanja u tim knjigama i nisu znali veličinu onoga što one sadrže. Ovo je izazvalo mnoge imame da obore ta učenja i da žurno zaniječu te tvrdnje. Za njih u tom pogledu postoji izvjesno opravdanje, jer je pri tome njihov cilj da te džahile (koji ne razumiju kako treba) odvrate i odbiju od tih samoubilačkih otrova, a ne da poriču same autore tih knjiga po osnovu njihovog bića i stanja (vjerovanja i učenja)."[1]

Eš-Šarani kaže: "Ukratko, nije dozvoljeno (preporučljivo) da posebne (specijalne) knjige o tevhidu, Božijem Jedinstvu i knjige arifa, poznavalaca duhovnih istina, čita iko drugi osim potpunih učenjaka ili salikja, onih koji se kreću duhovnim putevima. Onaj ko ne spada u neku od ove dvije kategorije ljudi, ne treba da čita ništa od toga, iz straha da ga ne obuzmu sumnje od kojih teško može da se oslobodi i dovoljno mudar i pametan čovjek, a pogotovu ko nije ni mudar ni pametan (oštrouman), jer svaka osoba želi da sazna što više i da raspravlja i o onome što je se ne tiče."[2]

Šejh Abdul-Kjerim el-Džejli u svom djelu: "El-insanul kjamilu" (Savršeni čovjek) kaže: "Zatim, ja tražim od onih koji budu čitali ovu moju knjigu - a prethodno ih upozoravam da ja u ovoj knjizi nisam napisao ništa što nije potvrđeno Allahovom knjigom, Kur-anom i Sunnetom Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem - i onda kada im sijevne pomisao da je nešto suprotno Kur-anu i Sunnetu, da znaju da je to samo njihovo shvatanje, a nikako moja namjera i misao, koju sam ja želio da saopćim i napišem. Zato neka čitalac zastane kod te svoje misli i neka po njoj ne postupa, dok sâm

1) "El-fetava el-hadisijje", od El-Hejsemija, str. 216.
2) "Ettesavvuful islamijju", od Surura, str. 104.

Allah ne ostavi mogućnost da on to spozna i shvati i dok se ne uvjeri da je to saglasno sa Kur-anom i Šerijatom", pa onda kaže: "Znaj da svaka nauka, znanje, koju ne potvrđuje Kur-an i Sunnet, jeste čista, prava zabluda. Ti možeš da nenađeš tu potvrdu u Kur-anu i Sunnetu - jer neko saznanje može da bude samo po sebi (po smislu) saglasno sa Kur-anom i Sunnetom - ali to ne znači da je tamo i nema, jer je tvoja predsprema slaba tako da te ona sprečava da to razumiješ i dokučiš smisao toga, pa onda misliš da to i nije potvrđeno Kur-anom i Sunnetom. Problem je, dakle, u tome!"[1]

Iz svih ovih tekstova koje smo naveli, a koje su napisali poznati šerijatski pravnici (fakihi) i sufijski sejjidi (prvaci), jasne su nam neke stvari od kojih su slijedeće najznačajnije:

elif) da nije dobro ni valjano da sufijske knjige čitaju oni koji se ne kreću tim pravcem, dakle, sufijskim tarikatom, iz bojazni da ih ne shvate doslovno i suprotno onome što je njihov pisac želio da kaže, jer je takav čitalac daleko od toga da može razumjeti njihove terminološke izraze i shvatiti njihove išarete (aluzije).

Inače, sufijske knjige se, ukratko rečeno, dijele na tri vrste:

Prvo su one koje raspravljaju o ispravnosti pobožnosti i o njihovom pravilnom izvršavanju, kako u pogledu forme tako i u pogledu smisla tih pobožnosti (ibadeta), kao što su skrušenost i misao o Allahu Uzvišenome za vrijeme tih pobožnosti, vodeći računa i o njihovim vanjskim pravilima i redu (adâb).

Druge su knjige koje raspravljaju o duševnoj borbi čovjeka sa samim sobom, o pročišćavanju duše i srca i o njihovom nastojanju da se oslobode manjkavih, nevaljalih svojstava, kao što su sumnje, fiks-ideje (vesvese), dvoličnost, mržnja, zaguljenost, želja za popularnošću i čašću, zavist i druga pokuđena svojstva (škrtost i sl.), a onda trud i nastojanje da se duša i srce okite lijepim, pohvalnim i savršenim svojstvima, kao što su: kajanje zbog negativnih svojstava i djela, oslanjanje i uzdanje u Boga, džele šanuhu, zadovoljstvo i predaja Allahu Uzvišenome, ljubav prema dobru i iskrenost prema Allahu i ljudima, bogobojaznost, kontrola svoga vladanja, i ostala lijepa svojstva i karakterne osobine.

Ova dva dijela (sufijske literature) sadržana su u djelima "El-Ihjau", od imama El-Gazalije, u "Kutulkulubu", od Ebu-Taliba el-Mekjkjije i

---

1) "El-insanul kjamilu", od El-Džejlije, str. 5. Neka čitalac bude oprezan pri čitanju ove knjige, jer u njoj ima riječi koje se ne slažu sa vjerovanjem ehli-sunneta, a ne mogu se ni natezati, tumačiti time da je on napisao ovo djelo dokumentovano Kur-anom i Sunnetom, kao što to navodi u predgovoru. Mi (Abdulkadir Isa) tvrdimo da je najveći dio toga njemu podvaljen. Vidi raspravu o podvalama u ovoj knjizi (Hakaiku).

drugim. Ova nauka zove se "ulumul muâmelati" (znanja o postupanju, izvršavanju).

Treća skupina te literature raspravlja o božanskim spoznajama, o darovanim znanjima, o spoznajama same čovjekove svijesti i osjećanja (intuicija, iznenadni nadolazak ideja, "sinulo mi, palo mi na pamat" i sl.) i istina koje se spoznaju posredstvom otkrovenja. Najveći dio djela Muhjuddina ibni Arebija spada u ovu kategoriju, kao što su: "El-futuhatul mekjkjijje" (Mekanska otkrovenja) i "El-fusus", a isto tako "El-Insanul kjamilu" (Savršen čovjek) od šejha Abdulkjerima el-Džejlija. Kad su ovakva djela u pitanju preporučuje se oprez za čitaoce koji nisu salikji, derviši, niti poznavaoci duhovnih istina sufija, pa za ove knjige Muhjuddin ibni Arebi kaže: "Haram je (zabranjeno je) čitanje ovih knjiga onima koji nisu sufije!" Ove knjige zovu se "ulumul mukjašefe" (znanja otkrovenja).[1]

---

1) "Za neke ljude ovo je težak problem, pa se oni pitaju: Zašto je Ibnul-Arebi zabranio čitanje sufijskih djela onima koji nisu sufije? Ima li u vjeri tajni koje se kriju od (običnih) ljudi? Objašnjavajući ovo pitanje odgovaramo:
Riječi Muhjuddina ibnul Arebije i drugih autora kojima oni upozoravaju one ljude koji ne mogu razumjeti riječi sufija, jer ne poznaju njihove terminološke izraze (istilahat), da ne čitaju te knjige, nemaju za cilj skrivanje nauke i znanja, nego su izgovorene i upućene iz bojazni da neupućeni iz njihovih riječi ne shvate ono što ti autori nisu željeli da kažu, i da takvi čitaoci te riječi protumače suprotno njihovom istinskom sadržaju i cilju. Time bi ti ljudi (neupućeni) zapali u poricanje i kritizerstvo. To bi bilo stanje onoga ko ne poznaje jednu disciplinu nauke, a od mumina (vjernika) se očekuje i traži da ljudima govori one riječi koje će oni moći da shvate i razumiju, i što odgovara nivou njihovog znanja, razumijevanja i pripreme. Zato je Buharija o tome formirao posebno poglavlje, pa je rekao: "Poglavlje o onome ko predaje nauku onim ljudima koji ne mogu da shvate to što im se kazuje", a Alija, radijellahu anhu, je rekao: "Govorite narodu ono što oni razumiju. Zar biste vi (koji govorite narodu) voljeli da lažu Allah i Njegov Poslanik" ili "Zar biste voljeli da Allah i Njegov Poslanik, budu utjerani u laž (da ljudi kažu da oni lažu)?"
Učenjak El-Ajni kaže: "Neki ljudi su napustili specijalizaciju u nekoj naučnoj disciplini zbog ograničenosti njihove sposobnosti shvatanja. Cilj treba da bude da se ljudima govori prema veličini njihove pameti, razuma. U djelu »Knjiga o nauci« prenosi se od Adema ibni Ijasa, Abdullaha ibni Davuda i od Mearufa da se na kraju kaže: »I ostavite (ne kazujte) ono što će ljudi poreći« (jer neće moći shvatiti), tj. ono što je nedovoljno jasno, sumnjivo, za njihovu sposobnost shvaćanja. To je dokaz da masi ne treba spominjati ono što nije posve jasno i izričito. Ima hadis, vijest, koji prenosi Ibni-Mesud, radijellahu anhu, a navodi Muslim u navodu svoje knjige sa vjerodostojnim senedom, predajom: »Ti nećeš kazati ljudima neku vijest, hadis, koji ne mogu da shvate njihove pameti, a da to za neke od njih ne bude smutnja, fitne«, jer kada neko čuje ono što ne može da shvati, što je samo po sebi moguće, on to protumači kao nemoguće, jer ne zna, onda ne može da potvrdi i prizna da to zaista postoji, pa ako se to pripisuje Allahu i Njegovom Poslaniku onda to biva vjerovanje da oni lažu." (El-Ajni: Komentar Buharije, sv. II, str. 204.)
Šejh Ahmed Zerruk u svojim "Pravilima" veli: "Svaka nauka ima svoj opći i specijalni dio. Nije ni tesavvuf izvan tog pravila. I on ima i opći i specijalni dio. Zato treba Allahove odredbe o muamelatu (vjerskom djelovanju) od svakoga općenito da budu shvaćene općenito (da to shvate svi ljudi), a ono što je izvan toga »alâ hasebi kâbilihî, lâ kadri kâilihî« = »prema

be) Tesavvuf se ne može ostvariti čitanjem knjiga niti samim poznavanjem njegovih terminoloških izraza, nego je nužno uputiti se, krenuti i ići sa ljudima tesavvufa i sa njima se družiti.

Šejh Eš-Šarani kaže u "Minenu": "Čuo sam svog sejjida Aliju el-Hajjasa, radijellahu anhu, kako kaže: »O, brate, savjetujem ti, kada budeš čitao knjige (nekih) ljudi, i spoznao njihove terminološke izraze, da ne vjeruješ (ne misliš) da si postao sufija, jer je tesavvuf samo to da se vladaš u životu kao oni (da se okitiš njihovim moralnim svojstvima) i dobro poznavanje načina na koji oni sve svoje moralne vrline i odgoj kojim su okićeni crpe i uzimaju iz Kur-ana i Sunneta!«"[1]

džim) Treba da se zna da su gospoda sufije usvojili ove simbole i aluzije zato da njihovo znanje ne prisvajaju oni koji ne idu njihovim putem, pa smo objasnili (ranije) da se tesavvuf ne postiže čitanjem knjiga, nego druženjem sa onima koji u tesavvufu nalaze zadovoljstvo, koji su naklonjeni tesavvufu.

dal) Da su tekstovi u kojima se nalazi nevjerstvo, odsupanje i napuštanje vjere, sigurno podmetnuti, podvaljeni, falsifikovani na teret tih ljudi, autora, jer si naprijed vidio da se oni drže Kur-ana i Sunneta.

he) Da ono što je sigurno poteklo od njih, pa je moguće da se tumači, nateže (tevil) na ispravan način po vjerovanju ehlissuneta vel-džemaata, to i treba tumačiti (i shvatiti) na taj način, jer je to i njihovo izričito vjerovanje, koje oni, po svom običaju, uvijek naglašavaju u uvodima svojih knjiga. Vidi, ako hoćeš, uvod "Er-Risale el-Kušejrije", "El-Futuhatul mekjkjije", "Ettearrufu li mezhebi ehlittesavvufi", "Ihjau ulumiddin" i druge knjige.

vav) A što se pripisuje tim autorima, a što se ne može teviliti, tumačiti na ispravan način, ako su oni to zaista napisali, to je neprihvatljivo i mi sami to ne odobravamo i ne vjerujemo, nego samo kažemo da je nevjernik onaj ko to tako vjeruje, ali ne proglašavamo nevjernikom određenu konkretnu ličnost, jer mi ne znamo kakav će biti njegov kraj i jer ćemo mi biti pitani i na početku i na kraju (života) o vjerovanju pristalica istine ehlussunneta vel-džemaata, a ne o vjerovanjem drugih kakvih ljudi.

---

onome ko treba da primi (da shvati), a ne prema sposobnosti onoga ko to govori«, jer ima hadis: »Govorite ljudima onako kako će oni razumjeti, shvatiti, zar želite da Allah i Njegov Poslanik budu utjerani u laž?« El-Džunejdu, rahimehullahu, neko je rekao: »Dva čovjeka te pitaju o jednom pitanju, pa ti jednom odgovaraš drugačije nego onom drugom?« Džunejd je odgovorio: »Odgovor je prema stanju sposobnosti onoga ko pita.« Božiji Poslanik, alejhisselam, rekao je: »Naređeno nam je da ljudima govorimo prema njihovim sposobnostima shvatanja« (doslovno: prema količini njihove pameti, razuma)." (Zerruk, Pravila tesavvufa, str. 7.)

1) "El-Minen", od Eš-Šaranija, sv. II, str. 92.

Tebi, o, čitaoče, stavljamo na uvid neke iskaze koje neznalice osuđuju i poriču, pa zbog toga napadaju sufije i ocrnjuju ih kao otpadnike od Šerijata. Ali, kada shvatiš njihov cilj i pročitaš njihovu namjeru, onda ti postane jasno da kritičari to napadaju ili zbog neznanja i brzopletosti ili iz zavisti i netrpeljivosti.

1. Imam Eš-Šarani kaže: "Prenosi se od nekih ljudi da su rekli: »Ušli smo u Allahovu prisutnost (hadret), rezidenciju. Izašli smo iz Allahove prisutnosti, rezidencije.«

Ne misle oni na prisutnost Allaha Uzvišenoga na određenom mjestu, jer se iz toga može shvatiti kao da Istiniti (Bog) ima mjesto. On je visoko iznad i izvan takvog shvatanja. Za njih je tu smisao upotrebljenih riječi da je neko od njih prisutan pred Allahom, i on stalno svjedoči da je on uvijek u prisutnosti, prisutan pred svojim Uzvišenim Rabbom, a kada se zakloni drugim mislima koje nisu misli o Rabbu, on je onda izašao iz Allahove rezidencije, prisutnosti."[1]

2. Najveći šejh Muhjuddin ibnul Arebi kaže: "Jednog dana bio sam u društvu sa jednim mojim bratom, pa sam recitovao (stih):

O, Onaj koji mene vidi, a ja Njega ne vidim
Kad će doći vrijeme da ja Njega vidim, a On mene ne vidi!
(da hoće doći taj čas!)

Taj »brat« mi reče: »Kako to ti kažeš da On tebe ne vidi, a ti znaš da On tebe vidi?« Ja sam mu odgovorio improvizovano (stih):

O, Onaj koji mene vidi kako griješim,
a ja Njega ne vidim kao onoga koji kažnjava.
Kada ću ja Njega vidjeti kako mi daje blagodati
da On mene ne vidi kao bjegunca (od Njega)."[2,3]

3. Od El-Gazalije je zabilježeno da je rekao: "U postojećem svijetu, u onome što je moguće da se dogodi, što nije apsolutno postojeće, nema ništa ljepše, savršenije od onoga što je bilo."

Možda je El-Gazali mislio da je sve ono što je stvorio Allah, dželle šanuhu, stvoreno po obliku koji je već postojao u Allahovom vječnom

1) "El-minen", od Eš-Šaranije, I, str. 123.
2) Po djelu "Kjitabunnusretin nebevijje", od šejha Mustafe el-Medenije - glosa na Raijju, str. 82.
3) *Po učenju ehlussuneta najveća nagrada u Džennetu biće viđenje Allaha, dželle šanuhu. To ovim stihovima izražava, evo, i Muhjuddin b. Arebi. Prevodilac Hakaika*

znanju, jer Njegovo vječno znanje nije podložno povećanju (ili smanjenju). U Kur-anu piše: "Svakoj stvari On je dao njeno stvaranje (oblik), pa onda dao upute."[1] Jer kada bi se prihvatilo kao ispravno mišljenje da u stvorenom, dakle postojećem, ima nešto savršenije od onoga što je bilo ranije, a da to Allah, dželle šanuhu, nije znao, onda bi kod Njega neznanje bilo starije od Njegovog znanja, a to je nemoguće. Allah je mnogo Uzvišeniji od toga i takvog mišljenja i vjerovanja.[2]

O ovome (o gornjoj tvrdnji El-Gazalija) šejh Muhjuddin b. el-Arebi je rekao: "Riječi Hudžetul islama (Gazalije) do kraja su pozitivne, istinite, jer u ovom problemu imaju dva stupnja, dvije mogućnosti: vječnost u prošlosti i kasniji nastanak. Allahu Uzvišenom odgovara i istinita je vječnost, a svemu drugom osim Njega odgovara da je postalo, kasnije nastalo. Da je Allah stvarao do u beskonačnost kojoj ljudska pamet ne bi mogla da stigne kraj, opet to ne bi moglo da se makne od stanja nastanka, postanka, ni da stigne do stanja vječnosti u prošlosti.[3] *(Teško razumljivo, ne razmišljaj mnogo o ovome. Prevodilac)*

4. Muhammed ebul Mevahib eš-Šazili kaže, tumačeći riječi Ebu-Jezida (el-Bistamije): "Zagazili smo u more na čijim obalama su zastali vjerovjesnici (pejgamberi)": "Mi kažemo: Arifi, gnostici su zagazili u More Božijeg Jedinstva najprije na osnovu dokaza (logike), a zatim su stigli do stupnja osvjedočenja i uvjerenja, a vjerovjesnici su odmah u prvi mah zastali na obali osvjedočenja i viđenja (dakle bez dokaza, jer im oni nisu bili potrebni), a zatim su stigli do onoga o čemu nikakva znanost ne može da dâ opis bilo kakvim izrazom, riječima. Prema tome kraj onoga što su spoznali arifi, gnostici, bio je tek početak onoga što su spoznali vjerovjesnici."[4] *(Kako krasno kazano i razjašnjeno. Prevodilac)*

5) Ebul Hasan Eš-Šazili, radijellahu anhu, rekao je: "Velija, evlija stigne do stepena kada od njega odu, nestanu sve obaveze i zaduženja (po vjerskom osnovu)." Ebul-Mevahib eš-Šazili je odgovorio: "Mi kažemo da velija, Allahov prijatelj, evlija u prvo vrijeme bude opterećen i osjeća tegobu izvršavanja, a kada stigne do cilja, onda u izvršavanju vjerskih obaveza osjeća

---

1) Taha, 50.

2) *Prevodilac Hakaika smatra umjesnim da ovdje navede prijevod i komentar ajeta 50. iz sure Taha: Musa, alejhisselam je odgovorio (jer je upitan: "Ko je vaš gospodar?") "Naš Gospodar (i vaš Gospodar) jeste Onaj Uzvišeni koji je svemu stvorenom (postojećem) dao njegovu sliku, oblik i njegovom stanju odgovarajuće postojanje, tijelo, opskrbu, a svemu živom par (muško i žensko) i sve to učini skladnim i prikladnim za korištenje i dao upute za to." Ovo je prijevod i komentar po tefsiru Merakjibu od Ismaila Ferruh-efendije.*

3) "Letaiful minen", od Eš-Šaranije, sv. I, str. 123.

4) Kavaninu hikjemil išrak ila kjaffetissufijjeti fi džemiil afak, Kanunul velajetil hassati, str. 58.

rahatluk, smirenost i slast, zadovoljstvo, kao što je Alejhisselam rekao Bilalu: »Oraspoloži, daj nam smirenost, rahatluk, o, Bilalu.«[1] A to je cilj ljudi (rahatluk)." *(Krasno! Bilal je lijepo učio ezan, poziv na namaz, pa mu Alejhisselam kaže da on prouči ezan, a da će ih time oraspoložiti. Prevodilac)*

Nadamo se da će poštovani čitalac Hakaika, biti zadovoljan i zadovoljen ovim primjerima i navodima riječi i jasnih izraza svih onih velikih ljudi čije smo iskaze naprijed naveli, pa i ako smatra da se o nekim riječima može raspravljati i ovako i onako, ipak će o tim ljudima lijepo misliti i naći načine da njihove riječi shvati i protumači ispravno, uvažavajući činjenicu da je vjerski dozvoljeno da se tumače riječi Allaha Uzvišenoga i Sunnet Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i riječi šerijatskih prvaka i muhaddisa, i riječi gramatičara i svih drugih stručnjaka.

1) Rivajet imami Ahmeda b. Hanbela u "Musnedu"

VAHDETUL VUDŽUD - JEDINSTVO POSTOJANJA (POSTOJEĆEG), UTJELOVLJENJE, INKARNACIJA I SJEDINJENJE (NAVODNI PANTEIZAM)

Najznačajnije od svega onoga što kritičari sufijske gospode, zbog svog neznanja i ograničenosti, pripisuju, odnosno tovare na sufije, jeste njihova tvrdnja da sufije zagovaraju panteizam, tj. jedinstvo postojanja, spajanje, utapanje i sjedinjavanje (Stvoritelja i onoga što je On stvorio), kao da je Allah Stvoritelj ušao u sve dijelove ovog svijeta, kako u morima tako i u planinama, u pustinjama, u drveću, u čovjeku i životinjama.... itd., odnosno da je stvoreno bît Stvoritelja, tako da sve ono što se nalazi na ovom svijetu, što se osjeća i vidi, da je to u stvari sam Bog Uzvišeni, a On je zaista Uzvišen i to vrlo visoko i daleko od svega onoga *(što ove budale bulazne i budalasaju. Prevodilac)*

Nema sumnje da su ovakve tvrdnje pravo nevjerstvo (kjufr) i ono se doslovno kosi sa vjerovanjem islamskog ummeta (muslimana sunija). Sufije se, kao pravi privrženici islama, tj. njegovog imana, vjerovanja i ihsana (ispravnosti tog vjerovanja), nikako nisu mogle svrstati na ovako nizak stepen zabluda i nevjerstva. Zato objektivan islamski vjernik nipošto ne treba da sufije optužuje i napada zbog ovoga, prije nego što sve dobro ne provjeri i utvrdi činjenično stanje i prije nego što shvati i razumije šta su mislile pojedine sufije kad su nešto kazale, i prije nego što napravi uvid u njihovo istinsko vjerovanje koje su oni izričito, jasno i glasno, otvoreno iznijeli u svojim glavnim knjigama i spisima, kao što su: “El-futuhatul mekjkjijje”, “Ihjau ulumiddin”, “Errisaletul Kušejrijjetu” i druge.

Neki kritičari i napadači na sufije govore: Ova tvrdnja o nevinosti gospode sufija u vezi sa idejom panteizma, spajanja i sjedinjavanja, samo je bježanje od istine ili pristrasna odbrana sufija zasnovana na fanatizmu i pretjeranoj ljubavi, pa zar vi (branitelji sufija) ne možete da donesete kakav ubjedljiviji dokaz o nevinosti sufija u ovom pogledu?

Radi dokazivanja prave istine, sada ćemo navesti nešto od riječi sufija koje će potvrditi njihovu nevinost u pogledu optužbi da su oni panteisti, tj. da zagovaraju sjedinjenje i spajanje sa Stvoriteljem, i njihovo upozorenje svijetu da ne pada u ovakva kriva vjerovanja, iz čega će biti posve jasno da

je sve ono što se njima pripisuje u ovom pogledu samo podvala, podmetanje protiv njih ili je krivo navlačenje, natezanje, tumačenje (te-vil) onoga što je blizu ovakvih izričitih izjava koje su saglasne sa vjerovanjem sunija (vidi naslove: "Podvale na islamske nauke" i "Tumačenja riječi gospode sufija", u ovom djelu!)

Eš-Šarani kaže: "Obožavaoci kipova ne usuđuju se da kažu da su njihovi kipovi (koje obožavaju) samo biće Boga, nego govore: Mi njih obožavamo samo zato da nas oni približe Allahu. Pa kako se onda može i pomisliti da sufije tvrde jedinstvo s Bogom, što zamišljaju kratke (slabe) pameti. To je za sufije nemoguće, Allah je sa njima zadovoljan, jer nema evlije koji ne bi znao (i vjerovao) da je Biće Uzvišenoga Allaha drukčije od bića svega ostalog što postoji, i da Ono izlazi iz okvira znanja svih stvorova o Njemu jer »samo Allah obuhvata (svojim znanjem) sve postojeće.«"[1]

Hulul, spajanje, uzlazak jednog u drugo, tj. sjedinjavanje može da se dogodi među istim vrstama, a Allah nije ista vrsta ni sa čim drugim, da bi mogao da se spaja. Kako može nešto što je vječno po svom postanku da se spaja sa onim što je kasnije postalo, odnosno Stvoritelj sa onim što je stvoreno? Ako je spajanje jedne osobine sa Bićem Allaha, Allah nije nikakva slučajna pojava, a ako je spajanje bitnog elementa sa drugim bitnim elementom, Allah nije ni to. A hulul i ittihad (ulazak jednog u drugo) među stvorenjima je nemoguć, jer dva čovjeka ne mogu da postanu jedan čovjek, zbog različitosti njihovih bića, a još je teže i nemogućnije da se ukloni ta različitost između Stvoritelja i stvorenja, između onoga ko nešto čini i onoga što on čini, između onoga što mora nužno da postoji i onoga što može da postoji i da ne postoji, i što je kasnije postalo i nastalo.

Učenjaci i teoretičari tesavvufa stalno dokazuju i obrazlažu da je neispravna tvrdnja o hululu i ittihadu i upozoravaju da je ta teorija neispravna, pogrešna, pa upozoravaju da se ne pada u takve zablude.

Muhjuddin ibnul Arebi u "Malom akaidu" kaže: "Istiniti Bog je Uzvišen (daleko) od toga da nešto što je kasnije nastalo bude spojeno sa Njim ili da se On sa tim spoji. A u "Srednjem Akaidu" on kaže: "Znaj da po idžmau (konsenzusu svih učenih ljudi) Allah Uzvišeni je Jedan, a stanje (položaj) onoga ko je jedan daleko je od toga da se nešto (bilo što) sa njim spoji, ili da on uđe u nešto, ili da se on sa nečin sjedini."[2]

U poglavlju o tajnama on kaže: "Gnostiku koji je spoznao duhovne istine nije dozvoljeno da kaže: »Ja sam Allah«, makar taj čovjek dostigao

1) "El-Jevakitu vel-dževahiru", od šejha Abdulvehhaba eš-Šaranija, sv. I, atr. 83.
2) "El-futuhatil mekjkijje" po "Jevakitu", I, str. 80.-81.

najveće stepene približavanja (Allahu). Arifi su daleko od ovakvih riječi (oni su isključeni od toga) i ovakav izraz je nepriličan arifu, jer on samo može da kaže: Ja sam sitni Allahov rob i po svojim kretnjama (djelovanju) i po svojim riječima."[1]

U 169. poglavlju (babu) kaže: "Ono što je vječno nikada ne može biti mjesto za ono što je kasnije nastalo i ne može da uđe u ono što je postalo, ne može da se sa njim spoji."

Opet u poglavlju o tajnama kaže: "Ko zagovara hulul, ulazak Boga Stvoritelja u nešto što je On stvorio, taj je bolesnik, jer je zagovaranje hulula bolest koja ne prolazi, a ittihad, sjedinjavanje (Boga sa nečim ili nečega sa Bogom) mogu da zagovaraju samo nevjernici, kao što su i oni koji zagovaraju hulul neznalice i nepozvani da to tvrde."

U istom odjeljku o tajnama on kaže: "Ono što je postalo, što je novo, ne može biti prazno, slobodno od znakova postanka, pa kada bi u ono što je postalo ušlo ono što je vječno (Bog, dželle šanuhu) onda bi bio ispravan stav mudžessima, onih koji tvrde da je Bog tjelesne konstrukcije, jer vječno ne može da se spoji (sa nečim) a ne može da bude ni spojeno."

U 559. poglavlju, nakon duže rasprave, on veli: "Ovo ti pokazuje da svijet nije isto što i Istiniti (Bog) niti se Bog spaja sa svijetom, jer da je svijet isto što i Bog, ili da se Bog spojio sa svijetom, onda Uzvišeni Bog ne bi bio vječan niti bi bio stvaralac." U 314. poglavlju navodi: "Kada bi bilo ispravno da čovjek (kao takav) može da se izdigne iznad svoje naravi čovjeka, i melekj iz svog melekjskog i da se (oni) sjedine sa svojim Uzvišenim Stvoriteljem, onda bi bilo ispravno da se istine ispreturaju i da Bog ne bude Bog, nego da On postane svjetina (nakaza ljudska), a da svjetina postane božanstvo. Tada niko ne bi bio siguran i pouzdan u znanje, u nauku, ono što je nemoguće postalo bi nužno postojeće, i onda se nikada ne bi stiglo do spoznaje istine.[2]

Pisac knjige "Metoda upućivanja", pobijajući pristalice panteizma kaže da mu je Šejh Kjemaluddin el-Meragi rekao: "Sastao sam se sa šejhom Ebul-Abbasom el-Mursijom, učenikom velikog šejha Ebul-Hasana eš-Šazilije, pa sam mu tražio odgovor na pitanje o panteizmu, te sam vidio da on to žestoko osuđuje i zabranjuje da se ide tim pravcem rekavši: »Zar činjenje nečega može da bude samo biće onoga ko to čini?« *(Naravno da ne može. Prevodilac)* "[3]

Ono, pak, što bi u djelima časnih sufija moglo da ukazuje na otvoreni (izričiti) panteizam, to je ili njima podvaljeno (umetnuto u njihova djela),

1) "El-futuhatil mekjkijje" po "Jevakitu", I, str. 80.-81.
2) Isti izvor
3) Es-Sujuti, u "Zborniku fetvi" sv. II, str. 134.

što dokazuje njihovo izričito negiranje ovog neispravnog vjerovanja, ili su neke njihove riječi, u kojima se ne zagovaraju ove neispravne ideje i uvezene tvrdnje, oni, kojima je cilj da ruše tesavvuf, uzeli kao osnov pa im dali pogrešna tumačenja, kako bi mogli da sufije nazivaju nevjernicima, tj. da ih optužuju za nevjerstvo.

Što se tiče onih koji su čvrsti u svom ispravnom znanju, koji su objektivni istraživači, oni su te riječi tih sufija shvatili ispravno, po njihovom zdravom značenju koje se slaže sa vjerovanjem ehlussunneta vel-džemaata, i te riječi sufija tumače saglasno čvrstom imanu i bogobojaznosti sufija.

Veliki učenjak Dželaludin es-Sujuti u svom "Zborniku fetvi" kaže: "Znaj da je u nekim tekstovima pojedinih istraživača naveden izraz »ittihad«, tj. sjedinjavanje, kao njihovo ukazivanje, aluzija, išaret na bit tevhida, Božijeg jedinstva, jer je po njihovom tumačenju riječ ittihad mubâlega (hiperbola) u značenju »jedinstvo«, tevhid. A tevhid jeste spoznaja Jednog Jedinoga. To je onima koji ne razumiju izgledalo kao da ti ljudi (sufije) ono što te neznalice nisu mogle da razumiju žele da kažu onako kako oni to mogu da shvate, pa su to naopako protumačili, pogriješili i zbog toga nastradali..." i onda kaže: "Zato je ittihad po svojoj osnovi neispravno i nemoguće učenje, šerijatski neprihvatljivo, racionalno nemoguće i spoznajno neobično, neprihvatljivo konsenzusom Božijih vjerovjesnika, evlija, i svih sufijskih šejhova i ostalih učenjaka i muslimana općenito. To nije sufijski mezheb, pravac, to su rekli samo zadrti pojedinci, zbog svog nedovoljnog znanja, i zato jer im je Allah dao mali udio u tim znanjima. Zbog toga su oni onda postali slični kršćanima koji za Isâa, alejhisselam, kažu: Njegovo ljudsko sjedinilo se s njegovim božanskim. A koga je Allah svojom pažnjom sačuvao od ovakvih neispravnih razmišljanja, on ne vjeruje ni itihad ni hulul, dakle panteizam, pa ako oni i kažu riječ ittihad, sjedinjenje, oni time misle samouništenje svoga nefsa, bića, prohtjeva, a priznavanje da zaista postoji Istiniti Uzvišeni, Slavljeni (Bog, džellc šanuhu)."

On još kaže: "Nekada se ittihad navodi u značanju: nestajanje suprotnosti, a vječno ostajanje saglasnosti; nestajanje udjela nefsa u dunjalučkim dobrima, a ostajanje želje za dobrima onog drugog svijeta (poslije smrti); nestajanje pokuđenih svojstava, a ostajanje trajno pohvalnih osobina; nestajanje sumnji, a ostajanje čvrste istine; nestajanje nemara (gafleta), a ostajanje trajnog sjećanja (zikjra)."

Dalje kaže: "Ono što je rekao Ebu-Jezid el-Bistami: »Subhani ma eazame šani!« - »Slava meni, velik je moj položaj, čin!« to je ustvari, prenos Allahovih riječi, a tako je i sa onim što je rekao: »Ja sam Istina!« Moguće je

da je i to prepričavanje Allahovih riječi, jer arifi, gnostici, ovim riječima ne misle na hulul i ittihad, spajanje i sjedinjavanje, tj. panteizam, jer je to nemoguće kod pametnog čovjeka, pogotovu onih koji su (od Allaha) odabrani otkrićima (posebnih duhovnih istina), čvrstih spoznaja i osvjedočenja.

Ne može se zamisliti da bi takvi razumni ljudi, odabranici svoga vremena, poznati kao učenjaci koji čine samo dobra djela, kao borci za istinu, i kao čuvari granica Šerijata, mogli da padnu u grešku hulula i ittihada, kao što su kršćani pogriješili u svojim mišljenjima o Isau, alejhisselam.

To je u islamu nastalo kao posljedica djelovanja neznalica koji su se pravili sufijama. Što se tiče učenih arifa, istinoljubaca, oni su čisti od toga.

Sujutija dalje kaže: "Ukratko riječ »ittihad« je opća imenica, koja se upotrebljava u negativnom smislu što je brat hulula (ista misao), a to je nevjerstvo. Terminološki ta riječ se upotrebljava i mjesto fenaa, nestajanja, samouništenja, što čine sufije, a u terminologiji ne mora biti neka posebna preciznost, jer nikome se ne može zabraniti da jednu riječ upotrebljava sa njenim ispravnim značenjem na mjestu gdje Šerijatom nije zabranjena takva upotreba te riječi. A kad bi to bilo zabranjeno, onda niko nikada ne bi mogao da izgovori riječ ittihad, a ti znaš da kažeš: između mene i mog druga povećalo se jedinstvo.

Jer, muhaddisi (islamski tradicionalisti), fukaha (islamski pravnici), nuhat (arapski gramatičari) i drugi, mnogo puta su upotrijebili riječ ittihad (jedinstvo, sjedinjenje) u smislu islamske tradicije, u šerijatskom pravu i arapskoj gramatici. Tako tradicionalisti kažu: jedinstvo izvora hadisa; pravnici kažu: ista (jedinstvena) vrsta stoke; gramatičari vele: gramatički faktor, činilac je jedinstven i po izgovoru i po značenju.

Navođenje slučajeva gdje sufije upotrebljvaju riječ »ittihad« znači da oni time misle na značanje fenaa, duhovnog nestajanja, što je zapravo »poništenje«, brisanje samog sebe, svog bića, a priznavanje da sve pripada Allahu Silnome, Slavnome. Nije to ono značenje koje zaslužuje pokudu i od kojega se ježi čovjekova koža (podilazi ga jeza). Na to je ukazao moj sejjid Ali Ibni-Vefa, pa u svojoj kasidi kaže:

> Misle ljudi da sam ja ušao i sjedinio se,
> a moje srce je prazno, slobodno od svega drugog osim
> »tevhida« (vjerovanja jedinstva Božijega).

Time on poriče sjedinjavanje (s Bogom) u smislu ulaska u Njegovo Uzvišeno Biće. U drugom stihu on kaže:

A tvoje znanje da sve pripada Meni, da je sve Moje,
to je značenje koje se zove »ittihad« (sjedinavanje).

On navodi da smisao riječi ittihad, kada je navode sufije, znači da oni smatraju da sve pripada samo Allahu, dželle šanuhu, i da je to napuštanje svoje volje, svoga htijenja pred voljom Allahovom, znači kretanje po mjestima koje je odredila Njegova odredba (sudbina, kader), bez pogovora i prigovora, bez žalbe i kuknjave, znači nepriznavanje bilo šta nekom drugom osim Njemu."[1]

Eš-Ša'rani od mog sejjida Ali b. Vefa-a, Allah ga pomilovao, prenosi njegove riječi: "Gdje je navedena riječ ittihad u djelima ljudi (sufija) tu se misli na utonuće roba (čovjeka) u volju Istinitoga, Uzvišenoga, kao što se rekne: Između tog i tog (čovjeka) je jedinstvo, kada svaki od njih čini ono što želi drugi."[2] *(Zatim je naveden stih koji je malo prije citiran, pa ga mi nećemo ponavljeti. Prevodilac)*

Učenjak Ibni-Kajjim el-Dževzijje u svom djelu "Medaridžus - salikjin" kaže:

"Treći stepen od stepena fenaa, jeste stepen fenaa elite evlija (velikih evlija), i imama, odabranih ljudi, jeste nestajanje, odricanje od volje, sa osjećanjem nestajanja roba (prema Gospodaru Bogu), nestajanje želje za bilo čim drugim osim za Njim, kretanje pravcem koji vodi spajanju sa Onim koga taj čovjek želi i sa kojim je zadovoljan, utapajući se u volju Voljenoga (Allaha, dželle šanuhu) bez svoje volje, bez obzira na volju svih drugih osim Njega. Tada je taj sjedinio svoju volju sa voljom Voljenoga, mislim svoju vjersku volju, a ne svoju egzistencijalnu i sudbinsku volju. Tako je njihova volja (volja roba i Rabba) postala jedna....."

Zatim autor kaže: "Po logici ittihad i ne može biti ništa drugo nego ono što je rečeno i može biti još jedinstvo u znanju i želja za dobrom (hajr), pa dva htijenja i dvije poznate činjenice postaju jedno, iako ta dva htijenja i ta dva znanja i te želje za dobrom nisu iste. Zato cilj ljubavi (mehabbeta) jeste ittihad, sjedinjavanje volje onoga ko voli, u volji, u onome što želi Voljeni. Ovaj ittihad (jedinstvo, sjedinjenje) i ovaj fena (nestajanje) jeste ittihad (jedinstvo) odabranih muhibba, onih koji vole, i ono je njihov fena.

Oni su nestali obožavajući Voljenoga, a ne obožavajući ništa drugo osim Njega, nestali su u strahu od Njega, i u nadi u Njega, u oslanjanju na Njega, tražeći pomoć od Njega i moleći Njega da ga (onoga koji voli Njega) sačuva od ljubavi prema bilo čemu drugim osim prema Njemu!

1) Zbornik fetvi od Es-Sujutije (umro 911. h.god.), svezak II, strana 134.
2) El-Jevakit, sv. I, str. 83.

Ko istinski fena shvati ovako, on sve i svakog voli samo u ime Allaha, a i mrzi nešto u ime i radi Allaha, ne prijateljuje ni sa kim iz nekih drugih razloga, nego u ime Allaha, niti koga smatra neprijateljem osim radi Allaha, ne dijeli i ne daje nikom ništa osim u ime Allaha, ne uskraćuje, ne sprečava ništa, osim samo u ime Njega, ne želi ništa drugo nego Njega, ne uzda se ni u koga drugog osim u Njega, ne traži pomoć ni od koga drugog osim od Njega. Stoga i njegov vidljivi din i njegova skrivena vjera je samo u ime Allaha. Takvom čovjeku su Allah i Njegov Poslanik draži od svega drugoga, on ne voli one koji su neprijatelji Allaha i Njegovog Poslanika, makar mu oni bili i najbliža rodbina (stih):

On ne voli one koji ne vole ko god su oni,
pa makar bili i voljeni (koje treba voljeti).

Bit ovog fenaa jeste zamjena svojih prohtjeva za zadovoljstvo svoga Gospodara Uzvišenoga i za Njegova prava (od nas ljudi), a zbir svega ovoga jeste svjedočenje (šehadet) da nema drugog Boga osim Allaha, kako svojim formalnim znanjem tako i duševnom spoznajom (osjećanjima), kako praksom tako i svojim cjelokupnim stanjem, svojim namjerama. Ovo svjedočenje (šehadet) sadrži i fena i beka (nestajanje i vječno postajanje) kroz sva ova negiranja (sebe) i potvrđivanja Božijeg Bića, pa čovjek nestaje jer ne priznaje ništa kao božanstvo, ni svojim znanjem ni svojim priznanjem ni svojim obožavanjem, a postaje vječan jer za Boga priznaje Jedinoga (Allaha). Stoga je ovo stvarni fena (nestajanje) i ovo je beka (vječno postojanje), a to je bit tevhida koji su svi Božiji Poslanici dokazivali i zagovarali, Allahov salavat svima njima. Ovo su sadržavale sve objavljene knjige, zbog ovoga je stvoreno sve što je stvoreno, zbog ovoga su objavljeni svi Šerijati (božanski zakoni) na ovome je baziran ulazak u Džennet, na osnovu ovoga utemeljeno je cjelokupno stvaranje i sve Božije odredbe." Zatim autor nastavlja: "Ovo je mjesto gdje su zapali u grešku mnogi (filozofi) pristalice (slobodne) volje (čovjeka), a ostali ispravni oni koje je sačuvao Allah, jer On je Onaj koji pruža pomoć, upućuje i čuva (koga hoće)."[1]

Na drugom mjestu isti autor kaže: "Ako čovjek bude imao ploda od svog uzvišenoga fenaa, tj. nestajanja vlastitog htijenja, onda u njegovom srcu ne ostaje nikakvo drugo htijenje koje bi bilo u sukobu sa njegovim vjerskim, šerijatskim, pejgamberskim i kur-anskim htijenjem, jer su dva htijenja spojena u jedno, pa volja Rabba, Gospodara, postaje prava volja roba,

1) Menazilus-sairin šerhu medaridžus-salikjin, od Ibni-Kajima el-Dževzije (umro 751.h.god.) sv. I, str. 90.-91.

čovjeka, i ovo je bit istinskog mehabbeta (ljubavi). Ovako biva ispravni, istinski ittihad, sjedinjenje, jer je to sjedinjenje voljâ, a ne onih koji imaju te volje, niti u samoj volji."[1]

I pored svoje (ideološke) borbe protiv časnih sufija, i iako im je on žestoki protivnik, ipak Ibni-Tejmijje njih brani od potvora da oni zagovaraju ittihad (kao egzistencijalno sjedinjenje sa Bićem Boga Uzvišenoga), pa njihove riječi tumači posve ispravno i saglasno sa ehlussunetom vel-džemaatom. U Zbirci svojih poslanica on kaže: "A što se tiče pjesnikovih riječi:

Ja sam Onaj koga volim,
a Onaj koga ja volim jeste ja.

ovdje pjesnik misli na duhovno (meanevi) sjedinjenje, kao što se dvoje zaljubljenih sjedinjuju u ljubavi, jer jedno od njih voli onô što voli onô drugô a ne voli onô što ne voli onô drugô, govore jedne misli, i čine jednaka djela. To je međusobna sličnost i podudarnost (u svemu), ali nije to sjedinjavanje njihovih tijela, njihovih bića i osoba, jer kada jedno uroni u svog ljubljenog, onda ne vidi sebe, jer izgubi svoje postojanje u postojanju onog drugog, koga voli, kao što kaže pjesnik:

S Tobom sam nestao od samog sebe,
Pa sam pomislio da si Ti ja!

To je usaglašenost, prihvatljiv ittihad (sjedinjavanje)."[2]

Ukratko, vudžud (postojanje) dvostruko je, dvojako: postojanje vječnoga u prošlosti, i to postojanje je logički nužno, vadžibul-vudžud, a to je Istiniti Uzvišeni Bog, pa i On kaže: "(To je tako zato) jer je Allah Istiniti (Bog)"[3], tj. On zaista postoji, Njegovo postojanje je nepobitno, istinito, a drugo postojanje je moguće, pojavno, a to je postojanje svega drugog osim Njega (Boga), ako je to kasnije nastalo i postalo.

Izraz vahdetul vudžud (jedinstvo postojanja) - da postoji samo Jedan, a to je Allah, može da ima dva značenja: jedno je istina, nije nevjerstvo, a drugo je nevjerstvo, pa zato se, teoretičari jedinstva postojanja, svrstavaju u dvije grupe.

1) Prva grupa su oni koji pod tim izrazom misle da je to jedinstvo Boga i stvorenja i da u svemu postojećem nema ništa drugo osim Boga, da je sve On, da je On sve, da je On bit svih stvari, i da u svemu postoje dokazi koji

1) Menazilus-sairin šerhu medaridžus-salikjin, od Ibni-Kajima el-Dževzije
2) Zbirka poslanica, od Ibni-Tejmijje, str. 52.
3) El-Hadždž, 62.

upućuju da je to On lično, osobno. Ovakva razumijevanja su pravi kjufur (nevjerstvo), najteža zabluda, kao neistina jevreja, kršćana i idolopoklonika.

Sufije žestoko poriču ovakve stavove, za onoga ko ih izgovara izdaju fetve da je on nevjernik i upozoravaju narod da se čuva druženja sa ovakvim osobama.

Gnostik Ebu-Bekjr Benani kaže: "O, brate, čuvaj se, budi posve oprezan naspram druženja sa onim ko govori: »nema tu ništa drugo osim Allaha«, a popustljiv je prema svojim željama i prohtjevima, jer je to čisto nevjerstvo, jer, ako gnostik, duhovni čovjek, ispravno kroči po Šerijatu, a čvrsto je u duhovnoj istini, i izgovara: »tu je samo Allah«, on tim riječima ne želi da obara Šerijat, da zanemaruje šerijatske obaveze (dužnosti), sačuvaj Bože, da bi to bila njegova namjera."[1]

2) Druga grupa su oni koji govore da je neispravno i da je nevjerstvo ono što je navedeno (tj. da je Stvoritelj isto što i onô što je On stvorio) *(da su, dakle, jedno. Prevodilac)*, ali oni tvrde da je postojanje stvorenog samo pojava, refleks, a da to, ustvari, ne postoji, da ne može ni da šteti ni da koristi, jer stvoreno samo po sebi ne postoji, ono propada, nestaje svakog trena, jer Uzvišeni kaže: "Sve propada osim Njegovog (Allahovog) Bića."[2] Njegovo postojanje dokazuje i pokazuje Njegovo stvaranje i Njegovo pružanje pomoći (stvorenjima), jer sve postojeće postoji uz Njegovo postojanje, a poništeno je, nestaje Jedinstvom Njegovog Bića. Sve to održava (da ne nestane) tajna Njegove samostalnosti u svemu tome.

Ova grupa se dijeli na dva dijela:

Prvi su oni koji ovakav stav drže kao osnovu svoga vjerovanja (i'tikada) i dokaza, a zatim kao čvrstog vjerovanja i ubjeđenja, pa sve to potvrđuje i ojačava njihovo vjerovanje i oni se utapaju u dokaze nura tevhida, monoteizma, pa zanemaruju, samoponištavaju sami sebe. Pa kako onda da priznaju postojanje nečeg ili nekog drugog (kada ne priznaju ni da oni sami postoje)! Uz uslov da ovakvi ljudi ispravno izvršavaju (sve) odredbe Šerijata Allaha Uzvišenoga, taj njihov stav je ispravan.

Drugi su oni koji misle da su ovo sve samo razglabanja posredstvom riječi i jezika, pa zapadaju u zabludu izgovarajući te izraze, formule, i čvrsto se držeći vjerskih oznaka (kapa, odjeća i sl.), a daleko su od osvjedočenja o postojanju Istinitoga (Boga, dželle šanuhu) i istine o Njemu. Zato često kod takvih ljudi Šerijat ima malu vrijednost i značaj, jer oni uživaju u slastima tih riječi koje izgovaraju, pa onda zapadaju u grešku jer govore da je Šerijat specifičnost samo za one koji su u zabludi (neznalice), a da je hakikat ono

1) "Medaridžus sulukj", od Benanija (umro 1284.h.god.)
2) El-Kasas, 88.

što odlikuje ehli-irfan, one koji su duboko spoznali duhovne istine. Tako mi života, ovo je očiti grijeh i laž, potvora, jer postoji samo Šerijat i stanje ihsana, ispravnog vjerovanja!

Nakon svega, za (pravog) sufiju je najbolje da izbjegava riječi i izraze koji su nejasni, neprecizni, iz kojih može da se razumije nešto sumnjivo kako ljudi o njemu (takvom sufiji) ne bi imali nepovoljno, pogrešno mišljenje ili kako ne bi mogli njegove riječi tumačiti suprotno onome što je on mislio da kaže. Naime, mnogo je nevjernika i uljeza u tesavvufu koji su izgovarali ovakve sumnjive, nejasne riječi i izraze iskazujući tako svoja unutarnja pogrešna vjerovanja i da bi time učinili, proglasili dozvoljenim ono što je, inače, (po islamu) zabranjeno i da bi opravdali svoje negativnosti i greške koje čine, pa je u njih pomiješana istina sa neistinom. Tako pravi vjernik može da bude optužen za grijeh prevrtljivog pokvarenjaka.

Zato sufije i svoje unutarnje spoznaje i svoje vanjsko poznavanje ograđuju svijetlim Šerijatom (šerijati garra) i svojim učenicima preporučuju da se strogo pridržavaju Šerijata, kako svojim riječima tako i svojim djelima, svojim stanjima (ponašanjima, vladanjima). Kod njih (kod sufija) to su vrata ulaska *(u La mekjan, Prevodilac)*, to je ispravno i zdravo stizanje do visokog cilja. Ko skrene, odustane (od ovih pravila) on će propasti. Riječi sufija o pridržavanju Šerijata već su navedene ranije u ovoj knjizi (vidi poglavlje: "Hakikat i Šerijat")

Na kraju mi kažemo: Ovi citati i navodi poznatih učenjaka i samih sufija časnom čitaocu otkrivaju i dokazuju da su sufije čisti od svega onoga što im se pripisuje, a to je da oni zagovaraju panteizam, jedinstvo egzistencije, "vahdeti vudžud" i sl. Njihove riječi mogu se shvatiti i tumačiti posve saglasno sa Šerijatom i onim što uči ehlussunnet vel-džemat o svom ispravnom i zdravom vjerovanju. Sufije nisu ove spoznajne darove dali nizašto drugo nego da ljudi prihvate učenje Kur-ana i Hadisa. Oni su stvarno ljudi prvih generacija (selefa) koji su bili ispravni vjernici (Allah je sa njima zadovoljan), koji su se pridržavali uputa Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, pa su tako postali spašeni, pa su njega, sallallahu alejhi ve sellem, potpuno slijedili i tako stekli Allahovo zadovoljstvo i sreću na oba svijeta. Jer:

"Ko se bude u potpunosti pokoravao Allahu i (Njegovom) Poslaniku bit će sa vjerovjesnicima, iskrenim vjernicima, mučenicima (šehidima) i dobrîm ljudima - koje je Allah obasuo svojim nimetima (blagodatima), a ti su najbolje društvo."[1] *(Daj, Bože, da budemo među njima. Prevodilac)*

1) En-Nisa, 69.

IZMEĐU SUFIJA (ISTINSKIH) I ONIH KOJI SE NAZIVAJU SUFIJE (TAKOZVANE SUFIJE)

Tesavvuf kaljaju poneki ljudi koji se kite njegovim nakitom, odjećom, formom, i ubrajaju se u sufije, a, ustvari, blate ga svojim riječima, svojim djelovanjem i svojim ponašanjem.

U želji da poslužimo istini, dužni smo da pokažemo razliku između takozvanih sufija (derviša) i pravih, iskrenih sufija, poznavalaca duhovnih istina, a naročito imama, predvodnika pravih sufija, koji su postigli visoke položaje i u vjerovanju, i u bogobojaznosti i u vjerskoj opreznosti, pa ostvarili velika djela u pogledu islamskog morala i vladanja i vjerovanja, te poziva ka Allahu Uzvišenome, u različitim vremenima i mjestima. Naša je obaveza, dužnost, da malo zastanemo, kao ljudi koji se pridržavaju Šerijata i njegove vjere, i da kažemo: velika je razlika između tesavvufa i sufija. Onaj ko se deklariše kao sufija, a čija praksa odudara od principa tesavvufa, ne može predstavljati tesavvuf isto kao što musliman svojim ružnim djelima ne može predstavljati dini-islam.

A zar u Šerijatu, zakonu Istine i Vjere, može biti da susjed bude odgovoran za nepravdu (zulum) koji čini njegov susjed? Da, dakle, i islam ponese odgovornost za greške muslimana, iako je islam u svojoj biti (teoriji) čist od svega toga (negativnog što čine muslimani?!). Zar da se čistim, pravim sufijama pripišu greške koje čine iznimni derviši, takozvane sufije?

Osuda pojedinih učenjaka nekih iznimnih postupaka koji se pripisuju sufijama ide na adresu tih zaguljenih, takozvanih sufija, pa su sufijski muršidi često upozoravali na to.

Tako Ahmed Zerruk u svojim "Pravilima tesavvufa" kaže: "Zbog tih zaguljenih, takozvanih sufija, na koje pada osuda akaidologa i fikskih stručnjaka, a čije se riječi odbacuju i djela ne prihvataju, ne ostavlja se utvrđeni pravac istine samo zato što takvi tvrde da mu pripadaju i u njemu se pojavljuju."[1]

U svakoj grupi ljudi do Sudnjeg dana nalazit će se i dobro i zlo. Tako ni sve sufije nisu jednake, kao što ni svi alimi (učenjaci), ni šerijatski pravnici, ni svi muderrisi, predavači, profesori, ni sve sudije (kadije), ni svi trgovci, ni

1) Pravilo 35., str. 13.

svi zapovjednici nisu jednaki. Jer, u svakoj grupi nađe se i dobrih, ali i još boljih, ali i pokvarenih, i još pokvarenijih ljudi. Ovo je posve jasno i o ovome kod većine ljudi nema sumnje.

Upoznaj istinu, pa ćeš upoznati i njenog nosioca. Ljudi se poznaju po istini, a ne istina po ljudima.

I mi osuđujemo sve ono što su učenjaci osudili kod ovih takozvanih sufija koji odstupaju od općih pravila. A što se tiče onih koji se u cijelosti pridržavaju Kur-ana i Hadisa, koji su na ispravnom putu Allahovog Šerijata, mi slijedimo njihova djela, a tebi, o, čitaoče, skrećemo pažnju na poglavlje u kome smo izložili svjedočenja, uvjerenja učenjaka islamskog ummeta, zajednice, od najstarijih do najsavremenijih, o tesavvufu i njegovim sljedbenicima!

NEPRIJATELJI TESAVVUFA

Oni koji napadaju islamski tesavvuf, navaljuju na njega, optužuju ga za razne laži i neistine, za skretanje i odstupanje (od Šerijata), na to su potaknuti svojom mržnjom, izvornim neprijateljstvom prema islamu, ili to čine zbog neznanja koje ne dozvoljava da oni ispravno shvate bit tesavvufa.

1) Prvu grupu (neprijatelja tesavvufa) čine neprijatelji islama, a to su nevjernici i orijentalisti i njihovi prirepci i trabanti koje producira zlonamjerno kršćanstvo i mrski kolonijalizam, koji zbog svoje mržnje kritikuju islam, ruše njegove temelje (tvrđave), obezvređuju njegove znakove i simbole te siju otrov nesloge i suparništva u redove njegovih sinova (muslimana).

Sve ovo je otkrio gospodin Muhammed Esad u svojoj knjizi "Islam na raspuću" u poglavlju "Avet krstaških ratova".[1]

Ovi napasnici su se posvetili tome (zatvorili u itikjaf radi toga) da proučavaju, studiraju islam, i to što detaljnije i sveobuhvatnije, kako bi što bolje spoznali njegovu snagu, pa da bi znali na koja vrata da se uvuku i kojim putem da krenu kako bi stigli do svojih nepoštenih ciljeva i rezultata svojih zlih namjera.

Najpoznatiji od tih pisaca jesu: Nikolson (R. Nicholson /Englez/), Goldcier (I. Goldziher /Jevrej/), Masinjon (L. Massignon /Francuz/) i drugi. *(Ima ih mnogo. Prevodilac)*

Neki put oni proturaju otrov kao masnoću, da pomaste islam, pa u nekim svojim knjigama hvale islam, kako bi stekli povjerenje čitalaca, a kada oni budu sa njima zadovoljni, oni onda svoj govor preokrenu, pa izražavaju sumnje u islamsko vjerovanje (akaid) i srca tih čitalaca napune neistinama, lažima i podvalama islamu.

Drugi put se pojavljuju kao strogi, pravi, čisti, neutralni naučnici i istraživači, ili "oblače odjeću" onih koji vode brigu o islamu i prave se da plaču za njegovom zaostavštinom (naslijeđem), pa onda vrše žestoke napade na tesavvuf, jer su spoznali da je to duh islama i njegovo živo, pulsirajuće srce. Onda tvrde da je to preuzeto iz jevrejstva ili iz kršćanstva ili budizma.

---

1) Autor je porijeklom Nijemac, po imenu Leopold Weiss. Prigrlio je islam i uzeo ime Muhammed Esad. Sada prevodi Kur-an i Buharijin Sahih na engleski jezik.

i ljude tesavvufa sumnjiče za nevjernička vjerovanja, za pogrešne i odstupajuće misli, kao što su optužbe za panteizam, jedinstvo postojanja, jedinstvo vjerâ i drugo.

Nismo mi kivni na njih zbog ovoga, jer oni su lukavi neprijatelji, pa ne ulazimo u detaljno pobijanje njihovih podvala, jer znamo šta oni žele, šta im je namjera, i da je ona gadna.

Ali mi se nerviramo, mi se čudimo, i iznenađujemo itd., što neki ljudi tvrde da pripadaju islamu, a prihvataju mišljenja i stavove ovih okorjelih, zaguljenih neprijatelja, naročito kritike islama i to po njegovom duhu i osnovnom dijelu, a to je tesavvuf.

Pa da li je onda ispravno da jedan pametan, zreo i normalan musliman riječi neprijateljâ, koji kao nevjernici zlonamjerno navaljuju, prima i prihvata kao valjan dokaz za kritiku njegove braće vjernika? Slava Tebi, ja Rabbi, ali ovo je velika podvala i potvora, veliki grijeh.

Kada bi ovi orijentalisti bili iskreni u svojoj odbrani islama, iskreni u svojoj tvrdnji da oni time žele da očiste islam od raznih natruha, i da to čine iz ljubavi prema islamu, zato što ga vole, zašto onda neće da ga prigrle, prime kao svoju vjeru? Zašto ga ne uzmu za osnov svoga života?

2) Što se tiče druge grupe kritičara tesavvufa (a to su džahili, neznalice) oni ne poznaju bit (hakikat) islamskog tesavvufa i ne prihvataju ga od njegovih iskrenih sljedbenika i poštenih poznavalaca, nego ga posmatraju sa visine, iz daleka, ne ulazeći detaljno u njegovo upoznavanje i objašnjavanje. Oni se dijele na grupe:

a) jedna grupa su oni koji svoja mišljenja o tesavvufu formiraju po djelima i postupcima pojedinih uljeza u tesavvuf, takozvanih sufija koji kvare sliku tesavvufa, a ne prave razliku između pravog, istinskog i čistog tesavvufa i između natruha što se javljaju u praksi a potiču od tih uljeza među sufije, koje nemaju nikakve veze sa islamom. (Vidi poglavlje: "Sufije i takozvane sufije" u ovoj knjizi!)

b) druga grupa džahila su oni koji sve podvale ubačene u djela (knjige) časne gospode sufija prihvataju kao istine, bez provjere i ispitivanja njihove istinitosti (vidi: "Podvale tesavvufu", u ovoj knjizi!) ili oni ono što piše u sufijskim djelima pogrešno razumiju, ne shvataju ono što se željelo kazati, pa to natežu i tumače onako kako oni to shvataju, sa visine sa koje to gledaju svojim ograničenim znanjem ili svojim posebnim željama, a da ne obraćaju pažnju na jasne riječi sufija, koje ne izlaze iz granica Šerijata i koje to osvjetljavaju čistim i jasnim stavovima, otkirivajući time tumačenje

nedovoljno jasnih riječi i izraza (vidi: "Tumačenja riječi sufijskih prvaka", u ovoj knjizi).

Oni su slični onima u čijim srcima su sklonosti ka zabludama. Njihova su srca bolesna pa nedovoljno jasne kur-anske ajete uzimaju i tumače po svojim željama, strastima, i sklonostima ka izvrtanju, a da se ne obaziru na ostale kur-anske ajete koji su posve jasni i koji objašnjavaju i obasjavaju značenja ovih manje jasnih ajeta i njihove ciljeve koje žele da saopće. O njima Istiniti Allah kaže: "On je onaj koji je tebi objavio Knjigu (Kur-an) u kojem imaju jasni, čvrsti ajeti, dokazi, znaci, i oni su osnova te Knjige. Drugi ajeti su manje izričiti, pa onî čija su srca naklonjena skretanju slijede ono što je manje izričito želeći da time izazovu smutnju i da daju svoja tumačenja..."[1]

Zbog svega ovoga, da stvar džahilima, ahmacima, zlonamjernicima, napadačima, kritičarima ne bi bila komplikovana, učenjaci tesavvufa su svoja učenja o svom vjerovanju kazali posve glasno i jasno i ta učenja se ne udaljuju od mezheba, pravca ehlussunneta vel-džemaata. *(Tako je! Prevodilac).*

Jedan od njih je šejh Muhjuddin, Allah je sa njim zadovoljan. On je svoje vjerovanje jasno i opširno iznio u sadržaju svoje knjige "El-futuhatul mekjkjijje" ("Mekjkjanska otkrovenja"). Tako isto je učinio i El-Kušejri u svojoj "Er-Risaletu" i drugi autori.

c) Treća grupa (neprijatelja tesavvufa) jesu oni zabludjeli zaguljenici koji od orijentalista preuzimaju njihovo obrazovanje, kulturu, znanja, kao što smo prije objasnili, pa na tome grade svoje tvrdnje i laži, kao da su to svete istine o kojima se ne može diskutovati i raspravljati, ili kao da je to sama objava od Mudroga, Hvaljenoga (Allaha, dželle šanuhu).

Njima ne pomaže ni njihova oštroumnost, talenat, bistrina uma i razmišljanja, da shvate da orijentalisti žrtvuju sebe, i svoju civilizaciju čine vojskom za rušenje islama i to izobličavanjem, nakaženjem njegovih obilježja, temelja, i udarajući svojim kritikama uporno na njegov duh i osnov (a to je tesavvuf).

Ali, zaista je ovaj islamski ummet (vjerska zajednica muslimana) uvijek imao (pa i sada ima) grupe, skupine ljudi koji su na pravom putu, pa im ništa ne mogu da naude oni koji bi željeli da to učine, sve dok ne dođe Allahov emer (naredba, zapovijed), pa makar se kao jedna porodica iskupili svi neprijatelji (islama i tesavvufa).

Ovi ljudi pozivaju na pravi put onê koji su zalutali, dobro podnose uvrede od neprijatelja, Allahovim Nurom (svjetlošću) obasjavaju zabludjele

1) Ali Imran, 7.

ljude koji ne vide (istinu). Ovi ljudi se drže ispravnog puta uputom Časnog Vjerovjesnika, salavatullahi ve selamuhu alajhi, pa oni imaju njegovo svjetlo, koje im obasjava put u svim vremenima i vjekovima.....

(Bravo, bravo, autore Hakaika, bravo Abdul-Kadir Isâ! Kazao si mnogo onoga što je trebalo da se kaže o neprijateljstvu prema tesavvufu i islamu. Ali moglo bi se kazati još mnogo toga. Tako npr. ja, prevodilac Hakaika na bosanski jezik, mislim da mnogo tih neprijatelja ne razumije ove terminološke izraze sufija, nego ih shvaćaju doslovno, pa ih to navodi na pogrešne antiislamske stavove itd. Prevodilac, derviš h. Ahmed Nuruddin tj. Ahmed b. Omer b. Hasan b. Mehmed Mešić).

KRAJ (EL-HITAM)

Valjda si ti, o, čitaoče, kada si pročitao ovo što su ovi imami, kao zastavnici, rekli o istinskom tesavvufu[1], uspio da upoznaš tesavvuf onako kako su ga oni opisali i da zaploviš njegovim čistim područjima, da postaneš pobožan u mihrabima (islama), da veličaš Allaha (tesbih) u Njegovim nurovima (svjetlostima), da se uzdigneš na Njegov mi'radž, pa da budeš jedan od ovih sufija na koje se možemo uglêdati, jer su oni od Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, naslijedili savršeni miraz (nasljedstvo), a to je da su upoznali Allaha Uzvišenoga, da pozivaju Allahu (u islam) po uputi Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, pa je on njihov (glavni) imam u svim njihovim situacijama. Njihova glavna karakteristika jeste da oni poznaju (i priznaju) Allaha Uzvišenoga, da je njihov nakit pobožnost Allahu, njihova oznaka je bogobojaznost, a samô istina, prava istina, jeste njihova tajna. Svakog časa oni dobivaju povišicu pomoći Allahove dobrote, a plamen njihove čežnje (za Allahom) rasplamsava se i viče: "Ima li još (hel- min mezid)?!"

U ljubavi prema svome Gospodaru (Allahu, dželle šanuhu) sufije se utapaju, tonu, nestaju, smatraju se nepostojećim, posve se predaju. Oni žive uz Njegov zikjr i dove (munadžate, molitve) Njemu, pa zato: On njih podučava, On njih čisti, On njih odgaja, On njih odabire (nad ostale), On njih voli, On je sa njima zadovoljan (ne ljuti se na njih), On njihovim srcima otvara nebesko kraljevstvo, On njima pokazuje čudesa i krasote svega što je On stvorio, On im prikazuje ljepote svoje moći, tajne Svoga stvaranja, On na njih prosipa svoje darove (hedijje), Svoja davanja znanja i svih užitaka.

Zato je jako potrebno da svi mislioci, teoretičari, istraživači Istine, prodiskutuju o tom islamskom nasljedstvu koje su njihovi preci kao amanet (pohranjenu stvar) ostavili u njihovim rukama (da to čuvaju), kao amanet (obavezu) na njihovim vratovima, pa da oni to preuzimaju od onih koji su to do sada ispravno čuvali, da to ispravno cijene i vrednuju, i da to onda očiste od svih nedostataka koji mute njegovu bistrinu ili ga bacaju tamo gdje nije mjesto za njega.

1) *Misli se na "Svjedočenja" koja su u bosanskom prijevodu stavljena na početak knjige. Opaska urednika*

Pa ima li misli velikodušnih nosilaca zdravog gledanja, ispravnog razmišljanja i jakog pera da se udube, da se natjeraju, da se nakane, da krenu sa sufijskim karavanom, dok ne stignu do njegovog slatkog pojila *(gdje se pije "slatka voda" - Prevodilac)*, pa da iz tesavvufa otklone (unište) one zablude i vanjske uticaje u njemu, kao što su učenjaci hadisa ukazali na lažne hadise u toj oblasti, kao što su komentatori Kur-ana u tefsiru ukazali na israilijjat, tako da svaki tražilac istine u tesavvufu nađe tu istinu zdravu i ispravnu, i da zna da može da je odvoji od svega onoga što nije istina. Samo je Allah onaj koji upućuje na pravi put i daje uputu, a "naša posljednja dova jeste: Hvala Allahu Gospodaru svih svjetova!"

(To pero koje autor Abdulkadir Isâ traži jeste upravo njegovo pero i ova njegova knjiga koju derviš Ahmed Nurudin, nakšibandija, uz pomoć svojih murida, prevede na bosanski jezik u mjesecu ševvalu 1414.h./mart 1994 m. godine. Vel-hamdu lillâhillezî hedânâ li hâzâ ve mâ kjunnâ li nehtedije levlâ en hedânellâh! A.M.)

NAŠ ŠEJH MUHAMMED EL-HAŠIMI, RAHIMEHULLAHU TEALA

Evo, raduje me da na kraju ove rasprave istaknem i naglasim dobrotu našega šejha, odgajivača (ljudi), velikog poznavaoca Allaha Uzvišenoga, muršida, vjerskog vodu, mog sejjida (gospodina) Muhammeda el-Hašimiju u pogledu njegovog donošenja u ovu zemlju i u ovaj grad ovih duhovnih učenja i značenja i Rabbovih Istina, o kojima nam on govori, i o otjelovljenju, praktičnom sprovođenju, o čemu nam govore duše njegovih murida i učenika i o tome nam svjedoče njihovi životi koji su puni zikjrullaha, sjećanja i spominjanja Allaha i Njegovog istinskog obožavanja. O tome svjedoče i njegovi savremenici, visoki učenjaci. Zato svoju knjigu (Hakaik - Istine o tesavvufu) završavam ugodnim sjećanjem na njega, šejha Muhammeda el-Hašimiju i donosim nekoliko podataka o njegovom urednom životu.

Njegovo rođenje

Profesor, veliki muršid, duhovni učitelj, moj gospodin Muhammed el-Hašimi, Allah je posvetio njegovu tajnu (grob), rodio se od dobrih roditelja. Oboje su iz ehli-bejta, potomstva porodice Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem, jer se njihovo porijeklo veže za El-Hasana sina Alije, radijellahu anhuma. Rodio se u subotu 22. ševala 1298.h.god./1887.m.god. u gradu Subede koji pripada gradu Tilimsani, a to je jedan od najpoznatijih gradova u Alžiru. Otac mu je bio učen čovjek i kadija u tri grada, a kada je umro, ostavio je malu djecu, među kojima je najstarije po godinama bio šejh (Muhammed). Neko vrijeme je bio u društvu sa učenim ljudima (nerazdvojan), pa je u njihovom radu nalazio načina da poveća (svoje) znanje. Iza toga je sa svojim šejhom Muhammedom ibni Jellisom preselio u Siriju bježeći od zakona francuskih kolnizatora, koji su alžirskom narodu zabranjivali da prisustvuju predavanjima alžirskih alima (učenjaka) i da saobraćaju sa njima. To preseljenje dogodilo se 20. ramazana 1329. h.god. preko Tandže i Marselja u pravcu Sirije, pa su malo vremena ostali u Damasku. Tada je turska vlast vršila raspored svih alžirskih izbjeglica, pa je Allahova volja odredila da on ode u Tursku i ostane u Adani, a njegov šejh (Ibni-Jellis) da ostane u Damasku. Nakon dvije godine on se vratio u Damask i susreo se sa svojim šejhom, pa se sa njim družio i saradivao.

U Siriji je on nastojao da od velikih učenjaka dobije idžazete, diplome. Među te učenjake spada veliki učenjak hadisa, Bedruddin el-Hazeni, pa šejh Emin Surejd, pa šejh Džafer el-Kjetani i Tevfik el-Ejjubi i Muhammed el-Attar (kod njega je diplomirao disciplinu usuli fikh), zatim šejh Muhammed b. Jusuf, poznat kao Kjafi, kod koga je završio malikjijski fikh, mezheb. Svi oni su mu dali idžazete (diplome), da može da predaje, kako teoretske, tako i edukativne discipline.

Što se tiče tesavvufa njemu je izun (ovlašćenje) za općeniti vird dao njegov šejh Muhammed ibni Jeliss (ili Jellis) kada je vidio da on nadvisuje ostale učenike, i po znanju i po duhovnim spoznajama i po njegovom prenošenju tih znanja na ostale učenike, i da on zna da im služi. A kada je veliki muršid, učitelj Ahmed ibni Musatafa el-Alevi stigao iz Alžira da bi obavio hadž svratio je u Damask, poslije smrti Muhammeda b. Jellisa 1350. h.god. Ovaj šejh je Muhemmedu el-Hašimiji dao izun za specijalni vird i za općeniti (neograničeni) iršad, propagandu i naučavanje tesavvufa.

Njegovo moralno ponašanje i vladanje

On, Allah ga pomilovao, bio je moralnog vladanja kao Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, jer je od njega primio potpuno nasljedstvo, budući da je slijedio Pejgamberov put, i u pogledu riječi (govora) i općeg stanja, i moralnog vladanja i djelovanja.

Bio je vrlo skroman, ponizan, tako da je bio čuven po tom svojstvu, i u njegovo doba u tom pogledu nije bilo nikoga kao on.

Sa ljudima je postupao onako kako je želio da se oni ponašaju prema njemu. Jedanput mu je došao jedan čovjek i poljubio ga u ruku, pa je šejh pošao da tom čovjeku poljubi ruku. Čovjek je to onemogućio i rekao: "Estagfirullah, o, gospodine, nisam ja dostojan toga (da ti meni ljubiš ruku). Ja ljubim tvoju nogu!" Šejh je rekao: "Kad ti budeš poljubio moju nogu, i ja ću poljubiti tvoju nogu."

Volio je da svoju braću, goste, služi lično, sobom. Tako mu jednom dođe posjetilac koji je bio njegov učenik, pa zanoći kod njega. On (šejh) mu donosi jelo, stere posteljinu, pored sve svoje tjelesne slabosti. Mnogo puta smo mu dolazili u ponoć i kucali na njegova vrata, a on u odjeći u kojoj dočekuje ljude (nije u spavaćoj), kao da je dužurni vojnik, i nikada ga nismo zatekli ni vidjeli u spavaćoj odjeći.

Bio je blag. Ljutio bi se samo u ime Allaha: dogodilo se da mu je došao jedan čovjek iz Damaska, pa počeo da govori riječi od kojih muslimanu mora da se diže kosa na glavi, jer je o njemu (šejhu) govorio grdne riječi i napadao ga. Šejh je na njegove riječi govorio samo: "Allah ti platio hajrom, dobrom. Ti govoriš o mojim mahanama. Uskoro ću se ja popraviti i ostaviti takvo

svoje ponašanje, i okititi se lijepim osobinama!" To je bio njegov odgovor, a nije prošlo mnogo vremena kada je taj čovjek došao šejhu, poljubio mu ruke i noge, i od njega molio izvinjenje.

Što se tiče njegove plemenitosti bila je takva da on nikada nije odbio onoga ko od njega nešto traži.

Vidjeli smo mnogo osoba koje dolaze njemu pa im on daje i časti ih, naročito u vrijeme blagdana, kada svijet dolazi njegovoj kući i vidi sofre jela, pa ljudi u grupama dolaze i jedu, a on se samo smješka. Jedanput sam se začudio njegovom saburu (strpljenju), a on reče: "O, gospodine, ova naša »pijanka« je moja ljepota!" Njegova plemenitost ga je navela da je u Damasku, u mahali muhadžira, sagradio kuću od dva dijela: jedan dio svojoj porodici, a drugi dio za svoje učenike i muride.

Bio je vrlo širokogrud i podnosio je tegobe, razne susrete sa ljudima pa bi dolazili griješni ljudi i kod njega vidjeli, nalazili nasmijano lice i vedro čelo, ljubaznost i širokogrudost. Mnogi griješnici su pred njim činili tevbu, pokajanje, i dobrotom njegovom postajali dobri vjernici (mumini), poznavaoci Allaha Uzvišenoga!

Dogodilo se da je on išao putem, nakon završenog dersa (predavanja), pa je kraj njega prošao jedan pijanac, a šejh je stalno sa njega skidao prašinu, prljavštinu, i učio mu dovu, molbu Allahu, savjetovao ga, a drugi dan je taj pijanac bio prvi koji je došao na šejhov ders i lijepo se pokajao za svoje grijehe.

Šejh je mnogo brinuo za stanje muslimana i boljelo ga je ono što je njih snalazilo kao tragedija i nesreća. Prisustvovao sastancima udruženja ilmijje, koji su se održavali u Omejevića džamiji, gdje se govorilo o problemima muslimana, i upozoravalo na njihovu razjedinjenost, podjele. On je štampao Poslanicu (Risalu) u kojoj je objašnjavao uzroke nesloge i njenu štetnost, odnosno neophodnost sloge u ime Allaha i pridržavanja za Njegovo uže. Ta Risala ima naslov: "Jasna, jaka riječ objašnjenja cilja oporuke jednog mudraca".

On, Allah ga pomilovao, mnogo je mrzio kolonijalizam i sve njegove metode i tražio načina kako se osloboditi od njega. Kada je narodna vlast uputila narod da uvježbava gađanje i formirala narodni otpor, Šejh je požurio da upiše svoje ime u redove za narodnu borbu, pa je vježbao raznim oružjem, i pored svoje tjelesne slabosti i starosti.

Time je on narodu davao najbolji primjer u snazi imana (vjerovanja) i džihada na Allahovom putu, i podsjećao nas na učitelje koji su se prije njega borili protiv kolonijalizma, kao što je Omer Muhtar, Senusija, Abdulkadir Alžirac. A na zapadu (Magrib) nije bilo drugih boraca protiv kolonijalizma osim sufija.

On je bio toliko pohvalnog vladanja i takvog odnosa prema ljudima da su ljudi dolazili njemu i od njega dobivali i uzimali istinski tesavvuf. Govorilo se: Hašimija nije popularan, poznat po svom ilumu, učenosti, iako je alim, učenjak, ni po svojoj plemenitosti, darežljivosti, iako je plemenit i darežljiv, nego je poznat po svom moralu i poniznosti, po svojoj spoznaji Allaha Uzvišenoga, tako da, kada bi ti bio prisutan na sijelu kod njega, imao bi osjećaj da si u jednoj džennetskoj bašči, jer na sijelu kod njega ne bi bilo nikakvih riječi ni djela koja bi mutila i kvarila takvo zadovoljstvo i osjećanje. On nije trpio da se u njegovoj prisutnosti ijedan muslim spomene sa nekom mahanom i nedostatkom, i nije volio da se spominju griješnici. Govorio je: "Kada se spominju dobri ljudi onda silazi (Božiji) RAHMET."

On je bio stalno u svojoj borbi i ustrajan u obraćanju muslimanima, sa željom da ih izvede iz zabluda i skretanja u koje su bili zapali. Njegove halke, krugovi slušalaca, kada se govorilo o nauci, ilmu, trajali su od sabaha (jutra) do noći, a naročito kada je to bilo posvećeno TEVHIDU, koji je stup vjere. On bi tada objašnjavao kriva vjerovanja i nevjerstvo uz dokazivanje vjerovanja ehlussunneta vel-džamaata i potrebe povratka Allahu vežući se za Njega, a napuštajući druga vjerovanja (drugih božanstava).

Njegova revnost u propagandi i pozivanju

Njegova kuća bila je kibla za učene ljude, za učenike i posjetioce. Nije bio neraspoložen i nije mu smetalo njegovo stanje, i to da ih služi, pored slabosti tijela, pa je održavao po džamijama i kućama sijela sa krugovima zikjra i podučavanja. U Damasku je obilazio džamije i sabirao narod radi kazivanja dersova i obavljanja zikjra i učenja salavata na Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Sve do zadnjih svojih dana nije prestajao da bude aktivan u radu i na pozivanju u vjeru.

Kod njega su učili izabrani, dobri, valjani učenjaci i oni koji traže znanje. Razne grupe muslimana njegovim iršadom (uputom) našli su se na pravom putu islama, grabili su spoznaje iz njegovog ilma, učenosti, iz njegovog imana i njegovih spoznajnih osjećanja slasti uzimali su žar i obraćali mu se u vezi sa svojim problemima.

Mnogima je dao izun (dozvolu), odobrenje da mogu vršiti deavu (pozivanje u islam) i upućitaviti u tarikat (iršad). Na taj način ova velika duhovna moć se proširila u Damasku, u Halebu, i u raznim drugim mjestima Sirije i islamskih zemalja.

Njegova pisana djela:

1) "Džennetska vrata" - komentar vjerovanja ehlussunneta 2) "Poslanica o sunnijskom vjerovanju", u stihu, 3) "Zbirka rasprava, sjajna svjetlica

i kiša koja lije, što je u vezi sa zanatom i zanatlijama", 4) "Poslanica o putu sreće u značenju dvije riječi šehadeta", u stihu, 5) "Vrijedni biser", 6) "Ispravno rješenje u vezi sa onim što murid smatra sumnjivim: da li smije preuzeti (obaveze) od dva muršida (učitelja)", 7) "Jasna i odlučna riječ o vasijetu (oporuci) mudraca", 8) Komentar "Šaha", od šejha Muhjuddina ibni Arabije, 9) "Deset odgovora" i 10) Komentar pjesme: "Vjerovanje ehlussunneta (sunnija)" i druge poslanice.

Isnad (vezanje predaje) vjerska je stvar, obaveza, jer da nije obavezno dokazivanje predaje, kazivao bi svako šta hoće. Zato učenjaci islamske tradicije (hadisa) za svaki hadis navode isnad, slijed preuzimanja i predaje hadisa, navodeći ljude u tim predajama. Tako se i sufije vežu za isnad u svom putu i tarikatu, jer se (derviške) istine ne uzimaju od svakog, prije nego što se na najozbiljniji način ne provjeri intisab, povezanost silsile (lanca), ko je dao, a ko je primio obavezu, kao što se to vidi u silsili koja seže do Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, bez imalo sumnje, pa onaj ko prihvaća ogranak preuzima od izvora, od temelja. Zato ovdje navodim SENED ovog cijenjenog tarikata:

SILSILA[1]

1) Sejjidul evvelin vel-ahirin ve habibu Rabbil alemin sejjiduna ve mevlana Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem 2) Ali ibnu Ebi-Talib 3) El-Hasan el-Basri 4) Habib el-Adžemi 5) Davud el-Tai 6) Maruf el-Kjerhi 7) Sirri es-Sekati 8) Ebu-Kasim el-Džunejd 9) Ebu-Bekjr eš-Šibli 10) Ebu-Fadil et-Temimi 11) Ebul-Ferdž et-Tartusi 12) Ebul-Hasan el-Hekjvi 13) Ebu-Seid el-Mubarekj 14) Abdul-Kadir el-Džejlani, radijellahu anhu 15) Ebu-Šuajb ebu-Medjen el-Gavs et-Tilmisani 16) Ebu-Muhammed Salih 17) Abdurrahman el-Medeni 18) Abdusselam ibni Mešiš 19) Ebul-Hasan eš-Šazili 20) Ebul-Abbas el-Mursi 21) Ahmed ibni Abdullah el-Iskenderi 22) Davud el-Bakili 23) Muhammed Vefa 24) Ali ibni Vefa 25) Jahja el-Kadir 26) Ahmed ibni Ukbe el-Hadremi 27) Ahmed Zerruk 28) Ibrahim el-Fehham 29) Ali es-Sanhadži 30) Abdurrahman el-Medžub 31) Jusuf el-Fasi 32) Abdurrahman 33) Muhammed ibni Abdullah el-Fasi 34) Kasim el-Hasasi 35) Abdulah el-Fasi 36) Ahmed 37) El-Arebi 38) Ali el-Džemel el-Imrani 39) Mevlae el-Arebi ed-Derkavi 40) Abdulkadir el-Baša 41) Ebu-Izzet el-Mehadži 42) Muhammed ibni Kudur el-Vekjili el-Kjerkjeri 43) Muhammed el-Busejdi 44) Ahmed b. Mustafa el-Alevi 45) Muhammed b. Jellis 46) Muhammed el-Hašimi 47) Abdulkadir Isa *(pisac knjige "Hakaik anittesavvuf")*.

---

1) *Autor Hakaika je počeo od sebe i svog šejha, tako da je Resulullah, alejhisselam, zadnji. Ja sam učinio obrnuto, stavio sam Resulullaha, alejhisselam, na prvo mjesto. Prevodilac*

Samo Allah, dželle šanuhu, zna koliko je učenih i drugih ljudi preuzelo tesavvuf od mog sejjida El-Hašimija, pa je tako šejh El-Hašimi proveo svoj život u borbi, poučavajući i odgajajući duše i čisteći srca koja su žudila za spoznajom posredstvom svog učitelja kojeg nije snalazila dosada i lijenost (u tom poslu). On je bio stalno i čvrsto, riječju, djelom i ponašanjem, uz Šerijat Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, pa je na kraju njegovog života njegova oporuka (vasijjet) bila: "Držite se Kjitaba (Kur'ana) i Sunneta (Hadisa)!" To potvrđuje njegovo potpuno nasljedstvo (od Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem).

Ovako je ovaj veliki šejh otputovao u Allahovo, dželle šanuhu, zadovoljstvo i u Njegovu blizinu, pa ovako treba da rade, i neka čine, oni koji žele da rade. Ovo je jedan dio njegovog časnog životopisa, i ovo što smo mi naveli jedan je mali dio njegovog duhovnog bogastva i jedna kap u moru, jer inače životopisi arifa, duhovnih velikana, sadržani su u njihovim učenicima, a kako čovjek da pokupi sve što se krije u ljudskim dušama i u njihovim tajnama?

Preselio je (u bolji svijet), Allah ga pomilovao, 12. redžeba 1381.h.god. što odgovara 19. decembru 1961.m.god. Dženaze-namaz mu je klanjana u Omejevića džamiji u Damasku a zatim ga je njegov narod Damaska na rukama odnio do groblja Dahdah gdje je ukopan, pa je to postalo poznato mjesto koje se posjećuje (mezar). Ako je grob pokrio njegovo čisto plemenito tijelo, nije pokrio njegov ilm, znanje, učenost, njegovu dobrotu, i njegove spoznaje, i ono što je on dao narodu u vidu saznanja i dobročinstva. O ovakvim ljudima pjesnik je rekao stih:

Ako pitaš: gdje su grobovi velikih ljudi,
Oni su u ustima (na jeziku) ili u dušama!

Ovakve žive ličnosti mi slijedimo i nastojimo da budemo slični njima (stih):

Budite im slični, ako niste kao oni,
jer spas je biti sličan plemenitima!

A još je kazano (stih):

Smrt bogobojaznog je život koji nema kraja,
mnogo je ljudi koji su umrli, ali su među ljudima živi!

Ovo je ono za što je nas Allah Uzvišeni obdario, pa smo sabrali i napisali u ovoj knjizi. Njemu hvala i na početku i na kraju, i na ovom i na onom svijetu. Allah je blagoslovio našeg gospodina Muhammeda i njegov rod i njegove ashabe i selami ih, a hvala pripada Allahu, Gospodaru svih svjetova.

IZVORI KNJIGE
(popis knjiga kojima se autor koristio prilikom pisanja ove knjige - Hakaik anittesavvuf)

Kur-an Časni po osmanskom pismu poznat kao Mushaf Mustafe el-Halebije

Rječnički registar (fihrist) za riječi Kur-ana Časnog, štampano u Narodnoj štampariji 1389.h.god.

Tefsir

1) "El-bahrul medid fitefsiril Kur-anil medžid", od Ahmeda ibni Udžejbe, štamparija "Kasidi hajr" u Kairu 1375.h.god.
2) "Ettefsirul Kjebir" - Veliki tefsir, od Fahruddina er-Razije, Istambul, 1307.h.god.
3) "Ruhul meani" - "Duh značenja", od El-Alusije, štamparija "Munirijje"
4) "Tefsirul Kur-anil azim", od Ibni-Kjesira, štamparija Mustafa Mahmuda, 1356.h.god.

Hadis

1) Sahihul Buhari, Bulak, Egipat, 1314.h.god.
2) Sahihul Muslim, "Amira", 1329.h.god.
3) Sunen Ibni-Madže, "Isa el-Babi ve šurekjauhu", 1373.h.god.
4) Šerhul Buhari, od El-Kastalanije, Bulak, Egipat, 1323.h.god.
5) Šerhul Buhari, od Ibni-Hadžera el-Askalanije, "El-Behijj el-Misrijje", 1348.h.god.
6) Šerhul Buhari, od El-Ajnije, "Munirijje", 1348.h.god.
7) Šerhul Buhari, od El-Kjermanije, "El-Behijje el-Misrijje", 1358.h.god.
8) El-fejzul bari ala Sahihil Buhari, "El-Behijje el-Misrijje", 1348.h.god.

(Ima još trinaest naslova, uglavnom komentara na Kjutubi sittu, pa ih radi skraćivanja nećemo sve navoditi, jer su uglavnom svi izvori navedeni u samom prijevodu Hakaika. Prevodilac)

Životopisi i historije

(Ovdje su navedene knjige o životopisima pojedinih sufija i učenih ljudi iz historije islama i pojedinih gradova. Važi prethodna napomena prevodioca na bosanski jezik. Ima dvanaest naslova.)

Fikh i tevhid

(Ima jedanaest naslova. Važi ista napomena kao i za prethodne dvije tačke.)

Tesavvuf

(Ima četrdeset naslova. Pokušaćemo sve da ih navedemo, radi teme o kojoj govore (tesavvuf). Prevodilac)

1) "Er-Risaletul Kušerijje", od El-Kušejrije, štamparija Mustafe el-Babi el-Halebi, 1330.h.god.
2) "Ihjau ulumiddin", od El-Gazalije, ista štamparija 1346.h.god.
3) "En-Nusretun nebevijje", od Mustafe el-Medenija, štamparije u Egiptu, 1316.h.god.
4) "El-mevakif", od Abdulkadira el-Dževzije (Alžirca), štamparija Eš-Šetab, 1344.h.god.
5) "Šahsijjeti sufijje", Abdulbaki Surur, štamparija Mustafa el-Babi el-Halebi, 1368.h.god.
6) "Futuhul gajb", od šejha Abdulkadira el-Džejlanije, štamparija Šerikjetut-temed dunkissenaijje, Egipat, 1330.h.god.
7) "Levakihul envaril kudsijje fi bejanil 'uhûdil muhamedijje", od Eš-Šaranije, štamparija El-Amire el-Osmanije, 1311.h.god.
8) "El-futuhatul mekjkjijje", od Muhjuddina ibnul Arebije, štamparija El-mej-menije u Egiptu, 1329.h.god.
9) "El-fethurrabani", od Abdulkadira el-Džejlanije, Bulak 1302.
10) "El-Munkizu mineddalali", od El-Gazalije, štamparija "Sahib i djeca", Egipat, 1371.h.god.
11) "El-erbein fi usuliddin", od Gazalije, štamparija "Istikame", Kairo, 1344.h.god.
12) "Tabekatusufijje", od Es-Sulemije, štamparija Darulkjitabi arebijji u Egiptu, 1344.h.god.
13) "Nešrul mehasinil galije", od El-Jafiije, štamparija Darul kjitabil arebijja, 1329.h.god.
14) "El-jevakitu vel-dževahiru", od Eš-Šaranije, štamparija Elezherujjetul mis-rijje", 1305.h.god.
15) "Medaridžussalikjin šerh menazilissairin", od Ibni-Kajjima el-Dževzijje, "El-Menar", 1332.h.god.
16) "El-futuhatul ilahijje", od Ibni-Udžejbe, štamparija od Džemalijje, 1331.h.god.
17) "Hamretulhan ve rinetul elhan", od Abdul-Ganije en-Nablisije, štamparija Ettedamunul ehavijju, 1351.h.god.
18) "Ettearrufu li mezhebi ehlittesavvuf", od El-Kjelabazije, štamparija Isa el-Babi el-Halebi, 1380.h.god.
19) "El-Burhanul muejjedu", od Essejjid el-Rifa'i štamparija El-Ilmijje u Halebu
20) "El-insanul Kjamilu", od El-Džejlije, Bulak, 1393.h.god.
21) "Kavaninu hikjemil išrak li kjaffetis sufijjeti fi džemiilafak", od Ebulmevahiba eš-Šazilije, "Misr", ?.h.god.
22) "Tenvirul Kulub", od Emina el-Kjurdije, "Es-Sadi", Egipat, 1358.h.god.

23) "Erriajetu li hukukillah", od El-Harisa el- Muhasibije, štamparija Darul kjitabil arabi u Egiptu
24) "Ettesavvuful islamijju vel-imamu Eš-Šarani", od Taha Abdulbaki Surrur, štmparija "Nehda", Egipat, 1372.h.god.
25) "Miftahul felah ve misbahul ervah", od Ibni-Ataullaha es-Sikjenderije, štamparija Mustafa el-Babi el-Halebi, 1381.h.god.
26) "Šerhu šatrendžil arifin", od šejha Muhammeda el-Hašimije, štamparija Etterekki, Damask
27) "Bustanul arifin", od Nevevije, štamparija Munivijje, 1348.h.god.
28) "Mešariku envaril kulubi ve miftah esraril gujub", od Debbaga, Dari Sadr, Bejrut 1379.h.god.
29) "Kavaiduttesavvuf", od Ahmeda ez-Zerruk el-Fasije, Egipat, 1318.h.god.
30) "Errijadatu ve edebunnefsi", od Hakjima et-Tirmizije, štamparija Mustafa el-Dabi el-Halebi, 1366.h.god.
31) "Hulasututesanif fittesavvuf", od El-Gazalije, "Es-Seadi", Egipat 1327.h.god.
32) "Miradžutteševvuf ila hakaikit-tesavvuf", od Ibn-Udžejbe, štamparija El-Itidal, 1355.h.god.
33) "Nuruttahkik", od Hamida Sakra štamparija Daruttelif, Egipat, 1369.h.god.
34) "El-lume'u", od Abdullaha es-Serradža et-Tusije, štamparija "Darulkjulil hadise", Egipat, 1380.h.god.
35) "Ikazul himem", od Ibni-Udžejbe, El-Džemalijje, 1391.h.god.
36) "El-intisar li turukissufijje", od Ahmeda Siddika el-Gamarije. Daruttenlif, Egipat, ?.h.god.
37) "Revdatunnasirin", od Ahmeda el-Vitrije, "Hajrijje", Egipat, 1306.h.god.
38) "Risaletul mekasid", od En-Nevevije, štamparija Ibni-Zejdun, Damask, 1349.h.god.
39) "Hiljetul evlija", od Ebu-Nuajma, "Seada", Egipat, 1351.h.god. Muhammed Behit, 1344.h.god.
40) "Feraidulleali min resailil Gazali", Muhammed Behit, 1344.h.god.
41) "Lemhât anittesavvuf", od Hamida el-Mirganije, štamparija "Šebabi Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem" ("Omladina Muhammeda, alejhisselam"), 1369.h.god.

Razne knjige i publikacije (časopisi)

(I ovdje se navodi blizu trideset naslova raznih knjiga i publikacija. Nećemo ih sve navoditi, jer su mnoge od njih već spomenute u samom prijevodu Hakaika. Samo da spomenemo da se tu nalazi i El-kammsul muhiti od Firuzebadije, Kješfuzunun od Hadži Halife, Mukaddima od Ibni-Halduna, i dr.

Ovim bi bilo završeno sve što bi trebalo da se uradi u vezi sa kompletnim prevodom ove knjige. Prevodilac na bosanski jezik želi još sa svoje strane da napiše Pogovor, riječ prevodioca u vezi sa ovim radom, pa to čini pod posebnim naslovom.)

P O G O V O R

ili završna riječ prevodioca na bosanski jezik

Kada čovjek počinje da obrađuje, recimo prevodi knjigu, onda on o njoj i o njenom piscu ima neko svoje mišljenje i obično ga napiše u svom Uvodu. Međutim, kada počne da čita svaku riječ te knjige i da razmišlja kako da je napiše u prijevodu, onda može da dođe do drukčijeg razmišljanja i o knjizi, i o piscu, i o temi koja se u knjizi obrađuje, i o samom prevođenju itd.

Tako i moja malenkost, prevodeći na bosanski, južnoslovenski jezik, ovu knjigu, osjeća potrebu da na kraju kaže nekoliko riječi, ne o samoj knjizi ili o njenom autoru, nego više o sebi i o činu prevođenja, kako bi i oni eventualni čitaoci koji budu imali mnogo kritičkih primjedbi na sam prijevod, imali pred sobom podatke o prevodiocu i o poteškoćama na koje je on nailazio radeći ovaj nimalo lahak posao.

Naime, ja sam još 1982. bio počeo sa ovim prijevodom, pa nakon što sam nešto bio uradio, snašla me je nekakva malodušnost, pa sam sam sebi postavljao pitanje: Kome ja to prevodim? I bio sam obustavio taj, tobože, uzaludan rad.

Nakon izvjesnog vremena, na nagovor nekih mlađih prijatelja, opet sam počeo da radim, tim prije jer se među njima našlo onih koji su pristali da mi u tome pomognu (kucanje, prevođenje pojedinih dijelova itd.). Ti prijatelji bili su: Ašk Gaši iz Tuzle, sada u Švedskoj, dr. Izet Pajević i Besim-ef. Čanić, obojica iz Tuzle. Dr. Izet Pajević prekucao je više od polovine rukopisa a Besim ef. je preveo treći bab (poglavlje). Ostalo je prevela moja malenkost. Kako?

Kako sam najbolje znao, umio i mogao. Napominjem da sam ja star čovjek (sedamdeset i osam godina) i da nisam dobrog zdravlja (ne žalim se da sam bolestan, jer bih tada bio nezahvalan dragom Allahu na ovolikom

zdravlju koliko ga imam). Prema tome, neka kritičari ovog mog rada imaju ovo u vidu kada budu izricali negativne sudove o prijevodu.

Ja sâm priznajem da nedostataka u prijevodu ima podosta, a pored obrazloženja koje se odnosi na samog mene kao prevodioca, ja moram istaći i to da je arapski jezik, sa kojeg sam prevodio, dosta komplikovan, ali i bogat jezik, pa mnogo njegovih riječi ima više, često mnogo značenja, koja mogu da budu sasvim suprotna jedno drugom. Zato valja biti vrlo vješt, da ne kažem mudar, pa od više i nesaglasnih značenja izabrati ono koje dotičnom tekstu najbolje odgovara, odnosno onome što je pisac želio da kaže kada je upotrijebio taj izraz. Zato ja nisam siguran jesam li u prijevodu na svakom mjestu upotrijebio najbolje odgovarajuće značenje pojedine riječi, ili je možda trebalo da uzmem neko drugo značenje te riječi. Ko ne vjeruje da je ovo ovako, neka malo pogleda Arapsko-srpskophrvatski riječnik dr. Tevfi-ka Muftića, pa će se uvjeriti da jeste ovako kako ja navodim.

Zbog ovoga lijepo molim eventualnog recenzenta (jednog ili više njih) da u granicama mogućnosti što više pažnje posvete ovom pitanju i da nemaju nikakvog obzira prema meni (starost, bolest), nego neka svaku riječ provjere i izaberu najbolje odgovarajuće značenje, naravno, vodeći strogog računa o karakteru ove knjige, odnosno o temi koju ona obrađuje, a to je TESAVVUF.

Naime, ja sam radio dosta ubrzano, pa su moguća i nedopustiva odstupanja. Stoga recenzija treba da bude vrlo stroga, kako ne bi prošla kakva nelogičnost u štampanom izdanju ove knjige, ako do toga dođe, inšae Allah!

Arapske riječi i imena nisam pisao po tzv. međunarodnim normama i konvencijama o pisanju arapskih riječi i imena, t.j. po njihovoj abecedi, jer ja neću da pišem onako kako to hoće Goldcier, Nikolson ili Masinjon, nego treba da oni pišu te riječi onako kako ih ja pišem. Stoga sam pisao onako kako odgovara našem bosanskom izgovoru i pisanju. Molim da to niko ne mijenja, nego ako sam se ja slučajno gdjegod ogriješio o ovo pravilo, molim da to recenzeti isprave u ovom smislu. ***Tako kjef je kj, a kaf je k, džim je dž, hemze je - (crtica), ajn je ' (zarez, apostrof), ali ne svugdje nego samo gdje je to posebno potrebno.*** *Inače, nije svugdje označavano da se radi o ajnu, jer je to poznato onima koji makar malo poznaju arapske izraze i imena.*

Onima koji su bili inicijatori i pomagali pri ovom radu, a to su Ašk Gaši (inicijator i prvi pomagač), dr. Izet-Zikjri Pajević (pomagao u prepisivanju najvećeg dijela rukopisa) i Besim-ef. Čanić, imam iz Tuzle, prevodilac manjeg djela knjige (III bab), naiskrenije zahvaljujem i molim dragog Allaha, dželle šanuhu, da im daruje svako dobro na oba svijeta!

Onim dobrim ljudima koji će nekada čitati ovo što sam ja uradio unaprijed zahvaljujem i želim svako dobro ako zamole Allahov rahmet i prouče Fatihu mojoj duši. Hvala!

Prevodilac
derviš h. Ahmed Nuruddin, nakšibendija,
to jest, Ahmed b. Omer b. el-Hasan ibni Mehmed Mešić,
penzioner iz Tuzle,

među ljudima poznat kao:
šerijatski pravnik - kadija,
islamski teolog,
profesor islamskih orijentalnih jezika,
mesnevihan (prevodilac i predavač Mesnevije),

a kod Allaha Uzvišenoga:
najsitniji i najsiromašniji rob Allaha Uzvišenoga,
zemlja pod nogama salikja, duhovnih velikana,
sluga, čuvar nakšibendijskih naluna u tekijama,
koji plačući prosi milost Allaha Milosnoga!

(Niko, ama baš niko nema pravo da iz ovih mojih dunjalučkih i ahiretskih /derviških/ titula izostavlja ili mijenja ni jedan harf, a kamoli riječ. Hoću, dakle, da se ovo sve i štampa! Molim da se i ovo u rukopisu napiše radi znanja i pridržavanja).

O PREVODIOCU NA BOSANSKI JEZIK

Ahmed Mešić, sin Omera i Hanife (rođene Jahić), rodio se 2. marta 1916. god. u Lipnici, Općina Tuzla. Sibjan-mekteb učio je u Lipnici, osnovnu školu (ruždiju) završio 1928. god. u Tuzli, a potom četiri razreda Behram-begove medrese u Tuzli. Zatim se, 1932. god., upisao u Šerijatsku sudačku školu u Sarajevu i završio je 1937. god. sa odličnim uspjehom. Odslužio je vojni rok od šest mjeseci (bogoslovski), pa se onda u decembru 1938. god. zaposlio u Ljubinju (Hercegovina) kao džematski imam (imam-matičar, muallim, imam u džamiji, hatib, vjeroučitelj u školama), i tu je ostao do jula 1940. god. kada je u istom svojstvu premješten u Stolac (ondašnja Banovina Hrvatska). Tu je bio imam i hatib glavne, Careve džamije do aprila 1942. god, kada je mobilisan za domobranskog imama u Petrinji i Zagrebu, gdje je služio do maja 1945. god. Od decembra 1945. do avgusta 1953. god. bio je džematski imam u Puračiću, Općina Lukavac. Tu je pored vjerske službe radio i u društvenom sektoru privrede. Od avgusta 1953. god. do penzionisanja 1. oktobra 1977. god. radio je samo u privredi, kao finansijsko-komercijalni službenik u Banovićima, Visokom i Sarajevu.

Na Filozofskom fakultetu u Sarajevu 1962. god. vanredno je diplomirao na grupi orijentalnih jezika: arapski, turski i perzijski sa književnostima, pred profesorima dr. Šaćirom Sikirićem i dr. Nedimom Filipovićem.

U bliži doticaj sa tesavvufom, tekijom i dervišima došao je tokom svog boravka u Visokom gdje je u vremenu od 1972. do 1976. god. u tamošnjoj tekiji držao dersove iz Mesnevije od Mevlana Dželaluddina Rumije, kuddise sirruhusami hazretleri. Stupivši u nakšibendijski derviški red tarikatskim vezama je ostao vezan za Visoko i visočku tekiju. Ovlaštenje za rukovođenje medžlisi-zikjrom nakšibendijskog usula profesor Ahmed-ef. Mešić dobio je od strane Centra za nakšibedijski usul BiH u Visokom 14. marta 1982. god. Za šejha nakšibendijskog tarikata proglasio ga je visočki kadija šejh Sulhija-ef. Hadžimejlić 1. septembra 1991. god. Te godine Ahmed ef. Mešić je postao i hadžija.

U Tuzlu je preselio nakon penzionisanja, iz porodičnih razloga. Budući da tu, u to vrijeme, nije imao kome ni gdje da drži predavanja iz Mesnevije, počeo je da prevodi to djelo u pisanoj formi. Preveo je kompletan prvi džilt sa preko 4.000 bejtova. Prijevod sa perzijskog originala, uz opsežane komentare,

za koje se koristio prijevodom Mesnevije sa komentarom na turski jezik od merhum Abidin-paše i na arapski od dr. Muhammeda Kjefafije, čine ovaj, na ovim prostorima, nesvakidašnji poduhvat izuzetnim i jedinstvenim, i po obimu, i po sadržaju. Iz drugog džilta Mesnevije preveo je i komentarisao preko 2.500 bejtova.

Od jula 1990. god. započeo je sa održavanjem redovnih sedmičnih dersova iz Mesnevije, najprije u džamiji (Šarena i Jalska džamija u Tuzli), a kasnije u Mejdanskoj tekiji koju je otvorio zajedno sa svojim dervišima, a u saradnji sa Odborom IZ Tuzla, u adaptiranoj zgradi nekadašnjeg mekteba pored Mejdanske džamije. Uz dersove je redovno održavao i zikjr po nakšibendijskom usulu sve do svog preseljenja na ahiret. Za života je pokrenuo i aktivnosti oko izgradnje nove nakšibendijske tekije u Tuzli koja je izgrađena i otvorena 1996.god. Umro je 25. oktobra 1994. god. Ukopan je na mezarje u Tušnju. Pored prijevodâ sa arapskog, perzijskog i turskog jezika, u njegovoj zaostavštni postoji jedan broj originalnih radova iz oblasti islamistike, od čega je manji dio objavljen.

Izet Zikjri Pajević

USLOVI

POD KOJIMA PREVODILAC (AHMED O. MEŠIĆ) PRISTAJE NA OBJAVLJIVANJE TEKSTOVA KOJE JE PREVEO

Ako bilo ko i bilo kada bude štampao ili na bilo koji drugi način rasturao štogod od onoga što sam ja prevodio, bilo iz Mesnevije od Dželaluddina Rumije ili Hakaik anittesavvuf od Abdul-Kadira Isâa ili štogod drugo većeg i značajnijeg obima, zahtijevam slijedeće:

1) Da se odnos između izdavača i mene prethodno obavezno reguliše pismenim ugovorom. Niko, dakle, nema pravo izdavati ni štampati i rasturati bilo šta što sam ja prevodio dok sa mnom kao prevodiocem ne zaključi pismeni ugovor. Ovo važi i za izdavanje u vidu posebne knjige, kao i za štampanje u kakvim periodičnim izdanjima u nastavcima (časopisi, novine i sl.)

2) Najvažnija odredba ugovora mora biti odredba o regulisanju autorskih prava između izdavača i autora originala knjige koja se prevodi, i to saglasno sa domaćim i međunarodnim zakonima i konvencijama o autorskim pravima. Nije, dakle, u pitanju nikakvo posebno moje autorsko pravo kao prevodioca, iako i ono treba da bude regulisano, nego prava onoga ko je napisao original knjige koju sam ja prevodio. U ugovoru mora biti izričito navedeno da izdavač, štampar ili neko treći preuzima sve obaveze u vezi sa autorskim obavezama izdavača i prevodioca prema piscu djela, te da prevodilac, tj. ja, nema nikakve obaveze ni dužnosti prema autoru zato što je prevodio njegovo djelo. Sve ovo zbog toga jer ja nemam nikakvog iskustva u vezi s ovim, ni mogućnosti da stupim u vezu s autorom prevedenog djela.

3) U ugovoru treba da bude predviđena i isplata autorskog honorara meni kao prevodiocu, i to u visini koja je uobičajena u ovakvim slučajevima. Izdavačima je to bolje poznato, jer ja ni tu nemam nikakvog iskustva. U ugovoru će biti navedeno da ja mogu da se odreknem tog honorara u korist sniženja cijene knjige ili u korist nečega drugoga, ali o tome ja odlučujem kada nađem za shodno.

4) Intervencije u prijevodu u pogledu tačnosti prijevoda, stilističke obrade i slično: ja ne dozvoljavam da bilo ko (urednik, lektor, korektor) izvrši bilo kakve bitne intervencije u mojim tekstovima bez moje prethodne saglasnosti. To znači da, ako neko od odlučujućih ljudi želi da se nešto u mom tekstu promijeni u bilo kom bitnom pogledu, o tome ja treba da budem prethodno konsultovan, i da se izmjena vrši samo ako sam se ja sa njom saglasio. Inače ne odobravam da se tekst objavi sa izmjenama sa kojima se ja nisam saglasio. Ovo je moj kategoričan i nepopustljiv stav pa makar tekst ostao i neobjavljen, makar dok sam ja živ, a očekujem i od svojih nasljednika koji budu imali autorsko pravo na moju ostavštinu da i oni poštuju i zastupaju ovu moju želju.

5) U slučaju da koji moj tekst, naročito ako je većeg obima, bude nekom dat na uvid u cilju eventualnog objavljivanja, pa do objavljivanja ne dođe u nekom primjerenom roku, dâti primjerci rukopisa treba da se obavezno vrate kako bi se eventualno mogli ponuditi drugom izdavaču. Ako onaj ko prima rukopis neće da se na to obaveže ne treba mu rukopis ni davati.

Tuzla, 6.2.1992. god.

Prevodilac:

Ahmed b. Omer el-Hasan b. Mehmed Mešić

NAPOMENA UREDNIKA

Priprema ove knjige za štampu neprekidno traje od momenta kada je rukopis prijevoda bio kompletiran. Trudili smo se da u svemu ispoštujemo uvjete kojim je prevodilac obavezao sve one koji budu radili na ovom poslu. Ljubaznošću gospodina Muhammeda Ridvana, murida plemenitog šejha Abdul-Kadira Isaa, ostvarili smo kontakt sa piščevim nasljednicima u Halebu i dobili njihovu dozvolu za prevođenje knjige na bosanski jezik i za njeno štampanje i distribuciju. Cijeli projekat je rađen i uz saglasnost zakonitih nasljednika prevodioca i njihovu svesrdnu podršku.

Nastojali smo da u potpunosti primijenimo tradiconalnu praktičnu transkripciju na kojoj insistira prevodilac, tako da smo i u dijelu knjige koji je preveo Besim-ef. Čanić izvršili ujednačavanja u tom smislu. Ona mjesta u prijevodu koja su i nakon posljednjih korekcija prevodioca ostala sporna riješio je profesor Sead-ef. Seljubac. Primjedbe prevodioca usko vezane za tekst tu su i zadržane, a ostale su premještene u fusnotu. Lektura knjige je bila posebno osjetljiv dio posla jer je bila ograničena na zaista neophodne intervencije i potpuno prilagođavanje prevodiočevom stilu i zahtjevima.

Zahvaljujemo se svima koji su radili na pripremi ove knjige, kao i onima koji su na bilo koji način dali doprinos da ona dođe do ruku čitalaca. Sve manjkavosti i propusti koji su neizbježni u ovakvom poslu padaju na teret urednika pa primjedbe i sugestije, koje mogu biti korisne za eventalno naredno izdanje, treba uputiti preko izdavača na njegovu adresu.

Sa nadom da će ova knjiga naći svoje mjesto u srcima tragalaca za Istinom molimo Allaha, dželle šanuhu, da se smiluje piscu i prevodiocu ove knjige, svima koji su radili na njenoj pripremi za štampu, onima koji su dali svoj doprinos da ovaj posao bude okončan i svim čitaocima. Amin! Vel hamdulillahi Rabbil-alemin!

Urednik

SADRŽAJ

Četvrto poglavlje

PLODOVI TESAVVUFA

Peto poglavlje

PROVJERA MISLI O TESAVVUFU

DODATAK